M

GVLIELMI GRATAROLI BERGOMATIS

Artium & medicinę doctoris,

OPVSCVLA.

Quorum cathalogum verſa pagella indicat.

Ab ipſo autore denuò correcta & aucta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

LVGDVNI,

Apud Gabrielem Coterium.

1558.

De memoria reparanda, augenda, conſeruandáque, ac de Reminiſcentia: tutiora omnimoda remedia, præceptionéſque optimæ.

De prædictione morum naturarumq; hominũ, cum ex inſpectione partium corporis, tum alijs modis.

De temporum omnimoda mutatione, perpetua & certiſsima ſigna & prognoſtica.

De literatorum & eorum qui Magiſtratum gerunt conſeruanda valetudine &c.

Peſtis deſcriptio, cauſæ, ſigna omnigena, & certa præſeruatio.

SERENISSIMO

AC PIO BOHEMIÆ REGI

Maximiliano perpetuam felicitatem à domino Deo precatur Gulielmus Gratarolus doctor medicus.

* * *

*D*V M *poſtremã, inclitæ* Rex,*meorum opuſculorum æditionem paro, in qua plus annum eam conatus ſum adhibere diligentiam quam Horatius intelligit,cum in nonum annum premi lucubrationes iubet : contingit vt literas acceperim à nobili doctiſſimoq; iuriconſulto & paternæ* Regiæ *maieſtatis tuæq; prudentiſſimo conſiliario* D.*Gaſparo à* Nydbruck *, qui (vt etiam tua nouit ſerenitas) in ſua iſta florenti ætate non ſolum mores hominum at multorum vidit vrbes , verumetiam apprimè ſtudioſus eſt omnis ferè generis bonorum librorum ſcrutator, & collector:quibus in literis ſcribit librũ meum ſuperiori æditione maieſtati tuæ dedicatum ac datum , ab eadem clementer ac benignè ſuſceptum, & ab omnibus tuæ ſerenitatis atq; ſereniſſimæ* Reginæ *medicis plurimum commenda-*

tum fuiſſe. quorum omnium tanti equidem iudicium facio, vt non adeò curem ſi fortaſſe pluribus aliis minus placuerit. non igitur auguſtius nomen vnquam opto, ſub cuius perpetuo ſplendore ac patrocinio nunc longè nitentius opus in ampliorem exeat lucem. tua namque maieſtas (vt ſuperiori quoq; tempore ſcripſi) animo meo ſemper arriſit, quum variis de cauſsis quas longum eſſet recẽſere, tum quia inter cæteros Principes ac Reges, non tantum apud potentes Germanos, & bellicoſos Hiſpanos, ſed etiam Italos (vt alias quas non noui gentes omittam) ſanctè audiat tua optimæ ſpei maieſtas: faxitq́; omnipotens Deus vt indies: quoad fieri iuſtè poteſt, vnà cũ nomine creſcat & res. Huc accedit quod etiam intellexerim, ornatiſsimam apud T. M. perſtrui bibliothecam tali Rege non indignam, in qua, ſpero, non poſtremam partem obtinebit liber meus, qui priore ſui parte mirum in modum eos iuuabit, qui ex ea vel quacunque alia librorum ſupellectile proficere in ediſcendo voluerint: eorum namque libellorum vnus eſt De Memoria recuperanda conſeruandaq́;: ſecundus De Phyſiognomia: tertius prognoſtica perpetua certaq́; continet. Cæterum cum ſapiẽtis & philoſophi proprium ſit rationem & cauſam ſui operis reddere, dicam breuiſsime, quid me potiſſimum ad hæc mouerit. In tanta librorum ac diſcentium copia, videbar mihi, ita mouente

Deo,

Deo, rem ſtudioſis non inutilem me facturum, ſi de Memoria*(& ſi argumenti talis plura bona aliâs extent opuſcula) ſuccinctè præcepta & ſelectiſsima remedia indicarem: quam ſi quis iuſtis præconijs ornare velit, multas opplebit chartas, actumq; aget. quis enim eſt qui neſciat* Memoriam*, vniuerſorum ſenſuum communem fore arcam? ſiquidem quicquid vel oculis conſpicimus, vel auribus haurimus, aut denique ipſa mente concipimus, vſui ac meditationi ſeruat: de qua* Seneca *in præfatione libri* Declamationum: Memoria*, inquit, eſt res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis: in quam primum ſenectus incurrit, &c.* De *phyſiognomia itidem non eſt quòd multa præfari velim: nam ſi conceſſerimus (vt concedere par eſt) ſapientiſsimum* Deum *non ab re corporum atque hominum varietatem feciſſe, dubio procul fatebimur, hanc dijudicandi facultatem probe tractatam, & vtilem admodum & bonam eſſe. Cùm enim ſine vllius rei adminiculo ſolus* Deus *in corde videat, magiſque animæ quàm corporis ſcrutator exiſtat, homo tantum in facie & ab extrinſecis intrinſeca cognoſcit. Quis cordatus princeps ſeruum in familiam acceſſat, niſi antè ſolerti examine ex facie mentis nota, ex oculis animæ feneſtris, & ex omni denique corporis ſitu & ſpecie naturam illius rimetur atque exploret, num frugi & rei familiari vſui*

futurus ſit? Proditum eſt memoriæ, Pythagoram à principio ſtatim adoleſcentes prius quàm in diſciplinam ſuam admitterentur, φυσιογνωμονεῖν conſueuiſſe, hoc eſt, indolem ex oris, vultus, totiuſq; corporis ſerie atque habitu ſcrutatum, num ad philoſophandum apti eſſent: quòd reluctante genio haud feliciter aliquid cedat. Quamuis autem illud interdum præter communem philoſophorum fidem & ſententiam longè ſecus euenire cernas, vt è corpore deformi inſignes prodeant virtutes, hoc tamen eatenus fieri exiſtimandum eſt, quatenus animus diuini numinis afflatu, philoſophiæq; adminiculis adiutus, externas omnes virtutiq; contrarias exuit affectiones, & rebus honeſtis inuigilat: vt Socratis, inter cæteros, exemplo notum eſt. Cum enim Zopirus ex ſolis lineamentis coniecturam faciens diceret, eum multis vitijs obnoxium eſſe, fatebatur Socrates ſe natura propenſum ad ea vitia eſſe, ſed commemorabat ſe ratione ac diligentia regere ac cohercere. Illorumq; opiniones explodendæ ſunt, qui cæco quodam iudicio vanam phyſiognomiæ artem cenſent, quæ iam à priſcis illis ſtatim temporibus ad hanc noſtram vſque ætatem longiſsimis obſeruationibus, multo rerum vſu, varijſq; euentibus comprobata, ex certis & peculiaribus corporis humani indicijs naturam inueſtigandam tradidit. Nec me latet humanam naturam moribus, doctrina, & legi-

bus

bus contrictam, ſæpius ſcelera occultare, ac probitatem honeſtatémque præ ſe ferre: attamen vt timidus ex fuga aliquando cognoſcitur: ita paſſionibus aliȷs aliȷ affectus dignoſcuntur: ac (vt inquit illæ) Heu *quam difficilê eſt crimen non prodere vultu.* Et *quamuis non pari modo mortales affectus & detegant & aperiant, nemo tamen ad harum alteram partium tam cautè inclinat animum, quin tempore procedente deprehendi queat, ſiue is ſecunda eleuetur ſorte, ſiue egeſtate prematur. id enim quod caſu ſit, ſiue virtutis, ſiue vitiȷ ſpeciem gerat, ordinem minime ſtatuit: ſed qua in parte mens affixa maneat ſpeculandum eſt, indeq; actiones nominandæ ſunt.* Tertium De *perpetuis prognoſticis adieci, cùm viderem quot annis incertas prædictiones fallacesq; (cauſa equidem difficillimæ aſtrorum ſcientiæ, ac humani ingeniȷ cæcitate atque audacia) inuulgari volens nimirum ex ȷs quæ ſub ſenſibus cadunt, oſtendere longe certiorem eſſe prædictionem.* Non *nouas artes ſcientiáſue propterea me allaturum nunc polliceor, verùm earum quæ à clariſsimis viris inuentæ ſunt, partem vtiliorem aliquam dilucidare ac facilem reddere augereq; nitimur.* Neque *illud à me expectetur in his opuſculis, quò varios adducam ſæpius autores, cùm nullam ferè autoritatem expoſtulem, præterquam experientia ipſa exhibebit.* Quod *ad ſtilũ ſpectat, vſus ſum (id*

 poſt-

poſtulante operis materia) non latiniſsimis verbis & abſtruſis, ſed perſpicuitate qua potui, id eſt, vocabulis plurimum vſitatis, ſeruata illorum ſignificatione. Nunc *ſereniſsime* Rex *luculentius meæ erga* T. M. *perpetuæ obſeruantiæ ſymbolum dare non potui: neque ego, vt moris eſt, partem aliquam tuarum laudum attingam, quòd nec idoneus ſim tanto muneri, nec hactenus defuerint aut defuturi ſint doctiſsimi viri, qui hanc prouinciam ſubierint. Quamuis, vtpote qui bonorum principum exemplum iam eſſe inceperis, humanis laudibus non egeas, ſatis ex re ipſa commendatus.* Me *verò tuæ* Maieſtati *humillimè commendo ac dedo. Chriſtus Deus optimus maximus* M. T. *quàm diutiſsimè incolumen ac florentem ſuis donis augeat ac ſeruet.*

Baſileæ Calendis
Feb. M. D. LIIII.

LIBER HIC DE MEMORIA & reminiſcentia diuidetur in capita ſeptem.

Primum caput declarat quid ſit Memoria, vbi vigeat, quàm vtilis & neceſſaria ſit, &c.

Secundum potiſsimas quibus lædatur cauſas, earúmque notas continet & curationem.

Tertium quomodocunque memoriæ nocentia præcipua oſtendit.

Quartum ſimiliter iuuantia particularia enumerat.

Quintum nõnulla probatiora ſelectioráque medica remedia compoſita continet, ſeruantia multúmque augentia memoriam.

Sextum philoſophica conſilia, canones, & præcepta reminiſcentiæ narrabit.

Septimum caput breui ſermone de locali vel artificioſa memoria agit.

Dictorum breuis epilogus vltimò ponitur.

QVID SIT MEMORIA, VBI VIGEAT, QVA'M *vtilis & neceſſaria ſit,*

CAPVT PRIMVM.

MEMORIA eſt per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Vel, eſt firma animi rerum & verborum diſpoſitionis perceptio. Aut(vt Ariſtoteles opinatur) imaginatio eſt, quæ ab his quę ſenſus deprehenderat, remanet. Platonis autē ſentētia, Memoria eſt ſenſus & incolumitas: nam anima ſenſuum officio adipiſcitur quæcũq; ſub ſenſum cadunt, indeq; opinionis origo eſt. Sed per mentē ipſam intellectualia animaduertit, & intelligentia ſit. At memoria amiſſa per reminiſcentiā denuo reſumitur: nam cũ obliuio ſiue memoriæ amiſſio duplex ſit perpetua videlicet & tē-

poran

poranea, in hac quidem reminiſcentia agit, de qua inferius ſuo loco dicetur. neque alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio ſeu imaginatio, alterius verò memoria: ſed in ſubiecto eodem inſunt atque eiuſdẽ partis animæ functiones, & vtraque eſt totius cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima: non abſque ratione tamen antiqui dixere diuerſas capitis ac cerebri partes ab his animæ functionibus occupari. Sedem igitur habet memoria in occipitio in tertio vocato ventriculo, quem & puppin vocant. Longum eſſet ac penè ſuperfluum hic(vbi ſtudeo breuitati) cerebri totius anatomen deſcribere, quam in multorum libris videre licet, præſertim doctiſsimi pariter & diligentiſsimi Andreæ Veſalii. Dicam tamen aliquid breuiſsime ad rem noſtram propius faciẽs. Tres animæ operationes ſunt in cerebro, phantaſia ſeu imaginatiua, ratiocinatio, & memoria. Primæ duæ in duobus vẽtriculis cerebri maioribus, tertia in tertio & minori exercetur. Inter cerebri caua animalis ſpiritus tenuis purus, mũdiſsimúſque verſatur, atque talis defertur memoriæ: quæ quidem claritate & ſubtilitate ſpiritus indiget

diget. Quòd ſi non aperiatur via illa qua tranſit ſpiritus ad puppim cerebri, nihil homo reminiſcitur: & contrà qui velocẽ habẽt huiuſce viæ aperitionem, prudentes ſunt, & velociter reſpõdent, vt ſunt quidam cholerici: qui verò pigram illam & tardam habent, pigri ſunt & tardi ad diſcendum atq; reſpondendum, ſuntq; tales vt plurimũ phlegmatici vel melãcolici, craſsíſq; ac multis cibis ac potib. vtentes. Rari quidem repe-riuntur, qui felici ingenio, & fœcunda memoria dotati à natura ſint. ſiquidem ingenium ſubtilem & mollem cerebri ſubſtãtiam, memoria permanẽtem indicat. Dicit quoq; Galenus capite duodecimo Artis medicinalis, ingenium quidem ſubtilẽ cerebri ſubſtãtiam indicat. tarditas verò intellectus craſſam. &c. Huic functioni deſeruiẽs ſpiritus, à corde per arterias ad caput ſubuolat, & exterius nos cingẽte aere alitur, diuturnitatémq; conſequitur. Et deniq;, conueniunt phiſici omnes, Memoriam potiſſimum pollere ex bona temperatura organi ſedíſue, in qua hãc functionem anima exercet. Indicium etiam erit eos valere memoria, quibus in poſteriora caput protuberat: eandem infirmum experiun

periuntur quibus ibidem velut complanatum ceruiri exequatur. Sciendumq; quòd ſapere fit ex ſpirituum bonitate: boni verò ſpiritus ſunt qui claritate ac motu tẽperati ſunt & ſubtilitate. Plato in Theæteto, Nõ recte, inquit, anima ſe habet in denſo, aut lutulento, aut molli nimis, aut duro. Intẽperies autẽ multifariam cõtingit: nam ex vtero quis tam validam nonunquam contrahit, vt non ſolum memoria, ſed & ratio lædatur, atque ita ſtultitia fiat: cuius inter cętera ſigna, vt habet Ariſtoteles primo De Animalium natura, ſunt pręgrãdes & erectę aures: Si ſolem Arietem aut Scorpium peruagãtem aliquo naſcẽte Luna adeat, ei cerebrum adeo affligit, vt melãcolica paſsio paululũ adultis aboriatur. Ex prauo item victu frequẽs eſt cerebri intemperatura, quãdoq; ex inſalubri ambiẽtis aeris cõſtitutione: nã vetus eſt dictum, vbi ſit ſiccior aer, ibi ferè etiã eſſe acriora ingenia, animámq; prudentiorem ſeu promptiorẽ: ſic craſſum cœlũ & pingue ingenia gignit hebetiora. Eadẽ diætæ eſt ratio, vt etiã habet Galenus in libro Quòd animi mores, &c. Quinetiã ex caſu, ex percuſsione, ex morbo & aliis id genus iniuriis labefactatur, quorũ exempla

pla varia & ex Thucydide lib. 2. belli Pelop: & ex aliis haberi poſſunt: quidam ictus lapide, oblitus eſt tãtum literas, ex præalto tecto lapſus, matris, affinium & propinquorũ cepit obliuionẽ: ſui verò nominis oblitus eſt Meſſala Coruinus orator. Ecce igitur quàm fragilis ſit omnium precioſiſsimus hominis theſaurus. Memoria inter humanę naturę commoda, teſte etiam Seneca, primũ ſibi locum vẽdicat: nam multa legere ſtudioſis facile, multaq; intelligere bono atque exercitato ingenio non difficile eſt: verum ea cõgerere, & in memoriæ ſcrinio cõſeruare, ita vt non efluãt, neceſſarium ac præcipuũ eſt humanę vitę bonum. Vt teſtatur Plinius libro 7. cap. 24. Cirus Perſarumrex omnes ſuos milites nominatim appellabat. Mithridates duarũ & viginti gentiũ rex, totidẽ linguas abſq; interprete & audiebat & alloquebatur nec deſunt innumera penè quorũcunq; temporum exẽpla præſtãtiſsimæ in hominibus memoriæ. Quibus igitur non eſt tam excellẽs memoria, labore vt eam aſſequantur, opus eſt, ſine qua vix in virum excellentẽ quiſquam emerget: fieri enim ſolet, vt quãtum quiſque memoria emineat, tantum eniteat et ſapiẽtia, niſi

ſit

ſit ſomnolẽtus atque ocioſus. Et poëtæ non ab re ſapiẽtiam memorię filiam finxerũt: ac de ipſa recte ſcriptum eſt, Vſus me genuit, mater peperit memoria. Nonnulli iam ætate prouecti, hac arte freti, ad literas ſe cõferentes, non multis menſibus in viros euaſere doctiſsimos. Quo igitur pacto ea acquiriri augeríue poſsit ac ſeruari, hoc opere diſſeremus. Conſtat autẽ cùm pluribus doctis, tum verò Ciceroni, memoriam habere quiddam artificij, & non omnem à natura proficiſci: Sic igitur & nos prius docebimus quo victus genere, quibúsue medicaminibus ea acquiriri firmariq; poſſit, breuia, clara, vſuq; probata ponẽtes: poſtea, de artificioſa memoria, quæ eadem ipſa eſt naturalis, ſed pręceptionibus quibuſdã firmatur, ac obſeuationibus, locis, imaginibusq; conſtat, ſuccinctè agemus.

Caput ſecũdum, præcipuas quibus lædatur cauſas, earumq; notas & curationem continet.

DVæ ſunt cauſę principales quę obſunt memorię frigiditas & humiditas: quę frigiditas vel ſola eſt, vel cũ humiditate cõiũcta: omittemus corruptionem quę fit à calido & ſicco intẽſis. plus tamẽ nocet frigiditas humiditate: ea ſi- qui

quidem confundit naturam, neq; eius opus ingreditur niſi tanquam ſub dominans inſtrumentum. Humiditas verò retentiuæ contrariatur, quæ ſicco proportionato confortatur: nam ſiccitas ſuperflua nocet præſertim apprehēſioni, dum impedit ne inſigillentur formæ. Frigidi eſt ſiſtere, & calidi mouere: ergo frigiditas impedit motum neceſſarium ad memorandum. Retentionem verò impedit humiditas. Deniq; cum frigiditatis filia ſit obliuio, vt & Paulus AEgineta, & reliqui tenent, dicendum ac tenendum eſt, eam magis obeſſe memoriæ, quàm noceat humiditas. Propter frigiditatem enim quæ humores & ſpiritus congelauit, ſpectrum ſeu ſpecies imprimi non poteſt. Quorum igitur memoria vel intellectus perit, ſomnos etiam obſeruare oportet, vtrum vehementer an modice ſomnolenti ſint, aut omnino non ſomnolenti, ſed ſecundum naturam habeant. Sic enim vincentem inuenies intemperaturam: nam ex multo ac profundo ſomno, humiditatem obeſſe: ex vigilia, ſiccitatē: ex horum medio æqualitatem & bonam humorum proportionem cognoſces. Adhæc conſiderandum, vtrum excernat

quippiam ex naribus vel ex ore quod à capite defluat, an aridæ ex toto vel vt plurimum huiuſmodi partes ſint, atq; antecedentium cauſarum & externarum cognitio capitis diſpoſitionem declarabit, quò idoneam diſpoſitioni curationem adhibere poſsis. Vbi dominatur cerebri humiditas, multa ſomni cupiditate tenentur, oris plurima eſt ſaliua, & in naribus oculisq; pituita frequēs: omnes motus hebetes ſunt. Tales præſentia recordantur & nuperrimè geſta: dudum verò facta, aut nequaquam aut difficile recordantur: nam humiditatis cerebri eſt facile admittere & dimittere quas libet impreſsiones.

Siccitate dominante, quæ humiditati contraria eſt, ex contrariis ſignis indicatur: adſunt enim capitis vigiliæ, leuitates, & rariſsima illarum ſuperfluitatū emanatio, quæ à naſo, palato, & oculis expelli ſolet: oculi ſunt caui: citò calui fiunt: aurium tum abūdabit cerumen. Quantum verò ad memoriam ſpectat, præſentia difficilius inſcribuntur, & inſcripta diutius tenentur: inde fit, vt quæ antea geſta ſint, facilius memorentur & reddantur, quàm quæ nuperrimè geruntur. Exemplo ſint ſenes, qui geſta

ab

ab ineunte ætate recitant ordinatim, præſentia verò non recordantur aut confundunt. Hoc etiam contingit ſenibus: quia ex frequentatis actibus fit habitus: hinc fit vt decrepiti bene recordentur antiqua, quoniam ſæpius circa illa vel illis ſimilia conſiderauerunt: male autem noua: quòd illis impreſsio non facile fiat ob duriciam ſenſorij.

Si dominatur frigiditas, his facies albet, lumina languent, venæ incõſpicabiles fiunt, ſomnolenti ſunt, partes ad caput attinentes parum calidæ erunt, nec rubicundæ: mens erit ſtupida, vertigineq; grauatum caput, & tardæ rememorationis. Hæc qualitas, vt prædiximus, valde officit, & animi facultates imminuit, inertesq; efficit: nam vt calidi eſt mouere, ita frigidi econtrario facere: ſcias tamen in vniuerſum, viuentis cerebrum calidius eſſe aere æſtiuo, vt Galenus habet in De vſu partium.

At cùm viget in cerebro caliditas his notis facile innoteſcet: nã quæ circa caput ſunt, calida magis ac rubricũda ſentiũtur: oculos cernes verſatiles, eorũq; venas magis apparẽtes: Capilli in lucem editis ſtatim oriũtur, nigri, robuſti, criſpiq; fiũt: breuibus ſomnis nec profun-

dis contenti ſunt: motuum velocitas & recordationis ineſt. Si verò auctior ſit & facta innaturalis caliditas, vigiles erũt. Hic nimius calor animales ſpiritus excoquit, in fumosq; ac fuligines diripit & ſuccos generãdis ſpiritibus aptos torrefacit. Qua de re felici vel tuta memoria deſtituuntur.

Si verò duæ qualitates adiungantur, ſigna earum tãta proportione cognoſces, quanta iſtæ qualitates aut intendentur, aut remittẽtur: nec difficile fuerit iudicium ex præmiſsis, vt ſi fuerit caliditas & ſiccitas extra temperiem, aderit permixtio ſenſus, vel phrenitis iuxta intenſiorem gradum qualitatum. conſtat igitur memoriam poſſe medicinali artificio ſeruari, augeri & excitari, cum conſtet cum morbo minui, deficere, & deprauari.

Quo itaq; ad curandi rationem, victus primo pro cauſarum varietate mutatur, vt infra dicemus. Annotandum verò prius eſt, obliuionem à natura reportatam, non facile remoueri poſſe, nec quæ à cauſa calida & ſicca fuerit, ſano in cæteris corpore. Hoc etiam interdum euenit, vt præter cõſuetudinem ſit diminuta vel abolita memoria: tunc timen

mendum eſt de peiori ægritudine, niſi ocyus ſuccurratur, ſcilicet Lethargia, Epilepſia, Apoplexia, Paralyſi, cæteriſq; id genus quæ à phlegmate in cerebro fieri ſolent, pro quibus ad medicos confugias. Si etiam ob extremam ſenectam memoria perierit, fruſtra laborandum admouendis ſcilicet remediis, non eſt: ſed tantum conueniente victus ratione contentos eſſe oportet, denturq; cibaria & linctuaria humectantia & reſtaurantia ſiccitatemq; arcentia.

Si propter vehementes purgationes cæteraſq; immodicas inanitiones, vel à ſiccitate, memoriæ noxa ſuperuenerit, victu tãtum reficiente ſuccurrere oportet: corroborato ſi quidẽ corpore, collectiſq; viribus, memoria reparatur. Cibi conferent igitur ſucculenti & boni ſucci, qui facile concoquantur in ventriculo: vinum ſit rubrum, maturum, dilutum: exercitia moderata & citra fatigationem: caput clemẽter fricetur: prolixe dormiant: molliter cubẽt: tepidæ aquæ balneis vtãtur: ſudationes vitent: capiti abraſo epithemata infundantur, vel fomẽtationes, ex decocto florũ chamæmeli, meliloti, ſeminis lini, hordei decorticati, aut ex lacte recens mulcto: in-

ungatur oleo ſuſino,amigdalino , dialtea,butyro nõ ſalito.Sumãt conſeruam boraginis,bugloſsi,cortices citrei conditas,& ſimilia.

Si à frigida cerebri intẽperie ſola ſine materia malum ortũ fuerit, opponatur caliditas frigiditati, & pariter humiditati ſiccitas,cum tẽperamẽto tamen : in caliditate enim & ſiccitate naturali omnis æqualitatis debet eſſe proportio, vt ne quid nimis: quia calor naturalis non eſt purus calor, ſed compoſitus , in quo eſt proportio omnis equalitatis. non enim omnis caliditas bonã memoriam facit, nec omnis ſiccitas:ſed quæ proportione reſpondet temperamẽto, nec fluat in intemperiem immoderatam, cuius vis eſt actum propriæ virtutis tollere.Cauendum eſt ergo ne nimis cerebrum calefaciamus , aut exſiccemus nimis.Et qui temperato eſt capite, caueat ne medelas apponat. Qui igitur corruptionem memoriæ patiũtur ex immenſo calido & ſicco,quam coniunctionem plerunq; phrenitides & deliria ſequuntur,iis oxyrhodinum capiti infundatur, & curatio reliqua cum his quæ refrigerant & humectãt,pulchrè complebitur. Quòd ſi ex nimia frigiditate adnixa intenſæ

tenſæ ſiccitati fuerit, quod accidere con ſueuit aut propter longos morbos, aut vehementes corporis labores, aut acres valde animi affectiones, quibus naturæ vires fathiſcũt, & animales ſpiritus diſſipantur, humectantia & mediocriter calefaciendi ſimul vim habentia, haud mediocri erunt præſidio.

Cùm autem non ſolæ ac nudæ qualita tes offenſioni erunt, ſed adfuerit ſimul humorum copia,ab euacuatione incipie mus præmittendo concoctionem conuenientem,ſi opus erit.Sanguinis copia venæ poſtulat ſectionem,quæ cum medici docti conſilio fiat:incidatur autem humeraria,quam cephalicam vocant, ſi caput ſolum degrauatur:ſi corpus totum,aut interna, aut media. Si bilis flaua abundauerit,cõſulto medico,cum educentibus bilem purgetur,vt cum rha barbaro,manna,caſia,ſucco roſarum, electario roſato,ſyrupo roſato ſolutiuo, tamarindis, vel aureis vocatis pilulis & ſimilibus.Si atra bilis, præſidiis itidem cõueniẽtibus à peritis medicis traditis educatur,vt ſenæ diluto epithimi, vera tri in fortioribus:dyaſene,pilulis indis, & cætera.

Quòd ſi fuerit cauſa quę penè ſemper

cõtingit,frigida & humida, hi modi in curando ſeruentur: Et primo quoad victum,moram trahat quãtum poterit, in aere luminoſo non ventoſo: nam venti plurimum obſunt. Euitẽt quę phlegma multiplicant,omniaq; frigida, ſimiliter & vaporoſa,vt cępe,& ſuper omnia repletio & ſatietas aut cruditas,multus potus,multa fructuũ comeſtio vitetur,cibi grauis concoctionis, ablutio cum nimis calida vel frigida aqua, potatio eius nimia vel vini. Cõferent igitur cibi bene nutrientes,calidũ & ſpirituoſum ſanguinẽ gignẽtes: veruecina, hędina capi, phaſiani,perdices, quorũ oua ſingulari poteſtate in hoc pollẽt,pipiones, turtures,paſſerculi, galeritæ, turdi,merulæ: parẽtur cum hyſſopo,ſatureia, thymo, ſampſuco, rore marino, gariophyllis, macere,zinzibere, pipere,cinnamomo, granis iuniperi,præſertim hyeme. Animalia fugiant nuper edita, quòd mucoſam ac viſcidã habeãt carnem:animantis cerebrũ vt pituitoſum incõmodat, niſi ſit galineæ,quod peculiariter & ſummè laudatur. Similiter fugiant medullas, gruinas carnes, piſces præſertim viſcidos & lacunales, olera frigida, lac, caſeum, præcipue multum, aut prauum:

fru

fructus homidos & horarios:acriora interdum, hyeme præſertim, exhibeantur, vt allium, pulegium, capparis remota ſalſedine, ſinapi à Pythagora laudatum: parcè epulentur præſertim cœnantes: vinum bibant album, aut vermiculum ſubrubrúmve: aquam niſi ſit cũ melle vel cinnamomo aut alio cũ aromate decocta, non guſtent. Prolixum ſomnum diurnúmque auerſentur, nec ſuper nucham, vel ſuper nimia repletione fiat à ſuperflua quoque vigilia caueant: debilitat enim ſpiritum, ipſúmque reſoluit ac caput replet. Exercitium fiat deambulando, & cibos præcedat, cum fricatione etiam partium capitis(facta tamen prius conuenięti purgatione) cum pannis aſperis. & pedum & manuum, ſed moderatum, ac totum corpus fricandum primo,deinde caput, incipiátque à tibiis frictio.paulatim ſuperiora fricando, vt deorſum trahatur materia.circa lacus, flumina& vliginoſa loca non verſentur,auſtrinos flatus & pluuioſas conſtitutiones declinent, lucidam & altam domum inhabitent, caput oleis conuenientibus (vt etiam infra dicetur) vngatur. à multo vel frequęti coitu omnibúsque cerebrum debili-

bilitantibus caueant nam principali de bilitato, nocentur & orta ab eo.corpus ſeruetur mundum à ſuperfluitatibus. Si igitur pituita lenta ac craſa fuerit, fiet illius attenuatio, concoctio,& præparatio ad eductionem, cum oximelite compoſito vel ſcyllitico vel de quinque radicibus,de ſtichade,de raphani radicibus facto,melle roſato, prout opus fuerit, & aquis ſeu decoctis conuenientibus. Ad educendam verò præparatam materiam exhibeantur pilulæ vel cochię, vel ex hiera Galeni addito modico caſtorei & nucis myriſtice, addatur etiam præparata colocynthis ſecundum medici præſentis prudentiam: vel detur hiera magna cum nuce moſchata: vel hiera Ruffi, de qua Aetius libro tertio:conueniet etiam yeralogadij,& alia quæ conueniunt dolori capitis ex phlegmate : deinde fiant etiam gargariſmata,fomentationes,vnctiones, ſacculi,& huiuſcemodi,gargariſmus poteſt eſſe talis,Rec.calami aromatici, pulegij, hyſſopi, thimi ana pug.1. decoquantur in aqua iuſtæ quantitatis ad dimidium, & vnc.5. colo tranſmiſſis adiice oxymelitis ſcyllitici vnciam & ſemis, mellis roſacei vnc. ſemis miſce, & tepidum mane ieiuno gargarizetur. clyſtere

etiam ſi opus fuerit fiat ex reſpicientibus caput: ſternutationes fiant, vt cum pipere, ſtruthio, ſeu condiſi, elleboro albo, iride, & ſimilibus: aut ex his cum Terebinthina & ladano fiant errhina ſeu naſalia. Conferunt preterea ſi pituita vlterius exũdat, quæ ſaliuam mouent ſeu apophlegmatiſmi, odoramenta: cubebe maſticatæ ſeu commanſæ, modis omnibus auxiliantur: auribus indatur oleum caſtorei, lauãdulæ, ſpicæ: Quod ſi vel minor in corpore humorum talium copia, aut patiens non adeò validarum virium fuerit leuiori purgatorio pituitã primo ex toto corpore vacuabimus, & quod robur potius in membris relinquat quàm aufferat, quod tale ſit, Rec. aloës lotæ cum ſucco Thimi aut ſampſuci vel eorũ aquis drach. 1. agarici trochiſcati drach. 2. maſtiches cubebarũ nucis moſchatæ ana gra. 6. cũ vino odorato fiãt pilulæ. 12. quarũ 7. ſumat in aurora cum ſyrupo de ſtichade: reliquas poſt tres dies horis 2. poſt cænam: poſtea cum Electuariis confortantibus ſequentibus aut ſimilibus roboretur, premiſsis tamen etiã localibus purgantibus vt ſupra, ſi opus ſit. rurſus pro purgatione conferẽt hæ pilulæ etiam à proprietate:

tate:Recipe thuris maſculi,mirrhæ electæ, zinziberis ana drach.1.S. puluеris capitis vpupę drac.duas,acori ſcrupulos duos, hieræ maioris drach.1.S.caſtorei, colocynthidis ana ſcrupu. med. confice cum bona terebintina vel cum ſerapio de ſtichade,& fiat paſta,dentúrq;pilulę numero paucæ,ſed craſſæ, ſupra leuem cœnam in lectum deſcendenti: poſſunt etiam auferri ea quæ ſoluunt,vt tantum confortent: hæ ferunt principatum hac in cauſa, & præ cæteris conferunt memoriæ. Item ad corroborandum, fiat eclicma vel linctuarium tale, vel ſimilem in modum: Rec. conſeruæ anthos, meliſſophylli,ana vnctiam vnam,inulæ conditæ, zinziberis viridis vel conditi, ana vnc. med. corticis citrei conditæ drach.6. diatrionpipereon, diambaris, ana vnc.med. cum modico aquæ vitæ in vaſis vitreis ſemel diſtillatæ ex vino bono,vel cum aqua melliſſæ,aut florum lilij cõuallij:cõmiſce:ſumat horis duab. ante cibum in mane drachmã vnã aut alteram,& ſemi drachmam hora ſomni.

Notandum autem quòd nucha eſt cerebro frigidior, ideóque calida magis patitur & tolerat, frigida deterius: meminiſſe igitur oportet, ne frigefatien-

tia

tia quę forinſecus inducũtur, in occiput cadant. Calefactoria itaq; medicamenta tam extra quàm intra corpus adhibẽda. Thymum & pulegium & origanum vel huius generis alia incoquantur aceto, & ægrotantis naribus admoue: palatum acribus validis medicamentis inunge. Extrinſecus autem iunctiones capiti ex oleo calido, idq; æſtate adhibendæ, vt rutaceo, anetino, &c. hyeme verò irinum in quo incoctũ ſit ſerpilũ vel calamentũ, piper, baccæ lauri, addẽdo aceti modicum ad penetrationẽ. Vtile erit & caſtoreũ cum oleo illitum occipiti: vel tale vnguentũ: Rec. olei de lateribus, de caſtoreo ana vnc. med. radicis acori, phuſeu Valerianæ, ana ſcrup. I. pyretri, rutæ ana ſcru. med. cum cera quantum ſufficiat. fiat vnguentum, quo raſum occipitium inungatur: & ſubinde ſacculus imponatur, qui recipit florum roſmarini, meliſſophylli, lauandulæ, ſingulorum manipulum med. florum ſambuci manip. vnum, ſtichadis drach. 3. nucis moſchatæ, ligni aloes, maceris ana ſcrup. I. contuſa in ſericum demittantur formetúrque ſacculus.

Linimẽtum aliud conferens diminutioni memoriæ & obliuiõi: Recipe olei ſam

ſambucini vnc. vnam olei de been vnc. duas, olei euforbij, caſtorei ana vn. med. aceti drach.3. miſce, inungaturq; locus. Item oleum philoſophorum vocatum à Meſue, occipitio inunčto, memoriā mirabiliter reparat.

Alia inunčtio. Recipe radicis rutæ, buglosſi, phu cum radicibus ana vnc.4. caſtorei duorum vel trium annorum, linguæ auis quam ſemen fraxini vocant, ana drac. duas: redigantur in puluerem & miſceātur: pòſt Rec. ſucci eufragię, ormini quam ſclaream vocant, verbenæ ana vnc.4. medullæ anacardi vnciā vnam, axungiæ vrſi, quantum ſatis ſit, fiat vnguentum liquidum, & ponatur in vaſe cupri vel ſtāni, vt ſtet liquidum, nam aliter haud valeret, vngaturq; occiput. Quòd ſi citius iuuare velis, aut frigidioris capitis ſit homo, & in tempore frigido, nares hoc odorato vnguento intus illinantur: Recipe olei de ſpica odorati vnciam 1. garyophillorū ſcrup.1. ambari ſeu ambræ ſcrup. ſemis, muſci gra. 5. ceræ albiſſ. quod ſatis eſt, cuius etiā gutta, ante cerę impoſitionē, auribus tepida inſtillata conducet.

Emplaſtrum quoque de ſinapi Meſue ſecūda deſcriptione Antidotarij valebit in aſ

in affectu frigidiori occipiti adpoſitum vel oleum de ſinapi. Superiora conferũt etiam abſq; pręuia purgatione, vt & ſequẽtia, his qui frigiditate ſola abſq; notabili humiditate laborant. Intrinſecus quoque præter ſuprà narrata cõferunt, verus acorus conditus (quem calamum aromaticum credo, vel galangam) ſaccharum, florum betonicæ, roris marini, lauãdulæ, ſpicæ nardi, meliſſo phylli, ad iectis lõgo pipere, garyophyllis cinnamomo, nuce moſchata, & id genus aliis odoratis. Valde etiam iuuat zinziber conditum ad auellanæ quãtitatem, pręſertim in vẽtriculo frigido & humido, vti ferè eſt in omnibus vel pluribus tali cauſa & affectu laborantibus: nam reparat memoriam ſumptum mane in tẽporibus non calidis, horis quatuor ante cibum.

Confert non parum & hoc: Rec. thuris cyperi, piperis longi, croci, mirrhę anã, confice cum melle, & ex eo omni die ſumatur drachma vna horis ſupradictis præſertim mane.

Aliud ad idem præcipue ſenibus valens. Rec. mellis anacardini, thuris albi, cyperi, acori veri ana partes duas, rotũdi piperis & longi ana partem vnã, myroba

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Rec. anacardos ac eos tere optimę in mortario, atq; in aceto fortiſsimo ponantur per dies ſeptem, pòſt lento igne in eodem aceto coquantur, quoad aceti pars tertia remaneat: tum percola fæcem illam quæ in fundo vaſis remanſerit, prius aceto leuiter extra colato, eamq; colo tranſmiſſam fæcem, in medicinis pone: neque enim anacardorum fructus medicinis per os aſſumẽdis immiſcentur, niſi prius hoc modo vel ſimili præparentur.

Quod ſi mel anacardinum facere volueris, pone cum ipſis anacardis eo modo in aceto coctis, tantundem mellis deſpumati, ac ſimul ambo bulliant ad ſpiſsitudinem, & mel habebis anacardinum, quod in prænarratis affectibus operatur mirabiliter, ſi ex eo des drachmas duas vel vnam in aurora.

In Sicilia dum recentes ſunt anacardi ponuntur in melle prius liquefacto, & diu morantur in eo, taleq; vocatur mel anacardinum, & habetur vſui abſq; anacardis, & inditur linctuariis. Si eo ex melle dentur drachmæ duæ, recuperat momoriam ex proprietate ſua.

Expertus eſt & acorus (id eſt galãga) nutritus ac coctus in melle & reſeruatus,

tus, vt condiuntur nuces ac radices: ſimiliter piper longum nutritum coctúmque in melle & aſſeruatum, nam ſeruant & augent memoriam: doſis communis drach.1.

Aliud expertum in forma pulueris. Recipe thuris drach. vnam, cyperi, piperis, croci, myrrhæ ana drach.duas: terantur ſubtiliter, & per cribrum ducito, & fiat puluis, de quo omni mane dum ſurgit detur drach.1. vel ſerò in ingreſſu lecti.

Aliud expertum. Recipe cumini, piperis ana drac.duas, ſacchari arbi drach. tres: terantur & fiat puluis, cape drach. vnam omni die in mane. Aliud itidem expertum. Recipe thuris albi drac.vnã, piperis longi vel albi ſcrup. vnum, fiat puluis, qui mane totus pro vna datione bibitur per plures auroras cum vnciis tribus aquæ mellis, vel decocti cinamomi modici & garyophyllorum.

Aliud æquè bonum ac certum, Recipe cumini drach.quinque, piperis noui drac.vnã, acori veri vel galãgæ, cyperi, mirobalanorũ nigrorũ ana drach. duas, mellis anacardi (de quo ſupra) drac.vnã, mellis communis vnc.3.S. terenda terantur, & cum melle prius deſpumato

incor

incorporentur, & fiat conditum in pixide. datio in omni mane drach. 2.

Caput tertium, quomodocunq; nocentia memoriæ præcipua oſtendit.

CAuere oportet in vniuerſum crudi tates, tanquam rationi infeſtiſsimas, & toti corpori.

Plurima vini præſertim potentis potio peſsima eſt: vehemẽter enim humectat caput, ac ferè nihil æquè obliuionem inducit, quam ſuperflua humiditas.

Exterior excedens frigiditas lædit memoriam, præcipue nocturna propter malam capitis coopertura m. Ire per lutum temporibus frigidis, ac nudis pedibus prę cæteris cerebrum lædit & infrigidat, oculóſq; debilitat.

Caliditas intenſa valde quãdoq; perturbat rationem & memoriam lædit.

Ciborum fumoſorum comeſtio & potus, vt alliorum, porrorum, ceparum, item caſei & leguminum vitetur: Brodialia, iuſcula, omníaq; nimis humida effugienda, præſertim veſperi: omnis etiã mala maſticatio praua eſt.

Potus poſt comeſtionem dum cibi fit concoctio eam interrumpens præſertim à cœna, memoriæ cerebróque

valde nocet.

Quies ſuperflua calorem debilitat: ſuperfluitates retinet & aggrauat, ideóque lædit memoriam.

Somnus cibo propinquus, antequã ſcilicet deſcẽderit cibus ad ventriculi fundum, infeſtiſsimus: ſit igitur poſt duas horas: ac capite bene eleuato ac cooperto fiat, non tamen ſuperfluè, quia nimia coopertura vel caput debilitat reſoluendo: vel replet attranhendo.

Nocet coitus frequẽs vel ſtomaco repleto aut famelico, vel quem nullus ſonnus aut quies ſequitur, aut propè lunæ coniunctionem, vel cum alia quàm cum propria vxore.

Dormire calceatis pedibus, præcipue cum ſotularibus, memoriam impedit, ob vaporum reflexum: viſum debilitat, & corpus æſtuare facit.

Crudæ herbæ comeſtæ, multum nocent memoriæ, vt plurimum: ſimiliter nuces, auellanæ, caſtaneæ.

Videre vel audire nõ placẽtia animo: & huiuſcemodi animi ſymptomata.

Metus perimit memoriam, vel triſtitia perſeuerans: nocet & cura rei familiaris ſollicita.

Somnus immoderatus, & vomitus

labo

laborioſus.

Acetum & acetoſa omnia: ſed ſi vtẽdum aceto erit in pinguibus & pituitoſis, ſit ex potẽti vino factum, calidúmq; ſit, & in exiguo aut raro vſu & cum cinamomo: ponatúrq; in vaſculo aceti calamus aromaticus ſeu galanga, & pulegiũ: Sunt qui dicant gallorum oſſa exucta, veternum adducere.

Caput quartum, iuuantia particularia præcipua enumerat.

FRuctuum ſtipticorum ex natura vel arte poſt comeſtionem moderata ſumptio, prohibendo fumos eleuari, memoriam iuuat valde.

Temperatorum ciborum & potus, ſicut gallinarũ & perdicũ præcipue cerebellorũ earũ tẽperata refectio, non tantũ memoriã, ſed & totũ corpus cõfortat: vtq; animæ actibus nocet cacochimia, ita innocuos cuſtodit euchimia, pręſertim in teneris annis. ob id ex plebeia fęce rarò ſublime ingenium ſurgit, niſi liberalis accedat educatio.

Ante cibum moderatè & cõueniẽter exerceri, nõ tãtũ memoriæ, ſed & cæteris functionibus prodeſt: ſit autẽ motus lõgus, ſeu exercitiũ pro corporis robore laborioſum, vt ſuperfluitates reſol-

uat.ſitq; p loca amena & ſicca:ac, ſi fieri poteſt,oēs corporis partes exerceantur.

Superfluitatum per inteſtina, per nares,per palatum,per os,aures,per vrinā, per capitis frictionem cum pectine con ueniens & debita expulſio,confert plurimū virtuti memoratiuæ, ſi poſt ſomnum & ante exercitium fiat.

Viſorum auditorúmue frequens recordatio, memoriam corroborat & confirmat : nam nihil æquè aut cura augetur, aut negligentia intercidit, ac ipſa memoria : quia niſi excolas & iugi meditatione exerceas, inertia ſituq; corrumpitur.

Gaudium temperatum & honeſta delectatio præſertim meditatione ſcientiarum,non ſolum memoriam, ſed virtutem intellectiuam cæteraſq; virtutes corporis etiam augmentat.

Sæpe lauare pedes in aqua calida in qua bullierint meliſſophyllon, folia lauri,chamæmelon,& ſimilia,memoriæ,capiti,oculiſq; valde confert.

Abluere caput decimo quoq; die cū lixiuio in quo parū bullierint chamæmelon vel aſarum, meliſſophyllon, ſaluia,amaracus,ſiue ſampſucus,lauri folia, vel ſimilia, additis in æſtate roſis, me-

mor

moriam corroborat & confirmat, vt in capite etiam ſequenti latius dicetur.

Stare pedes poſt comeſtionem, vel ſuauiter deambulare, quo cibus ad fundum deſcendat ventriculi, multum expedit & confert, ob bonam ciborum cõcoctionem.

Coriandri bene præparati & ſaccharo inducti poſt cibum aſſumptio, prohibẽdo fumos ad caput aſcendere, memoriã iuuat: id præſtat & Diacotoneon.

Maſticatio maſticis cum modico zingibere facta ieiunio ſtomacho, ab humiditate phlegmatica ſine moleſtia caput purgat, indeq́; præpedita conſortatur memoria. Galanga naribus indita cerebrum roborat frigidum.

Recipe thus albiſsimum, tere in puluerem, pone in pura & ſimplici frigida aqua, bibe in augmento lunæ in ortu diei, in meridie, & ſolis occaſu, facit bonam memoriam, acutum ſenſum, exſiccans cerebrum & ventriculum.

Tradit Symeon Sethi, fel perdicis arteriis temporum illitum vt penetret, ſemel in menſe, ad memoriam confirmandam prodeſſe plurimum.

Meliſſophyllon confirmat eam, & ingenium acuit, hominémque quo-

cunq; modo comedatur herba facit induſtrium: quod etiam naſturtium in frigidioribus & ſegnioribus efficere poteſt, vnde natum eſt in ſegnem adagiũ, Ede naſturtium. Meliſſa præter hæc, animi tranquillitatem præſtat ſoporem capiti iucundum inducendo: Turturis caro ingenium auget, vt aiunt.

Gallinæ cerebrum ingenium & memoriam iuuat, adeò vt aliquos qui delirare cœperant, reſipiſcere fecerit.

Semen ormini ſeu ſchlareæ domeſticæ fertur ad recuperandam memoriam mirabile, ſi in puluere ſumatur cum aliquo potu, aut cibo. Item eboris limatura conducit obliuioni, ſi parum de ea in vino modico ſumitur mane.

Item granum vnum thuris albi cum lectum petis, maxime conducit ſolum tranſglutitum: nam capitis humiditatem exſiccat & ventriculi, ac ita memoriæ confert. facito hoc poſt purgationem bis térue in hebdomada, ſi multa adſit humiditas.

Pleresarchoticum confectio, duarum drachmarũ pondere hora ſomni aſſumpta, vel myrobalanus cepulus conditus ſumptus in aurora horis quatuor ante cibum beneq; mãſus ſemel in hebdomada,

da, memoriam reſtaurant ab humido lę-ſam præſertim. nam roborant intelle-ctum, & iuuentutē ferè conſeruant myrobalani cepuli conditi.

Memineris in materia humida prius fieri euacuationes. nam materia humida plerunq; eſt debilitatis memoriæ cauſ-ſa, vt ſuperius dictum eſt.

Caput quintum, nõnulla probatiora ſelectaq; medica remedia compoſita ſeruantia continet, multumq; augentia memoriam.

ANtidotum mirabiliter conferens memoriæ, lethargiæq; vel obliuioni: ventriculum confortat, & omnia debilitata membra ex phlegmate & frigore.

Recipe gingiberis, galangæ, maſtiches cumini, origani ana drach. ſex, nucis moſchatæ, calami aromatici, aſari, carpeſiorum, id eſt, cubebarum, ligni aloës, maceris, ſeminis apij, ammios ana drac. 2. thuris albi, garyophyllorum, cardamomi, zedoariæ, piretri, caſtorei, piperis longi & nigri, coſti, cyperi, ana drach. tres: mentæ ſiccæ vnc. med. terātur & puluerizentur omnia, ac cum penidiarū & mellis deſpumati quantitate ſufficienti fiat eclicma. Cuius modus

vſus, vt reliquorum ſit, præſertim tempore frigido vel non calido multum, & per interualla.

Pilulæ quæ languenti cerebro conueniunt, præſertim ſenioribus ac frigidis. Rec. ſuccini odorati ſeu ambræ delectæ drach. vnam, ligni aloës ſcrup. S. cubebarum ſcrup. duos: cum vino meracisſimo pilulas confice quindecim, da binas ante cœnam. catapotia ad memoriam efficacia. Recip. cubebarum, calaminthæ, nucis moſchatæ, caryophyllorum ſingu. drach. I. S. thuris optimi, myrrhę electę, ambari orientalis ſing. drach. I. S. moſchi gran. 5. cum aqua maioranæ pilulas confice, præbe vnam hora decubitus, duas verò in ſolis ortu & horis 5. ante cibum, hyeme per menſam, vere & autunno rarius.

Pomum odorandum pro memoria: Rec. radicum iridis drah. I. S. ſeminis ſeſelis, id eſt, ſileris montani, ſtichadis ana drach. duas, nucis moſchatæ drach. med. mentæ drach. vnam, ambari (vulgo ambræ) thuris, calamenti, ſtyracis, ligni aloës ana drach. med. ladani quãtum ſufficit, fiat pomum ſecundum artem: quod tamen ex calidioribus fiet hyeme & minus calidis in æſtate.

Proba

Probatiſsimum experimẽtum ad ingenium & memoriam, quod ferunt eſſe Ariſtotelis. Re. vrſi pinguedinem quam habet in humero ſeu ſpatula dextra, eãque repone in veſica ipſius vrſi ſimul cũ eius vrina, & ſimul ſtent octo diebus: tũ extrahe, & accipe ſuccum ormini ſiue ſchlareæ domeſticæ, eufragiæ, berbenæ, bugloſsi, phu ſeu Valerianæ, aloës, omnium æqualiter, & ſimul miſce cum prædicta pinguedine ſuper ignem cum lignea ſpatula agitando, quoad fiat vnguentum ſpiſſum. ex quo cum volueris accipe quantitatem paruæ fabæ, & vnge frontem & tempora fricando aliquantiſper, & audita recordaberis.

Lixiuium pro ablutiõe capitis humidi frigidiq; cõfortatiuum, & memoriæ conferens, debet autẽ eſſe ex cinere ſarmentorum vel quercus, poſtea intus hęc bulliant. Reci. acori veri, ſtichadis, foliorũ lauri, roris marini, iuæ, ſaluiæ, ana manip. vnum. ex iſto lauato caput: poſt verò ablutionem aquæ vitæ modico ſinciput madefacito, & ſequenti puluere aſpergito. Rec. pulegij, calamẽti, garyophyllorum, ſandaracæ, macis, ſtichados, mentæ ſiccæ, maioranæ, ana drach. quinque: miſce & fiat puluis ſubtilis,

&

& poſt inſperſionem ſuperpone ſtupam canabis.aliis quoque diebus ingrediens lectum pone ſuper capitis bregmate ex puluere illo etiā illoto capite,nam ſiccat,&c.

Aliud lixiuium ad confortandum caput & memoriam.Reci.hederam muralem,roſmarinum , laurum , ſtichadem, marubium aut betonicam,& bulliant in lixiuio,quo caput laua. Idem ferè operantur cupreſsi nuces,frequēti vſu. Sed vt cum lixiuio ſaponem quoq; habeas. Reci.ſaponis veneti ſeu gallici lib.2.calami aromatici drach. 3.maioranæ,thimi,ſtichadis arabici,nigellæ,gariophillorum cardamomi ſing.drach.2.radicis iridis ſiccæ & odoratæ vnc.1.miſce ac cum ſapone ſubtiliter inciſo aut deraſo excalfacto miſce ac fac maſſas ſeu pilas in modum nucis iuglandis,ſi ſimul ob ſiccitatem rerum commiſcere non valeas,adde parum aquæ maioranæ vel alterius conuenientis.Poſtea bene exſiccetur caput linteis calidis confricando: nec caput prope ignem teneas,ne vapores trahātur ac repleatur caput.

Aliud in humido capite,quo bis vel ſemel in hebdomade vtendum. Recip. ſenæ,roſarum,florum chamæmeli,acori,ſti

ri,ſtichadis,foliorum lauri, nucum cipreſsi, ſaluiæ, iuæ, baccarum hederæ partes æquales, hæc in hyeme bulliant in lixiuio pro lotione capitis.at in æſtate remoue ſtichadem, & roſas adde, ac aliqua myrti grana, & minus calido vtere.

Optimum remedium aliud, ſed longe difficilius paratu. Recip.florum citrullorum ſiccorum,bugloſsi,roriſmarini ana drach.duas,chamæmeli,violarum, roſarum ana drach. 1.med.ſeſelis drach.duas,ſeminis viticis,rutæ campeſtris ana ſcrup. 4. foliorum lauri viridium, maioranæ, ſtichadis, ſaluiæ,florum ſambuci,artimiſiæ ana drach.tres: contundantur optime & infundantur in lib.3.aquæ vitæ optimæ,& vnc.6.aceti albi ſcyllitici fortiſsimi,ac ſimul quieſcant duobus diebus in vaſe vitreo bene cooperto, & poſtea deſtilla ad cineres cum ſuaui igne: deinde Recip.olei de terebintina deſtillati optimi vnc.octodecim,olei de been deſtillati vnc.octo, prædictæ aquæ deſtillatæ vnc.viginti-quatuor.loco olei de been potes accipere olei deſtillati de adipe vrſino, ſed melius ſi de vtroque acceperis partem mediam:ſi verò neutrum repereris, recipe

cipe oleum ſambucinum: adde prædi-
ctis rebus capillos hominis bene adu-
ſtos, nam à proprietate euigilare fa-
ciunt,& excitant lethargicos: miſcean-
tur & deſtillentur in vaſe vitreo vſque
ad extractionem totius aquæ, & aquam
ipſam ſeorſum ſerua: deinde recipe
euforbij drach quatuor, piperis longi
drach.3.S.cumini drach.tres,thuris ma-
ſculi clari vnc.duas, & drach.duas, ma-
ſticis,myrrhę electę ana vnc.vnam,ana-
cardorum bene contuſorum vnc.1.
drach.2. carpobalſami drach. quatuor,
pulpæ caſtorei drach. med. myrobala-
norum empeliticorum drach.4.S.opo-
panacis vnc.tres, ſerici crudi minutim-
que inciſi drach.1.S.coſti,radicum pæo-
niæ fœminæ, cyperi electi ana ſcrup.
quatuor,ladani drachmas tres, ſangui-
nis draconis,id eſt, gummi ita ob ſimi-
litudinem dicti drach.2.S.bdellij clari
drach. 6. pulueriżanda puluerizentur
optime, & omnia infundantur in præ-
dicto oleo toto, & ſic quieſcant in bal-
neo temperato,ſimul in vaſe vitreo be-
ne obturato dieb.quinque, ſed ſingulo
die arundine ſicca commoueantur mi-
ſcendo, poſtea colentur, & optime ex-
primantur cum panno rudi prius infuſo
in

in aqua & bene expreſſo: Et oleũ poſtea *taliter* expreſſum deſtilletur, vel fiat ſicut in deſtillatione olei de ladano fit. videlicet, primò incipe cum igne carbonum leui ad fornacem, donec leuiter ebulliendo incipiat communiter deſtillare, dehinc procede cum leui & pauca flamma, & quandoque interpolata, donec liquidum & ſubtile deſtilletur quaſi totum ex appoſitis oleis, id quod ſcire poteris ex viſu, ſed melius ex pondere olei deſtillati: poſtea procedere cum igne carbonũ mediocri, omittendo omnino flammam: & deſtillatum ſeruetur in vaſe vitreo bene clauſo. Demum recipe galliæ moſchatæ garyophyllorum, macis, cubebarum, nucum moſchatarum, cardamomi, ana ſcrup. quatuor, ſpicæ calami aromatici, corticum citrei exteriorum ana ſcrup. duos, ligni aloës boni drach. 2. S. ambari electi drach. 3. S. moſchi optimi drach. 1. S. pulverizentur omnia ſubtiliter, & miſceantur cum toto prædicto oleo deſtillato, ſicq; ſimul quieſcāt duobus vel tribus diebus in calore temperato, & poſtea iterum deſtillentur arte ſua, & ad ſubtilem ſubſtantiā reducantur, ſeruenturq; in vaſe vitreo forti bene clau-

ſo

ſo cum cera,& eſt optimum. Vtendi modus talis eſt, vt prius ſi oportet facta purgatione totius vel capitis, eo vtaris incipiendo menſe Nouembri per dies quinquaginta continuos, poſtea ſemel omnibus octo diebus, poſtea ſolum quando vis memorari, capiendo illum in ſero præcedenti ante mane quo vis recitare vel concionari. Optimum itidem in frigido affectu erit oleum ſequens. Recip. terebintinæ reſinæ ſi haberi poteſt, (nam ex Cypro vt plurimũ Venetias adfertur) vel eius loco laricinam ſume libræ vnius pondere, laterum antiquorum poſt coctionem haud madefactorum, qui in fruſta redacti ac igniti extinctiq; in oleo veteri oliuarum fuerint, lib. S. maſtiches vnc. I. terantur lateres, & cum reſina benè commixti modo chyrnico in vaſe vitreo bene incruſtato igni clibani aut fornaculæ adpanantur, liquoréſq; manantes ſeorſim colligantur, nam tres varij coloris defluent, bonus, melior, optimus.

Vnguentum ad idem. Recipe adipis vrſi, capi, gallinæ, vaccæ, & gummi hederæ, ana pondus æquale, omniáque alembico vitreo deſtilla ſuaui igne, quo oleo vnge tempora & pulſus manuum

nuum ter in hebdomada, & rem optimam ſenties.

Vnguentum quo tempora vnges mediocriter in tempore frigido tantummodò. Recipe talpæ pinguedinem, vrſi, muſtelæ caſtoreíque ana, ſucci betonicæ & roris marini ana: ex omnibus confice vnguẽtum, quo vtebatur, vt fertur, Ariſtoteles.

Vt profundè memoria teneas & perpetuò, vtq; velociter apprehendas: hoc vſi ſunt multi magni viri. Recip. radicum linguę bouinę, radicum valerianę, ana vncias quatuor, radicum rutę vncias duas: fac inde pulueres ſubtiliſsimos, poſtea recipe ſuccum eufragiæ, ſchlareę ſiue ormini, berbenę'que ana vncias quatuor: coletur bene ſuccus per pannũ, poſtea miſce ſuccos ſimul, & pulueres ſeparatim, poſtea recipe medullam anacardorum vnc. vnius pondere, & fac puluerem vt ſuprà. Item recipe linguæ auis, id eſt, ſemen franxini, & fac puluerem ſubtiliſsimum, poſtea miſce omnia prædicta ſimul ſcilicet ſuccos & pulueres, & accipe ſartaginem terream vitreatam, & pone ad ignem, intúſque pone ex vrſi pinguedine, & funde ſeu liquefac paulatim, & intus proiice dictos

pulueres cum ſuccis miſcendo ſemper, apponẽdo de dicta pinguedine quouſq; fiat vnguentum ſubtiliſsimum, quo vnge tempora & partẽ memoriæ & frontem & verticis partem verſus nucham: hócque ter vel quater in anno facies, & continuabis ſic vngendo, etiam prout magis aut minus oportebit. hoc enim in virtute excedit ſuperſtitioſam artem notoriam.

Ad idem Rec. octo calices aquæ communis, foliorum hederæ, ſtichadis ana lib. 1. S. ponantur ſimul in aqua ad bulliendum ferè ad conſumptionem aquæ, poſtea coletur benéque exprimatur, & intus pone modicum terebintinæ lotæ cum roſacea, poſtea caput laua cum bono lixiuio, & poſt exſiccationem vnge cum prædicto liquore tempora & occiput.

Pomum odoriferum ad confortationem cerebri frigidi. Recipe ladani, ligni aloës. ſtyracis, ana drach. vnam. garyophyllorum, nucis moſchatæ, ſeminis ozimi ana drach. med. cum aqua roſacea, in qua nonnihil moſchi & ambari diſſolutum ſit, fiat pomum.

Ad habendã profundam memoriam, vel ſi quis eam ex debilitate vel infir-

mitate

mitate amiſiſſet: valet etiam vertigini. Rec. roris marini, id eſt, libanotidis, boraginis, chamæmeli, violarum, roſarum ana vnc. vnam, ſtichadis, foliorum lauri, maioranæ, ſaluiæ ana vnc. duas: omnia incide & pone in optimo vino, & poſt diem deſtilla per alembicum vitreum aut vitreatum, & deſtillatũ ſerua, in quo pone terebintinæ odoratæ lib. vnã, thuris albi vncias octo, maſtiches, myrrhę, bdellij, anacardorum ana vnc. quatuor: omnia tere, & dimitte ſic ſtare per dies quinque cũ deſtillatiõe cooperta, poſtea deſtilla in tantum cum igne fortiori donec ex eis oleum habeas, quod ſerua bene clauſum in ampulla vitrea bene cũ cera & pergameno obturata. modus vſus talis eſt, Recipe ex eo quantum caperet cortex auellanæ per os, & vnge etiã partes, memoriæ, ſcilicet occiput & quaſuis partes iam dictas: optimum experieris.

Poſſem hic plura etiam vtilia remedia aggregare, ſed hæc ſufficient, & viam ſtruent aliis pro occaſione parandis: nam breuitati ſtudui, & meliora ex bonis ſelegi, nec penes me, vt nec Chriſtianum decet, latere volui. plura & non ſpernenda compoſita reperiet

uat.ſitq; p loca amena & ſicca:ac, ſi fieri poteſt, oẽs corporis partes exerceantur.

Superfluitatum per inteſtina, per nares, per palatum, per os, aures, per vrinã, per capitis frictionem cum pectine conueniens & debita expulſio, confert plurimũ virtuti memoratiuæ, ſi poſt ſomnum & ante exercitium fiat.

Viſorum auditorúmue frequens recordatio, memoriam corroborat & confirmat: nam nihil æquè aut cura augetur, aut negligentia intercidit, ac ipſa memoria: quia niſi excolas & iugi meditatione exerceas, inertia ſituq; corrumpitur.

Gaudium temperatum & honeſta delectatio præſertim meditatione ſcientiarum, non ſolum memoriam, ſed virtutem intellectiuam cæteraſq; virtutes corporis etiam augmentat.

Sæpe lauare pedes in aqua calida in qua bullierint meliſſophyllon, folia lauri, chamæmelon, & ſimilia, memoriæ, capiti, oculiſq; valde confert.

Abluere caput decimo quoq; die cũ lixiuio in quo parũ bullierint chamæmelon vel aſarum, meliſſophyllon, ſaluia, amaracus, ſiue ſampſucus, lauri folia, vel ſimilia, additis in æſtate roſis, memor

moriam corroborat & confirmat, vt in capite etiam ſequenti latius dicetur.

Stare pedes poſt comeſtionem, vel ſuauiter deambulare, quo cibus ad fundum deſcendat ventriculi, multum expedit & confert, ob bonam ciborum cõctionem.

Coriandri bene præparati & ſaccharo inducti poſt cibum aſſumptio, prohibẽdo fumos ad caput aſcendere, memoriã iuuat: id præſtat & Diacotoneon.

Maſticatio maſticis cum modico zinzibere facta ieiunio ſtomacho, ab humiditate phlegmatica ſine moleſtia caput purgat, indeq; præpedita conſortatur memoria. Galanga naribus indita cerebrum roborat frigidum.

Recipe thus albiſsimum, tere in puluerem, pone in pura & ſimplici frigida aqua, bibe in augmento lunæ in ortu diei, in meridie, & ſolis occaſu, facit bonam memoriam, acutum ſenſum, exſiccans cerebrum & ventriculum.

Tradit Symeon Sethi, fel perdicis arteriis temporum illitum vt penetret, ſemel in menſe, ad memoriam confirmandam prodeſſe plurimum.

Meliſſophyllon confirmat eam, & ingenium acuit, hominémque quo-

cunq; modo comedatur herba facit induſtrium: quod etiam naſturtium in frigidioribus & ſegnioribus efficere poteſt, vnde natum eſt in ſegnem adagiũ, Ede naſturtium. Meliſſa præter hæc, animi tranquillitatem præſtat ſoporem capiti iucundum inducendo: Turturis caro ingenium auget, vt aiunt.

Gallinæ cerebrum ingenium & memoriam iuuat, adeò vt aliquos qui delirare cœperant, reſipiſcere fecerit.

Semen ormini ſeu ſchlareæ domeſticæ fertur ad recuperandam memoriam mirabile, ſi in puluere ſumatur cum aliquo potu, aut cibo. Item eboris limatura conducit obliuioni, ſi parum de ea in vino modico ſumitur mane.

Item granum vnum thuris albi cum lectum petis, maxime conducit ſolum tranſglutitum: nam capitis humiditatem exſiccat & ventriculi, ac ita memoriæ confert. facito hoc poſt purgationem bis térue in hebdomada, ſi multa adſit humiditas.

Pleresarchoticum confectio, duarum drachmarũ pondere hora ſomni aſſumpta, vel myrobalanus cepulus conditus ſumptus in aurora horis quatuor ante cibum beneq; mãſus ſemel in hebdomada,

da, memoriam reſtaurant ab humido lę-ſam præſertim. nam roborant intelle-ctum, & iuuentutē ferè conſeruant myrobalani cepuli conditi.

Memineris in materia humida prius fieri euacuationes. nam materia humida plerunq; eſt debilitatis memoriæ cauſſa, vt ſuperius dictum eſt.

Caput quintum, nōnulla probatiora ſelectaq; medica remedia compoſita ſeruantia continet, multumq; augentia memoriam.

ANtidotum mirabiliter conferens memoriæ, lethargiæq; vel obliuioni: ventriculum confortat, & omnia debilitata membra ex phlegmate & frigore.

Recipe gingiberis, galangæ, maſtiches cumini, origani ana drach. ſex, nucis moſchatæ, calami aromatici, aſari, carpeſiorum, id eſt, cubebarum, ligni aloës, maceris, ſeminis apij, ammios ana drac. 2. thuris albi, garyophyllorum, cardamomi, zedoariæ, piretri, caſtorei, piperis longi & nigri, coſti, cyperi, ana drach. tres: mentæ ſiccæ vnc. med. terātur & puluerizentur omnia, ac cum penidiarū & mellis deſpumati quantitate ſufficienti fiat eclicma. Cuius modus

vſus, vt reliquorum ſit, præſertim tempore frigido vel non calido multum, & per interualla.

Pilulæ quæ languenti cerebro conueniunt, præſertim ſenioribus ac frigidis. Rec. ſuccini odorati ſeu ambræ delectæ drach. vnam, ligni aloës ſcrup. S. cubebarum ſcrup. duos: cum vino meracisſimo pilulas confice quindecim, da binas ante cœnam. catapotia ad memoriam efficacia. Recip. cubebarum, calaminthæ, nucis moſchatæ, caryophyllorum ſingu. drach. I. S. thuris optimi, myrrhę electę, ambari orientalis ſing. drach. I. S. moſchi gran. 5. cum aqua maioranæ pilulas conſice, præbe vnam hora decubitus, duas verò in ſolis ortu & horis 5. ante cibum, hyeme per menſam, vere & autunno rarius.

Pomum odorandum pro memoria: Rec. radicum iridis drah. I. S. ſeminis ſeſelis, id eſt, ſileris montani, ſtichadis ana drach. duas, nucis moſchatæ drach. med. mentæ drach. vnam, ambari (vulgo ambræ) thuris, calamenti, ſtyracis, ligni aloës ana drach. med. ladani quãtum ſufficit, fiat pomum ſecundum artem: quod tamen ex calidioribus fiet hyeme & minus calidis in æſtate.

Proba

Probatiſsimum experimẽtum ad ingenium & memoriam, quod ferunt eſſe Ariſtotelis. Re. vrſi pinguedinem quam habet in humero ſeu ſpatula dextra, eãque repone in veſica ipſius vrſi ſimul cũ eius vrina, & ſimul ſtent octo diebus: tũ extrahe, & accipe ſuccum ormini ſiue ſchlareæ domeſticæ, eufragiæ, berbenæ, bugloſsi, phu ſeu Valerianæ, aloës, omnium æqualiter, & ſimul miſce cum prædicta pinguedine ſuper ignem cum lignea ſpatula agitando, quoad fiat vnguentum ſpiſſum. ex quo cum volueris accipe quantitatem paruæ fabæ, & vnge frontem & tempora fricando aliquantiſper, & audita recordaberis.

Lixiuium pro ablutiõe capitis humidi frigidiq; cõfortatiuum, & memoriæ conferens, debet autẽ eſſe ex cinere ſarmentorum vel quercus, poſtea intus hęc bulliant. Reci. acori veri, ſtichadis, foliorũ lauri, roris marini, iuæ, ſaluiæ, ana manip. vnum. ex iſto lauato caput: poſt verò ablutionem aquæ vitæ modico ſinciput madefacito, & ſequenti puluegare aſpergito. Rec. pulegij, calamẽti, garyophyllorum, ſandaracæ, macis, ſtichados, mentæ ſiccæ, maioranæ, ana drach. quinque: miſce & fiat puluis ſubtilis,

&

ri,ſtichadis,foliorum lauri, nucum cipreſsi, ſaluiæ, iuæ, baccarum hederæ partes æquales, hæc in hyeme bulliant in lixiuio pro lotione capitis.at in æſtate remoue ſtichadem, & roſas adde, ac aliqua myrti grana, & minus calido vtere.

Optimum remedium aliud, ſed longe difficilius paratu. Recip.florum citrullorum ſiccorum,bugloſsi,roriſmarini ana drach.duas,chamæmeli,violarum, roſarum ana drach. 1.med.ſeſelis drach.duas,ſeminis viticis,rutæ campeſtris ana ſcrup. 4. foliorum lauri viridium, maioranæ, ſtichadis, ſaluiæ,florum ſambuci,artimiſiæ ana drach.tres: contundantur optime & infundantur in lib.3.aquæ vitæ optimæ,& vnc.6.aceti albi ſcyllitici fortiſsimi,ac ſimul quieſcant duobus diebus in vaſe vitreo bene cooperto, & poſtea deſtilla ad cineres cum ſuaui igne: deinde Recip.olei de terebintina deſtillati optimi vnc.octodecim,olei de been deſtillati vnc.octo, prædictæ aquæ deſtillatæ vnc.vigintiquatuor.loco olei de been potes accipere olei deſtillati de adipe vrſino, ſed melius ſi de vtroque acceperis partem mediam:ſi verò neutrum repereris, recipe

cipe

cipe oleum ſambucinum : adde prædictis rebus capillos hominis bene aduſtos, nam à proprietate euigilare faciunt, & excitant lethargicos: miſceantur & deſtillentur in vaſe vitreo vſque ad extractionem totius aquæ, & aquam ipſam ſeorſum ſerua : deinde recipe euforbij drach quatuor, piperis longi drach.3.S.cumini drach.tres, thuris maſculi clari vnc.duas, & drach.duas, maſticis, myrrhę electę ana vnc.vnam, anacardorum bene contuſorum vnc.1. drach.2. carpobalſami drach. quatuor, pulpæ caſtorei drach. med. myrobalanorum empeliticorum drach.4.S.opopanacis vnc.tres, ſerici crudi minutimque inciſi drach.1.S.coſti, radicum pæoniæ fœminæ, cyperi electi ana ſcrup. quatuor, ladani drachmas tres, ſanguinis draconis, id eſt, gummi ita ob ſimilitudinem dicti drach.2.S.bdellij clari drach. 6. puluerizanda puluerizentur optime, & omnia infundantur in prædicto oleo toto, & ſic quieſcant in balneo temperato, ſimul in vaſe vitreo bene obturato dieb.quinque, ſed ſingulo die arundine ſicca commoueantur miſcendo, poſtea colentur, & optime exprimantur cum panno rudi prius infuſo

in

in aqua & bene expreſſo:Et oleũ poſtea taliter expreſſum deſtilletur, vel fiat ſicut in deſtillatione olei de ladano fit. videlicet, primò incipe cum igne carbonum leui ad fornacem, donec leuiter ebulliendo incipiat communiter deſtillare, dehinc procede cum leui & pauca flamma, & quandoque interpolata, donec liquidum & ſubtile deſtilletur quaſi totum ex appoſitis oleis, id quod ſcire poteris ex viſu, ſed melius ex pondere olei deſtillati: poſtea procedere cum igne carbonũ mediocri, omittendo omnino flammam: & deſtillatum ſeruetur in vaſe vitreo bene clauſo. Demum recipe galliæ moſchatæ garyophyllorum, macis, cubebarum, nucum moſchatarum, cardamomi, ana ſcrup. quatuor, ſpicæ calami aromatici, corticum citrei exteriorum ana ſcrup. duos, ligni aloës boni drach.2.S. ambari electi drach.3.S. moſchi optimi drach.1.S. puluerizentur omnia ſubtiliter, & miſceantur cum toto prædicto oleo deſtillato, ſicq; ſimul quieſcāt duobus vel tribus diebus in calore temperato, & poſtea iterum deſtillentur arte ſua, & ad ſubtilem ſubſtantiā reducantur, ſeruenturq; in vaſe vitreo forti bene clau-

ſo

ſo cum cera,& eſt optimum. Vtendi modus talis eſt, vt prius ſi oportet facta purgatione totius vel capitis, eo vtaris incipiendo menſe Nouembri per dies quinquaginta continuos, poſtea ſemel omnibus octo diebus, poſtea ſolum quando vis memorari, capiendo illum in ſero præcedenti ante mane quo vis recitare vel concionari. Optimum itidem in frigido affectu erit oleum ſequens. Recip. terebintinæ reſinæ ſi haberi poteſt, (nam ex Cypro vt plurimũ Venetias adfertur) vel eius loco laricinam ſume libræ vnius pondere, laterum antiquorum poſt coctionem haud madefactorum, qui in fruſta redacti ac igniti extinctiq; in oleo veteri oliuarum fuerint, lib. S. maſtiches vnc. I. terantur lateres, & cum reſina benè commixti modo chymico in vaſe vitreo bene incruſtato igni clibani aut fornaculæ adpanantur, liquoréſq; manantes ſeorſim colligantur, nam tres varij coloris defluent, bonus, melior, optimus.

Vnguentum ad idem. Recipe adipis vrſi, capi, gallinæ, vaccæ, & gummi hederæ, ana pondus æquale, omniáque alembico vitreo deſtilla ſuaui igne, quo oleo vnge tempora & pulſus ma-

nuum

nuum ter in hebdomada, & rem optimam ſenties.

Vnguentum quo tempora vnges mediocriter in tempore frigido tantummodò. Recipe talpæ pinguedinem, vrſi, muſtelæ caſtoreíque ana, ſucci betonicæ & roris marini ana: ex omnibus confice vnguẽtum, quo vtebatur, vt fertur, Ariſtoteles.

Vt profundè memoria teneas & perpetuò, vtq; velociter apprehendas: hoc vſi ſunt multi magni viri. Recip. radicum linguę bouinę, radicum valerianę, ana vncias quatuor, radicum rutę vncias duas: fac inde pulueres ſubtiliſsimos, poſtea recipe ſuccum eufragiæ, ſchlareę ſiue ormini, berbenę'que ana vncias quatuor: coletur bene ſuccus per pannũ, poſtea miſce ſuccos ſimul, & pulueres ſeparatim, poſtea recipe medullam anacardorum vnc. vnius pondere, & fac puluerem vt ſuprà. Item recipe linguæ auis, id eſt, ſemen franxini, & fac puluerem ſubtiliſsimum, poſtea miſce omnia prædicta ſimul ſcilicet ſuccos & pulueres, & accipe ſartaginem terream vitreatam, & pone ad ignem, intúſque pone ex vrſi pinguedine, & funde ſeu liquefac paulatim, & intus proiice dictos

d pulue

pulueres cum ſuccis miſcendo ſemper, apponẽdo de dicta pinguedine quouſq; fiat vnguentum ſubtiliſsimum, quo vnge tempora & partẽ memoriæ & frontem & verticis partem verſus nucham: hócque ter vel quater in anno facies, & continuabis ſic vngendo, etiam prout magis aut minus oportebit. hoc enim in virtute excedit ſuperſtitioſam artem notoriam.

Ad idem Rec. octo calices aquæ communis, foliorum hederæ, ſtichadis ana lib. I. S. ponantur ſimul in aqua ad bulliendum ferè ad conſumptionem aquæ, poſtea coletur benéque exprimatur, & intus pone modicum terebintinæ lotæ cum roſacea, poſtea caput laua cum bono lixiuio, & poſt exſiccationem vnge cum prædicto liquore tempora & occiput.

Pomum odoriferum ad confortationem cerebri frigidi. Recipe ladani, ligni aloës. ſtyracis, ana drach. vnam. garyophyllorum, nucis moſchatæ, ſeminis ozimi ana drach. med. cum aqua roſacea, in qua nonnihil moſchi & ambari diſſolutum ſit, fiat pomum.

Ad habendã profundam memoriam, vel ſi quis eam ex debilitate vel infirmitate

mitate amiſiſſet: valet etiam vertigini. Rec.roris marini, id eſt, libanotidis, boraginis, chamæmeli, violarum, roſarum ana vnc. vnam, ſtichadis, foliorum lauri, maioranæ, ſaluiæ ana vnc. duas: omnia incide & pone in optimo vino, & poſt diem deſtilla per alembicum vitreum aut vitreatum, & deſtillatū ſerua, in quo pone terebintinæ odoratæ lib. vnā, thuris albi vncias octo, maſtiches, myrrhę, bdellij, anacardorum ana vnc. quatuor: omnia tere, & dimitte ſic ſtare per dies quinque cū deſtillatiōe cooperta, poſtea deſtilla in tantum cum igne fortiori donec ex eis oleum habeas, quod ſerua bene clauſum in ampulla vitrea bene cū cera & pergameno obturata. modus vſus talis eſt, Recipe ex eo quantum caperet cortex auellanæ per os, & vnge etiā partes, memoriæ, ſcilicet occiput & quaſuis partes iam dictas: optimum experieris.

Poſſem hic plura etiam vtilia remedia aggregare, ſed hæc ſufficient, & viam ſtruent aliis pro occaſione parandis: nam breuitati ſtudui, & meliora ex bonis ſelegi, nec penes me, vt nec Chriſtianum decet, latere volui. plura & non ſpernenda compoſita reperiet

d 2 qui

quicunque apud Antonium Fumanellum medicum Veroneñſem, in opere ſuo De compoſitione medicamentorum. cap. 16. Hic ea non tranſcripſi, ne actum agerem, quamuis meis aliqua ex parte conſonent illius nonnulla. eligat quiſque quod ſibi conueniens ſit: & qui neſcit, medicum conſulat doctum, memineritque nihil ſine labore fieri aut parari dignum laude. nam omnia propoſuit labori Deus: nec ſunt ſpernenda media illi qui finem aſſequi deſiderat: cum nec iuxta phyſicos, ex extremo ad extremum perueniatur ſiue medio conuenienti: enimuerò ſegnium eſt non optima quęque ſibi ad imitandum proponere, vt ſi eò pertingere non valeamus, propius ſaltem quàm fieri poteſt accedamus: quãuis non ex omni ligno (vt adagio fertur) Mercurius fit.

Caput ſextum, philoſophica conſilia, canones, & reminiſcentiæ præcepta narrabit.

VT Ariſtoteli placet, duo ſunt memorationis actus, memoria ſcilicet & reminiſcentia: quanquam reminiſcentia reſpiciat ea quorum ſumus obliti, ſitq; extimatiuæ ſeu cogitatiuæ virtutis officium, non principaliter memoratiuæ, vt Auerrhous & Albertus in ſuis tracta

tractatulis voluere: vel dicas facultatem illam reminiſcendi eſſe mentem & intellectum, vt Themiſtius voluit: quoniam nulla facultas videtur diſcurrere, niſi intellectus. hæc autem ſine obiecti præſentia in homine ſolo eſt: nam cum obiecti præſentia etiam in brutis reperitur, vt Ariſtoteles innuit, & in cane venatico ſatis patet: dicitúrq; ſenſus phantaſticus.

Memoria verò eſt retẽtio imaginum prius ab anima perceptarum, quæ tamẽ neq; vtilis eſt niſi & omnes retineat, & eo ordine quo eas concepit, reddat. non eſt autem pręſentium neq; futurorum, ſed præteritorum tantum, vt inquit Ariſtoteles. Memoria rurſus & reminiſcẽtia, quãuis eidem ſubiecto generi cõpetant, differũt tamen aptitudine, quoniã bene reminiſcentes, communiter male memorari conſueuerint. tempore item memoria ſemper reminiſcentiam præcedit non enim quis reminiſci poteſt niſi ex his quorũ habet memoriã. hæc etiam multis aliis animalibus conceſſa eſt, illa verò ſolis hominibus: nam cum reminiſci ſit velut ſyllogizare, id eſt, ex notis ad ignota deuenire, hoc verò propriũ ſit hominis, inde fit & reminiſcentiam

hominis eſſe munus, vt ſuperius innui.

Ad memorandũ quatuor motus concurrũt: primus eſt motus ſpirituum qui à cogitatiua ad memoratiuã figuras aut ſpecies tranſportant. Secundus eſt pictura fixioq; figurarum in ipſa memoria. Tertius eſt reportatio à ſpiritib. à memoratiua ad cogitatiuam ſeu ratiocinatiuam. Quartus eſt illa actio qua cogitatiua recognoſcit, quæ propriè eſt memorari. Dicimus etiam quòd actus memoriæ vel reminiſcentiæ ſupra tres res quaſi tria obiecta per ſe cadit, videlicet ſupra rem aliâs apprehenſam, ſupra actum quo illa res aliâs apprehenſa fuit, & ſupra tẽpus determinatum vel indeterminatum in quo apprehẽſio illa fuit.

Ad cuiuſlibet harum rerum defectum neceſſe eſt deficere etiã memorationẽ.
21 Quapropter etiã bene memoria ſic definietur, quòd ſit apprehenſio in anima exiſtẽtium ſpecierum, cum indagatione & inquiſitione: ſed de his in primo capite iam dictũ. Nũc de artificioſa memoria dicere inſtituentes, quę oporteat de ſe prçſtare volentem memorari, pręſcribemus. Erunt aũt pro nũc præcepta viginti, ſed breuibus verbis complexa.

Primũ iudicato (hoc & ſimilia ſint di-

ćta iunioribus ſtudioſis) ſtudia quæ ſequeris omnium præſtantiſsima: & te felicem ſi conſequeris ſapientiam: & ſapienté audias præceptorem, qué etiam cogaris admirari: plurimum enim memoriæ conducit, ſi quæ aut legűtur, aut audiűtur, cum admiratione ac voluptate incidant.

2 Eam ſcientiam iudicato difficilem & perpaucis bene cognitam: quia inde oportet ingenium aſſurgere: & id vtile eſt memoriæ.

3 Attentè & accuratè audias pręceptores: ſimiliter ſi legeris facias, ad ſtudium omnes animi vires congregãdo: nec vagetur més tua, ſed coge illã ibi eſſe, aut paruo murmure eam reuoca. ille enim eſt docilis auditor qui attétè paratus eſt audire: nã ex diligéti attentione maior fit motus, ac impreſsio firmior. Vnde Terétius: Vbi intéderis ingeniũ valet.

4 Cum multa ſis collecturus, quantum fieri poteſt ad paucitatem breuitatemq; reduces, aliter enim addiſcens, aliter memoraturus pocedit: nam qui addiſcit, genus in ſpecies ſecat vſque ad ſpecialiſsima: qui verò vult memorari, multitudinem in vnum, vel ſalté in pauca redigit.

Verſus quoque ad memoriæ fidelitatem conducunt propter compoſitionis ordinem, & ſtructuram haud temerè vagantem ac ſparſam, ſed certis cõcluſam limitibus, vt animam non patiantur aberrare.

5 Ordo ante omnia diligatur in diuiſione corporis in mẽbra: ſic tractatus in capita, & capita in concluſiones ſecabis.

6 Singula ſæpe repetenda, ita vt cum vnum caput & ſequẽs pariter didiceris, & primum & ſecũdum rurſus animo repetes: & cum tertiũ didiceris, rurſus à primo inchoandũ erit, & ſic ſucceſsiuè.

7 Complexurus multa, mẽbratim ſecabis: ne diffuſa multitudo memoriam confundat. Vnde poëta ille. Scire ſi vis hanc rem, tota ſit ſeparata minutim.

8 Sit tibi frequens & diuturna de eadem re cogitatio, vel cum aliis diſputatio, vel alteri declaratio. ex frequentatis enim actibus generatur habitus, qui eſt memoria. Nec te à diſputatione deterreat erroris timor: nam tenacius retinebis quod didiceris cũ rubore. vnde Seneca: Memoria nihil perdidit, niſi quod ſæpe non reſpicit.

9 Conare vt intelligas quæ volueris memorari: neq; ita curandũ eſt vt mul-

ta legas, quàm vt multa intelligas: aut pauca multum legas, eorum præſertim qui non nugis chartas implent.

10 Caue ne obſint memoriæ literæ, ne ſcilicet illa quæ ſcripſeris in memorabilium libello, ea veluti certa & alligata tenens, cuſtodire deſinas, & ipſa ſecuritate fidens, è mente dimittas. Clarum eſt in hoc Antiſthenis Athenienſis exemplum, qui amico cuidam deploranti quòd cōmentarios ſuos perdidiſſet oportuit, inquit, iſta potius animo quàm chartis inſcribere: ſentiēs librorum fiduciam eſſe cauſam, quo minus memoriam exerceamus.

11 Procuranda eſt cibi concoctio, & quæ obſunt memoriæ fugienda ſunt, & ſint in vſu que illi conferunt, vt ſuprà cap. tertio & quarto dictum eſt.

12 Liberandus eſt animus ab aliis cogitationibus, ab his ſcilicet quæ ſtudiū non reſpiciunt: nam pluribus intentus, &c.

13 Non audienda tantum, ſed etiā vidēda ſunt quæ volueris memorari: nam ſemel videntes magis memorātur quā identidem ſæpe ſæpius audientes.

14 De quibus interrogatus fueris, cō feſtim ne reſpondeas, id eſt, abſque, me-

ditatione: nam ſubita reſponſio ſemper inconſulta eſt.

15 Metiri debes vires ingenij tui tuęq; memoriæ, ne ingeras illi plus quàm ſemel capere poſsit aut tenere: exemplum à ſtomacho ſumendum, quia ſi ſupra vires oneretur, inualidior fit, non enim concoquit: nec impinguatur corpus guloſi: ita quicquid addiſcitur, niſi retineatur, parum prodeſt: ideo ſi quantum oporteret retinere nõ poteris, numerum multiplicabis, & continuã imminues quantitatem.

16 Certas horas ſtudio conſtitues, illas præſertim quibus à cibo ſtomachus ſeu ventriculus erit vacuus: tunc enim ingenium vaporibus nõ obtenebratur. horæ conuenientes erunt conticinia & matutini galli cantus: curabisq; ne aliqua ratione fortunæ, deſeras tempora ſtudio decreta.

17 Veſperi quotidie quid diſcendo lucratus fueris repetes, imitatione Catonis, qui quicquid die feciſſet, legiſſet & dixiſſet, in crepuſculo commemorabat.

18 Memoria eſt à teneris exercẽda, vt & in iuuene & viro prõptior ſit & paratior: multum autẽ refert quo quis doctrinæ genere à teneris imbuatur, nam,

Quo

18 Quo fuerit imbuta recẽs, ſeruabit odorẽ Teſta diu. Omnia enim pueris noua ſunt: noua autem & admirabilia fortem faciunt in memoria impreſsionem.

19 Ad animi recreationẽ viriumq; reparationem, non ad obſcœna confugies, ſed mutato id facies ſtudio: remittere enim animum quàm amittere, melius eſt. Sed & ludicra Chriſtianorũ debent eſſe ſeria. Poſt ſtudia igitur ſeria vel grauia, ad leuiora cõfugiendũ, vt ad iſtoriã vel exercitia muſicalia: nam vires reparat alítque tempeſtiua quies, ac etiã maior eſt poſt ocia virtus. Sunt qui ludere malint, quod quidẽ cõceditur, ſi ludus ſit ludus, & nõ res ſeria: ſitq; breuis, honeſtus, ſine dolo vel dãno aut cupiditate. Mouet ingeniũ ludus duodecim ſcruporũ, quẽ moderni ſcaccorũ nominant, ſed in eo nimis ſæpe adhibetur tẽporis & ſtudij, quod præſtaret melius collocare. Paruæ pilæ ludus, etiã toti corpori proderit: deambulatio, pręcipuè capiti: vtilius erit ſimul diſputare & inãbulare manúſq; mouere. Hęc animi recreatio nõ ſit diuturna neq; frequẽs, & p̃ſertim horis ſtudij nõ agat. Reuolãdũ eſt ſtatim ingenio cõfirmato ad ſtudia literarũ, ne tẽpus depereat, quo nihil carius, agendum

dúmque vt quod deperditum eſt, auido ſtudio recuperetur. Namque (vt ait Philelphus)

Ludus, crede mihi, nullus tibi pulchrior alter,
Nec melior quiſquam, nec quo magis omnis acerba
Cura laborq; vacet, quā ſi virtutibus almis
Te penitus dedas. virtus leuat aurea curis
Lætitiaq; animum reficit, redditq; beatum.

20 Ne diſcedas à præceptoribus, antequam deceat: plures enim ſcientia in ſummos euaderent viros, niſi prius eſſe diſcipulos puderet, quàm ſapere valeant. Proderit & alios docere, dictare, declarare, interrogare, ac reſpondere: dubitare de nonnullis bonum eſt, modo id ſine ratione non fiat.

Vltimò, inter infelices dies illum computabis, quo aliquid non profeceris didiceríſve quod tuum eſſe poſſit: vt nulla dies ſit (vt in adagio eſt) ſine linea.

PRAECEPTA REminiſcentiæ.

PRimum præceptum eſt, ex ordine & reminiſcibilium conſequentia: cùm enim didicerimus ordinatim aliqua, connexione & dependentia quadam ordinatā, & de illorum aliquo

obliti

obliti fuerimus, id facile reminiſcemur ordine repetito: cognito enim antecedente, facile in conſequens deducemur, & deperditum inueniemus. Recte igitur dicit philoſophus, Quæ bene inuicem ordinata ſunt, bene reminiſcibilia ſunt: quæ verò malè, difficulter in memoriam reuocantur. Facile enim geſta recenſemus, cum eo ordine in oratione collocantur quo facta ſunt: quoniam ſicut ſe habent res geſtæ ad inuicem, ita ſe habent & in mouendo animam.

Secundum, vt vno ſimili in conſimile prouehamur: vt, ſi Homeri non recordamur, Latinorum poëtarũ principem Virgilium memoramur: ex quo facile in Homerum Græcorum vatum primarium deſcendemus.

Tertium eſt vt aliquando contraria recogitemus: qui enim memor erit Hectoris, reminiſcetur & Achillis.

Quartum eſt, loci ac temporis recordatio in quo res tractata eſt: locus enim & tempus facile rem adducit memoriæ. Sunt etiam tres argumentorum ſedes, à ſimilibus, à contrariis, à propinquis.

Quintum eſt, res omnes à proprie-

tate repetere: vt ſi ſaginati memoriam habere velimus, Ad Dioniſium Syracuſanum deſcendamus vel recogitemus qui vt autor eſt Iuſtinus, præ ſagina viſum perdidit.

Caput ſeptimum de locali vel artificioſa memoria.

ARTIFICIOSA memoria eſt diſpoſitio imaginaria in mente rerum ſenſibilium, ſuper quas memoria naturalis reflexa per eas admonetur, vt memoratorũ facilius, diſtinctiúſque recordari valeat: ac (vt inquit Cicero ſecũdo ad Herennium) ex locis veluti ex cera aut tabella, & imaginibus veluti figuris literarum conſtat. Sic enim fieri ſolet, vt quæ accepimus quaſi legentes reddamus: neque multum interſit an à vertice an à calce incipiamus. Locos ipſos ordinatos eſſe oportet: nam ſi in eis confuſio ſit, confundantur omnia neceſſe eſt. Multos etiam eos eſſe decet, vt multa locari eadẽ exercitatione poſsint, Cicero centum eos eſſe debere iudicat. Thomas Aquinas plures habẽdos cõſuluit. Hos multi variis artib. quæſiere. Metrodorus in ſignis duodecim

cim per quæ ſol meat, tercenos & ſexagenos inuenit locos: quòd tot gradibus apud aſtrologos zodiacus ſecari ſoleat, Cicero familiarem domum finxit, locis diſcretam multis, placuitq; illi, vt inter locorum quinaria, vel manum aureã, vel aliud quid diſcrimẽ figuremus, quo alter ab altero ſecernatur: in eiſq; immobilẽ ordinem haberi, vt ſemper dextra ingrediamur & egrediamur. Quidã nõ ignauus autor, ex anima lib. locos fingebat, & eorũ ordinẽ ex alphabeto Latino deduxit, vt à ſingula litera vnius animalis nomẽ inchoaretur: perinde ac ſi nomina hæc eſſẽt: Aſinus, Baſiliſcus, Canis, Draco, Elephas, Faunus, Gryſus, Hircus, Iuuencus, Leo, Mulus, Noctua, Ouis, Pãthera, Qualea, Rhinoceron, Simia, Taurus, Vrſus, Xyſtus philoſophus (qui de his ſcripſit) Hyena, Zacheus. Hæc ſingula in quinque locos diuidebat, in caput, in anteriores pedes, in vẽtrẽ, in poſteriores pedes, & caudam: nam huc ordinẽ ipſa natura porrexit: neq; cõfundi in eis enumerãdis ingeniũ poteſt. Sic itaq; centũ & quindecim locos nactus, in eis rerũ memorabilium imagines ſculpebat, ac etiã in loquẽtis facie multa ingenio ſcribi præcipie

cipiebat,in capillis,in fronte,in oculis, ſicq; deorſum ad pedes deſcendi. Mihi verò facillimum videtur non modò centum,ſed propemodum infinitos locos redere & effingere: cùm neminem lateat ciuitatis originalis ſitus vel in qua diu habitauit.Igitur cùm per portam mens ingreditur, dum ſecantes ſe ad diuerſas regiones vias conſiderat, dúmque amicorum domos,ædes publicas,prætoria publica repetit,miram locorum quantitatem aſſequetur. Accedet ad hoc poteſtas atria effingendi, in quibus quantum libeat, numerum locorum faciet, vt inſcribi quæcunque voluerit poſſint. Et quia breuis atque efficax eſt doctrina per exempla, hinc exempla ponam,vt res facilius intelligatur,de decem ponam exemplum, & conſequẽter ex proportione habebitur vel de mille.Capio igitur domum magnam & vacuam,ad quam non frequenter ſed rarò ire debes,& ſtatue primum locũ qui eſt apud oſtium diſtãs ab oſtio per tres pedes.Secũdus locus ſit ab iſto diſtans per duodecim vel quindecim pedes:vt,verbi gràtia,ſit angulus vnus. Tertius locus ſi à ſecundo diſtans per totidẽ pedes,vel duodecim:& erit fortè alter

tè alter angulus, vel medium inter angulum primum & ſecundùm. Quartus, erit angulus. Quintus, erit angulus diſtans per tantundem. Sextus conſimiliter; & finita ſala, intrabis vnam cameram, atq; intra oſtium immediatè ſignabis ſeptimum, deinde in primo angulo cameræ octauum, & in ſecundo angulo nouum, & in tertio decimum cum ſua diſtantia. Si vis plura loca, exeas cameram, & ſigna ſic alias cameras proportionabiliter. Nota tamen, quòd diſtãtia data mediocris eſt & conueniens, ſed ſi tanta diſtantia nõ inueniatur, ſed minor vſq; ad octo vel ad minus quinque pedes, adhuc tolerabile foret. De templo ſcito tale eſſe debere quod non multum ſit frequentatum etiam à te, ne multitudine imaginum confundàris. Iſta loca debēt eſſe ſigna memorabilia & manuductibilia, loci enim nõ ſunt anguli, ſed fixæ imagines in angulis ſituatæ: ſuper quibus ſicut ſuper charta aliæ pingũtur imagines delebiles, ſicut literæ. Vt, verbi cauſa, primus locus ſignatur per vrinale, ponẽdo in eius loco vrinale. Secũdus ſignabitur per pixidẽ. Tertius per mortariũ. Quartus ſignabitur per piſtillũ ponẽdo illud ibi. Quintus per pugillare.

lare. Sextus per pedem leporis. Septimus per cribrum. Octauus per ſacculum ponendo ſimiliter ſacculũ. Nonus per panem cereum. Decimus per cãnas caſſiæ, &c. Et iſta nomina oportet mente ſemper tenere, & loca de quinto in quintum, vt quinarij loci menti ſemper habeantur. de diſtantia ſatis dictum. Scito tamen, quòd vſq; ad vigintiquinque licet tranſire, nec vltra: ne fiat negatio in imaginibus. Et conſimiliter dicatur de quantitate quantum ad altitudinem, ne ſint multæ altitudinis, ſed à quinque vſq; ad duodecim pedes. Et notetur quilibet quintus, vt dictũ eſt de ordine. de qualitate autem vt nõ nimis lucidæ nec nimis obſcuræ, nec nimiũ frequentes. Tranſeamus ad imagines, quæ ſunt res collocandæ: debẽt ita imagines nobis notæ in iſtis locis collocari cũ motibus talibus, vt per eas valeamus memorari. Verbi gratia, volo memorari de viginti nominibus, ſic faciã: in primo loco imaginem Petri mihi notiſsimi locabo, cũ vrinali in manu pleno vrina quã fundet ſuper Iacobum mihi notiſsimũ: & ex iſto actu notabili, horum duorum memorabor: & ſic duorũ nominum memoriã mihi fecero. In ſecundo loco ponam

nam Martinum mihi notiſsimum (nam oportet imagines iſtas eſſe notiſsimas, vt cito in memoriã recurrãt)qui ponet digitũ ſuum in pyxide & extrahet vnguentum, quo cum digito orificiũ vnget ani Hẽrici mihi notiſsimi. In tertio ponam Andream mihi itidem notũ,qui cum manu ex mortario extrahet emplaſtrum quod ponet ſuper faciem Franciſci,vel alios ridiculos actus fabricando, ex quibus memoria de talibus nominibus cõfirmetur.Et ita pariformiter procedatur in aliis.

Similiter ſi recordari voluero alicuius cum ſuo actu, illum imaginabor cũ re illius actus:vt, ſi recordari velim alicuius comedentis ficus tũc imaginabor quòd cum ficu aliquid feſtiuum faciat vel ſtupendum.

Si argumẽta recordari vis,capias ſubſtantiam argumenti, & ipſam tantum locabis, quia totum argumentum haud poſſet locari, ſicq; de aliis rebus ſuo modo.

Rurſus de figuris etiamnum diſſeramus his quinque præceptis.

Primum eſt,vt aut riſum moueat figura,aut miſericordiam,aut admirationẽ: facile enim inuenitur figura quæ affe-

ctum animæ conuertit. Exemplum huius eſt, ſi in ore aſini rabidi caput Antonij conſtituam morſibus ferè confringi, cruorem effluere, auxilia petere, ac paſſis palmis vociferare: nam fieri non poterit, vt cum voluero, non videam hunc oculis mentis meæ, & reddere Antoniũ neſciam repetenti.

Alterum eſt, vt aut ſimile per ſimile, aut per contrarium figuremus, aut per proprietatem. Primi exemplum eſt, vt ſi nomen Galeni ſim locaturus, alicuius illuſtris medici nomen ſcribã, cuius quoad fieri poteſt, aut par ſit, aut paulo debilior autoritas. Secundi exemplum eſt, ſi idem per indocti medici nomen conſcripſero: ſi Therſitem per Achillem, & bonum pro malo: informem per formoſum annotauero. Exemplum tertij eſt, ſi Ouidium Naſonem, per magnũ naſum: Platonem per humerorum latitudinẽ: Criſpum per anulatos capillos: Ciceronem per Gelaſinum ſculpſero.

Tertium eſt, vt à tenellis annis aſſueſcamus locare, & cum quotidiana exercitatione creſcamus: quanquam etiam adultis prodeſſe poſsit ipſa doctrina. Efficacior fit habitus, ſi quæcunque aut dicturi aut facturi ſunt ſic lo-
cent:

cent: quæcunq; etiam inter fabulandum audiant: Sic pingant mores, geſtus, temporáque ſculpant: Sic enim breui tempore fiét exercitatiſsimi. Ludere etiam prodeſt alterum cum altero, illum vincere qui plura clarius, ordinatius, velociusq; retulerit.

Quartum eſt, vt omni quinario rerũ ſignandarum repetamus à principio quæcunq; ſignata: ſolet enim repetitio valde conferre.

Quintum eſt, vt quæ non ſunt ſimplicia, ea per componentium ſimilitudines ſtatuamus, verbi cauſa: qui memorari voluerit huius enunciationis, Cicero cum Hortenſio diſputat, Cicer legumen in horto finget, qui de horti ſterilitate cõqueratur: ſic enim & cicer Ciceronem, & hortus Hortenſium, & querela diſputationem repræſentat. Sic autem ſeruari ſolent & legum capita, vt ſi locanda illa lex ſit, Publicati teſtamenti fides, effingamus dicam teſtamentalem patentem, cui quiſpiam cœnum iniecerit: & eius fides aboletur. Ecce publicati ſemel teſtamenti fides relegi poterit. Verùm hæc facilius fient, ſi adſit doctrina & rerum memorãdarum cognitio, neq; deſit conſummata & inuicta exercitatio,

cùm exercitatio poſsit omnia: ita & medicus medicinalia, & iure conſultus plebiſcita facilius recordatur.

Locus igitur ceræ ac chartæ vel tabulis (in quibus antiquitus multa ſcribebantur) ſimilis eſt & comparatur: imago autem literis ſeu ſcripturæ: nominum recitatio, lectioni aut rerum lectarum recitationi. Locus eſt pars vicaria memoriæ & inſtar illius capax. multiplicaturq; per antrorſum & retrorſum, per dextrorſum ac ſiniſtrorſum, per ſurſum atq; deorſum, aliquid addendo vel diminuendo: multiplicatur etiam menſurando longũ, trãſuerſum & mediũ. Locorũ regula breuiter & hæc ordine eſt, vt primò ſit locorũ inuẽtio (de qua ſuperius dictũ eſt) deinde ordinatio, meditatio, diſtãtia, fictio, ſolitudo, mediocris lux, diſsimilitudo, quantitas, loci quinti ſignatio per manũ aureã vel alterius metalli, illiusq; variatio, ne ſimilitudo cõfuſionẽ pariat. Imagines ſunt ſimilitudines rerũ in mẽte cõceptarum, ſiue ſimulachrum ſimile ex toto vel ex parte rei cuius recordari volumus, imò pro ipſis rebus collocãdis accipiuntur. Sunt verò in duplici genere, ſcilicet aut notæ aut ignotæ: notarũ q̃dã animatæ,

aliæ

alię inanimatæ:& tã animatarũ quã inanimatarũ alię ſimplices,aliæ cõpoſitę.Illud rurſus non obliuiſcaris, quòd in collocãdis imaginibus ſuper locis,ſemꝑ res locãda eſt cũ actu ridiculoſo, vel admiratiuo,vel crudeli, vel alio modo incõſueto:nã ridiculoſa, crudelia, iniurioſa, admiratiua,excellẽter pulchra, vel turpia, immutãt ſenſus ac melius excitant memoriam, cum anima circa talia multum aduertat. Variantur quoque imagines per tranſpoſitionem literarum, & per tranſſumptionem: vt ſi velim Romam recordari, ponam Deum amoris, qui vocatur amor: & pro tyranno lupum rapacem.Sufficit itaque nos methodum oſtẽdiſſe,quã qui ſequetur, haud difficilè,modo exercitatio accedat, multorum ac variorum ſibi pro occaſione debita, recordationem certam parabit: ignaui autem & occioſi torpeant, quibus omnia inſenſa ſunt.

Vltimò, epilogi vice ac veluti colophonem addam quę ſcribit Eraſmus Roterodamus lib.3.Eccleſ. Ad natiuæ memoriæ vim natura felicẽ, accedat intelligẽtia,cura,exercitatio,& ordo.ad memoriam cõfirmandã nonnihil opis pollicentur & medici, & ſecundum hos

Marſilius Ficinus: ſed præter ea quæ diximus, plurimum confert perpetua vitæ ſobrietas: nam crapula & ebrietas, vt ingenium hebetant, ita memoriam prorſus obruunt: officit etiam curarum varietas, & turba negociorum. officit & tumultuaria diuerſorum voluminũ lectio. Hanc præcipuam arbitror cauſam cur ſenectus ſit obliuioſa: ꝙ ea vis animi multitudine rerum obruitur. officit memoriæ pudor immodicus, auditorũ nouitas, & anxia cura: pudor & nouitas vincitur aſſuetudine. Anxium ſtudium officit ad hoc ipſum ꝙ impendio affectat. Alibi ſic inquit: Optima memoriæ ars eſt, penitus intelligere, intellecta in ordinem redigere, poſtremò ſubinde repetere quod meminiſſe velis. Hactenus Eraſmus. Si vis igitur rerum bonarum pollere memoria, diligenter curato, vt eius quod ediſcendum eſt, certam intelligas rationem. Ratio enim eſt indiſſolubile veritatis & memoriæ vinculum. Ob hoc forſitã Plato inquit, quod bene intellectum eſt ſemel, obliuioni omnino tradi nunquàm poſſe. Ea quoque memoriæ tradenda ſunt, quæ non ſolum vtilia ſunt, ſed & iocunda. nam alimenta quæ ſuauiſsimum ſaporem afferunt

ferunt, facilius in naturam noſtram trãſeunt atque conuertũtur: & quo auidius quid hauſtum eſt, eo diutius retinetur. Adde his, ꝙ obſeruandum omnino Ariſtot. & Simonides arbitrantur, vt certus quidam in ediſcendis ordo vel inſit, vel ſaltem excogitetur. Ordo in proportione quadam & connexione conſiſtit. In his autẽ quæ ordinata ſerie digeſta ſunt, ſiquid vnum acceperis, reliqua continuò neceſſaria quadam vel naturæ vel artis continuatione ſequuntur. Obſeruandum inſuper, vt ſæpenumerò, quæ didicimus, meditemur: ſic enim alimenta animi concoquuntur, & quaſi conuertuntur in animum. Cõfert etiam quamplurimum ſiquis eleganti oratione cantuq; ſuaui, quæ memoriæ mandauit ſæpe recenſeat, vt dictum ſuprà eſt. Voluptas enim rerum condimentum eſt, amoris eſca, incitamentum ingenij, voluntatis pabulum, roburq; memoriæ. Purganda eſt etiã anima à malis, vt impleatur bonis: orationeq; ad Deum fideli petendus eſt ſpiritus ſapientiæ & ſcientiæ per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum patre & ſancto ſpiritu ſit honor, laus & gloria ſemper.

DE PRAEDICTIONE MORVM NATVRARV'MQVE HOMINVM

facili, cùm ex inſpectione vultus, aliarúmque corporis partium, tum alijs modis.

Opuſculum in 23. capita diuiſum.

De phyſiognomia in vniuerſali. Cap. I.

OMNIBVS animalibus commune eſt agere vel pati ab inclinatione naturali, quæ vt in brutis impetus, ita in hominibus propẽſio dicitur: vt in cholerico eſt ad irã inclinatio, in melancholico ad metũ, in ſanguineo ad iucũditatẽ, in phlegmatico ad ſegniciã. Inclinationes ergo iſtæ in hominibus morũ atq; affectuum ſemina dicũtur, quoniã ratione regulari poſſunt: in brutis verò mores & affectus, quoniã ſenſibus & appetitu viuunt. Ex quibus patet Phyſiognomiã ſcientiam eſſe neceſſariã, quo per ipſam prædi

prædicimus aptitudines naturales ad aſfectus vel mores: quo verò per ipſam prædicimus affectus vel mores actuales, nec eſt ſcientia neceſſaria, nec firma: verùm quia homines plerunq; viuunt ſenſu, & non niſi ſapientes viuunt ratione, ideo phyſiognomia eſt ſcientia prædicendi mores actuales & affectus vt in pluribus, quoniã plures appetitu & ſenſu viuunt quàm ratione. quam etiam ob cauſam Bias Prienæus dicebat plures eſſe malos quàm bonos: quoniam plures appetitu quàm ratione mouentur: atq;, vt inquit Ariſtoteles, à medio pluribus modis delinquitur, acceditur verò non niſi vno modo: ita ad virtutem peruenire arduum, & vnico calle poſſumus: verum in vitia dilabi procliuiſsimum, idq; multifariã poteſt admitti & cognoſci. Duo aũt ſunt ſignorũ genera: aliqua q̃ à qualitate elemẽtaria ſumpta, animi affectiões ſignificãt, vt thoracis piloſitas, q̃ iracũdię eſt indiciũ, ex corde calido. q̃dam à proprietate, vt capitis in dextrũ declinatio, quæ ſignũ eſt cynædi, nec ex cauſa calida aut frigida, ſed ex proprietate colligitur. Peripatetici verò (vt Ariſtoteles ſecũdo Priorũ) ſupponũt nullã homini ineſſe aliquam affectionem, aut

ali

aliquem morem à natura, quin illum in corpore comitetur ſignũ per quod illa paſsio aut mos poſsit ſignificari. Ac licet anima quo ad intellectum ſit à corpore eleuata, quo ad alias tamen partes & potẽtias eſt à corpore comprehenſa.

Quamuis quoque hominum aſpectus non differant ſpecie eſſentiali, differunt tamen ſpecie accidentali. Sufficit autem pro differentia morum, accidentalis aſpectuum differentia. Si quis autem illud Ioannis ſeptimo obiiciat, Nolite iudicare ſuper faciem (ſeu aſpectũ) ſed rectum iudicium iudicate. Reſpondeo dictum illud à Domino eſſe in illos qui ex prauis affectibus arrepti, non ex re & cauſa iudicium faciunt, ſed ex perſonarum acceptione, hominúmque odio vel contemptu alienãtur à rei veritate: quod fugiendum eſt tum aliâs, tum maxime vbi de cæleſti doctrina agitur. Hoc etiam eſt ſuper faciem (vt ſuprà dictum) iudicare ac falli, ſi quis vultiſpex aliquẽ ex natura hilarẽ, quem aliquando contingat caſu aliquo vitam triſtem ducere, ſic eum natura triſtem cenſeat, qui tamen natura hilaris eſt, vel econuerſo. Sciendum etiã duplices fore paſsiones, videlicet naturales & acciden

ciden

cidentales:accidentales ſunt quę animæ inſunt, & ex eo quòd animæ inſunt, nulla fit in corpore mutatio, vt artis & ſcientię, & hæ per ſigna in corpore non indicantur. Naturales verò, quæ cùm in nobis inſunt, aliqua mutatio apparet in corpore, vt ira, metus, &c. de quibus tractatur. Eſt enim phyſiognomia cognitio affectuum & morum animæ.

De capitis indicio, ſuper magnitudinem, figuram & diſpoſitionem. *Cap.* II.

CVm caput inter reliquas humani corporis partes omnium maxime conſpicuum ſit intuentibus, haud ab re etiam Hippocrates ex eius potiſsimum figura de totius corporis conſtitutione indicare docet in ſexto Epidemion: quod enim iuſto plus magnum aut paruum fuerit, id vitioſum exiſtit: & qui eo præditi ſunt, iis quæ ad intellectum attinent, euidenter læſa ac impedita eſſe apparent. Vt autem caput paruum perpetuò vitioſum, ita magnum interdum bonum, interdum etiam malignum exiſtit. Optimum verò caput id eſt, quod exactè rotundum, & vtrinque paulatim depreſſum exiſtit. Veluti ſi ſphæram exactè rotundam ex cera con-

ſtructam,

ſtructam, paulatim vtrinque depreſſam excogitares: nam rotundum, vt geometræ aſſerunt, eſt capaciſsimum. Caput ergo melius, in magnitudine moderatum exiſtit, & habet decentem rotunditatem quæ ante & retro eminet, parua compreſsione temperata. Cauſa paruitatis capitis eſt paucitas materiæ: cauſa magnitudinis capitis eſt materiæ, ſcilicet ſpermaticæ, multitudo. Cerebrum ſequitur formam cranei: paruum namque ſi fuerit craneum, paruum erit cerebrum, & econtra. Cranei figura ſi corrumpitur, corrumpitur & cerebri forma. Caput hominis inter cætera animalia proportionaliter plurimum cerebri habet. Mares plus cerebri habent quàm fœminæ: licet effectus aliquando contrarium indicet: ſed de his quæ rarò fiunt, vel per accidens, non eſt ars vel ſciẽtia. Caput hominis iuncturas plures habet quàm cęterorũ animantiũ, & maris plures quàm fœminæ. Caput debitæ formę habet formam mallei, in qua pars anterior & poſterior eminent. Forma medij ventriculi debet eſſe leuiter compreſſa, & ita nobilior eſt cogitatiua. Forma anterior ſi depreſſa eſt, iudicium abeſt. Si poſterior depreſſa eſt, abeſt memoria,

moria, & ineſt imbecillitas motus neruorũ, & per conſequens totius corporis: nam ex cerebri fortitudine oſtenditur fortitudo colli & neruorũ: ſimiliter ſpatularum amplitudo, pectoris, hippocondriorum & oſsium. Caput non vltra condignam formam & rationem, adauget ſenſum virtutémque. & denotat in homine magnificẽtiam. Caput paruum & indebitum, oppoſitum arguit. Cùm enim caput fuerit magnum, cerebrum erit magnũ: & cùm cerebrũ ſit omnium ſenſuum principium, caput ſi magnum ſit, erit multi ſenſus, & econtra.

Maximum ergo habenti caput non vltra formam, formoſitas & conditio bona denotatur.

Caput magnum cum figura diuerſa, & ſubtilitate neruorum, ac viuido collo, & ſubtili, oſsibúſque ſubtilibus, ſignum eſt maliciæ formæ cerebri.

Caput habentes magnum præter formæ debitum, fatui ſunt & ſtolidi, & indociles.

Caput magnum & collum paruum, malum eſt: deficit enim virtus formatiua, & materia eſt inobediens: inde ſtoliditas & fatuitas.

Caput magnum corpori proportionatum,

natum, præſertim collo, ita quòd collum ſit forte & mediocriter craſſum cũ fortibus neruis & craſsis, non extra laudem bonum eſt.

Caput pineatum in formam pyramidis, ita quòd pars inferior ſit craſſa & rotunda, pars verò ſuperior acuta & pineata, inuerecundiam arguit, rapacitatem, & audaciam temerariam: hoc ex caliditate & ſiccitate cerebri eſt. Ianuenſes vt plurimum talis ſunt figuræ & naturæ, & plurimi cucullati quos religioſos vocant, præſertim Bigotti & hypocritæ: Phoxi etiam dicuntur à Græcis, acuminata capita habentes, vt Therſites Iliados B. Quo non deterior alter venerat ad Troiam.

Caput magnum, cæteris ſignis ingenium denotãtibus, eſt bonarum artium receptaculum: ſecus eſt cum caput magnum eſt, non reſpondentibus cæteris membris.

Caput forma decens eſt cum ventriculo anteriori bonæ formæ & ſatis humido, quia apprehenſio ſpecierum fit ab humido: retẽtio fit à ſicco, in poſtrema parte.

Caput cum ventriculo medio aliqualiter compreſſo circa latera, denotat virtutem.

tutem cogitatiuam in componẽdo eſſe promptam, & in diuidendo quod apprehenſum eſt, propter vnitatem ſpirituum in loco.

Caput ſphæricum, mobilitatem, inſtabilitatem, obliuionem, exiguámque diſcretionem, paruámque denotat ſapientiam: motus enim ſpirituum nunquam pauſat: quod in plurimis annotatum eſt Gallis, Vaſconibus, & Teutonicis. Si enim forma capitis ſphærica eſt, ventriculus medius amplus eſt, & ſpiritus eò tendentes dum amplum locum inueniũt, nõ bene vniuntur: & ſic extimatiua debilitatur, quia in girum ſpiritus obuoluuntur. Talis capitis homines multa pollicentur & attendunt parum: ſunt importuni, auari, inuidi, de præſenti tantũ cogitantes. Nihil con fidas his hominibus, præſertim ſi corpus eſt cholericum aut melancholicum. Hi ſi dominium habent, crudeles ſunt & tyranni, deprædatores, & homicidæ, niſi pij ſint ac Deum timentes.

Caput paruum de neceſsitate malum: ideo & faciliter ęgrotat, & intus eſt paruum cerebrum, & anguſtia ventriculorum: in quibus ſpiritus anguſtiantes, nõ operantur debitum: cõculcantur enim,

inflammantur, & ſuffocantur:ideo non imaginantur bene,non diſponunt, non memoratur. Tales ſunt iraſcibiles,timidi, & iram retinentes propter cerebri ſiccitatem & calidam temperiem. Sunt quoque exigui iudicij & intellectus, nec poſſunt recte diſcernere: tractant falſa, maledicunt, & ſunt bilingues, à quibus fugiendum eſt, tanquam ab hoſte:ab omnibus excipe ſanctos.

Caput inepte prolixum, obliquum in organis, impudicitiam refert, & impudentiam.

Caput humile & planum, inſolentiæ & diſſolutionis vitium ſignat.

Caput in priori parte eminens,inſolentiam teſtatur.

Caput in anteriori parte vallatum, depreſſum & concauum, iracundum ac doloſum ſignificat.at qui occipitis caua demiſſa habuerint, pauidorũ nota erit.

Caput magnum cum frontis latitudine & vultu quaſi gigãtis,tardum, manſuetum, fortem & indocilem denotat: refer ad boues.

Caput longum aliqualiter protenſum ad mallei formam,prouidum & circumſpectum arguit, quales vt plurimum ſunt Thurci.

Caput

Caput rectum, in medio lene & ferè planum, mediáque magnitudine, ſenſibus ingentem & magnanimum facit.

Caput ad omnia menſuratum, ingenio excellentem notat, & perſpicacem liberalémque.

Caput eſſe paruum vel magnum, intelligitur iuxta corporis dimenſionem.

Caput breue, ſine ſenſu, ſine ſapientia eſt.

Caput ex poſteriore parte cõcauum, doloſum & iracundum indicat.

In quibus tempora caua vtrinque inſpicies, doloſos trucéſque iudicabis.

Ex colore corporis iudicium. *Cap.* III.

Nigredo in homine vt cornu lucẽs, aduſtionis ſignũ eſt: tam in membris quàm etiam in capillis.

Subniger ſeu brunus color in facie non eſt, malæ temperaturæ.

Color niger, imbellem, timidum, verſutum indicat: refertur ad eos qui in meridiana plaga inhabitant: & etiam quia tales ſunt melancholici, quorum proprietas eſt timiditas. Aegyptij verò Aethiopes ex innato calore debili & ab extraneo reſoluto, debiles ſunt.

Flauus & albicans, furoris & iracun-

diæ ſignum eſt.

Color medius inter album & nigrum fortitudinis eſt, quæ virtus media eſt audaciæ & timoris.

Color viridis obſcurus aut niger, pronos ad iram indicat.

Ruffus corporis color, pernicioſi hominis ac variis moribus præditi, argumentum eſt.

Rubei valde, homines aſtuti ſunt: refer ad vulpes. Raró vidi breues humiles, rubeóſque fideles.

Homines ſupertabeſcentes facie, ita tamen vt rubedo maior in fronte, & oculi demiſsi ſint, verecundi omnino dicuntur. refer ad paſsionem.

Color albus ſubrubeus, fortes & animoſos indicat: refertur ad ſeptentrionales.

Color vehementer albus, virtuti eſt contrarius, ignauíque indicium: nam phlegmatici ac frigidi ſunt, & ideo etiã timidi.

Color qui pallore deformatur, imbellem, timidum, eundémque tergiuerſatorem ſignificat, ſi non ægritudo ſit ſtudiúmve cauſa palloris. Cum fuſcior color pallori permixtus eſt voracẽ, loquacẽ, intẽperatæ iræ atque linguæ denunciat.

nunciat. Color igitur ad inſaniam vergit. Ariſtoteles ad Alexandrum inquit, Albedo liuida vel flaua, hominis deceptiui magnum ſignum eſt: quòd ſi cum hoc accidat monſtruoſitas, erit & natura & anima diminutus: fuge ergo, inquit. eodem loco, Caue, inquit, ab homine omni qui aliquo membro diminutus ac mancus eſt, veluti ab inimico: quoniã turpes ac manci temerarij ſunt, loquaces, & ſine iudicio omnia proferentes: & prouerbium eſt, cauendum à ſignatis à Deo.

Homines rubore ſimplici cum labiorum titillatione & narium ampliatione, ſignantur animoſi & iracundi: referuntur ad paſsiones.

Color trãquillè & moderatè rubeus, docile ingenium, velóxque declarat.

Homo cui ea quæ ſunt circa pectus & faciẽ rubore flammeo ardẽt, inflammatur ira, maniacus facilè fit ac rabioſus.

Habentes colorem flammeum vel circa, diu iram tenẽt, implacabiles ſunt, delatores, & difficiles ad regendum dum ſunt irati. Refer ad morem in iratis apparentem.

Dixit Loxus experiẽtia ſe obſeruaſſe hominẽ cuius naſus & maxillæ natu-

ra hepatico colore rubent, eſſe omni vitio horrendo affectum, vt libidine, vinolentia, crudelitate, & cæteris talibus.

Cùm venæ ceruicis & temporum extant, & ſanguinei ſunt oculi, iracundum animum & vehementem oſtendunt, nonnunquam & inſanum.

Cùm vultus rubet, aut verecundum, aut vinolentum declarat. Diſcernes igitur hunc ruborem oculorum indiciis, & eius conſuetudine.

Capillorum iudicium ex ſubſtantia. Cap. IIII.

Capilli plani, ſuaues, manſuetudinem & frigiditatem notant & humiditatem.

Calor hominis ſuperiora petens, & paſsim penetrans, capitis cutem perforat, & humorem per foramina educit, ac ſubtilior pars humoris euaneſcit, craſſior verò reſidet & cogitur in capillum. cute duriorem extraneo frigore, & capillus fit tam latus quàm foramen, tam longus quàm impetus exeundi.

Qui tarde naſcuntur, humidam indicant complexionem, nec ſanguineam.

Si feſtinant capilli, corpus ad ſiccitatē declinabit potius quàm ad humidum: & cùm caliditas & ſiccitas coniunguntur, capilli citius naſcuntur, & groſsiores.

Multi

Multitudo caliditatẽ arguit,& groſſicies multa fumoſitatẽ:ideo amplius in iuuene quàm in puero:in puero enim materiæ vaporoſæ ſunt potius quàm humoroſæ:in iuuene verò ſecus: ideo contraria ſequuntur ipſorum cõtraria.

In puero multi pili,docent creſcentem complexionem eius ad melancholiam tendere.

Criſpitudo in extremitate, caliditatem & ſiccitatem notat,vt in leone.

Craſsicies,ex vapore groſſo & abundanti.craſsi & nigri capilli Saturno referuntur.

Capillatura cõpta nimis & ornata ſeu prolixa tã ab arte quàm à natura,arguit homines venereos & ſolares. Qui ferũt capillos poſiticios gratia ornatus,omnino ſunt venerei. Nã ſicut mulier ſua natura induẽs ornamẽta virilia, thoraces, trilices, & alia id genus armorũ, eſt de natura viri,id eſt,maſculina:modo ſimili viros muliebri ornamento gaudẽtes, effœminatos appellamus,id eſt, libidinoſos & puſillanimes.

Capilli in capite erecti,& pili ſimiliter in reliquo corpore,timidos arguũt.

Directi ferum vel ſpiſsi capilli. rari, inſidioſum,molles,effœminatum.

Capillorum criſpitudo ſurſume leuata, calidæ eſt complexionis.

Polemon Græcus autor inquit capillos criſpos (id ego de omnino criſpis intelligo, vt in Aethiopibus) hominē admodum pauidū abominabilemq; denotare: rectos (hoc haud vniuerſale eſt) inutilem & ſtolidum, mediam autē inter hæc qualitatem, optimam hominis naturam teſtari.

Capilli compreſsi, fronti eminētes, animum fortem & brutalem oſtēdunt. refer ad vrſos & feras.

Capillorū aſperitas, aſperos vel ferinos mores denotat.

Capilli compreſsi, ſupra mediā frontem reſupinati reflectentes in cerebrū, calidum, minus ſapientem in bonis virum notant. refer ad barbaros.

Capillus ex vtraque parte depreſſus in frontem deſcendens, naturæ ſignum eſt equinæ.

Capilli iuxta tempora tenues & rari, frigidum & ſine viribus hominē annunciāt: ratio, quia ibi arteriæ magnæ: & ille locus deberet naturaliter eſſe calidus, ergo & pillorum generatio, quia fit à calido: quando igitur ibi ſunt rari & tenues, deeſt caliditas: refer ad mulie

lieres ibi penuriam pilorum habentes.

Capilli iuxta tempora rari ſed rigidi, timidum frigidumq; profitentur.

Capilli denſi circa tempora & aures, calidum hominem & libidinoſum notant.

Capilli ibidem ſi fuerint ſtabiles, nigri, lutei, violentum indicant animum. refer ad apros,

Capilli ibidem ſi fuerint craſsi & albiores, arguunt mores indociles & indomitos. refer ad Friſones.

Capilli molles & rari vtraque menſura tenues, fœmininum animum & ſanguine depauperatum arguũt, ſimiliter hebetem & pigrum. Et quando fuerint rariores magis, ſubdolum & aſperum & lucri cupidum innuunt. refer timiditati barbarorum, & Aſſyriorum auaritiæ. Aſſyrij enim extra menſuram auari.

Capilli multi craſsi atq; depreſsi cũ piloſitate reliqui corporis, in puero teſtantur melancholiam futuram, id eſt maniam incurſurum.

Quando augentur in ætate capilli, repræſentant multã aduſtionem per naturã, quæ cauſat ægritudinẽ fatuitatis.

Linea vltima capillorum ſi à fronte recedat, callidum & parui intellectus ar

 guit.

guit.

Linea vltima capillorum ſi fronti im minet, animoſum notat ac ſemiferum hominem.

Linea vltima ſi poſt ſinciput ad quod terminantur origines capillorum deſcendit verſus ceruicem, in nequiciis callidum, in bonis verò inſipídum ac luxuri oſum arguit.

Linea talis ex priori parte cum longe ſuperior à ceruice eſt, tardum, timidum, fœmineumq; animum profitetur, & iracundum.

Mulieres non caluent, quoniam earũ natura ſimilis eſt naturæ puerorum.

Spadones non calueſcũt, quoniam in fœmineam mutantur naturam.

Capilli in tactu criſpi corrugationi piperis ſimiles, debilitatem notant digeſtiuæ, & citam ſenectam.

Coloris capillorum iudicium, & pilorum vbicunque. *Cap.* V.

SIgnificatio coloris pilorum nõ verificatur pro maiori parte, niſi in temperatis climatibus. Aliquid tamen poteſt comprehendi in quolibet climate comparando ipſis homines illius climatis: vt puta in Teutonicis & Aethiopi-

bus. Aethiopes enim nigri ſunt, & eorum capilli criſpi vltima tortuoſitate: nō propter hoc eorum complexio erit calida, ſed hic calor & hæc criſpitudo extrinſeco calore naſcitur, nam potius frigidi ſunt vaporante calore. Teutonici verò & Sclaui, id eſt Illirij, frigidas regiones incolentes, albi ſunt, & eorum capilli flaui & plani: nec propter hoc generatim dicendum eſt quòd ſint frigidi, imò potius eorum cōplexio eſt calida valde, quia calor clauditur intrinſecus, vt accidit in hyeme, &c.

Albedo ſignificat aut frigiditatem vehementem, ſicut canicies: aut fortem ſiccitatem, ſicut accidit vegetabilibus cum ſiccantur, quæ ex ſua nigredine aut viriditate tranſeunt in albedinem. Et hoc quidem non accidit hominibus niſi in fine ægritudinum exſiccantium.

Albus capillus eſt complexionis frigidæ. Colores capillorum præcipui ſunt quatuor, ſcilicet nigredo, rubor, glaucedo, & canicies. Regiones & aer operationem habent in capillis.

Canicies capillorum oritur defectu caloris naturalis, vel ex putrido phlegmate: & aliquando venereos mores indicant.

Niger capillus eſt ex cholera incenſa ſuperabundante, vel ex combuſto ſanguine.

Capilli ſubnigri ſi ſint moderatè tenues, bonos mores indicant, & bonam complexionem hominis præ ſe ferunt.

Capilli valde nigri nō plani ſed aſperi, calorem arguunt.

Capillus rubeus à natiuitate, caloris non aduſti ſignum: ſunt enim diminutæ caliditatis capilli rubei, & cōplexio talium hominum minoris eſt caliditatis quàm nigrorū capillorum, cùm rubedo ſit proxima & affinis nigredini.

Capilli rubei cum intenſione rubedinis, inſidiatorem, amentem, cholericum, iracundum, furioſumq́; abſque ratione oſtendunt. rubei ſubalbidi, auaros mores.

Capilli colore caſtaneo, rectum, iuſtum, dilectum arguunt.

Aureus flauus eſt diminutę frigiditatis.

Aureus ex flauo & rubeo mixtus, ſignum eſt temperatæ complexionis.

Capilli ſubflaui moderatè tenues, Solis & Mercurij naturam notant.

Flauitas & albedo capillorum arguit frigiditatem, ſed diminutam in flauo.

Capilli flaui longi ſolares ſunt, id eſt

animo regali exiſtentium.

Capilli blundi aut flaui, dominio fri giditatis ſubſunt, & calor in humido ſopitur: refer ad pueros. Septemtrionales tamen habent propter regionẽ: vnde notandum eſt, quoniam hæc ſolent phyſiognomum decipere.

Nigredo capillorum: ſicut cornu lucidũ cum aſperitate quadam & tortuoſitate, caliditatẽ cõplexionis arguit. Nigri ſimpliciter, timidum & auarũ ſignant. Nã omnis timidus ferè eſt etiã auarus.

Color vt lucidum cornu naturæ Martis aſsimilatur: nihilominus capili non ſunt groſsi, ſed aliquantulum ſubtiles ſubtilitate humorũ, & nigrificãtur intenſa caliditate: patet in pane ſuper prunas aduſto, quia fugit humiditas.

Crura ſatis admodum dẽſis pilis oblongisq; obſita, ruditati atque agreſtiori naturæ adſcribe.

Cùm in reſiduo corporis autem eſt nimia piloſitas, ibi Martis & Saturni ſidus vim operatur ſuam. Tales videmus deprædatores viarum, præſentim quando cilia ſunt valde piloſa. cùm ſolũ pectus pilos præfert, calidum & animoſum ſignificant.

Cùm omne corpus contectum eſt pilis

lis aſperis & denſis, animum quadrupedis potius quàm hominis indicant. Cùm ceruix à capite capilloſa eſt, fortem & animoſum indicant: refertur enim ad leonem.

Frontis iudicium. *Cap.* VI.

FAcies, pars ea tantũ quæ caluæ ſubiecta eſt, & in homine tantum.

Frons faciei pars eſt inter ſinciput & oculos.

Latitudo frontis incipit à naſo vbi terminantur cilia verſus commiſſuram coronalem.

Longitudo frontis intelligitur per latitudinem corporis, vt villi ac nerui incedunt.

Per rotundam frontem intelliges quandam ſphæricam eminentiam & promptuariam ad exteriora, & talem formam neceſſe eſt deficere in longitudine frontis.

Frons quibus magna, ſegnes: comparantur bubus. Frons quibus parua, mobiles.

Frons quibus lata, idonei ad mouendam mentem: ſi valde lata, ſtulti: parua diſcretione, & ingenio rigidi. Latã intellige cum debita quãtitate longitudinis & latitudis.

Frons

Frons quibus rotũda, iracundi, præſertim ſi promptuaria, & inſenſibiles: refer ad aſinos.

Frõs quib. parua & anguſta, ſtolidi, indociles, inquinati, voraces: refer ad ſues.

Quibus oblonga, valent ſenſibus, & dociles ſunt, ſed vehementes aliquantulum, refer ad canes.

Frons quibus eſt quadrata moderatæ magnitudinis, conſona capiti, tales virtuoſi, ſapientes, magnanimi: refer ad leones.

Quibus eſt frons plana & cõtinua ſine rugis, inflexibiles ſunt & inſenſibiles, cõtumelioſi, & valde iraſcibiles, id eſt, ꝑtinaces in ira, obſtinati & litigioſi.

Qui mediam frontē ſimul cũ ſuperciliis contrahit, eſt vili lucro intentus.

Quibus eſt protēſa, adulatores ſunt: referũtur ad paſsiones. & eſt frons protenſa æqualis, quaſi vltra tenſa. dicitur etiã collecta frons, id eſt, tenſa vel trãquilla, vt in canibus patet & hominibus blandientibus.

Quibus eſt obnubiloſa, audaces & terribiles: referuntur ad tauros & leones.

Frons quaſi cacumen quiddam habens & foſſulas quaſdam, callidi & perfidi indicium.

Medius habitus frõtis inter hos decenter congruit & bonus eſt.

Frons quibus triſtis eſt, mœſti ſunt: & referuntur ad paſsionem.

Demiſſa & obſcura, planctui promptos facit: refer ad pauones.

Frons magna ſemper cum craſsicie carnis, & econtra, frons parua, cum ſubtilitate.

Frons parua & ſubtilitas pellis denotat ſpiritus ſubtiles & mobilesr, &, ecõtra. Spiritus autem eſt corpus ſubtile ex vaporibus ſanguinis cauſatum: eſtq; ſpiritus lator virtutum animæ in membra ſpiritualia: atque ideo vbi eſt humorum craſsicies, ibi non poteſt eſſe bonum ingenium.

Frons rugoſa nimis, ſignum eſt inuerecundi. & rugoſitas cauſatur ex nimia humiditate, licet aliquando etiã ex ſiccitate, & iſta non occupat totam frontem, & declarat iracundiam & iraſcibilitatem, retinet iram & odium abſque cauſa, & ſunt tales litigioſi.

Habentes curtam frontem, tempora & maxillas compreſſas, amplis mandibulis, ſtrumas contrahunt.

Quibus tenſa eſt & lucida, adulatores ſunt & doloſi, vt ſuprà dictum.

Frons

Frons in longum rugoſa, præſertim in radice naſi, arguit cogitationes melancholiæ.

Frons laxa, diffuſa vel aſpera concaua in medio cum tranquillitate cutis arridenti, verſutos notat & auaros ac fortaſſe plenos inſcitiæ.

Frons valde diſtorta, ſecordem ac ſtupidum.

Cui velut nebula in riuum frõtis eſt, vel in medium tanquam obſtricta, iracundus vocatur: refer tauro vel leoni.

Frons demiſſa & triſtis, animũ lugubrem, iracundiam & triſtitiam notat.

Frons alta, lata & longa, auget bona. Humilis frons, virilis haud eſt.

Frons in tẽporibus quaſi inflata gloſſitudine carnis, maxillis plenis carne, multum animum arguit, iracũdiam, ſuperbiam, & ingenij craſsiciem.

Curua frons eademq; alta & rotũda, ſtoliditatis indicium eſt & impudentiæ.

Superciliorum iudicium. Cap. VII.

SVpercilia in oſsium compage poſita ſunt: quamobrem compluribus ſenibus creſcunt.

Supercilia valde piloſa oſtẽdunt ineptos ad loquendum, quia arguunt mul-

tam & aduſtam materiam : item oſtendunt ineptitudinem morum & maleficorum:quia intellectus & morigeratio à temperamento tantum cauſatur, non ab aduſtione & fumorum copia.Ex magna namque aduſtione ſemper cerebrum caleſcit & per conſequens eſt garrulitatis cauſa & furibundi moris, nullo diſcurſu.

Supercilia denſa cum multitudine pilorum coniunctorum ad naſi principiũ, ſignant aduſtionem intenſam: & habentes ſunt melancholici,& prauæ naturæ, impij,& aliquando fures & omnino deceptores, homicidæ, ac lenones, & omnia mala complectuntur.

Supercilia ad ſuperius eleuata ſi ad originẽ naſi deſcendũt, & ſuperius eleuantur ad tẽpora, ſignãt dominium calidi & ſicci,& ſunt callidi & malefici.

Polemon ait,Si frõtis pili ad naſi medium denſi demittantur, ad partes verò quæ vtrinq; exiſtunt minime, magnanimitatis & maximæ virtutis animi argumentum eſſe.Ibidem rectos pilos,timidum & dolis præditum notare.

Supercilia multorum pilorum, multã arguunt cogitationẽ,& multę triſtitiæ, cum loquela plena & craſſa:tale ſignum

aliquando reperitur in deprædatoribus viarum, homicidis & furibus.

Supercilia ſi deſcēdūt inferius à parte naſi, & ſuperius eleuantur à parte tēporum, inuerecundos & hebetes demōſtrant, & hoc propter caliditatem furioſam.

Supercilia rara menſuratæ magnitudinis, arguunt temperamentum, humorū bonitatem: talia habentes, ingenioſi ſunt & ſecreta indagantes.

Supercilia longa, arrogantiam & inuerecundiam notant. Longa multorū pilorum ſignant virum magna meditantem.

Supercilia quando panduntur ad tempora, immundicam ſignant, & deriſorē ſimulatorémque.

Supercilia inferius à parte naſi deſcēdentia, & ſuperius verſus tempora eleuata, & ſic vtrinque diuulſa, inuerecundiam, inuidum, ſtolidum, inſatiabilem, & porcis ſimilem.

Supercilia quæ deſcendunt per incuruationem à parte naſi, ingenioſum in nefandis arguunt: & quando incuruantur ad lacrymale ſilueſtre, ſignant ioculatorem.

Supercilia ſi fuerint directa lineata & prolixa, malū, imbecillem, & fœmineū

animum ſignificant: refer ad mulieres.

Supercilia denſa cum coeunt, triſtem maxime hominem, ſed & parum ſapientem ſignificant.

Supercilia dependentia vel oculis imminentia, inuidum. Curuata, paruam & anguſtam mentem.

Supercilia arcuata adeò vt penè naſo adiungantur, ſubtilem & ingenioſum ac ſtudioſum.

Supercilia rara, diametro commenſurata & magna, intellectum.

Supercilia arcuata, ſi coniungantur ad conum naſi, ſubtilē & ſtudioſum notāt: ſi autem conuexūt ibidem, triſtē & parum ſapientem. Si arcuoſitas declinat ad tempora & ad gibboſitatem genarū, negligentem & fatuum.

De ſuperciliis male dixit Michaël Scotus, quem Ioannes Picus dicit eſſe ſciptorem nullius ponderis, multæ verò ſuperſtitionis.

Ciliorum & palpebrarū indiciū. Cap. VIII.

CIlia tegmina ſunt oculorum opertoria, venularum clauſulis ſummis innituntur ex vapore craſsiuſculo. Cauſa paruitatis, eſt materia parua.

Subtilitas pilorum arguit ſubtilitatē mate-

materiæ,id eſt humorum, & dominium choleræ: & tales ſunt malicioſi, vitioſi, malefici: & cæteras bilis paſsiones tu notabis. Et cum carnoſior ille locus fuerit, vt miluorum oculi, aſtutia & mala caliditas indicatur. Miluorũ natura eſt calida & rapax, & eſt ſpecies aquilæ ratione caliditatis, & eſt animal cholericum: caue igitur à cholericis non regeneratis ex ſpiritu ſancto.

Lacrymale domeſticum cum eſt modicum, ſignificat aſtutum, vt tenet Auicenna.

Cilium ſuperius eminens inflatũ magis quàm plenum, parum ſupra oculum declinans, inſolentem & quaſi viſum alligatum notat.

Cilia autem ſi declinant ad inferius, plenum & craſſabundum oſtendunt, maxime cum ſunt rubore obducta, potatorem ruinoſum denunciant: & expertus ſum in pluribus tabernas frequentãtibus. ratio eſt, quia ſignificat debilitatem oculorum, ergo & cerebri, ergo timent vinum.

Quòd ſi ſubtile retractum inferius fuerit, intantum vt oculi obtegatur album, denotant humorum ſiccitatem: quod ſi cõtingit in acuta aliqua paſsio-

ne,mortem denunciant.

Quando pili palpebrarum(à palpitãdo dictæ ſunt palpebræ) curuantur inferius, vel naturaliter ad vnam partẽ torquentur , mendacem ſignificant & callidum.

Qui maiorẽ & groſsiorem habet palpebram,longius videt:quia cõſeruat lumen à calido & frigido extrinſecò.

Anguli oculorum quando ſunt dilatati,ſignant oculorum ægritudinem: & ſi habent aliquam eminentiam carnoſam, ebrioſitatẽ notant,& præcipue quando oculi eminent,tunicis eorum exiccatis.

Palpebræ oculorum ſuperiores palpebras inferiores cooperientes, longam vitam notant.

Crebra parpebrarũ palpitatio, meticuloſos arguit & maniacos.

Tenues palpebræ & in ſanitate optimæ ſunt, & mentem deo proximam indicant.

Oculorum iudicium. *Cap.* IX.

EX oculorũ indiciis Phyſiognomones ſententias ſuas cõfirmant: quoniam ſigna quæ in oculis cernũtur, idola affectionum cordis ſunt.

Oculorum complexio humida eſt, &

ſeptem

ſeptem tunicis formantur cum tribus humoribus.

Oculis paſsiones animæ maxime indicantur, tribulatio, hilaritas, amor, odium, &c.

Oculorũ colores præcipui quatuor, niger, ſubalbidus, varius, & glaucus.

Oculorum forma rotũda, mobilior & perfectior & incorruptibilior, propter carentiam angulorum.

Oculi quaſi occulti dicuntur.

Angulati oculi, ſuperfluitates ſæpe ſæpius in angulis habent.

Rectus oculorum ſtatus, probi viri indicium habetur.

Oculi craſsi, timiditatem & puſillanimitatem arguunt, quia cauſantur à magna copia humiditatis cerebri, in qua eſt frigiditas quæ diffunditur per membra, & extinguit ſanguinem. Ideo, quẽadmodum ſpiritus ſanguinis facit audacem, ita humida & frigida complexio, timidum.

Eminentes oculi timidos arguũt: refer ad lepores, cuniculos & ranas.

Extenſi oculi in anteriori, ſtultũ: profundi, malicioſam ſubtilitatem.

Lati oculi in latitudinẽ corporis tendentes, porcorum oculis ſimiles, arguũt

corporis humiditatem.

Eleuatos & eminentes oculos haben tes, parum vident: quia elongãtur à cerebro eorũ fonte: & tales ſunt loquaces.

Oculi in caput preſsi, acutius vident.

Oculus profundus, ſignum eſt malorum morum.

Mobilitas oculorum à caliditate eſt, & iracundiam notat, luxuriem & audaciam: refer ad accipitres & aſtures.

Immobilitas oculorum à frigido eſt, & timiditatem ad modeſtiam ſignat.

Qui cum oculis palpebras motitant, imbelles, infirmiq; animi exiſtimat Polemon.

Oculi qui clauduntur, ac denuo recludũtur, proditorem hominem, prauũq; denotant.

Si verò in ipſis humor inerit, accuratum, artiumq; ſtudioſum dixeris.

Oculi qui difformiter mouentur, vt nũc currant nunc quieſcant, ad facinora omnia faciunt, & cogitationẽ ſcelerum notãt: ideo tales homines peſsimi moris ſunt.

Cuius oculi mouentur velociter cum acuitate viſus, ſunt latrones, infideles, & fraudulenti. Et multos notaui etiã à pueris, qui demum ſuſpenſi fuere propter

latro

latrocinia: hi tamen habent ingenium ſubtile, ſed ad malum promptius.

Intuitus fixus, ex nimia & fixa cogitatione eſt, & deſiderio ſæpius ad decipiendum.

Qui habent intuitum vt mulieres, luxurioſi ſunt & inuerecundi: nam hæc diſpoſitio à ſimili complexione venit.

Quãdo quis intuetur ac ſi puer eſſet, ita vt & facies & oculi quaſi rideant, hic læta & diuturna potitur vita.

Oculi quaſi ridentes cum reſiduo faciei, adulatores, luxurioſos, & detractores notant.

Oculi crocei crudelitatem notant & deceptionem, vt expertum eſt in lenonibus, & homicidis. hic color à cholera fit prædominante & aduſta.

Hominem cæſios habentem oculos concretos, ac tenebricoſos, fuge quantũ licet. Cæſius in ſiccis oculis color, impiorum eſt.

Oculorum color qui oleæ colorẽ repræſentat, fortem virum teſtatur.

Flaueſcens color oculorum, fortem & magnanimum.

Quos plurima nigredo infecerit, difficilis naturæ & fraudulentis iudicato.

Oculi parui, malum & ſtultũ denotãt

& puſillanimem: refer ad ſimias.

Profunditas oculorum eſt ex ſiccitate muſculos & ligamenta ſiccante, vnde ſequitur contractio ad interiora & cerebrum exhauſtum.

Paucitas materiæ oculorum, ſignificat in humido proportionato dominiũ ſiccitatis & melancholiæ aduſtæ, aut ſiccitatem aduſtiuam. Et ob hoc ſunt timidi & fraudulenti vt ſimiæ ſunt, & notat experientia.

Oculi in longum ſituati, inuidum, callidum & deceptorem notant.

Naturaliter in ſpecie humana oculi ſituati ſunt, ſecũdũ latitudinẽ corporis.

Oculi itaq; ſituati ſecundum longitudinem corporis monſtruoſi ſunt, id eſt, præter naturã. Et vnum tantum vidi Venetiis hominem malum & crudelem: huius cauſa eſt caliditas aduſta, ex quo ſequitur deceptio, inuidia, & deſiderium malum.

Caprini oculi, id eſt aliquantulum varij & turbulenti in pupilla, ſtolidos & fatuos arguunt.

Vaccini oculi, id eſt ſimiles oculis vaccarum, craſſum intellectum, dementiã, & ſimplicitatem notant.

Oculi parui & eminẽtes vt oculi cancrorum,

crorum, ſtoliditatem & ſuas ſequentes voluptates arguunt.

Eminentia oculorum multa obiecta repræſentat, vnde ſequitur ineptus diſcurſus ex confuſione obiectorum.

Surſum tendentes oculi vt boum, qui & cum hoc rubei videntur & maximi, peſsimum hominem, ſtolidum, ſtultum, bibacem, ebrioſum notant: hoc autem eſt ex debilitate cerebri valde humidi & diſtemperati.

Oculi ſurſum directi, tremuli, & pallore infecti, ſæui inhumaniq; ingenij, inuidentiſque naturæ, & homicidę notāt.

Si quis natura oculos ſurſum ductos habet, is natura libidinoſus eſt. Refertur ad apparētem morē in morientibus & coeuntibus, vt inquit Ariſt. in Prob.

Eleuatio oculorum per accidens eſt: nam cauſatur à nimia caliditate, cuius ſignū eſt color rubeus, ex qua eſt perturbatio animæ rationalis: vt videmus in intenſa iraſcibilitate hominum.

Oculi retorti, ſi ad dexteram tendunt, fatuitatem: ſi ad læuam, incontinentiam indicare dicit Polemon.

Si oculi venter infra protenditur, vinoſum ſomnolentúmque denotat. ſi ſurſum tantum vergat, ſimiliter.

Extenſi

Extenſi oculi cum vultus extenſione, notant homines malicioſos & nequam: ratio, quia ſiccitas eſt in cauſa, ſimiliter & caliditas: & anima calida maligna eſt vt plurimum.

Aſinini oculi, inſipientes & duræ naturæ notant homines: ſunt enim ſiccæ & frigidæ complexionis.

Oculi in capite quaſi abſconſi, id eſt intus cõcaui vident longius, & arguunt ſuſpicioſum, malicioſum, peſsimæ iræ, peruerſi moris hominem: at valde memoré, præſertim iniuriarum: audacem, crudelem, fallacem, mendacem, vitioſum, luxurioſum, &c.

Oculi mouentes ſe in girum vniformiter, malos mores indicant, & homines ſceleratos, facinoroſos, & venenatores domeſticæ familiæ ac pollutores: qualis Thieſtes & Thereus & Medea, quorum filij etiam laniati ſunt manibus parẽtum. Cùm autem modò inuoluuntur, modò recurſant oculi, modò interquieſcunt, ab his nondum perpetrata ſunt huiuſmodi facinora: verùm in animo & in cogitatione verſantur.

Oculi habent tantas colorum varietates, quia diaphani ſunt & rarę ſubſtantiæ: & hoc ex aqueis humoribus eſt, ex

quibus

quibus conſtant oculi: ideo ſpiritus viſiui oſtendunt ſuas qualitates in oculo: vt mulier menſtruoſa maculat ſpeculum, & pueruſos in cunis inficit, & oculis ſanis interdum nocet.

Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum ſignificant hominem, & deterior erit oculus maculoſus. ſi varius.

Oculorum varietas non procedit niſi à calido eleuante vapores ad oculos, & quanto maior eſt varietas, tanto maior eſt caliditas.

Quanto maculæ ſunt magis variæ, aduſtio eſt maior ſpiritus eleuati, vnde & morum varietates, & vitiorum caterua procedit: & ex magna varietate deterioratur iudiciũ honeſtum & laudabile.

Qui oculos lucentes habent, ij ſunt libidinoſi. refer ad gallos & coruos.

Oculi in rubore prunæ, peſsimos & obſtinatos arguunt: igneo enim colore bilis intenſa notatur.

Qui habet oculos mediocres declinantes ad cæleſtem colorem vel ſubnigredinem, talis homo eſt penetrabilis intellectus, fidelis & curialis. Dicit Auicenna oculos ſimiles antimonio.

Almanſor dicit oculos meliores eſſe inter

& dolo ac verſutia omnia ſubuertētem. Tales erant oculi Ezelini tyranni.

Huiuſmodi guttulæ quanto fuerint rubicundæ & minutæ, tanto maiorem iram & ſcelus facinoroſum teſtantur. Maiores quidem & obſcuriores hæc nefanda minuunt, ſed minime tollunt. patet hoc in notulis ſerpentum.

Nigræ guttæ aut ſanguineæ in nigris aut fuſcis pupillis, maleficum & venenarium teſtantur. Pallidæ guttæ, dolos, fraudes, malignitates obſcuras notant.

Nota quod quanto guttularum colores ſunt vehementiores, tantò ſunt efficaciores.

Oculi habentes maculas albas aut nigras vel ſanguineas circumquaque, notant deteriores homines, proditores nefarios & reprobos, niſi ſuffuſio fuerit.

Sunt tamen oculi vt iris colorati, qui ſi ſicci ſunt, inſaniā arguunt: ſi verò humidi, magnificentiam & ſapientiā ſignificant, tamen cum iracundia & venere turpi. Oculi humidi vt aqua fulgentes, hominem bonis moribus denotant.

Pupilla ſi nigra fuerit & claudatur ante dicta citrinitate, vel ſi deaurata appareat, vt dicunt medici, ſanguinis fluxum præſignat per inferiora.

Oculi

Oculi magni & ſupercilia longa, breuem vitam notant, vt in pluribus iudicatum eſt.

Oculi longi cum ſuperciliis longis, erit doctus, ſed breuis vitæ.

Qui habet albedinem ſubnigram in oculo, ſignificat magnum hominem in honore viuentem.

Oculi parui & rotundi, ad malum iterantes ſignificant, dummodo ſit facies obducta pallore.

Oculi valde mobiles & parui & palpitātes, peſsimum indicant, ex caliditate.

Oculi bene mobiles & acuti, ſignant furem: refer ad accipitres.

Venoſi & ſicci oculi, maniam futuram vel præſentem notant.

Obſiti caligine oculi, homines malis artibus imbutos arguunt, & infideles ac intemperantes.

Oculi prędictis contrarij, boni: videlicet perlucidi, nullo ſigno malo impugnati: vt erāt oculi imperatoris Hadriani, referente Polemone.

Oculi lucidi magni luminis coruſcīq; etiam cum glaucedine & ſanguineitate, temeritatem & inſaniam arguunt: ſi verò ſtatum detinent menſuratum, bonum mentis habitum ſignant.

tam & aduſtam materiam: item oſtendunt ineptitudinem morum & maleficorum: quia intellectus & morigeratio à temperamento tantum cauſatur, non ab aduſtione & fumorum copia. Ex magna namque aduſtione ſemper cerebrum caleſcit & per conſequens eſt garrulitatis cauſa & furibundi moris, nullo diſcurſu.

Supercilia denſa cum multitudine pilorum coniunctorum ad naſi principiũ, ſignant aduſtionem intenſam: & habentes ſunt melancholici, & prauæ naturæ, impij, & aliquando fures & omnino deceptores, homicidæ, ac lenones, & omnia mala complectuntur.

Supercilia ad ſuperius eleuata ſi ad originẽ naſi deſcendũt, & ſuperius eleuantur ad tẽpora, ſignãt dominium calidi & ſicci, & ſunt callidi & malefici.

Polemon ait, Si frõtis pili ad naſi medium denſi demittantur, ad partes verò quæ vtrinq; exiſtunt minime, magnanimitatis & maximæ virtutis animi argumentum eſſe. Ibidem rectos pilos, timidum & dolis præditum notare.

Supercilia multorum pilorum, multã arguunt cogitationẽ, & multę triſtitiæ, cum loquela plena & craſſa: tale ſignum

aliquan

aliquando reperitur in deprædatoribus viarum, homicidis & furibus.

Supercilia ſi deſcẽdũt inferius à parte naſi, & ſuperius eleuantur à parte tẽporum, inuerecundos & hebetes demõſtrant, & hoc propter caliditatem furioſam.

Supercilia rara menſuratæ magnitudinis, arguunt temperamentum, humorũ bonitatem: talia habentes, ingenioſi ſũnt & ſecreta indagantes.

Supercilia longa, arrogantiam & inuerecundiam notant. Longa multorũ pilorum ſignant virum magna meditantem.

Supercilia quando panduntur ad tempora, immundicam ſignant, & deriſorẽ ſimulatorémque.

Supercilia inferius à parte naſi deſcẽdentia, & ſuperius verſus tempora eleuata, & ſic vtrinque diuulſa, inuerecundiam, inuidum, ſtolidum, inſatiabilem, & porcis ſimilem.

Supercilia quæ deſcendunt per incuruationem à parte naſi, ingenióſum in nefandis arguunt: & quando incuruantur ad lacrymale ſilueſtre, ſignant ioculatorem.

Supercilia ſi fuerint directa lineata & prolixa, malũ, imbecillem, & fœmineũ

animum ſignificant: refer. ad mulieres.

Supercilia denſa cum coeunt, triſtem maxime hominem, ſed & parum ſapientem ſignificant.

Supercilia dependentia vel oculis imminentia, inuidum. Curuata, paruam & anguſtam mentem.

Supercilia arcuata adeò vt penè naſo adiungantur, ſubtilem & ingenioſum, ac ſtudioſum.

Supercilia rara, diametro commenſurata & magna, intellectum.

Supercilia arcuata, ſi coniungantur ad conum naſi, ſubtilē & ſtudioſum notāt: ſi autem conuexūt ibidem, triſtē & parum ſapientem. Si arcuoſitas declinat ad tempora & ad gibboſitatem genarū, negligentem & fatuum.

De ſuperciliis male dixit Michaël Scotus, quem Ioannes Picus dicit eſſe ſcriptorem nullius ponderis, multæ verò ſuperſtitionis.

Ciliorum & palpebrarū indiciū. Cap. VIII.

Cilia tegmina ſunt oculorum operto ria, venularum clauſulis ſummis innituntur ex vapore craſsiuſculo. Cauſa paruitatis, eſt materia parua.

Subtilitas pilorum arguit ſubtilitatē

mate-

materiæ,id eſt humorum, & dominium choleræ:& tales ſunt malicioſi, vitioſi, malefici: & cæteras bilis paſsiones tu notabis.Et cum carnoſior ille locus fuerit, vt miluorum oculi, aſtutia & mala caliditas indicatur. Miluorũ natura eſt calida & rapax, & eſt ſpecies aquilæ ratione caliditatis, & eſt animal cholericum: caue igitur à cholericis non regeneratis ex ſpiritu ſancto.

Lacrymale domeſticum cum eſt modicum,ſignificat aſtutum, vt tenet Auicenna.

Cilium ſuperius eminens inflatũ magis quàm plenum, parum ſupra oculum declinans,inſolentem & quaſi viſum alligatum notat.

Cilia autem ſi declinant ad inferius, plenum & craſſabundum oſtendunt, maxime cum ſunt rubore obducta, potatorem ruinoſum denunciant:& expertus ſum in pluribus tabernas frequentãtibus.ratio eſt, quia ſignificat debilitatem oculorum,ergo & cerebri, ergo timent vinum.

Quòd ſi ſubtile retractum inferius fuerit, intantum vt oculi obtegatur album, denotant humorum ſiccitatem: quod ſi cõtingit in acuta aliqua paſsio-

ne, mortem denunciant.

Quando pili palpebrarum (à palpitãdo dictæ ſunt palpebræ) curuantur inferius, vel naturaliter ad vnam partẽ torquentur, mendacem ſignificant & callidum.

Qui maiorẽ & groſsiorem habet palpebram, longius videt: quia cõſeruat lumen à calido & frigido extrinſeco.

Anguli oculorum quando ſunt dilatati, ſignant oculorum ægritudinem: & ſi habent aliquam eminentiam carnoſam, ebrioſitatẽ notant, & præcipue quando oculi eminent, tunicis eorum exiccatis.

Palpebræ oculorum ſuperiores palpebras inferiores cooperientes, longam vitam notant.

Crebra parpebrarũ palpitatio, meticuloſos arguit & maniacos.

Tenues palpebræ & in ſanitate optimæ ſunt, & mentem deo proximam indicant.

Oculorum iudicium. *Cap.* IX.

EX oculorũ indiciis Phyſiognomones ſententias ſuas cõfirmant: quoniam ſigna quæ in oculis cernũtur, idola affectionum cordis ſunt.

Oculorum complexio humida eſt, & ſeptem

ſeptem tunicis formantur cum tribus humoribus.

Oculis paſsiones animæ maxime indicantur, tribulatio, hilaritas, amor, odium, &c.

Oculorũ colores præcipui quatuor, niger, ſubalbidus, varius, & glaucus.

Oculorum forma rotũda, mobilior & perfectior & incorruptibilior, propter carentiam angulorum.

Oculi quaſi occulti dicuntur.

Angulati oculi, ſuperfluitates ſæpe ſæpius in angulis habent.

Rectus oculorum ſtatus, probi viri indicium habetur.

Oculi craſsi, timiditatem & puſillanimitatem arguunt, quia cauſantur à magna copia humiditatis cerebri, in qua eſt frigiditas quæ diffunditur per membra, & extinguit ſanguinem. Ideo, quẽadmodum ſpiritus ſanguinis facit audacem, ita humida & frigida complexio, timidum.

Eminentes oculi timidos arguũt: refer ad lepores, cuniculos & ranas.

Extenſi oculi in anteriori, ſtultũ: profundi, malicioſam ſubtilitatem.

Lati oculi in latitudinẽ corporis tendentes, porcorum oculis. ſimiles, arguũt

corporis humiditatem.

Eleuatos & eminentes oculos haben tes, parum vident: quia elongãtur à cerebro corũ fonte: & tales ſunt loquaces.

Oculi in caput preſsi, acutius vident.

Oculus profundus, ſignum eſt malorum morum.

Mobilitas oculorum à caliditate eſt, & iracundiam notat, luxuriem & audaciam: refer ad accipitres & aſtures.

Immobilitas oculorum à frigido eſt, & timiditatem ad modeſtiam ſignat.

Qui cum oculis palpebras motitant, imbelles, infirmiq; animi exiſtimat Polemon.

Oculi qui clauduntur, ac denuo recluduntur, proditorem hominem, prauũq; denotant.

Si verò in ipſis humor inerit, accuratum, artiumq; ſtudioſum dixeris.

Oculi qui difformiter mouentur, vt nũc currant nunc quieſcant, ad facinora omnia faciunt, & cogitationẽ ſcelerum notãt: ideo tales homines peſsimi moris ſunt.

Cuius oculi mouentur velociter cum acuitate viſus, ſunt latrones, infideles, & fraudulenti. Et multos notaui etiã à pueris, qui demum ſuſpenſi fuere propter

latro

latrocinia: hi tamen habent ingenium. ſubtile, ſed ad malum promptius.

Intuitus fixus, ex nimia & fixa cogitatione eſt, & deſiderio ſæpius ad decipiendum.

Qui habent intuitum vt mulieres, luxurioſi ſunt & inuerecundi: nam hæc diſpoſitio à ſimili complexione venit.

Quādo quis intuetur ac ſi puer eſſet, ita vt & facies & oculi quaſi rideant, hic læta & diuturna potitur vita.

Oculi quaſi ridentes cum reſiduo faciei, adulatores, luxurioſos, & detractores notant.

Oculi crocei crudelitatem notant & deceptionem, vt expertum eſt in lenonibus, & homicidis. hic color à cholera fit prædominante & aduſta.

Hominem cæſios habentem oculos concretos, ac tenebricoſos, fuge quantū licet. Cæſius in ſiccis oculis color, impiorum eſt.

Oculorum color qui oleæ colorē repræſentat, fortem virum teſtatur.

Flaueſcens color oculorum, fortem & magnanimum.

Quos plurima nigredo infecerit, difficilis naturæ & fraudulentis iudicato.

Oculi parui, malum & ſtultū denotāt

& puſillanimem: refer ad ſimias.

Profunditas oculorum eſt ex ſiccitate muſculos & ligamenta ſiccante, vnde ſequitur contractio ad interiora & cerebrum exhauſtum.

Paucitas materiæ oculorum, ſignificat in humido proportionato dominiũ ſiccitatis & melancholiæ aduſtæ, aut ſiccitatem aduſtiuam. Et ob hoc ſunt timidi & fraudulenti vt ſimiæ ſunt, & notat experientia.

Oculi in longum ſituati, inuidum, callidum & deceptorem notant.

Naturaliter in ſpecie humana oculi ſituati ſunt, ſecũdũ latitudinẽ corporis.

Oculi itaq; ſituati ſecundum longitudinem corporis monſtruoſi ſunt, id eſt, præter naturã. Et vnum tantum vidi Venetiis hominem malum & crudelem: huius cauſa eſt caliditas aduſta, ex quo ſequitur deceptio, inuidia, & deſiderium malum.

Caprini oculi, id eſt aliquantulum varij & turbulenti in pupilla, ſtolidos & fatuos arguunt.

Vaccini oculi, id eſt ſimiles oculis vaccarum, craſſum intellectum, dementiã, & ſimplicitatem notant.

Oculi parui & eminẽtes vt oculi cancrorum,

crorum, ſtoliditatem & ſuas ſequentes voluptates arguunt.

Eminentia oculorum multa obiecta repræſentat, vnde ſequitur ineptus diſcurſus ex confuſione obiectorum.

Surſum tendentes oculi vt boum, qui & cum hoc rubei videntur & maximi, peſsimum hominem, ſtolidum, ſtultum, bibacem, ebrioſum notant: hoc autem eſt ex debilitate cerebri valde humidi & diſtemperati.

Oculi ſurſum directi, tremuli, & pallore infecti, ſæui inhumaniq; ingenij, inuidentísque naturæ, & homicidę notāt.

Si quis natura oculos ſurſum ductos habet, is natura libidinoſus eſt. Refertur ad apparētem morē in morientibus & coeuntibus, vt inquit Ariſt. in Prob.

Eleuatio oculorum per accidens eſt: nam cauſatur à nimia caliditate, cuius ſignū eſt color rubeus, ex qua eſt perturbatio animæ rationalis: vt videmus in intenſa iraſcibilitate hominum.

Oculi retorti, ſi ad dexteram tendunt, fatuitatem: ſi ad læuam, incontinentiam indicare dicit Polemon.

Si oculi venter infra protenditur, vinoſum ſomnolentúmque denotat. ſi ſurſum tantum vergat, ſimiliter.

Extenſi

Extenſi oculi cum vultus extenſione, notant homines malicioſos & nequam: ratio, quia ſiccitas eſt in cauſa, ſimiliter & caliditas: & anima calida maligna eſt vt plurimum.

Aſinini oculi, inſipientes & duræ naturæ notant homines: ſunt enim ſiccæ & frigidæ complexionis.

Oculi in capite quaſi abſconſi, id eſt intus cõcaui vident longius, & arguunt ſuſpicioſum, malicioſum, peſsimæ iræ, peruerſi moris hominem: at valde memoré, præſertim iniuriarum: audacem, crudelem, fallacem, mendacem, vitioſum, luxurioſum, &c.

Oculi mouentes ſe in girum vniformiter, malos mores indicant, & homines ſceleratos, facinoroſos, & venenatores domeſticæ familiæ ac pollutores: qualis Thieſtes & Thereus & Medea, quorum filij etiam laniati ſunt manibus parétum. Cùm autem modò inuoluuntur, modò recurſant oculi, modò interquieſcunt, ab his nondum perpetrata ſunt huiuſmodi facinora: verùm in animo & in cogitatione verſantur.

Oculi habent tantas colorum varietates, quia diaphani ſunt & raræ ſubſtantiæ: & hoc ex aqueis humoribus eſt, ex

quibus

quibus conſtant oculi: ideo ſpiritus viſiui oſtendunt ſuas qualitates in oculo: vt mulier menſtruoſa maculat ſpeculum, & pueruſos in cunis inficit, & oculis ſanis interdum nocet.

Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum ſignificant hominem, & deterior erit oculus maculoſus, ſi varius.

Oculorum varietas non procedit niſi à calido eleuante vapores ad oculos, & quanto maior eſt varietas, tanto maior eſt caliditas.

Quanto maculæ ſunt magis variæ, aduſtio eſt maior ſpiritus eleuati, vnde & morum varietates, & vitiorum caterua procedit: & ex magna varietate deterioratur iudiciũ honeſtum & laudabile.

Qui oculos lucentes habent, ij ſunt libidinoſi. refer ad gallos & coruos.

Oculi in rubore prunæ, peſsimos & obſtinatos arguunt: igneo enim colore bilis intenſa notatur.

Qui habet oculos mediocres declinantes ad cæleſtem colorem vel ſubnigredinem, talis homo eſt penetrabilis intellectus, fidelis & curialis. Dicit Auicenna oculos ſimiles antimonio.

Almanſor dicit oculos meliores eſſe

inter nigros & varios, ſi non ſint radioſi, nec rubedo aut citrinitas appareat. Oculi iſti demonſtrant diſcretionem & ingenium: ratio eſt, quia priuati ſunt bile & melancholia aduſta.

Color oculorum cæleſtis & niger aut charopus, præſertim vbi nõ ſunt maculæ, ab humoribus humidis & temperatis ſine aduſtione cauſatur: ex quo ſequitur ſpiritus ſimilis naturæ, & inde ingenium & ſpeculatio. Charopum Latinè fuluũ potes interpretari, vt fuluũ aurum, fuluus leo, vel flauus luteúsve.

Varius color fit ex clariore ſpiritu viſibili: vnde tales ſunt bene nati & indagatores ſcientiarum.

Deteriores oculi habent maculas albas vel nigras vel rubeas vel cuiuſcunque coloris: & talis homo deterior eſt omnibus, & mage reprobus: excipe tamen eos qui ſuffuſione laborant, ex quibus probiſsimos & pios cognoui.

Oculi varij, magni & glauci, ſi fuerint cum guttulis rubeis maxime pulverulentis, qui color cyaneus dicitur, ac nigro corrupto aſsimilatur, in gyro ordinatè moti turbatum animo hominem ac vitioſum deſignant, verùm audacem & ingenioſum.

Per

Per oculos non ſemper totum, ſed nigrum intellige: nigrũ enim eſt quod enarrat.

Quibus igitur nigri oculorum ſuperrubeſcunt, ij adeò iraſcibiles ſunt, vt ob iram ſtupeant & alienentur.

Obſeruauimus etiam in albo oculorum venulas oculorum ſanguine plenas rubeſcéteſq;, iracundos valde indicaſſe.

Cùm altera pupilla plus eſt maior, altera minor, iniquitatem ſignificant.

Guttulæ rubentes in oculis, ſed non valde, ac potius in nigredinem vergentes, ita vt intuẽtibus nigreſcere videantur, generoſi animi, iuſti, probi, & ingenioſi ſunt notulæ.

Oculi qui tanquam guttulis nitoris intus relucẽt, nitidos, compoſitos, gratioſoſq; valde notant.

Oculi guttulis rubicũdis omnino, nõ tamẽ rotundis ſed quadratis, ac vt ignis micãtibus intrinſecus & inferius, & aliæ poſt ipſas ſint pallidæ, & alię glauceſcẽtes, & circuli forinſecus pupillas claudẽtes ſint ſanguinolẽti, ſitq; oculi magnitudo, & palpebræ & pupillæ moueãtur, ſignificant animum atrocem vltra mentis cogitationẽ, & domeſtici ſanguinis effuſorem, nefanda omnia perpetrantẽ,

&

& dolo ac verſutia omnia ſubuertētem. Tales erant oculi Ezelini tyranni.

Huiuſmodi guttulæ quanto fuerint rubicundæ & minutæ, tanto maiorem iram & ſcelus facinoroſum teſtantur. Maiores quidem & obſcuriores hæc nefanda minuunt, ſed minime tollunt. patet hoc in notulis ſerpentum.

Nigræ guttæ aut ſanguineæ in nigris aut fuſcis pupillis, maleficum & venenarium teſtantur. Pallidæ guttæ, dolos, fraudes, malignitates obſcuras notant.

Nota quod quanto guttularum colores ſunt vehementiores, tanto ſunt efficaciores.

Oculi habentes maculas albas aut nigras vel ſanguineas circumquaque, notant deteriores homines, proditores nefarios & reprobos, niſi ſuffuſio fuerit.

Sunt tamen oculi vt iris colorati, qui ſi ſicci ſunt, inſaniā arguunt: ſi verò humidi, magnificentiam & ſapientiā ſignificant, tamen cum iracundia & venere turpi. Oculi humidi vt aqua fulgentes, hominem bonis moribus denotant.

Pupilla ſi nigra fuerit & claudatur ante dicta citrinitate, vel ſi deaurata appareat, vt dicunt medici, ſanguinis fluxum præſignat per inferiora.

Oculi

Oculi magni & ſupercilia longa, breuem vitam notant, vt in pluribus iudicatum eſt.

Oculi longi cum ſuperciliis longis, erit doctus, ſed breuis vitæ.

Qui habet albedinem ſubnigram in oculo, ſignificat magnum hominem in honore viuentem.

Oculi parui & rotundi, ad malum iterantes ſignificant, dummodo ſit facies obducta pallore.

Oculi valde mobiles & parui & palpitãtes, peſsimum indicant, ex caliditate.

Oculi bene mobiles & acuti, ſignant furem: refer ad accipitres.

Venoſi & ſicci oculi, maniam futuram vel præſentem notant.

Obſiti caligine oculi, homines malis artibus imbutos arguunt, & infideles ac intemperantes.

Oculi prędictis contrarij, boni: videlicet perlucidi, nullo ſigno malo impugnati: vt erãt oculi imperatoris Hadriani, referente Polemone.

Oculi lucidi magni luminis coruſciq́; etiam cum glaucedine & ſanguineitate, temeritatem & inſaniam arguunt: ſi verò ſtatum detinent menſuratum, bonum mentis habitum ſignant.

Oculorum mediocritas inter nigrum & varium laudatur, etiam inter alios prædictos modos, niſi multum exiſtant radioſi, aut valde citrini vel rubei. At ſanguine infecti, inconſultos, & ocyſsime quæ propoſuerant efficientes arguunt.

Oculi magni pellucidíque nitore, iuſtum, docilem, prouidum & admonitorem ſignant, quales erant Socratis.

Oculi nimiũ præeminentes rubicundi & parui, mentem & linguam effrenatam, ac inſtabilem animum denunciant.

Oculi præeminentes & micantes, trementes & ſalientes, quos Græci pantomimos appellant, prauos, doloſos & verſutos teſtantur.

Oculus tremulus leuitatẽ, id eſt animi inſtabilitatem ſignificat.

Oculi trementes, glauci, ſine pudore, ſine fide, ſine iuſtitia ſunt.

Menſuratæ magnitudinis oculi humidi atq; perlucidi, magnanimũ & magna cogitantem ac perficientem ſignificant: aliquãdo indicant iracundiam, vino deditum, latronem & cupidum extra modum: & tales erant oculi Alexandri.

Riſiui & maximi oculi, hebetem, luxurioſum & improuidum notant.

In

In Scythia fœminæ Bithiæ vocatæ in oculis pupillas geminas habentes, & viſu perimentes ſi quem fortè iratæ aſpexerint: hæ ſunt & in Sardinia.

Caui oculi arridentes, velut inſidiis conſtituti reputentur: præſertim ſi genæ ſupercilia & labra vnà moueantur, infandas cogitationes ac dolos, præſertim ſi interdum palpebræ coeant & interdum ſe tangant: cogitationem nequiſsimam demonſtrant etiam.

Et triſtes oculi non ſunt omnino timendi: humidorum enim in cogitatione ſunt dediti, & optimarum artium denotant ſtudia. Quod ſi horum ſupercilia & frons ſint latiora cum tranquillitate conuenientes & palpebræ laudabiles, ingenium teſtantur fidum, benignum ac graue.

Oculi humidiuſculi horrendum intuentes, in iram propenſos, acres furioſos, ſermone & actionibus properos, temerarios ad dicendum teſtantur & nequiſsimos. Aridi verò oculi prauos impióſque, cum huiuſmodi exigui & concaui fuerint, deteriores ſupradictis.

Triſtes oculi ſed ſicci cum aſperitate frontis, & intenſione aciei, & palpebrarum ſubiectione, nocentem, ferum,

nihílque inauſum indicant relinquentem aſsignare.

Aridi oculi & triſtioris intuitus, ſummæ beniuolentiæ hominis argumenta teſtantur, inquit Polemon.

Quibus ab oculis pendent tanquam lippitudines, amatores vini ſunt, & caluantur, & tali diſpoſitioni ineſt cerebri humiditas & laſsitudo.

Quibus autem ante oculos tanquam lippitudines eminent, ſunt amatores ſomni.

Lippitudo fit ex groſſo ſanguine ac melancholico humore ad palpebras affluente.

Lippitudines oculorum, inſpecta diſpoſitione, bibacem ebriúmque notāt, & quando fuerint cum demiſsione oculorum, ſomni amatorem ſignificant.

Oculi magni tardos ſignant: refer ad boues.

Oculus medius inter paruum & magnum, bonus.

Oculi mediocritas bonitatem puritatémque innuit.

Oculus concauus malicioſi eſt: oculus eminens, fatui.

Oculi valde concaui, nulla prorſus laude digni: quos autem concauos ſed magnos

gnos videris, non vituperabis.

Oculi concaui & exigui, doloſos hominis mores teſtantur, ac proditorem, inuidiaq; ac æmulatione tabeſcentem denotant, quiq; maiori æmulatione flagret, incredulum & ſacrilegum.

Concaui riſum præ ſe ferentes, malum cogitantem denotant.

Oculi parum concaui, magnanimes ſunt: refer ad leones. amplius verò, mãſueti: refer ad boues.

Pupilla nigra, pigrũ nũciat & hebetẽ.

Pupilla in circuitu cuius apparẽt margaritæ, hominem ſignat inuidũ, verboſum, timidũ, & peſsimũ, inquit Raſis.

Latas pupillas, prauorum morum fore dixit Polemon.

Paruas etiam, prauorum & peruerſorum. Quibus circulos qui circa pupillas ſunt inæquales inſpexeris, hiſtolidi habendi ſunt.

Obliqui oculi cum febre acuta, ſignũ ſunt mortis.

Si diu oculi remãſerint aperti, ſignũ erit ſtoliditatis & inuerecundiæ.

Oculi valde nigri, timidos arguunt: & nunquam fallit. Etiam ad lucrum auidos notant.

Nigri oculi ignauum moribus homi

nem, pauidum & inſidum teſtantur. Color enim niger timorem arguit.

Oculi palleſcentes, ad dolum propenſos denotant.

Non valde nigri, ſed ad flauum declinantes, boni animi ſigna ſunt & fortis.

Glauci aut albi oculi, timidi ſigna ſunt, & de albo non fallit.

Nigri oculi, ſplendore notabiles, prauos, doloſos, & valde maleficos teſtantur. qui autem nigros & leniter ſubridentes habuerint, in omnem turpitudinem coguntur.

Non valde glauci ſed charopi, boni animi notam faciunt: refer ad leonem & aquilam.

Glaucus color eſt propriè noctuarum (quas ideo γλαῦκας Græci vocant) oculorum color: vulgò Italicè gazoli nuncupantur à colore picarum auium, quas gazas vocant, quæ alas eo colore variegatas habent.

Venoſi oculi, maniacos teſtantur: refer ad capras. Venoſi autem dicuntur illi oculi qui pleni ſunt paruis & minutis tractibus ad modum minutarum venarum: ex quibus color oculorũ diuerſificatur. Tales ergo ſunt diminutę phãtaſiæ quæ ſeruit intellectui refer ad oues.

Ignei

Ignei oculi,inuerecũdi ſunt, refer ad canes:rapaces etiam & litigioſi.

Oculi ignei ſunt,quando ad modum ignis rutilant, flammant & ſcintillant: ſunt enim accenſi ira, & ſi vnum vidẽt, duo apparent. Auerrois in De ſenſu & ſenſato , docet cauſas. Præcipuum ſignum iracundiæ eſt naturalis rubedo in venis oculorum.

Diſcolorati oculi,timidos arguũt:refer ad paſſ.nam qui timent, pallent, & ſunt coloris inæqualis.

Oculi læti,luxuriam notant:refer ad gallos,coruos,&c.

Oculus liber & vagus,rebus illicitis ſecurè intentus indiciũ eſt animi ſoluti,& ad peccandum inhiantis.

Oculi & genæ ſuperrubentes, ebrios ſignant & amatores vini.

Oculi rubentes ſicci,animoſi ſunt, & in iram veloces.

Clauci aut turpidi oculi, timoroſos arguunt,relati ouibus & capris.

Oculi mediocres & demiſsi,verecũdos & honeſtos demonſtrant.

Oculi inſtantes,ſubrubentes, libidinoſum & voracem nunciant.

Oculi ſtãtes,breues, vel parui & pro minuli,auarum, lucrorum vehementer

cupidum,appetentemq; declarãt.Si autem etiam frontem cum ſuperciliis ad medium contrahat, multo eſt auarior, ac lucrorum ſtudioſior.

Lupus animal eſt rapax, iracundum, inſidioſum, audax, violentum. Qui ad huius animalis ſpeciem referuntur homines,ita erunt:naribus obuncis,deorſum detractis, ſupercilliis coniunctis, hiſpidis,oculis paruuis, clauſis, ſubcauis.capite paruo,rotundo,hiſpido corpore,protenſis capillis, reductis ac reſtrictis cruribus. huiuſmodi homines callidi, impij, gaudentes ſanguine, ad racundiam faciles.

Faciei & vultus iudicium. Cap. X.

FAcies eorum qui bene nati ſunt talis eſt,ſcilicet mediocris ingenis & temporibus,vergens ad pinguedinem. talis eſt verax,amans,intelligens.

Cùm Iacob ex facie Laban eius in ſe odium deprehenderet, ad vxores ſuas conuerſus dixit: Cognoui ex facie patris veſtri,non eſſe amplius in me qualis heri fuerat.Nam vultus,ſermo quidam tacitus mentis eſt.

Faciei lætificatio eſt ex læto corde, & econtra.

Fa

Facies ſæpe capitur & ſimpliciter de naturali aſpectu, vultus verò de qualitatibus animorum. Deformis aſpectus eſt raræ felicitatis.

Facies quibus carnoſa, rachymi ſunt, id eſt faciliter concupiſcibiles: refer ad boues.

Quibus facies natura rubra eſt, ij & verecundi, & hilares ſunt, quibus pallida, ij ſunt natura timidi.

Macilenta facies, arguit ſolicitos: & aliquando proditorem.

Carnoſa facies, timidos notat: refer ad ceruos & aſinos. Timiditas ſoror eſt tenacitatis.

Magna facies tardos ſignat. ſunt enim irregulatæ materiæ phlegmaticæ: vt boues aſiniq́;.

Valde oſſoſa facies, laborioſos, pauidos, ac frigidæ naturę homines indicat.

Forma media, nec magna, nec parua, vtique conueniens.

Paruifica facies, illiberales notat.

Carnoſa valde, pigriciẽ, ſtultitiã, & grande deſiderium: ideo vana deſiderat & impoſsibilia: & tales ſunt creduli, ſtudentq́; in contendendo, bibendo & luxuriando, ſi alia correſpondentia fuerint annexa, ſcilicet magnitudo duo-

rum ventrium.

Carnoſus in facie, eſt minus ſapiens, importunus & mendax atque vorax.

Gracilis facies facit circumſpectũ in operibus, & arguit intellectum penetrantem.

Equi & homines quorum facies rugoſa eſt, ex decrepitis parẽtibus ſunt nati. Vis enim cordis vbi hebetata eſt, cutim contrahit. eſtq; indicium debilium mẽbrorum principalium.

Subtilis facies notat hominẽ multarum cogitationum.

Faciem habens vt ebrioſi, facile inebriatur & ebrius eſt.

Modeſtam & verecundam habẽs, pares habet mores.

Iracunda facies iracundiam denotat: & ſic de aliis.

Rotunda, ſtultitiam notat. Magna valde, pigriciem.

Parua valde, malum, callidum, adulatorem, illiberalem & timidum ſignat.

Deformis facies rarò arguit bonos mores. Diſtortum vultum ſequitur diſtantia morum.

Longa, inuerecundum, iniurioſum, ſcilicet ex caliditate.

Inflata tempora venis & arteriis magnis,

gnis, iracundiam & iraſcibilitatem aſſignant.

Carnoſa ſi ſqualida eſt, ſignificat timidum & amentem.

Groſſa cum maxillis amplis & ruſticoſa, hebentem rudemq; naturã ſignat.

Facies per ſe rubicũda, aſperos & truces hominis mores teſtatur: ſi verò malæ tantummodo huiuſmodi colore inficiẽtur, ebrioſum hominem iudicato.

Parua colore croceo, vitioſum, deceptorem, ebrioſum ſignat. & hoc perſæpe annotatum.

In homine facies manet, vultus mutatur: nam à volendo dicitur.

Trux vultus ex conditione labiorũ, genarum, frõtis & rictus, ſtultum & inſanientem.

Lætus & arridens vultus, iucundum arguit & libidinoſum.

Triſtis vultus denotat triſtitiã. deductus, cogitatorem, ſubdolum, timidum, aſtutumq; adſeuerat.

Sudans ſæpe facies etiã facili motu, caliditatem notat, luxuriam, gulam, ac magnam comeſtionẽ, & inde inconcoctionem ac futuras ægritudines.

Vallata facies plus macra quàm pinguis, iniurioſum, liuidum, mẽdacem, ri

xoſum,crudelem,homicidam, præſertim ſi aduſto ſit colore, vel liuido vel croceo.

Facies bene diſpoſita carne, colore & ſuis connexis, vitam laudabilem arguit,& virtutum copiam. Omnis vultus,cùm eſt plenus & craſſus, ignauum ſignificat,& voluptatibus deditum.

Concaua facies à principio frontis vſque ad finem menti, vt ſit naſus & os in valle,malos mores arguit,præſertim cum liuido & aduſto colore. Vidimus iſtos eſſe interfectores, loquaces, prædones,fures.

Multos ego vidi propinquos infortunio, quorũ aſpectus celabãt infortunium prius, demũ ad id deformes facti fuerunt,videlicet facies eorum facta eſt turpis plus ſolito,cõtractis ciliis,obliquatis oculis,& id genus effectibus variis.

Caue ne decipiaris iudicio in leproſis, quia rotũdantur oculi & eminẽt venæ.

Vultus paruus,paruum & anguſtum ingenium:enormis, ſtultitiæ & ignauiæ teſtatur.

Naſi nariumq; iudicium. Cap. XI.

HAec pars præ cæteris, hominis faciẽ formoſam deformémque maxime

ximè reddit.

Naſus porrectus vſq; ad os cũ decẽti magnitudine, cartilaginem & carnoſitatem arguit ex calida complexione, & eſt ſignum probitatis & audaciæ.

Nares magnæ & amplæ, magnos arguunt teſticulos, & hominem luxurioſum, proditorem, falſum, audacem, mendacem, inuidum, cupidum, tenacẽ, & parum timidum, ac groſsi ingenij.

Naſus cõplexionẽ cordis arguit, & ex magno naſo iraſcibilitas aſsignatur.

Naſus magnus & paruus, arguis verẽda maris & mulieris qualia ſint. Verętrum magnum eſt ex groſſa materia & calido intenſo.

Pes tamẽ mulieris eſt ſignum vuluæ.

Pes longus, ſtrictus & macer, eandem vuluam arguit, & econtra.

Menſura medij pedis nudi, eſt menſura longitudis vuluæ, in quacunque.

Labia quoq; groſſa, groſſam pelẽ vel labium vuluæ groſſum teſtantur, & ecõtra. Et præſertim in virgine.

Nares ſunt naſi latiores partes, vbi reſpirandi foramina videntur. Grecè ῥίνες à ῥέω, quod fluere denotat: nam humor à cerebro per ipſos defluit.

Nares naſi, ſignãt teſticulos, hoc modo:

do:groſſæ & latæ, ſignãt groſſos & latos:ſubtiles verò,ſtrictos & paruos.Vnde regula nõ fallit niſi per accidens, vt puta per ægritudines,& per tractatiões operatio enim auget membrum. Ita in pluribus dextera eſt maior ſiniſtra,quia frequentius venit in opus.

Aquilinus naſus eſt magnanimitatis nota,ſimiliter crudelitatis, rapacitatis & audaciæ:hoc à calido eſt, inde iraſcibiles,& vindicatiui,& facientes illicita.

Aquilinus naſus in corpore valde cholerico, id eſt citrino ſeu liuido aduſto deterior eſt.

Aquilinus verò in corpore ſanguineo vel huiuſmodi tendente ad cholerã,nõ ita malus,

Aquilinus articulatus in frõte,ſignat magnanimos,refer ad aquilã. Articulatus in frõte intelligitur,quòd habeat eminentiã verſus frontẽ:Dicuntur tales eſſe rapaces.fit à calido & ſicco, ſignat iraſcibiles, impetuoſos,cholericos.

Simus naſus, impetuoſos & luxurioſos arguit, puſillanimes tamen, quia à phlegmate & humido.

Qui breui naſo ac ſimo ſunt, fures & laſciuos iudicato.

Naſus curtus,os paruum,dentes curti

ti & groſsi, ſunt ab humido & frigido.

Naſi acuitas, collũ longum, epiglottis, & vox acuta & pulchra, ſunt temperaturæ cholericæ.

Naſus latus in medio ad ſummũ declinans, verboſum, mendacem, iraſcibilemq́; ſignificat: & tales notaui eſſe cũ excellentia vitiorum, præſertim circa mendacia.

Naſus in extremitate acutus, mendacis eſt nota, litis & iracundiæ ſignũ. Eſt enim à cholera.

Naſus extremus groſſus rachimos notat, id eſt concupiſcentes & abiectos: refer ad boues. Tales præſertim in re venerea concupiſcunt quicquid vident: ſunt etiam iraſcibiles.

Nares latæ luxurioſum annotant.

Naſus in extremitate groſſus, inſenſibiles, inuerecũdos, indiſciplinabiles denotat, vel ſegnes: refer ad boues.

Naſus in extremo acutus, iraſcibiles notat: refer ad canes.

Qui naſo plus nimium breui fuerit præditus, accuſatorem eſſe, ac delatorem cenſeas.

Valde retortus naſus, magna ex parte tum mores tum mentis propoſitum retortum peruerſumq́; denotat.

Na

Naſus obtuſus rotũdus in extremo, magnanimi ſignum eſt,refer ad leones.

Naſus in extremo ſubtilis auicularis, par roſtro auium,feſtinos, leues & ſtultos arguit. idem longus & ſubtilis.

Naſus à fronte in os curuus & ductus, facit inuerecundos & etiam fures refer ad coruos.

Naſus concauus cum fronte rotunda ſurſum eminente,luxurioſos notat: vt galli. grandis naſus, probi indicium.

Naſus in extremo groſſus fœda groſſicie,insẽſibiles ſignificat:refer ad ſues.

Naſus in ſuperiore depreſſus, animi imbecilitatem & ſtultitiam ſignat:eſtq; ſignum fœmineæ leuitatis.

Curuæ nares, quas Græci γρύπας vocant,magnanimis attribuuntur.

Aduncus naſus,præclara mẽte & ingenio præditum indicat.

Naſus declinans in partes hominis laterales,ſi ad vnam tantũ poſitionis partem declinat,à cingulo verſus partem extremalem, læſionem notat. Si verò fuerit diuiſus,in vtraque parte poſitionis,ægritudinem ſiue percuſsionem oſtendit:& hoc vel à cauſa primitiua vel antecedente.

Naſus in origine ſua propè ſimus, libe

beralem oſtendit: vt leo.

Naſus rubeus cum baſi atq; foramine & latitudine trahens ad tumefactionem ad modum fragorum, vinolentiam & ebrietatem oſtendit: & tales vt plurimũ ſunt humidi luxurioſiq;, maxime ſi tale ſignum in corporibus paruæ dimenſionis reperiatur. & hoc notum fuit experientia.

Nares apertæ iracundos ſignant, & quanto magis apertæ ſunt, tanto maiorem iracundiam notant.

Obſtructas nares habentes, fatui cenſendi ſunt.

Tenues & valde apertæ nares, ferocitatem & mentem indignatam ſignant.

Tenues & longæ nares, mobilitatis & leuitatis dant ſignum.

Tenues & acutæ, querulum.

Narium pars admixta frõti, & à fronte depoſita honeſte & ſeiuncta compoſitione bona, vt neq; alta neque humilis ſit, & aliqua linea deſcendat, virilitatem indicat & conſtantiam, & prudentiam notat.

Nares in altitudine directè eleuatæ & cõtinuæ, intemperamentũ ſignant: & hæ ſunt q̃ in extremitate interiori cartilaginis eleuantur ad lineam, & deſcẽ-

dūt ad naſum. Cùm directæ ſunt, linguæ intemperantiam produnt.

Nares maiores, ſimpliciter minoribus ſunt meliores.

Nares minores naturaliter ſeruilibus ingeniis, & furibus, & tergiuerſatoribus adſcribuntur.

Patulæ nares, alacritatis & fortitudinis indicium produnt.

Nares peranguſtæ, obtuſæ, rotundæ, cōcluſæ, ſtultitiam proclamant.

Narium amplitudo, & in maxillis carnium multitudo & paucitas pilorum in genis, humidam complexionem ſignificat.

Valde obtuſæ nares, inſipidos arguunt. Paruæ, mentem peruerſam demonſtrant.

Pili qui intra nares hominis naſcuntur; ſi quādo dēſi & multi & craſsi ſunt, immobilē animū & durum oſtendunt: Si pauci & molles, facilem ac docilem animum nūciant. vipreſsi dicūtur, quòd cùm euellantur, vibretur caput.

Aurium iudicium. Cap. XII.

AVres magnæ generantur ex multa materia à virtute forti: & tales habentes, frequentius ſunt collo breui & ſatis

ſatis formoſo, & ſanguinei tẽdentes ad choleram ex groſſo ſanguine aliqualiter aduſto, & hoc frequẽtius: & ſunt impatientes, & cito iraſcuntur.

Magnæ aures & erectæ vltra modum, indicant ſtultitiam & loquacitatem.

Magnæ aures aſininæ ſunt, cum ſtoliditate & tarditate intellectus.

Magnæ aures, ſtolidum, & longæ vitę hominem notant vt plurimum.

Magnæ & deorſum flexæ, diuitias arguunt.

Subtiles & ſiccæ aures, arguunt quòd habentes non habebunt bonum, & notant magnam inſtabilitatem.

Auriculæ magnæ fatuos indicant, tamen bonæ intentionis & memoriæ.

Valde paruæ aures, ſtolidos, latrones, & luxurioſos indicant: refer ad ſimias.

Paruæ aures ſimiales ſunt, cum malignitate & dolo.

Valde paruæ aures ſunt ex parua materia cholerica & virtute imbecilli cerebri, inde ſubtilis ſpiritus, ideo ſignant ingenium in operibus malis, fures, & omnia deſiderantes, &c.

Anguſtæ & oblongæ aures, ſignũ inuidiæ. Aures oblongæ, inuidum.

Paruæ aures, paruam dant vitam.

Rotundæ nimium aures, indocilem arguunt.

Aures excauatæ, prudentem denotant virum.

Mediocres aures habent notam morum optimorum: vt quadratæ.

Optimæ & moderatæ aures, ad morē canis, fideles arguunt & bonos, iraſcibiles tamen ſi irritentur.

Equinæ aures, principatum & dominium teſtantur, ſaltem futurum.

Si prima pulpa aurium iungitur cum carne faucis, id eſt mandibulæ, ſtultū & vanum notat.

Flexibiles aures oſtendunt proportionem calidi & humidi.

Erectæ & cartilaginoſæ aures, oſtendunt ſiccitatis dominium.

Aures proeminentes valde magnæ, auiditatem, ſtoliditatem, garrulitatem & imprudentiam notant.

Aures ſemicirculares, mediocres, connexæ lineæ, & in medio aliquantulum compreſſæ verſus centrum, capiti adhærentes, mediocriter piloſæ, bonitatem præſtant naturæ.

Aures iacentes ſuper caput applicatæ, hebetes & ſegnes notant.

Aures latentes, & capiti recto modo

fixæ,

ſixæ, pigriciam indicant.

Piloſæ aures, longam vitam aſsignāt, & bonum auditum.

Aures inter has ſpecies mediocres bonæ ſunt, & bonitatis ſignum.

Pili qui intra aures ſunt, ſi plures ſunt & ſpiſsi & longi, multum calidum, animūq; libidinis appetentem indicāt.

Maxillarū ſiue genarū iudicium. Cap. XIII.

MAlæ ſunt eminentes ſub oculis partes: maxillæ per diminutiuum à malis.

Mandibulæ ſunt maxillarum partes, ex quibus barba.

Maxillæ accipiuntur ſæpe pro mandibulis.

Maxillæ potiſsimum oſtendunt hominis complexionem.

Maxillæ, id eſt mandibulæ eminētes ex parte ſuperiori oris cum longitudine maxillarum ex parte compoſitionis, malicioſos aſsignant, præſertim in illicitis ac incongruis: & aſsimilantur ex parte maxillarum bubus & aſinis.

Maxillæ curtæ & eminentes ex parte ſuperiori oris, maliciam, detractionem, violentiam, inuidiam aſsignant, præſertim quando ibi non eſt præſentia carnis.

Maxillæ rubicundæ cum temperamento albedinis non nimis craſſæ, ſed mediocriter carnoſæ, calidæ & humidæ complexionis cum temperamento donant iudicium.

Maxillæ ſubſtantia macilentæ & tenues, colore fuſcę aut citrinæ, cõplexionem calidam & ſiccam demonſtrant.

Maxillæ quaſi liuidæ cum ſubſtãtia à carnibus depurgata, ſignificant exceſſum ſiccitatis & frigiditatis, vt patet in melancholico.

Maxillarum caro groſſa, naturam teſtatur groſſam, ignauiam & vinolentiã: interdum & violentiam.

Maxillæ nimium tenues, malignitatẽ argunt. Lenes malæ & prolixæ, importunam loquacitatem deſignant.

Malæ oblongæ, nugacis hominis, & varia loquentis ſigna ſunt.

Genæ ſic dictæ, quòd in iis dentes piliq; gignantur.

Genæ plenæ cum temporibus inflatis dant ſignum iracundiæ vehementis.

Genæ paruæ ſituatæ vt ab oculis conſpiciantur abſciſſæ, plenitudinem humorum grauantium arguunt.

Rotunditas genarũ oſtẽdit inuidiam & mores doloſos.

Craſſarum genarum, ignaui & vinolenti ſunt.

Genæ leues male diſpoſitæ, prolixam linguam, importunitatem & loquacitatem arguunt.

Genæ ſupererubeſcentes, & ebrios, vini amatores aſsignant.

Oris natura, & menti. Cap. XIIII.

QVi ridet facillimè, homo eſt ſimplex, vanus, credidus, inſtabilis, nõ ſecretus, craſsiq́; ingenij. Qui autem rarò & breuiter, ſtabilis, tenax, ſagax, ſecretus, clariq́; intellectus cenſetur.

Qui dure ad ridendum mouetur, ſapiens, ſui ſenſus, ſagax, patiens, tenax, ſtudioſus ſuæ artis, & iracũdus habetur.

Os latũ, bellicoſos aſsignat: & eſt à calido, vnde magna membra procedunt.

Exiguum os, fœmineæ eſt naturę.

Os magnum, latum, iram, audaciã & præliũ arguit: & tales etiam ſunt guloſi.

Os dilatatum vltra menſuram ac ſi reciſum eſſet & diductum, voracem, immitem, impium, bellicoſum, crudelem aſsignat: belluis marinis comparatum. Sunt etiam tales multi ſermonis, iactatores, garruli, inuidi, mendaces & valde inſipientes.

Os cum parua clauſura & apertione, timidum, pacificum, infidelem tamē aſſignat.

Os longè prominens & rotundum cū ſpiſsitudine labiorum, & quæ ſunt ſurſum exterius retracta habuerit, porcis comparatur: & ſignificat immundum, ſtultum, ferocem.

Os in ſitu quantitatem habens cum paruis labiis & parua clauſura & oculis riſiuis cum reſiduo faciei, libidinoſum, cynædum, mendacemq; ſignificat.

Exiguū os exterius prominēs, prauos hominis mores, & proditores indicat.

Os in loquendo cum torquetur, ex catharrali vitio infeſtatur: vt expertū eſt.

Mentum cum prolixū eſt, minus iracundum, & minus perturbatis moribus eſſe manifeſtat: aliquando tamen loquacem, aliquando ſui iactantem oſtendit.

Qui paruum habent mentum, vitandi ſunt: nam præter cætera immites, inſidioſi ſunt, referuntur ad ſerpentes.

Si in rotundum deſinat mentum, muliebres mores indicat. nam & ſignū fœmininum eſt. Virile autem mentum propè quadratum eſſe debet.

Qui menti figurā decentis magnitudinis ſortietur, ad venerea propenſum

eſſe

eſſe & gratias ſibi arridere iudicato. Debet autem mentum eſſe non nimis rotundum nec acutum, ſed mediocre.

Qui nimium prôtenſum mentum habuerint, nequiſsimi homines, atq; importuna loquentes, ſuſurratoresq́, ſunt.

Mentum in extrema parte diuiſum, ſic vt bifidam exprimat formam, ſi talis figura immodica appareat, doloſis moribus adſcribenda eſt.

Amplum & craſſum cũ carne multa, hominem ſignificat pacificum, legalem, facilem, & craſsi ingenij.

Acutũ & conueniẽter carnoſum, boni intellectus, alti cordis & ſatis laudabilis naturæ eſt.

Acutum & ſine carne, hominem audacem, bellicoſum, indignabundum debilémque ſignat.

Labiorum iudicium. *Cap.* XV.

LAbia facta ſunt ex carne molli, motu bono propter loquelam. Labium ſuperius, inferius labrum: multi dicunt lábia hominum, labra mulierum: confunduntur tamen hæc.

Magna labia ſunt ſtultorũ & hebetũ.

Labiorum color rubeus verſus aperturam oris, eſt propter multas venas ibi adductas.

Labiorum naturalis color in extremitatibus eſt rubicũdus, propter cutis ſubtilitatem, & ſignatur puritas complexionis, & impermixtionis turbati ſanguinis in forti virtute.

Liuiditas labiorũ ſignificat cõtrariũ, deficit enim virtus ſanguinis & naturalis calor, talia habentes labia ægrotant.

Labium inferius laxum valde rubicũdum, in fœmina maximam libidinem & impudicitiam arguit: & hoc in pluribus annotaui. in pueris ſignificat catamitos vel futuros, præſertim ſi vultus & oculi eorum ſunt riſiui.

Laxa labia, lunam habent planetam.

Magna labia multam arguunt materiã attractã caliditate: & craſsicies arguit humores craſſos & ſpiritus, ex quibus ſequitur hebetudo ingenij.

Si erecta ſunt atq; ſpiſſa, id eſt firma & compacta, Mars eorum planeta eſt: pariter quando os eſt magnum.

Labia blanda, parumper ridentia, lætis vultibus contingentia, libidinem arguunt. aliqui tamen ſunt etiam deceptores, fures, doloſi.

Homo cuius labia intrinſecus non rubent, ægrotat, vel cito ægrotabit.

Labia oris valde craſſa, laxa vel nimiũ

reuolu

reuoluta foris , ſimplicem notant & cito ridentem,groſsiq; ingenij:aſinis cõparatur,& phlegma prædominatur.

Subtilia labia laxa in extremitatibus, demiſſáue , ita quòd ſuperius labium ad inferius portendatur ad coniunctionem labiorum referunt magnanimitatem:refer ad leones:hoc etiam videbis in fortibus canibus.

Subtilia & dura labia circa dentes caninos eminentia , arguunt intellectum belluinum & indocilitatem.

Inferius labium ſuperiore maius,ſtolidos notat.

Inferius labium ad caninos dẽtes intumeſcens,veneno plenos indicat.

Labia groſſa ſuperius, ad inferiora ꝓpendẽtia,fatuos arguũt: refer ad aſinos.

Labium ſuperius proeminens gingiuis,amatores contumeliarum argui , & verſantes in litibus & controuerſiis: refer ad canes.

Parua labia & ſubtilia, & paruum os, imbecillitatem animi & verſutiam teſtantur.

Optimus labiorum & oris ſtatus eſt, quando non nimis humidus:nam humiditas oris & labiorum timiditatem & malignitatem arguit.

Labio

Labiorũ præeminentia, ſtoliditatem, loquacitatem, & audaciam teſtantur.

Labia conuenienter, id eſt non multum ſubtilia, & aliqualiter foris retorta, ſecretum, ſagacem, iracundum, & multi ingenij hominem ſignant.

Labia cum gingiuis ſuper dentes præeminentia, maledicum, clamoſum, iracundum, & ad iniurias inclinatum indicant, refer ad canes.

Labia bene colorata, plus ſubtilia quàm groſſa, hominem bene conditionatũ & cito cõuertibilem in vtrumque, ſed potius ad virtutes, ibi Iupiter eſt.

Labia non bene æquata, vt vnum ſit maius altero, plus ſimplicem quàm ſapientem & variæ fortunæ atteſtantur hominem.

Labia ſuperiora parua, aliquantulum eleuata, verboſum notant, inuidum valde & accuſatorem.

Labia ſuperius eleuata, inferius verò ſubmiſſa, teſtantur vitæ miſeriam & mores indebitos.

Labia ſuperius ſubtilia & euerſa decliuia, furem & deceptorem notant.

Labia nõ iudicentur de Aethiopibus, niſi ab his qui inter Aethiopes verſati ſunt, & eorum qualitates annotauerint.

De

De dentibus. Cap. XVI.

DEntes canini ſi longi ſunt & firmi, ad exteriora expoſiti, guloſum, iraſcibilem & malum arguunt, ſimiliter & laſciuum: refer ad apros & canes. Cognoui iſtos eſſe maximos lurcones, bibaces, deceptores, lenones, homicidas: præſertim ſi aliqua eſt correſpondentia portionum.

Dentes debiles rari & minuti, totum corpus debile arguunt, ac vitæ debilitatem ac breuitatem, & econtra.

Sonus à dentibus factus, maniam denotat: quod interdum infantibus dormientibus accidit, cum indicio lumbricorum.

Craſsi latíque dentes ſiue intus ſiue foris declinent, ſignant hominem vanum, laſciuum, ſimplicem: & ingenium bonum arguunt. alij dicunt arguere ſpiritus craſſos, ab humoribus craſsis.

Dentes ſiccisſimi omnino humiditate priuati, aridíque omnino, in ægroto mortem notant, in ſano futuram & citam ægrotationẽ: oſtenditur enim humidum radicale conſumptum, & corpora eorum ſunt ſicut lucerna ſine oleo.

Dentes rheumate pleni, ſignant vitium

tium capitis aut ſtomachi communitate capitis & pulmonis, cauſantium corizam, branchum, tuſsim, ſynanchiam, & apoſtemata faucium.

Animalia habentia dentes ſerratos bibunt lambendo: habentia verò continuos bibunt ſorbendo.

De lingua. Cap. XVII.

Lingua ad inferius conuerſa traulizãs aut balbizans, diarrhœam ventris arguit: vt habet Hippocrates trigeſimo-ſecundo Aphor. ſextæ ſect.

Lingua ad ſapores percipiendos & literas ac voces proferendas facta eſt.

Diarrhœi fiunt blæſi aut balbi propter materiam deſcendentem à capite; quæ etiam ingreditur ſpongioſitatem linguæ ac lacertos. Vnde incraſſatur, dilatatur & abbreuiatur: ideo traulizant, id eſt balbutiunt: alij etiam à natura fiunt, de quibus Aetius.

Lingua anterius lata, non recte profert S literam, & blæſos facit.

Lingua poſterius ligata, non bene profert R vel T.

Qui male proferunt R, βαμβοὶ vocantur vel blæſi, & loco eius vtuntur L. Aetius Ancyloglosſos vocat libro octauo, capite trigeſimoſexto.

Qui male proferunt S, Syali dicuntur, & vice illius ponunt C.

Blæſi ſępe timent vinum & inebriantur : inde eſt quòd ebrij balbutiunt, & male proferunt trentatri.

Quando commenſuratæ cum longitudinis, tum latitudinis eſt, & in anteriori extrémitate ſubtilis, loquendi gratiam habet.

Linguæ grauitas in iuuentute, ſignat poſt leuitatem eius ſubitam mortem.

Craſſa & lata lingua, arguit ingenium rude, & humores phlegmaticos.

Traulizans & anteriorem ſyllabam repetens, paratur ad melancholiam.

Lingua motu contacta veloci, & corruptione verborum repetentiam cauſans, ſtultum, impetuoſum & iracundum notat, propter mobilitatem ſpirituum & caliditatem feſtinantem prolationem abſque conſideratione.

Lingua cùm velut lapis fuerit penè immobilis, pigriciem notat.

Lingua ſubtilis, ingeniũ notat ſubtile, & aliquãdo bilioſam temperaturam.

Lingua longa rubea, ſapientis indiciũ eſt: denũciat enim laudabiles humores.

Lingua alba paupertatem & miſeriam teſtatur, vt Ptolemæus ait.

Lingua

Lingua innaturali colore infecta, diſcraſiam & malam diſpoſitionem notat, præſertim ventris & pectoris. Hæc Conciliator.

Lingua longa craſſa & rotunda ita vt cum ipſa poſsit quis naſum abſtergere, bouinam arguit naturam.

Lingua imbibita humoribus quibuſdam, corrumpit guſtum.

Balbi ſeu Blæſi omnes, elati, ſuperbi & corpore rigidi: Græci *βαυλοὺς* vocant.

De voce. *Cap.* XVIII.

QVi tardum & grauem vocis edunt ſonum, tranquilli ſunt, affabiles, & iocundi, horum & iuſti mores ſunt.

Grauis & diſtenſa vox fortem notat. nam à copia caloris fit, intelligo vocem groſſam quaſi tubalem.

Grauis, ſed corruptę admodum vocis ſonus, dementis, iniurioſi, & gulonis indicium eſt.

Fortitudo vocis ſequitur largitatem venarum & ſpirituum multitudinem, quæ omnia fiunt à calido.

Valde magnæ vocis homines, grauiter vociferantes, apti ſunt ferre iniurias: referuntur ad aſinos.

Vocantes grauiter magnum nõ perplexum,

plexum, fortes: refer ad fortes canes.

Qui à graui incipientes finiunt in acutum ſonum, ij iracundi ſunt & ſimul lamentabundi: referuntur ad boues ita clamantes: vt infrà.

Vocem groſſam & ſonoram habens, eſt bellicoſus & eloquens.

Acuta & remiſſa vox, timidum & inuidum ſignat: per remiſſam intelligo gracilem vel debilem, non craſſam.

Acuta mollis & rupta, timiditaté notat muliebrem: eſtq; effœminati.

Acuta & fortis iracundos arguit: refer ad capras.

Tarda vox, inertem, præcipitem, impudentem declarat.

Debilis vox ſignat ſtricturas arteriarum & paucitatem ſpirituum: quæ fiunt à frigido.

Mollis ſine tenſione vox, manſuetos notat: refer ad oues. nam referéda etiam vox, ſicut cætera, ad ſimilitudinem animalium.

Anteuocantes, id eſt incipientes in grauem, & finientes in acutam, iracundi ſunt, & aſperis moribus.

Vox mediocris in ſonoritate & groſſicie, ſapientem, prouidum, veracem & iuſtum oſtendit. Quorum ſonus ingra-

tus eſt, ſtultitiam indicat.

Cuiuſcunque vocis ſonus breuis eſt, deſidem pauidúmque cenſebis.

Velox in verbis, præcipue ſi ſit vocis gracilis, improbus, ſtolidus, importunus & mendax eſt. Si verò vox fuerit craſſa, erit iracundus & malæ naturæ.

Dulcem habens vocem, inuidus eſt & ſuſpicioſus.

Qui mouetur frequenter, & loquitur motu manuum, eſt immundus, eloquẽs, & deceptor. Qui verò eſt abſtinens à motu manuum, hic eſt perfecti intellectus, bonæ diſpoſitionis, & ſani conſilij.

Quorum vox incurrit in nares, ita vt reſonent nares, mendaces, maleuoli, inuidíque ſunt.

Gentium vniuerſalis cognitio. *Cap.* XIX.

Gentium & nationum mores vt plurimum tales ſunt. Aegyptij ſunt callidi, dociles, leues, temerarij, in Venerem proni, auari. Thraces autem ſunt iniqui, pigri, temulenti. Celtæ vt plurimum indociles, fortes, feri. Nam quemadmodum regiones non ſunt ſimiles, ſic nec hominum mores: nam (vt Maternus inquit) Scythæ crudeles ſunt, Itali regali nobilitate præfulgidi, Galli ſtolidi & inconſulti (quamuis, inuito Materno, nonnul

nonnulli etiam ſapientes & conſultiſſimi ſunt, præſertim qui Euangelium bene nouerunt: ſed maior pars vincit meliorem.) Græci leues. Afri ſubdoli. Syri auari. Siculi acuti. Aſiani Venerei, ac ſemper voluptatibus occupati. Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſiti. Aegyptij ſapientes. Babilonij prudentes, &c. Alia differentia ſumi poteſt reſpectu quatuor mundi partium, vt habet Ptolemæus libro ſecundo De iudiciis capite ſecundo. Aliud diſcrimen à natura loci ſumitur, vt ab Hippocrate colligi poteſt in libello De aere & aquis: nam campeſtres ſunt molliores, mitiores, & minus robuſti habitatoribus mõtium, magíſque diuites & compti artiúmque cultores. Terra item arenoſa facit robuſtiores homines, ſanos & induſtrioſos: argillacea verò opulentiores, ſed infirmiores: vbi verò opulentia, ibi mores ſunt manſuetiores, & cultus artium viget propter præmia, & omnia ſunt magis ornata. Differẽtia eſt & à ſitu quo ad montes: ſi enim montes ſunt à parte orientis & ſeptemtrionis, erunt morboſi, imbecilles & effœminati: ſi verò regio ab his partibus patuerit, mõtes autẽ ſint ab occiden-

minoris Aſiæ loca, Cyclades inſulæ, ac Cyprus, tauro ac Veneri: ideoq; fermè voluptatibus, mundiciæ, corporiq; ſeruiũt. At Græci, Achiui, Creteſes, ſubditi virgini & Mercurio: ingenioſiores, doctiores, & animorum cultores euaſerunt. Macedones autem. Thraces & Illyrij cum ſubiiciantur Capricorno & Saturno: in re quidem paranda non inertes, ſed à manſuetudine morum & coniũctionibus alieni. Parthia, Media, Perſia, Ioui ac Veneri: qua de re harum regionum incolæ florido veſtitu vtũtur, ſeq; totos illo præter pectora operiũt, delicatoq; victui ac mundiciæ dãt operam. Virginis & Mercurij eſt Babylon, Meſopotamia, Aſſyrij: quibus ideo & eximia mathematicarum diſciplinarum cognitio & obſeruatio ſiderum contigit. Saturno verò cedit propriè India, Ariana, Gedroſia: habentq; eam ob rem cultores informes, fœdos, immanes. Cœleſyria, Iudæa, Idumea, magis ſcorpionis & arietis Martisq; propria: ob eã rem incolas habent ferè audaces, impios, inſidioſos. Phœnices, Chaldæi, ſub leone & ſole ſunt: quod ſimplices, humanos, ſiderum obſeruatores, ſolisq; in primis veneratores reddit. Arabia felix

ſubeſt ſagittario & Ioui: vnde extitit illa conſentanea appellationi feracitas & aromatum copia, hominúmque dexteritas & liberalitas vitæ, contractuum, negociorum. Hyrcani, Armeni, Matiani propriè referuntur ad geminos & Mercurium: itaque & ſunt nobiliores ac ſubimprobi. Bactrianæ gentes & Caſpiæ vnà cũ Scythis libræ parent & Veneri: ideoq; diuitias cõgerunt, muſicæ, deliciíſque indulgent. At Sauromatica, Oxianæ vel Oxolæ, Sogdianæ, ſubiiciuntur aquario & Saturno: habéntque homines immanes, tetricos, feros. Phryges, Bithyni, Colci pertinent magis ad cancrum & lunam: quo ſit vt viri ferè leues ſint, morigeriq; mulieribus. Qui Syriam tenent & Comagenẽ, & Cappadociam, ſubduntur ſcorpioni & Marti: itaq; multum audẽt, improbi ſunt, inſidioſi, laborioſi. At Lydi, Cilices, Pamphylij, cedunt piſcibus & Ioui: ſuntq; in re paranda attentiores, cõmercia & mercaturas faciũt, liberales, faciles in cõtractibus. Numidę, Carthaginẽſes, Afri debentur cancro & lunæ: & hac de cauſa à coniunctionibus commerciiſq; nõ alieni ſunt, inq; omnium rerũ affluẽtia degunt. Qui incolũt Metagonitidã, Mauri-

ſitaniam, Getuliã, ſcorpio Martiq́; obediũt: immanes, bellicoſi, carniuori, diſcriminibus obuij, neglectores vitæ, inq́; ſeſe mutuo inuadãtes. Phixani, Naſamones, Garamãtes, ſubiecti piſcibus & Ioui: liberalibus & ſimplicibus ſunt moribus, opus faciũt, cõſiliis valẽt, ſordiũ regniq́; fugiẽtes: propter Iouẽ Ammonis, id eſt Iouis in forma arietis veneratores. Cærenarũ, Marmaricæ, in primiſq́; inferioris Aegypti incolæ adſcribuntur propriè Geminis & Mercurio: ideoq́; ſunt cogitãtes, prudẽtes, intelligẽtes rerũ omniũ, ſed maxime ſapiẽtię & diuinitatis, magi, arcanorũ initiorũ inſtitutores, in mathematicis planè excellentes. Qui Thebaida tenẽt. Oaſsim Aegyti ciuitatẽ. Troglodyticen, libræ ſunt ac veneris: vnde calida natura eſt illorũ, & mobilis, & in abũdãtia degunt. Arabes, Azani, Medi, Aethiopes dãtur aquario & Saturno: ſuntq́; carniuori & piſciuori & paſtores, agreſtẽ & feris ſimilem degunt vitam. Cor ſcorpij nunc afficit Hiſpaniam & Celticã Galliam, vbi eſt Lutetia & Normãni & Neuſtrij, & quos vocãt Britannos Galliæ: fecitq́; rapaces ac ſubdolos, qui alioquin antiquo tẽpore erant boni ſocij, quia erant

ſub ſagitario. Sed qui de his plura cognoſcere optat, videat apud aſtronomos, præcipuè Ptolemæum in ſecundo libro De iudiciis, & Cardani commētaria, Rurſus Hiſpania mediocres circa robur homines gignit: ſed circa rerū agibilium copiam cæteras orbis gētes facile ſuperāt. Et plurimi inter eos ſunt, qui & iactu & pernicitate nō vnico ſed pluribus in modis maxime excellent.

In Luſitania, quę Portugallia dicitur, homines melācholicos ſanguineos magna ex parte naſci cōpertū eſt: eorū plurimi ſatis amplis viribus abundāt, quāuis ingenij perſpicacitate nō præſtent.

Siculi cholerici melancholici ſunt, quorum patria homines & corpore & robore bono procreare ſolita eſt. Palæſtram exercent, & leues ſunt in giris peragendis.

In Italia, magna ex parte debiles ſunt. Nonnulli ex iis (quāquā rariſsimi) plurimo robore præſtant, & imitando potius quàm inueniēdo, præſtare ſunt ſoliti: inter proceres & mediocres ſtatura & craciles ſunt.

Germania multos phlegmaticos gignit: qui ſuæ cōplexionis naturā aperte oſtēdunt, quos poſt phlegma cholera

ra magna in parte cōſequi ſolet : eoſdē etiam magnos atq; corpulētos eſſe ſenſus indicat:inter quos vel robore præſtantes,vel ad arduas actiones multum habiles viros vix inuenies , quamuis in rebus quæ manibus effici debent , ingenioſi ſint.

Galli phlegmate ac cholera proportionari ſunt ſoliti:lēti ac debiles nimia ex parte ſunt:ſed & aliqui eorū ſingulares,ſed valde pauci,longo interuallo reliquos ſuperāt:& virium copiam poſsidēt,ſed illis recte vti rarò &pauci ſciūt. Inuenies igitur vt plurimū ad regionis naturam ſequi corpora moresq; hominum. Particulatim autē cibus ac potus varius aliquos quidē poteſt ſobrios , alios prodigos magis operari, & hos quidem continentiores,aut audaciores, timidos,manſuetos,mites,vel litigioſos & rixoſos,& huiuſmodi, vt apud Hippocratem & Galenū videre eſt, prę ſertim in libello Quòd animi mores ſequantur corporis temperaturam.

Colli & aliquarum corporis partium indicium. Cap. XX.

COllum gracile & longum habens, eſt ſonoroſus & ſtolidus , timidus

etiam & malignus.

Breue collum habens, valde eſt callidus & defraudator: refer ad mores apparentes, vt in catto mures capiente, &c.

Collum groſſum habens, eſt ſtolidus & comeſtor magnus.

Qui vertebram ſeruicis aſperá continẽt, hos morum aſperitate præ cæteris natura notauit. Ac totũ aſperũ collum habẽtes, rudis ingenij vſquequaq; cenſendi ſunt.

Ceruix obeſa in ſummitate, indocilem hominem, necnon ad iniuriam inferendam propenſum denotat.

Collum cõcretum & accliue, improbi, temerarij ac indocilis hominis habetur.

Surſum erectum collum, flagitioſi, demẽtis, ſtultæ de ſeipſo perſuaſionis, niſi ob id molliciem agat.

Incuruatum autem collũ, fatui hominis, parci, praui, neq; ſimplicis, atq; animi rectitudinem habẽtis indicium eſt.

Collum in dextram aſpiciẽs, prudentis & ornati ac prouidi hominis: ad ſiniſtram verò, incõſiderati, ac incipientis.

Collum tum craſsitudine, tum lõgitudine mediocritatem habẽs, fortis naturæ, docilis, præclaríque ingenij iudicato:

cato:nonnunquã vafro ingenio ac frau dulento adſcribitur.

Venæ circa collũ à lateribus, & venæ circa tempora, ſi amplæ & turgidæ ſunt naturæ, notant habentes malæ iræ fore ac peſsimæ. refer ad paſsionem in iratis, quibus ſic hæc fiunt.

Veſta ceruix cũ prolixitate, animoſum, iactantem, & ſuperbum aſſeuerat.

Humerorũ eleuationes, ſignum ſunt aſperitatis naturæ & infidelitatis.

Brachia quando erecto corpore intantum protéduntur quod manus perueniant ad genua, ſignant habiles operi, audaciam, & probitatem cum largitate. quando verò decurtantur brachià, ſignum eſt amantis diſcordiam, ac ignorantis ac inuidi.

Palmæ longæ cũ digitis longis, ſignificãt bene diſpoſitũ ad multas artes, pręcipuè mechanicas, & ſapientẽ in operibus: ſignum eſt enim boni regiminis.

Digitorum groſsicies, ſignat ſtoliditatem & inſipientiam, magnúmque epar.

Metiendum quoq; eſt ſpaciũ ab vmbilico vſque ad pectoris finem, & vſque ad originẽ colli: ſi maior pars pectoris fuerit, prudentiã indicat. Si quod intra pectus eſt vſq; ad vmbilicum maius fuerit,

rit, voracem hominem declarat. Latius vide infrà capite 23.

Venter ſi nimiò receſſus eſt, tãquam inanis, timidum, malignũ & voracem indicat.

Venter aliquanto molior atque impreſsior, virtutem animi & magnificẽtiam monſtrat.

Latera tenuia, & anguſta, & preſſa, timiditatis arguunt. at quæ referta ſunt carnibus, & dura, indociles homines oſtendunt. quæ autem rotunda ſunt, tanquam tumentia, loquacitatem inanem declarant. nam refertur ad ranas.

Dorſum latũ, ſolidũ, virile eſt: & contrarium muliebre. quorum dorſum incuruũ eſt, ſi in molli corpore fuerit, nõ tam malum accipiendũ eſt, quàm cum in ſpiſſo & ſolido corpore fuerit.

Dorſum conuexum & humeri ad pectus imminentes, prauum eſſe hominẽ & inuidũ arguũt. Si verò ad hæc & corpus accliuę fuerit, impudenter prauum, inuidum, auarum, & tenacẽ dixeris. Si gibboſitas à natiuitate ſit, ſcis prouerbium, Caue à ſignatis à Deo.

Spinæ pars inferior, quæ ὀσφὺς Græcè dicitur, ſi latè iaceat, & nimia ſit, & molli carne circũdata, fœminarum eſt.

quæ

quæ prolixa eſt,& in acutũ deſinit, inteperãtiã libidinis,& timiditatẽ oſtendit. Virilis ergo eſt,quę clara oſsibus & moderata ac ſolida eſt.

Iſchia ſolida & dura, & diſcreta oſsibus,fortem & bellatorẽ hominẽ oſtendũt. ſi vaſta & carne plexa,muliebre ingenium deſignãt. Quæ autem nimium exeſa ſunt,rugoſa & tenui cute circũdata,ſimiarum malignitatem indicãt. Coxam etiam intellige,quę eſt baſis noſtri corporis.

Genicula cum inter ſe cõuerſa ſunt, atque concidunt, ad fœmineã ſpeciem referuntur.

Qui craſſos malleolos tibiasq; craſſas natura ſui habuerint,hi inſaniũt maiori ex parte,ac in ecſtaſim rapiuntur, faneticiq; ſunt.

Crurium partes imæ,talis proximæ, & calcanea,& pedes imi, cũ vaſta ſunt, & referta carnibus,ſtultum hominẽ indicant vel inſanum:& eo magis ſi & humiles digitos,& tibias vaſtas in iiſdem pedibus eſſe contingat.

Effœminati,impudici,impuri exiſtimãdi,qui tibias quà ad malleolos deſcẽditur,craſſas habuerint.

Pedes imi, diſcreti neruis, articulis, cla

clarum, generoſum & virile ingenium indicant.

Pedes mutili craſsique, ferini animi ſigna ſunt.

Molles & amplexa carne circũdati, molle ingeniũ ac fœmininũ oſtendunt.

Nimium prolixi, inuigilantem dolis hominẽ, multis perniciem cogitantem demonſtrant, vel malorum artificem.

Pertenues & breues, malignum vafrúmque produnt. Curui pedes, & qui plantam longè cauam ac reductam habent, improbandi ſunt: nam praui ſigna ſunt hominis.

De inceſſu, de ceruice, manibus, vnguibus, &c. *Cap.* XXI.

QVi longis paſsibus & tardis incedunt, conſulti ſunt & efficaces. Parui autem & reſtricti paſſus, paruæ mentis ſunt. Dolorum artifices, & obſcuræ mentis, diſtorti paſſus.

Greſſus tardus & breuis, conſultus, inefficax eſt. Longus velóxque efficax & incõſultus. Velox breuis, incõſultus & inefficax. ratio horum eſt, quoniã lõgus eſt efficax, tardus, conſultus: velox, inconſultus: breuis inefficax.

Celeritas motus cũ eſt erecto corpore

re & honeſto atque claro, hominem indicat qui adgrediatur res agendas, magnásque perficiendas. Si autem celeriter quid mouetur, ſubmittit autē oculos, & ſe comprimit, & vultum deducit, atque omne corpus implicat & colligit, nimium parcum, timidum, verſutū, minus liberalem indicat.

Qui breues paſſus habet, eoſdemq; accelerat, malignus & pluſquam timidus & imbecillus habendus eſt.

Breuis ceruix, re atq; exēplis cognita eſt, quod ſit indicium hominis cū timiditate audacis, qui Græcè θράσυλ@ dicitur.

Ceruix dura, indocilem hominem oſtēdit. vnde natum prouerbium, Homo duræ ceruicis.

Ceruix ſuperius retorta, inſolētem, immitem, ſtultum & inanem indicat.

Cùm inflexa eſt ceruix ad pectoris partes, poteſt cogitationibus occupatū animum oſtendere: poteſt ad parſimoniam vel ad malignitatem pertinere, prout cætera ſigna congruerint.

Ceruix in ſiniſtram partem declinata, ſtultitiam aliquatenus, & mollē magis ſignificat.

Ariſtoteles etiā ad dextram partem

inclinationem capitis, mollibus attribuit ex pauco calore.

Guttur aſperum, leuitatem mẽtis, loquacemq́; ſignificat: refertur ad aues.

Iu quo eminet clauicula, illũ ignauũ iudica.

Qui autem illam recte diſpoſitam habuerint, prudentia præditos, viriles, ac fortes viros denotat.

Scapulæ latæ, fortem virum, ac nobilis ingenuiq́; animi denotãt: in forma ab hac diuerſa, diuerſa iudicabis.

Humeri tenues, & qui in acutum erecti ſunt, inſidioſum hominem indicãt.

Humeri craſsi, haud laudabilis naturæ argumenta ſunt.

Tenues cubiti, imbecilles: pleni nimiũ, indociles oſtendunt. Cũ ergo mediæ ſolidatis ſunt & articulis, & muſculis inſignes, fortem animum & nobile corpus oſtendunt.

Digiti cum molles ſunt, leuesq́; manus & molles, docilem hominem ſignificant, cum duri, fortem ſeu indocilẽ demonſtrant.

Breues manus & digiti fortes, opportuni ſunt. Admodũ breues manus, dementem notant. Cũ aliâs legiſsẽ, nõ ita pridẽ tamẽ obſeruaui, eos qui tũ aliâs,

tum

tum verò præcipuè à cibo dum adhuc menſæ adſident, pollicem manus inter alios digitos ac palmam claudũt, auaros & ſuorum tantum amatores eſſe.

Craſſæ manus & exiguæ, ſi digitos vltra modum breues habeant, tergiuerſatorem, inſidioſum, & furem indicãt. Manus tenues & intortæ, loquacem hominem demonſtrant.

Vngues albi, lati, ſubrubentes, optimi ingenij dant indicium. Anguſti autem curuiq; & oblongi, ſtoliditatis & feritatis indices sũt. Qui inflexi nimiũ & curui ſunt, impudẽtes & rapaces ſunt: refertur ad aues & ad feras quę violẽtę ſunt.

De maculis albis vnguium quid ſignificent, vide Cardanum De ſubtilitate, ex impreſsione vltima lib.18.

Vngues qui impreſsi ſunt, & nimium adcorporati, magis fieri, & magis ſtolidi ſunt.

Nimium breues vngues & nigri, malignũ hominem declarant. hoc idem ſignificant pallidi & nigri & aſperi.

Vngues qui perrotũdi ſunt, in Venerẽ prõpti ſunt, inceſtuoſumq; teſtãtur.

Hęc ſigna q̃ vnguib. attributa ſunt p ſemetipſa nõ ſatis idonea. Verũ cõiũctã potioribus, nõnullam habẽt efficaciam.

Digiti cũ cõiuncti ſunt,& cohærẽt, immundũ hominẽ ſignificant. Qui cõiecti ſunt & conglobati, malignum & auarũ indicant. Parui & tenues,ſtultum.

Parui & craſsi digiti, inuidum, audacem,ferumq; hominem declarant.

Valde verò parui ſubtilesq; digiti,dementis naturæ,nugacisq; ac remiſsi animi hominem teſtantur.

Nimium prolixi & nimium tenues, longè à ſapientia ſunt.

Qui immoderato ſpacio inter ſe diſtãt,leues & loquaces oſtẽdũt. Qui autẽ moderatæ magnitudinis ſunt, & honeſtæ ſpeciei, & mores optimos indicant.

Tenue pectus,& inualidum eſt, & animi imbecillitatem ſignificat. Quod autem congeſtum eſt carnibus, indociles & ignauos indicat.

Quibus mamillarũ partes inertes pependerint,& totum pectoris ſpaciũ vaſtum carnoſumq; & laxũ fuerit, tales omni dubio procul mœchos,nimioq; vino gaudentes iudicato.

Quibus mamillæ dependent,& molli carne circundatũ pectus eſt, vinolẽtiam & intemperantiam Veneris aſsignat.

Qui humeros cõmouet, dirigit tamẽ collum atq; erigit, ſuperbus atq; inſolens

lens rectiſsimè iudicabitur: eſt enim talis equorum inceſſus, figura etiam erectus, iracundus eſt.

Qui autē omni corpore mouētur, manifeſte atq; euidēter effœminati ſunt.

Ex his tolerabiliores ſunt, qui cū mouentur, corpus inclināt ad dextram partem. ſtultiores autem ſunt, qui corpus declinant ad partem ſiniſtram.

De anhelitu, & alijs nonnullis. Cap. XXII.

CVm quietus eſt ſpiritus, ita vt nullum, aut pertenuē præbeat ſenſum, incurrēs ac recurrēs, in cogitatione cōſtitutum hominem declarat: has cogitationes ferè & oculi indicabunt. Cum ſpiritus interdum conquieſcit, longo autem pòſt interuallo nimius trahitur, in magna triſtitia indicat hominem conſtitutum.

Cum autem etiam caput quatit, & ingemiſcit, precium rei à ſe male geſtæ, & male dictæ continet. Spiritus cū mugit & granditer concitatur atque editur, feritatem & vinolentiam indicat.

Spiritus qui quaſi per interualla fertur, ſine ſtrepitu procedens, optimā hominis fortitudinem indicat.

Quorum anhelitus ita perturbatus ac

ſpiſſus eſt, ſicut poſt curſum eſſe homini ſolet, inconſulti & iracundi ſunt, quibus omne ſit actu atque dictu facile & ſatis promptum.

Spiritus quibus concitatus tanquam aſtmatici agitatur, hos conſilio carẽtes, peruerſo animo, omniũ rerum cupidos, verboſiſsimosq; cenſebis.

Hæc in omnibus ſignis tenenda eſt regula, vt nimietatem ad malam partẽ accipias, medietatem ac temperamentum optimum iudices.

Ariſtoteles dicit, eos qui cum ambulant calcaneis introrſum, pedibus autem forinſecus conuerſis incidunt, poſteriora ſectari. Inuidos etiã, qui ſiniſtras partes maiores habent, & quibus ſupercilia ad genas detracta ſunt.

Idem dicit, ſuras cũ retractæ ſunt ad genua vel ſuffragines, indicare hominẽ qui ad coitum facilis ſit & velox. Cũ hiſpida nimiũ ſunt fœmina, & curua, pronos in Venerem oſtendere. refertur hoc ad capros.

Idẽ dicit, nates ſicciores viriles eſſe, nates amplis canibus, effœminatum oſtendere Nates tanquã abſciſſas, malignitatis eſſe ſigna: refertur hoc ad vrſum & ſimiam.

Impu

Impudẽs homo ita eſſe debet. Oculis motu cõcitato patẽtibus, lucidis: ſupercilia extẽſa craſſaq; parpebris plurimũ ſeparatis, craſsis pedib. & manibus. contra intuentes altius ſe erigens. rubicundus vel fuluo colore. vocis acutæ. huiuſmodi impudens iniurioſusq; eſt.

Diſsimulatoris ac contraria conſulentis indicia. In diſsimulatiõe oculi imbecilles viſuntur, aſpectu elegãti eſt: vocẽ ſubmiſſam edit: verſatili inceſſu vtitur, ac ſemper ſeſe concinno motu adaptat.

Indicia, auari hominis: Hominem pecuniæ ſtudioſum & auarũ ex his ſignis deprehẽdes (niſi citius ex effectu & tuo damno cognoueris) Qui membris paruis, facie exigua, atq; oculis modicis fuęrit præditus. qui greſſu cõcitato fertur. qui dorſi recurui eſt. celeri ſermone, & acuta voce vtẽs. colore ſubruffo, dicax, ebrioſa facie, denſas comas, barbam protenſam, labia denſis obſita pilis, tempora denſa, oculos ſupplices, nitẽtes, atque vndantes oſtendit, comam nutriens, ac vinò deditus.

Quò fatuum ac improbum agnoſcere queas (quem etiam ex ſermone ac moribus non difficile eſt cognoſcere) hæc ſigna ſunt. Is capillos extenſos habet, ca-

put rigidum, obliquum:aures prægrandes, languidú collum ac ceruicem, malleolos in pedibus rotundos, frontem duram & aſperam: oculos tenebricoſos, paruos, ſiccos, concauos, intentè viſum dirigentes: genas anguſtas, oblongasq́; mentum longum: ore loquaci & ſoluto eſt, patenti, quaſi bifido: facie oblonga quaſi corrupta: incuruus ventricoſus, craſsis crurib. manuũ pedumq́; articulis oblongis, aſperísue, colore ſubuiridi, ſic vt à ſomno vel crapula excitatus videatur, vocem balantem, turpem, exiguam, inſolentem edit.

Simulatoris eſt, cuius ea quæ ſunt circa faciem pinguia ſunt, vt maxillæ & cætera. Et quæ circa oculos rugoſa, vt palpebræ, & facies ſomniculoſa.

Philodori, id eſt munerum amatores, inquit Ariſtoteles, ſunt quibus labium ſuperius ſurſum eleuatur, ita vt dentes & gingiuæ appareant, vt in canibus: & qui figura & vultu ſunt immodeſti, & ſuperrubicundi.

Homo hirſutus, capillis nigris, directis, hirſuto ore ac mento & tẽporibus, oculis pinguibus relucentibus, furioſus erit, pronus in libidinem, ſtudioſus pantomimorum, & maledicus.

Sic

Sic inquit libro duodecimo De ſubtilitate egregius Cardanus Mediolanenſis medicus & philoſophus, vt oẽs mutili improbi ſunt, ita nõ omnes qui corpore ſunt nõ vitiati, integris ſunt moribus: nam plus exigitur ad formandum abſq; culpa animum quàm corpus. Itaq; peſsimi ſunt omniũ gibbi (niſi paſsio hæc ob membrorum humorem proueniat) cum error ſit circa cor principium totius corporis: pòſt cæci ſtrabiq;, quòd circa cerebrum natura deliquerit. Inde muti ſurdiq;, nam in minus nobili cerebri parte natura defecit. Inde claudi hos ſequuntur, qui in magno mẽbro ſunt vitiati, poſt quos ſedigiti, & qui digitos habẽt iunctos: nam in minus neceſſariis aberrauit. Vltimus locus eſt verrucis ac veſtigiis quæ cicatrices æmulantur.

Idem alibi dicit, præcipuum ſignũ dignoſcendi gemellos eſſe, quòd caui ſunt dorſo, osq; ſacrum intus ſit retractum.

Septimeſtres autẽ cognoſci, quòd vngues habeãt imperfectos, cutimq; haud expolitam.

Reliquarum partium iudicium, & iudicandi modus. Cap. XXIII.

PEctoris latitudo, & humerorũ groſſicies & tergi, probitatem & auda-

ciam ſignificant cum retentione intelle ctus & ſapientiæ.

Tergi verò ſubtilitas ſignificat diſcor dantis naturæ hominem. Pectoris mediocritas & tergi æqualitas ſignum eſt optimum & appropriatum. Laxi humeri infirmitatem animi & timiditatem oſtendunt.

Ventrem habens magnũ, eſt indiſcre tus, ſtolidus, ſuperbus, amans coitum.

Quibus ſpacium ab vmbilico ad pectinem maius eſt quàm ab vmbilico ad pectus, hi breuis vitæ ſunt.

Quicunque autem maius habent id quod ab vmbilico ad pectoris imum eſt, quàm quod ab imo pectoris ad collum, voraces ſunt & inſenſitiui.

Ventris mediocritas & ſtrictura pectoris, ſignificant altitudinem intellectus & bonum conſilium. vide cap. xx.

Pedes carnoſi craſsiq; ſignant fatuitatem & amorem iniuriæ.

Tibias habens articulatas, neruoſas & robuſtas, eſt animo fortis. habentes tibias graciles neruoſas, ſunt venerei. Tibias valde carnoſas ac ſuperfluas, quaſi admodum diruptas habẽtes, ſunt odioſi & inuerecundi.

Multitudo carnis in genub. ſignat debilitatem

bilitatẽ & mollitiẽ virtutis,cynędosq́;.

Cuius paſſus lati ſunt & tardi, vtplurimũ proſperabitur in operibus ſuis & factis. Cuius verò paſſus breues, eſt impetuoſus & impotens,& in operibus malæ voluntatis.

Quod autem ad totum corpus breuiter ſpectat,Plinius & Solinus terminos longitudinis ac latitudinis humani corporis nondum deſcriptos eſſe teſtãtur.

Verũ phyſici longitudinem humani corporis naturalẽ ſeptẽ pedũ eſſe aſſerunt:quòd Hercules intra hũc terminũ eſſet cõpertus.latitudinẽ autẽ totidem: nã quãtus manibus expanſis inter longiſſimos digitos modus eſt,tantũ eſſe conſtat inter calceũ & verticem.hac ratione etiam hominẽ mundum paruũ appellarunt,quòd ſi circulus fieret, eſſet perfectè ſphæricus: quare qui hanc longitudinẽ excellit, hic longus corpore dicitur:qui verò ab hac deficit, paruus eſt. Cuius autem longitudo ac latitudo non ſunt æquales, is incõpoſitus eſt. Semper igitur partium vel totius quantitatẽ reſpectu medij,& ad totius menſuram referre oportet.

Ille deniq; eſt bonę memorię beneq; compoſitus in natura qui carnes habet

 molles,

molles, humidas, mediocres inter aſperitatem & lenitatem: non nimis longus nec nimis breuis, albus declinans ad rubedinem, vel non ad nigredinem multam: mitis aſpectu: capilli plani mediocres: magnorum oculorum declinantiũ ad rotunditatem: mediocris & mẽſurati capitis cum magnitudine colli bene diſpoſiti æqualiter: cuius humeri parum bene declinant: carens in cruribus, & genubus nimia carne, claræ vocis temperata ſubtilitate: modici riſus, & non deridens: cuius aſpectus eſt quaſi cõmixtus ex lætitia & iocunditate.

Non tamẽ oportet te præcipitare ſententiam, & iudicium tuum in vno iſtorũ ſignorum, ſed collige teſtimonium vniuerſorum: & cum tibi dant diuerſa ſigna & ad diuerſa, declina ſemper ad meliorẽ, & probabiliorem partem. nam complexio totius ex complexione partiũ reſultat. Tunc etiam per vnum ſignum poſſumus arguere affectum, quãdo in eodem homine non inuenitur contrariũ æquale. Signa verò propria in eodem contraria inueniri eſt impoſsibile. de cõmunibus autem alia ratio. At tunc maiora minoraq; de quopiam ventura fore prænũciabis, quanto cuiuſpiam facta moresq;

latius

latius certiusq; noueris, hac via videlicet obſeruata: verbi cauſa: Eos qui pernicioſe viuunt, truculenta pœna mulctari vel ſaltem tum ob fauorem, tum ob infortunium aliquod torqueri, incarcerari affligíue debere: cùm maxima ex parte id eueniat. Si quis item (exempli cauſa) iracundi nota ſignatur, & ſi tunc ira minime ipſum occupet, iræ tamen illũ paſsionibus premi credendum eſt: idem & in aliis iudicij erit. Hoc etiam vt axioma hac in arte habeto, membri cuiuſque bonam & idoneam formationem, ſignum eſſe bonæ formatiuæ & roboris. intellige membrũ paruum vel magnum reſpectu ſui corporis. Formæ bene conſtitutæ, virtus, male verò ordinatæ, vitium conuenit.

Manifeſtiora verò ſigna ſunt quæ in principaliſsimis locis fiunt: principaliſſimus aũt locus eſt q circa oculos, & frõtẽ, & caput, & faciẽ eſt. Secundus aũt qui circa pectus & humeros; deinde circa crura & pedes: vltima, quæ circa aluum. Vniuerſa verò difficultas ex iudicio pẽdet, vt etiã in aſtronomia, & medica facultate. Animaduertẽdum (vt ſuprà etiã innuimus) ſigna bifariã eſſe, alia propria, q̃ cũ paſsionibus indicatis conuertuntur,

tuntur, à quouis ſumantur loco, vt magna extrema habere ſignum proprium eſt fortitudinis : quædam autem non propria, quæ accipiuntur ab apparenti paſsione vel à contrario, & cæteris huiuſmodi, nec conuertuntur cum paſsionibus, vt in plurib. tamen illas oſtendunt. Galenus 2. De temperamētis Phyſiognomones errare aſſerit circa iudicium ob multas cauſas: primò quia vni ſignorum fidem præbent, quod fatuum eſt, niſi fuerit proprium, vt ſupradictum. Vnum enim ſignum ab vna corporis particula ſumitur: ex natura autem vnius particulæ non reſultat natura vniuerſi hominis. Secundò, quia ad naturæ ac ætatis permutationem aliquando non ſpectant: nam ſigna interdum naturam præteritam denunciant, non præſentem: vt ſi ſexagenarius piloſus ſit, non præſentem libidinem, ſed præteritam denuntiat. Tertiò, quòd excrementa membri arbitrantur ſemper arguere membri naturam, cùm tamen contingat membri naturam eſſe cholericam, cuius excrementa erunt phlegmatica, vt docet experientia. Quartò, quòd quæ fortia, quæ've debilia ſint, non diſcernunt. Sint igitur de electione,

ne, reſidua hæc præcepta. Primum, ſigna quæ mores ſignificant non per qualitates, ſed per proprietates, potiora ſunt, & primo loco habenda: vt ſi ponamus Socratem ex ſignis à qualitatib. ſumptis eſſe liberalem, vtpote colorẽ rubrũ, & per alia ſanguinis ſigna: ſignis verò ſumptis à proprietate, eſſe auarum, vt quia eius humeri difficulter ſoluti ſint, vel quia eius facies paruifica ſit, iudico per ſigna quæ à proprietate ſumũtur Socratem eſſe illiberalem, quoniam potiora ſunt, cùm ſequantur materiam, quæ eſt cauſà neceſſaria, & quidem magis quàm forma. Secundum, ſigna quæ accipiuntur à capite vel ab eius partibus, potiſsimum ab oculis, potiora ſunt his quæ ab aliis accipiuntur: vnde inquit Apuleius, totus homo in capite vultu quæ eſt, quoniam ibi ratio: potiſſimum verò ab oculis, qui vt inquit Galenus, ſunt cerebri pars, aut de eius ſubſtantia producti: poſtea ſucceſsiuè pari ratione de aliis. Dixere etiam nonnulli, ſigna quæ ab anteriori corporis parte accipiuntur, ſemper potiora his eſſe quæ à poſteriori colliguntur: vnde & Hippocrates primò infirmi faciem notat. Alij ſigna potiora eſſe dixerunt

quæ

quæ accipiuntur ab his membris per quæ exercetur paſsio, vt ſigna quæ ex pectore & coſtis ad iram ſignandam, quæ in corde exercetur intra partes eas ſito. Rurſus quia per coxas, pedes, brachia & humeros exercetur fortitudo, ideo ſigna pro fortitudine ab his accepta, potiora ſunt, ita de aliis pari ratione & modo.

***

BREVISSIMA TABVLA ſignorum & naturarum, quæ in libro fuſius ac diſtinctiſsimè tractantur.

CAPVT

Magnum.Hebetes.ad aſinos refer. Minutulum. Fatui. Canes. Mediocre. boni ſenſus.naturale. Acutum pineatúmque.inuerecundi, iactatores.vngui curui.Breue globoſum.inſipientes, immemores. Preſſum in ſuperficie planum.omni vitio pleni. Oblongum vt malleus. prudentes, ſagaces. In anteriori parte concauitas.doloſi, iracundi.

AVRES

Paruæ.ſcurriles.ſimiæ. Magnæ. Hebetes.aſini. Flaccæ.ſtolidi.aſini. Moderatæ.boni ſenſus.naturale. Rotũdæ. indiſciplinabiles. Longæ anguſtæ.inuidi. Valde capiti hærentes.maleuoli. Piloſæ.bene audientes.

FRONS

Valde parua.indociles,mobiles.ſues. Valde magna.tardi.boues. Rotunda. hebetes.inſenſati, iracundi.aſini. Aliquanto minus plana. ſagaces.canes. Quadrata formata.magnanimi.leones.

Tenſa

Tenſa lucida.adulatores.canes blādientes. Nebuloſa.audaces.leones, tauri. Demiſſa.triſtes.paſsio. Longa.adulatores.canes. Eleuata.liberales.leones. Nimis rugoſa.inuerecundi. In tēporib. inflata.ſuperbi, iracundi, ingenio rudes.

OCVLI

Parui.puſillanimi.ſimia. Magni.pigri. manſueti.boues. Concaui.malefici, inuidi.ſimiæ. Eminentes. fatui. aſini. Parum concaui.magnanimi.leones. Grandiuſculi, parum eminentes. maſueti.boues. Valde aperti. impudentes. Anguli iuſto longiores.malefici. Anguli carnoſi narib.iuncti.malicioſi. Oblongi oculi.callidi, deceptores. Magni tremuli.mulierū cupidi.paſsio. Parui tremuli.pudētes, amatores tamen. Quanto maior, tanto minor malicia, ſtultitiaq; maior. Obliqui, contorti.fallaces, tenaces, iracundi. Craſsi.ſtolidi, timidi, puſillanimi, inuerecundi. Difformiter moti, nunc currentes, nunc quieſcentes.temerarij, cogitabundi, peſsimi, ſubtractores. Palpebrizantes.timidi.paſsio. Oculi velociter moti cū viſu acuto.fraudulēti, latrones, infideles. Fixè intuentes.cogitabundi & deceptiui. Secūdū longū ſituati.mōſtroſi, de

ſi,deceptores, inuidi. Veſiculæ ab oculis exeuntes.vinolēti. paſsio. Veſiculæ ante oculos eminētes.ſomnolēti.paſsio.

NASVS

Extremitates naſi craſſæ.cōcupiſcentes.boues. Extremitates craſſę, euerſæ. inſenſitiui, ſegnes.ſues. Extremitates acutæ.ſæuæ iræ.canes. Rotūdus extremitatibus obtuſis.magnanimi.leo. Rotundus extremitatibus gracilibus.mobiles.aues. Incuruus à fronte ductus.inuerecundi, leues. coruus. Curuus in fronte dearticulatus, aquilinus.magnanimi.aquilæ. Simus.libidinoſi.cerui. Patens apertus.iracundi.paſsio. Longus ad os protenſus.probi,audaces.

LABIA

Gracilia relaxata.magnanimi.leones. Gracilia dura. iracundi.ſues. Gracilia mollia.magnanimi.leones. Craſſa, ſuperius propendulum.fatui.aſini. Superius euerſum gingiuis diſcoopertis.contumelioſi.canes.

FACIES

Carnoſa.pigri.boues. Macilenta.curioſi.à contrario. Magna carnoſa.timidi.aſini.cerui. Faciei tergus paruum. puſillanimi.elurus.ſimia. Magna facies tardi.boues,aſini. Paruifica.illiberales.

ſuperapparētia. Deorſum ſpectans. hypocritæ, maligni. Plana ſine tumore. rixoſi. Vultui ebrij ſimilis ebrij. ſuperapparētia. Similis vultui irati. iracūdi. ſuperapparētia. Similis vultui verecūdi. verecundi. ſuperapparentia. Deformis & obtorta. male morati. ſuperapparentia. Longa. inuerecundi. Ex leui cauſa ſudans. aſtuti, libidinoſi, edaces. Valde minuta rotunda. ſimplices. Longa macilenta. audaces. Valde curua longa macilenta. malicioſi, vtiles. à fronte ad maxillas latior. mendaces. à maxillis ad mentum anguſtior. inuidi, rixoſi.

MENTVM

Acutum. fideles. canes. Paruum breue. inuidi, immites. ſerpentes. Quadratum. virtuti apti. Longum verſus deorſum acutum. verſipelles. Rotundum. molles. fœminæ. Caro ſub mētum verſus gulam libidinoſi. Mentum cum fouea vel duplex. libidinoſi.

BARBA

Mulier barbatā. luxurioſa. Mulier cum barba valde nuda. bene morata. Barba nimis piloſà. melancholici. cauſa naturalis. Bene formata. bonæ naturæ. cauſa naturalis. Informis. malæ naturę. per contrarium.

COLOR

COLOR OCVLORVM

Superrubeſcés.iracundi.paſsio. Per nigri.timidi.coloris proprietas. Nigri flauentes.boni animi.decentia. Glauci aut albi.timidi.coloris proprietas. Fului.boni animi.leones. Ignei.inuerecundi, iucundi.canes. Diſcolores. timidi. paſsio. Lucentes.luxurioſi, galli, corui.

COLOR FACIEI

Superrubeſcens.verecundi.paſsio. Genæ ſuperrubeſcentes.amatores vini. paſsio. Genæ & naſus rubore epatico. obſcœniſsimi.

COLOR PECTORIS

Flammeus.iracundi.paſsio.

COLOR TOTIVS

Valde niger.timidi.Aethiopes. Peralbus.timidi.mulieres. Fuſcus.fortes. mediocre. Flauus.boni animi.leones. Valde rubeus vel rufus.aſtuti,ingenioſi. vulpes. Pallidus,turbatus niſi ex ægritudine.timidi.paſsio. Mellinus.tardi. cauſa naturalis. Flammeus.maniaci,aperti,iracundi.paſsio. Pallidus non ob ſtudia bona.vitioſus,malignus.

COLLVM

Craſſum.fortes.maſculi. Gracile.debiles.fœminæ. Craſſum carnoſum.iracundi.tauri. Moderatum.magnanimi.

 leones.

leones. Longum gracile.timidi.cerui. Perbreue.doloſi.lupi,catti. Quæ circa colli claué bené ſoluta.ſenſitiui.naturalis cauſa. Confuſa.inſenſitiui.nat.cauſa.

PECTVS

Magnum formatum.fortes.maſculi. Amplum compactum.fortes.leones. Cum pilo.inſtabiles, animoſi.aues. Sine pilo.inuerecũdi aut timidi.fœminæ. Carnoſum valde.indiſciplinabiles,ignaui. Interſtitium à iugulo ad ventriculũ maius quàm ab imo pectoris ad vmbilicum.prudentes. Mammæ pingues deorſum pendentes in viris.molles, effœminati. In pectoris ſiniſtro caro craſſa eleuata cum porro aut neruo cum vno aut pluribus pilis, honoris diuitiarúmque argumentum, vt inquit Ptolemęus.

METAPHRENVM

Magnum non carnoſum formatum. fortes.mas. Paruum non carnoſum informe.molles.fœminæ. Curuum cum humeris ad pectus.mali moris. Supinum.molles,dementes.equi.

HVMERI

Formati magni.fortes.maſculi. Parui informes.molles.fœminæ. Bene ſoluti.liberales ſuperapparentia. Nõ bene ſoluti, conuulſi.illiberales.ſuperapparen

parẽtia. In acuto eleuati.inſidioſi. Lati. fortes.intellectiui.Graciles inſenſitiui.

MANVS

Copulati digiti.immundi.ſues. Curti & craſsi.temerarij.immanes. Pollex intra manum clauſus auarum.

VNGVES DIGITORVM MANVS

Lati albi ſubruſi.viriles. Anguſti oblongi.feri. Obliqui.impudentes,rapaces.rapaces aues. Exigui.veteratores. Plani,albi,molles.ſubtiles,ſubrubei,lucidi.ingenio apti.cauſa naturalis. Aſperi rotundi. Venerei.ad proprietatem. Valde breues.maligni.ad proprietatẽ. Parui, curui.rapaces. Puncta alba vnguium.bene nati.cauſa natutalis. Puncta nigra.inuidi.ad cauſam naturalem.

VNGVES ET PEDVM DIGITI

Digiti pedum & vngues curui.inuerecundi.aues. Subtiles vngues bene colorati. bene nati. naturale. Coniucti digiti.pauidi.coturnices.

PEDES

Neruoſi magni articulati.fortes.mares. Stricti parui.molles.fœminæ. Pars interior plantæ nõ concaua, ſed ita plena vt terrã toto veſtigio tãgat.verſuti.cauſa nat.Ariſt.in 1.Hiſt. Craſsi atq; carnoſi.fatui.cauſa nat. Craſsi & breues.im-

becilles cauſa nat. Graciles breues.maligni.cauſa nat. Nimium prolixi.dôloſi.cauſa nat. Carnoſi duri.hebetes.cauſa nat. Parui pulchri.fornicatores.proprietas ſigni.

TALVS

Neruoſus articulatus. fortes. mares. Carnoſus informis. molles. fœminæ. Latus.fortes.cauſa nat. Tali partes longæ carnoſæ.ſtulti.proprietas. Calcanea gracilia.timidi.proprietas.

CRVRA

Neruoſa craſſa articulata.fortes.mas. Neruoſa ſubtilia.libidinoſi.ad aues. Craſſa informia.inuerecũdi.ad ſuperap. Tibiarum ſurę craſſę.intemperati. Tibiarum ventres molles.effœminatiſsimi. Tibiæ graciles.ignari. fallit in doctis multis. Suræ pleniuſculæ veluti grauidæ. ſordidi. Moderatæ magnæ formatæ.ingenioſi.

GENVA

Genucraſsi.cynædi.ad ſuperapparentiã. Genua ſubtilia.timidi.ad ſuperap. Genua arcuata in anteriori.effœminati. mulieres. Pinguia. timidi. liberales. Macra.fortes.audaces.

COXAE

Neruoſæ.fortes.ad marem. Carnoſæ.

ſæ.molles.ad fœminas.

PECTEN

Piloſum valde.libidinoſi & fœcōdi. naturalis cauſa. Pilis ferè nudum. caſti.ad cauſam naturalem.

NATES

Acutæ oſſeæ.fortes.ad marem. Carnoſæ pingues.molles.ad fœminā. Carne exſiccatæ.mali moris.ad ſimias.

LVMBI

Lūboſi.ferarū amatores.leones, canes.

ILIA

Ilia vel hypocōdria gracilia & preſſa. timidi.ranæ.Carnoſa.indiſciplinabiles.

ANCHAE

Oſſa prominētia extra.fortes.maſculi, Gracilia.timidi,debiles.mulieres.

VENTRICVLVS

Quæ circa ventriculum pinguia. fortes.mares. Nō pinguia molles.mulieres. Venter magnus prominēs extra. edaces. Paruus formatus.mēte dextri. Piloſus valde ab vmbilico infra. loquaces.aues.

DORSVM

Anguſtum informe.molles.fœminę. Magnum formatum,fortes.maſculi. Amplū.fortes,arrogātes, irreuerentes. Curuū.immorati. Aequale formatū.

commenſurati.naturale.

COSTAE

Bene coſtati, fortes. maſculi. Anguſti & non coſtati. molles. fœminæ. Coſtati circumtumidi, vt inflati. loquaces, ſtulti loqui boues, ranæ.

VMBILICVS

A pectore imo ad vmbilicum interſtitium longũ. inſenſibiles, voraces. ad naturalem cauſam. Aequale. laudabiles. naturale. Ventriculus ab vmbilico ad pectus carnoſus. maleuoli. Palemon. Molis & compreſſus. magnanimi, magnifici.

DENTES

Canini, longi, firmi. guloſi, iraſcibiles, mali. canes, apri. Craſsi lati. vani, laſciui, ſimplices. boues. ignari, hebetes. aſini.

PILOSITAS PARTIVM

Tibiæ piloſæ. Venerei. hircus. Pectus & aluus valde piloſę, mobiles in opinionibus. aues. Piloſi humeri. in opinionibus mobiles. aues. Dorſum valde piloſum. aſperi. bellue. Ceruix ſiue collum à tergo pilloſum. liberales. leones. Supercilia coniũcta. triſtes. paſsio. Supercilia ante naſum demiſſa, ad tẽpora extẽſa. fatui. ſues. Erecti capilli. timidi. paſsio. Valde criſpi. timidi. Aethiopes.

Criſpi in extremis.fortes.leones. In ſu periori parte frontis eleuati. liberales. leo.Plani capilli.ſimplices.Capilli multi & denſi.praui.

INCESSVS ET MOTVS

Tardus longus.conſulti & efficaces. Tardus breuis.cõſulti inefficaces. Longus velox.efficaces inconſulti. Breuis velox.inconſulti inefficaces. Humeris incuruatis ambulantes.animo elati.leo. Pedib.&crurib.cõuerſis ambulãtes.molles.fœminæ.Corporib.ſe circũtorquẽtes atq; fricãtes.adulatores.paſsio.Inclinati addextrã ambulãtes.cynędi.ſuperapp. Oculi ſatis mobiles.acuti raptores.accipitres. Oculi frequẽter moti cũ corporis fixione.intellectiui.paſsio.

VOX

Magna grauis.iniurioſi paſsiuè.aſini. Agraui incipiẽs inacutũ deſinẽs.iracũdi lugent.boues. Acuta mollis rupta.cynædi.mulieres.ſuperapp. Grauis alta. valde iracũdi.validi canes. Mollis ſine contẽtione. manſueti.oues. Acuta fortis.inſani.capræ.

STATVRA

Parui.veloces.nat.cauſa.Ariſt. Valde magni.tardi.nat.cauſa. Parui calidæ ac ſiccæ naturæ.nihil proficiẽtes.natur.

cauſa. Parui frig.naturę.perfectiui.cau ſa nat. Magni.frin.nat.nihil perficientes.nat.cauſa. Magni calidæ nat.perfectiui,ſenſitiui.nat. cauſa. Incõmenſurati & informes.aſtuti & praui paſsio. Cõmẽſurati.boni & ſenſitiui. naturale.

Illud autem in vniuerſum memineris,hæc potiſsimum valere in hominibus animalibus,videlicet non regeneratis ex dei ſpiritu & gratia:nam in talibus verum eſt illud de natura in Adam deprauata,quòd naturæ ſequitur ſemina quiſque ſuæ.Qui verò ex ſpiritu ſancto regenerati ſunt,carnem ſuã mortificant cũ vitiis & cõcupiſcentiis:quamuis concupiſcentia & peccati fomes remaneat,ac in plurimis ad actum & opus deueniat heu nimium ſæpe: Nec facile rationis imperio natiuum vitium coercetur.

***

TEMPORVM MVTATIONES CERtæ ex prędictione rerum quę in aere, terra, aut aqua ſunt aut fiunt. breuiter & clarè ordinéque alphabetico deſcriptæ, per Gulielmum Gratarolum Bergomatem medicum phyſicum.

A

ANIMANTES omnes natura mutationes tẽporum ſentiũt, quoniam naturali quodam inſtinctu ex impreſsione corporum cæleſtium producto, mouentur pro ratione diſpoſitionis aeris ad temporum cognitionem, vt neceſſarium eſt ſuis naturis, ſecũdũ illud Hieremiæ capite octauo. Miluus in cælo cognouit tempus ſuum, turtur & hirũdo & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui. Animalia enim minus occupata, & corpore imbeciliora, mutationes temporum præſentiunt.

Aues paruæ in hyemis initio, magna in multitudine cõgregatę, in campo cibum quęrentes, ſignum dant magni frigoris, gelu, & validarum tempeſtatum.

Aues marinæ ſi alas in littore maris nõ

expandant, ſignum eſt ſerenitatis: & ſi à pelago aues fugerint, hyemen ſignificant.

Aues mundantes pennas ſuas roſtris, ſignant pluuiam.

Aues colentes arbores, ſi ad nidos fugiant, pluuiam ſignant.

Aues aquas dulces colentes, ſi lauent ſe & in aqua ludant agitando alas, pluuiam notant.

Aues omnes communiter cùm ſtrepitum faciunt alis maiorem quàm ſoleant, futuram pluuiam oſtendunt.

Aues fluuiatiles relictis vndis prata quærentes, pluuiam denotant.

Aues albæ non conſuetæ apparẽtes, tempeſtatem magnã arguunt: quemadmodũ & nigræ, ſi multæ apparuerint, ſignum dant aquæ.

Aues terreſtres cùm clamorem dant circa aquam, vltra ſolitum ſe balneãtes, pluuiam ſignificant: quia earum cõplexio delectatur aqua, & gaudent præcognitionem elementi mutati ad pluuiã.

Anſeres cõtinuo clangore vociferãtes & volantes, tempeſtatem ſignant.

Ardea auis, quæ & erodios Græcè, Germanicè reyer, Gallicè heron, altius volans, ſerenitatem denotat: & in me-

diis

diis aruis triſtis manens, pluuiam.

Anas domeſtica ſi ſubſiſtens quatiat pennas, aquam portẽdi: ſimpliciter quatientes, ventum prædicunt.

Aquatica volatilia, vt anates, & alia, ſi in principio gelu quærant aquas magnas incongelabiles iuxta mare, ſignũ magnæ durationis gelu extat.

Apes quando non volant lon͡gè, ſed in eodem in ſerenitate conuolant, tempeſtatem futuram notant.

Arietes vltra ſolitum ſalientes, ſi capitibus concutiant ſe, tempeſtates demonſtrant.

Aſelli ſe vertentes fricando ad terram dorſa ſua, indicant magnas pluuiæ guttas.

Aſinus quatiens aures, tempeſtatem indicat.

Aranearum telæ multæ, latæ, vẽtum aut tẽpeſtatem ſignificant: cùm per aerem feruntur, ventum nunciant.

Aquam quæcunque ſignificant, & tẽpeſtatem ducunt: ſi autem non aquam, niuem & tempeſtatem.

Aqua pluuialis quæ ceciderit, ſi citò deſiccetur vltra ſolitum abſque vento, pluuiam indicat magnam.

Aqua ſtagnans ſi vltra ſolitum calidi

or fuerit abſénte ſole, magnã pluuiam notat.

Aqua ſi alicubi ſcaturiat, vbi nõ ſolebat aut vberius ſolito, pluuiam grãdem indicat.

Aquæ hyemales ſi vt frequenter fiãt, ver vtplurimum fit ſiccum: ſi auté ſicca hyems, aquoſum erit ver.

Aprili menſe, vt plurimum, plus eſt ventorum, pluuiarum & tempeſtatum.

Arcus ſeu iris apparens aere exiſtéte ſereno, pluuias portẽdit: cùm verò arcus extulerit ſe tẽporibus pluuialibus, ſerenitaté ſignificat, vt Ptolemæus inquit: habet enim nõnihil calidi & frigidi pluuioſi, calidũ in ſereno ſignat eleuari, & ecõtra in pluuioſo: fit enim arcus à nube rorida ſparſa. In diuerſis tamen locis diuerſa ſignificat: à meridie enim ortus, magnã aquarũ vim vehit, notat ſiquidem magnam aquarum vim eſſe in aere, quę in meridie dominari poſsit. Si circa occaſum refulſerit, tonabit & leuiter pluet: ſi ab ortu circa veſperũ ſurrexerit ſerena promittit. Quo magis arcus fuerit viridis, tanto magis pluuias portẽdit: ſi verò magis rubẽs, vẽtorum indicat flatus: qui ſi tranquillo aere apparuerit, pluuias & ventos indicat. Sin

au

autem hyemali aere apparuerit, per vẽtos & pluuias breues, aeris claritatẽ indicat. Fiũt autẽ arcus hyeme, maxime ab æquinoctio autũnali die decreſcente: bruma vero, hoc eſt breuiſsimis diebus, frequẽter. Iris circa lunã aut lucernam apparens, auſtrales ſignificat aquas: & ſi duæ perpendiculares irides fiãt, & vna quidem ab Auſtro, altera à Borea, & halo ſimiliter, aquam ſignificant.

Iride apparẽte, nõ poteſt eſſe diluuiũ vniuerſale vſq; ad magnũ tempus. Eſt enim fœdus (vt Moſes Ge. nono ſcribit) quo apparente deus homini promittit nõ futurũ vniuerſale diluuium. Poëtæ hoc haud ignorarũt, cum iridẽ fingunt deorũ nũciã. Virgilius: Irim de cælo miſit Saturnia Iuno: nam ab ἄρειν venit, ꝙ nũciare ſignificat. In iride enim duo sũt colores, rubeus & viridis: Rubeus ex humido inflãmato fit, ſignificatq; aqueum elementũ nõ omnino prǫualere igneo, cũ ignea natura in iride nõ nihil ſui habeat. Viridis autem color cauſatur ex aqueo incocto, ac ideo ſignat naturam igneam non omnino aquæ præualere ſimili ex cauſa: quare apparente iride, nec cõflagratio nec diluuium, niſi multo pòſt tẽpore, fieri poteſt, videlicet cũ

alte

altera natura alteri præualebit penitus, quamobrem tradunt nonnulli ſacri ſcriptores. quadraginta annis ante iudicium nō viſum iri arcum, ratione in D. litera inferius ſcribēda: ſed hic phyſicè loquor: nam ſecus, credo diem illum & annum palàm haud futurum, vt ſimus parati, &c.

B

Boues cōtra pilum ſe lābentes, pluuiam indicant. Incipiente pluuia, ſi boues fortiter comedant, pluuiæ durationem ſignant. Bos anteriorem pedem mordens, tempeſtatem aut aquam ſignificat: ſi autem in cælum reſpiciens olfacit, aquam portendit. Boues magis ſolito comedētes, & in dextrā iacētes, tempeſtatem indicant. Bos in ſiniſtram coxam iacens, ſerenitatem indicat.

Buffones vel rubetæ, extra cauernas proprias veſpere gradientes, magni in quantitate corporum, & multi numero, pluuiam monſtrant.

C

Cattus ſeu felis, pedum priorum illinctu, caput cum interſcapulio pectinantis in modum & abluentis, ſi diu palpauerit, pluuias ingruere nō ineptè commonſtrabit.

Corui

Corui ſtantes contra ſolem, ſi roſtra aperiant, calorem ſignificant. Corui ſingultu quodam ſi latrent, rumoremq; in exercitu volantes faciant, quatientes alis propriis plus ſolito, pluuiæ ſignum dant. Coruus ſi depediculetur ſe ſuper oliuam, aquam ſignificat.

Coturnices, referente Solino, auſtro flante, nūquam exeunt, flatum humidiorem timentes: aquiloni ſe credunt, cuius ſiccitate ac vehementia facilius prouehuntur.

Coruus ſi in ſerenitate non conſuetā vocem habuerit, & ſuperuociferauerit, aquam ſignificat.

Corui ſiue monedulæ ſi ſurſum volēt & clament vt accipiter, aquam ſignat.

Cornix, krahe germanicè, balneans ſe in aqua, & maxime in hyeme, & vltra ſolitum vociferans ſi ſpatietur in ſicca arena, ſignum eſt pluuiæ, vt inquit Virg.
Tum cornix plena pluuiā vocat improba voce.
Et ſola in ſicca ſecum ſpaciatur arena.

Cornix ſuper petram cantans, quam inundatio ſubmergit, aquam ſignificat.

Cornix ſi velociter bis aut ter clamet, tempeſtatem arguit: ſi mane clamauerit, ſerenitatem arguit: in veſpere

autem tempeſtatem, quietè cantans.

Cygnus in auſpiciis ſemper lætiſsimus ales.

Hunc optant nautæ, quia nō ſe mergit in vndis.

Canum inteſtina ſi murmurauerint, pluuiam ſignificant. Canis volutans ſe in terra, venti magnitudinem ſignificat: in dextram coxam procumbens, tempeſtatem arguit.

Columbæ ſi veſpere ad columbare tardius accedant quàm ſoleant, ſignum eſt pluuiæ.

Cicadæ multæ factæ, morbiferum annum ſignificant.

Caligo poſt pluuias, ſerenitatem.

Campanarum ſonus longius auditus quàm ſoleat, ſignificat pluuiam, niſi ſit ventorum cauſa.

Coopercula vaſorum ligneorum ſtrictiora ſolito, pluuiam ſignificant.

Calor in æſtate intenſior & magis pungitiuus quàm ſolebat, pluuiam citam ſignificat. Aeſtate ſi minus tonat quàm coruſcet, pluuiam oſtendit. Calidiſsima conſtitutio æſtatis, efficit aërē nos ambientem puriſsimum.

Calor inferius ad noſtras regiones expulſus, futuræ niuis extat indicium:

&

& cùm ningere debet, aer offuſcatur quadam alba tenebroſitate: cùm verò futura pluuia eſt, nigra quadam tenebroſitate aer conturbatur.

Calor temperatus eleuat vapores.

Coruſcatio eſt pars aeris ex impetu aeris ignita & ſplendens. Fit autem poſt tonitruum: ſed prius videtur, quia viſus in inſtanti fit: auditus in tempore.

Coruſcatio ab aquilone tantum, in poſteram diem aquam portendit, & ab ea parte ventum validum.

Coruſcatio ab Auſtro vel Fauonio nocte ſerena, ventum & imbrem ab his partibus indicat.

Coruſcatio aere exiſtente ſereno, ſignificat calorem.

Coruſcatio iuxta horizontem abſq; tonitruo, ſerenitatem oſtendit.

Aeſtate veſpertinæ coruſcationes, aquam ànte tres dies indicant.

Coruſcationes quietant ventos, & quanto tonitrua & coruſcationes fiunt validiores, tanto magis venti quietantur: vere autem & hyeme minus, ſi eadem ſigna.

Coruſcationum magnarum tempore capiũtur anguillæ quàm plurimæ: quia tũc aquæ cauernarum in quibus illę lati-

tabant, redduntur amaræ, & nutrimẽto illarum incõueniẽtes, ac lutoſæ ſubuerſæq; propter deſcenſum exhalationum ad illas, & ſic fugientes capiũtur. Flores etiam & herbæ ea de cauſa areſcunt.

Cælum cùm pluſquam ſolito plenum ſtellis videtur, vapores iam aerem aſcendiſſe ſignificat, & ideo pluuias effundet. Cùm multa ignium iacula in aere apparent ad modum ſtellarum curſus, qui ſunt vapores igniti currentes & micantes ſtellarum luminibus, relinquentes poſt ſe caudam, ventorum flatum portendunt. quòd ſi fuerint tales vapores ex multis mundi partibus currentes, diuerſos demonſtrant ventos, tonitrua & fulgura ex partibus à quibus vapores ignitæq; trabes fluunt.

Serò rubens cælum, manè indicat eſſe ſerenũ. Cùm manè rubeſcit, ventus vel pluuia creſcit. Cælo ſereno exiſtẽte, nebula parua ventum procelloſum dabit: facta pluuia, ceſſant venti celerius.

Cometes ſecundum Ariſtotelem, nõ eſt ſtella: ſed creatur & fit ex exhalatiõe calida & ſicca. Accẽduntur autem vapores ita collecti in magnam molem, à motu ſphærarum cæleſtiũ, mediocri igneo principio, ita vt nec cito cõflagrent, nec perpe-

perpetuo ardeant,affluentibus etiam aliis vaporibus ex terra. Cæterùm quòd ęſtum faciāt cometæ,facile eſt iudicare, cùm tam ingens multitudo & vis exhalationū in aere ardeat, per ſex integros menſes aliquādo, vt Seneca teſtatur: breuiſsimū verò durationis tempus(inquit Plinius)ſeptem dierū annotatū eſt, maximum octuaginta. Cardanus dicit horum naturam mediam eſſe inter corpoream & imaginariam,ac in cælo fieri.Significat autem ſecundum ipſum Ariſtotelem,tempeſtatem vētorumq; intemperantiam.nam ſiue vno ſiue pluribus apparentibus cometis,ventus magnus ſemper emergit aut duratione,aut magnitudine. Quod autem portēdit vredines & ſiccitates,teſtātur hiſtoriæ, & ratio perſuadet.Cumq; ſiccitatem in aere magnā ſignificet,nil mirum ſi etiam quæcunq; ſunt conſequentia portendat: ſunt verò hæc,penuria,ſterilitas & fames:eſt enim ſiccitas nouerca fructuū terraq; naſcētium, aliquorū magis, aliquorū minus, vt ruſticis quoq; notum.Ex his ſequitur peſtis. Quoniam autem ab humore ſicco cū in aere abundet ſiccitas,ſequitur melancholiæ incremētum, ideo etiam manias, dæmoniacos morbos, rabiem ca-

num, luporum & vulpiũ, & morbos ex cholera & melancholia: deniq; vt habet Aphoriſmus 7. tertiæ ſect. Hipp. in ſiccitatibus febres acutæ fiunt: & ſi annus magna ex parte talis fuerit, qualem fecerit conſtitutionem, tales plurimũ morbos opotet expectare. Licet autem cometes mala homini ſignificet, deus tamen bona inde elicit: nã ſi moritur rex vnus, fiet fortaſſe alter melior: ſi ſuccedit peſtis, renouatur mundus, vel corrigitur. Eſt item ſignum corruptionis aeris & deſtructionis terræ naſcentium ob æſtum, quo etiam accenſa bile & aliis corporum humoribus, facile ad irã homines prouocantur, & ad rixas & contentiones. Virgilius deſcribens ciuiles motus ſecutos mortem Iulij Cæſaris, inquit.

Nõ aliâs cælo ceciderũt plura ſereno
Fulgura, nec diri toties arſere cometæ.

Eſt quoq; ſignum terrę motus, bellorũ, mutationis regni, & etiam mortis cõmunis hominum, & animalium viuentium in calido & humido, & maxime regum, & principũ, diuitumq; magis quàm pauperum in illo climate vbi apparet, ob victus ratioñe diuerſam, &c. Arguit etiam penuriam & defectũ leguminũ & ſegetum.

tum. Cometę apparitio, totũ annũ reddit ſuſpectum, nõ autem ſolum tempus ſuę apparitionis & durationis: potiſſimũ verò minatur illi parti verſus quàm radios ſuos dirigit, & omnibus habentibus ſignum pro aſcendente, in quo talis cometa apparet. Si ſcire vlterius velis vbi detrimenta futura ſint, conſiderabis locum ad quem radij tendunt: ibi enim prælia, ſeditiones, venti, ſterilitates, & morbi acuti erũt: atq; ſi hæc in eclipſibus contigerint, proculdubio naturaliter eueniut: vbi autẽ præter illas, nõ ita, niſi magnæ & crebræ fuerint. quid verò magis ex ſupradictis euẽturũ ſit, ex cometarũ ratione dicendũ. De generatione illarũ, varietate, duratione, ac locis, &c. potes videre apud Cardanũ in Cõmẽtario 53. lib. 2. De iudiciis Ptolemæi: in nocte videntur pulcherrimè ſub crepuſculis: non ita in die, niſi potenti modo. Locus cometes facile dignoſci poteſt planiſphærio: nã ſi in ariete, erit in Germania vel Britannia: & inſpiciendo quòd tẽdat cauda, hac poterũt diſtingui. Si diu fulgent, diuturnus erit effectus: Si matutinæ, celer: ſi parum, breuis. Nõ dico tamẽ cometam eſſe prædictorũ cauſam neceſſariam, ſed inclinãtẽ. Frequen-

tius autem circa ſeptemtrionē apparēt: nec ſunt vnius & eiuſdē formæ, ſed multi & varij ac diſpares magnitudine, diſsimilesq; colore. de his Plin. lib. 2. cap. 25.

Cardui echinus ſpinoſus ex agris, vbi habitior factus eſt domum comportatus & in ædium tabulatis, camino vel contignatione, aut alibi appenſus, horrentes aculeis, & patentes ſuas alas ſi clauſerit, ſeq; veluti in nouū habitum pro tempore compoſuerit, venientis pluuiæ ſignū renouabit, vt in Prouincia omnibus notum eſt.

D

DElphines, mehrſchuuein Germanicè, tranquillo mari laſciuientes, flatum ventorum ex ea parte qua veniunt ſignificant: ſed quādo mare eſt turbatū, aquam ſi ſparſerint, ſignant tranquillitatem, inquit Ariſtot. Delphin ſuper mare natans & ſupereleuans ſe & immergens frequenter, aquam aut tempeſtatem denotat.

Diluuij ſigna recēſurus, à remotis prius incipiam. Areſcentia igitur & ſiccitas humidorum corporum ſignū eſt remotum futuræ pluuiæ: nā ſignificant vapores humidos, qui ſunt antecedentes pluuiarum cauſæ, eleuatos eſſe, ac continuò

eleuar

eleuari, donec vapores (ſunt enim de natura aquæ) abſentibus ſtellis calidis frigeſcant ac inſpiſſentur, & in cauſas pluuiarum coniunctas tranſeant. Sequitur hinc ex mente Theophraſti, nunquã fore diluuium vniuerſale nec particulare, quin in eadem regione vel ſibi contermina ad minus per annum pluuię omnino abſuerint: quoniam magnum effectũ oportet cauſam magnã antecedere. non enim poteſt diluuium eſſe, niſi vapores multi & magni veluti antecedentes cauſæ præceſſerint. Secundũ ſignũ & validius eſt, ſi cum antecedente vredine ac ſiccitate fuerit naturalium fontium ſiccitas: quo namq; plurium fontium hæc ſiccitas fuerit, eò futurus imbrium exceſſus erit maior. Tertium adhuc maius, ſi cum ſiccitate naturalium fontium, fuerit fluuiorum aliquorum, vel plurium deperditio, in ea regione in qua hæc euenerint, diluuium eſſe futurum ſignificant, vel in ſibi contermina.

Quartũ adhuc efficaciſsimum, ſi cum fontium ac fluuiorum areſcentia fuerit maris alicuius aut aliquorũ, aut ex parte, aut ex toto diminutio, diluuiũ ſignificat regionis, vel pluſquam prouinciale. Declarauit ſiquidem Ariſtoteles, ma-

ria noua fieri ex reliquiis magnorũ diluuiorum: areſcere verò denuo per generationem nouorum diluuiorum: per hunc enim modum probauit, quod nũc eſt mare. olim fuiſſe terrã:& quod nunc terra eſt, multoties fuiſſe mare. Quintum, ſi in æſtate apparuerint iacula, trabes, dolia, cometæ plerunq; magnæ: quo namq; plures maioréſq; fuerint, hyemem ſignificabunt diluuioſam, vel magnis pluuiis & imbribus abundantem, vel ſi non hyemem (ob propinquitatem) ſaltem ver tale fore demonſtrabunt. Huius ſignum fuere igneæ acies ſanguinem emittentes, quæ anno Chriſti 570. apparuere: nam poſt has pluribus diebus, continuis imbribus tanta aquæ vi auctus eſt Romæ Tyberis fluuius, vt magna populi ſtrage humiliora loca ſubmergeret: ac ſimiliter aliis quibuſdam in ciuitatibus & locis contigit. Sextum, ſi æſtate in cælo aut etiã in terra hiatus, quos Græci chaſmata vocant, frequenter pluribuſq; in locis apparuerint, hyeme ſequẽte vel vere in ea regione diluuiũ portendũt. nam magnam vaporum copiã exhalationumq; ad cælum aſcendiſſe portendunt, quæ demum in aquam vertũtur. Septimum, ſi in cæ-

lovoces, ſoni, armorum ſtrepitus, tubæ, aut ſub terra vel è terra mugitus vt boum audita fuerint (vt in paludibus cõtingere poſſe Ariſtoteles probauit in Problematibus) in proxima hyeme diluuiũ præſagiunt, tanto quidem maius, quanto hæc pluries & pluribus in locis audientur: quoniã hęc vapores multos & magnos eleuatos eſſe ad cælum, eleuariq; continuò, deſignant, qui pluuiarum & illuuionum cauſæ ſunt. Proxima verò ſigna & cõiũctæ cauſæ plures ſunt, de quibus in libro hoc particulatim diximus, quę ſcilicet pluuiam indicant. vt halo, iris ſeu arcus cæleſtis prope orientem, luna vel ſole occidente: & ſi nocte dieq; pluries. Aliud ſignum ſunt duo ſoles vel duæ lunæ, licet rariſsimè viſi ſint. cùm tamen in auſtro ſpectantur, diluuium ſignãt in die ſoles, in nocte lunæ. Significãt enim vaporũ ingentem multitudinem imò ingentiſsimam eſſe in nubes pluuiales conuerſam. Ex animalibus etiam veriſsima colliguntur ſigna, ac ferè impoſsibile eſt naturaliter fieri diluuium, niſi noua quædam animalia, quæ aut ſub terra, aut in ſyluis, aut in aquis degebant, præapparuerint, vaporum motu perterrita: quæ verò ab aquis

victum querũt, ex magna ſiccitate aquarumq́; inopia regionatim mouebuntur, vt aquas quærant. Vnde fit vt terreſtria è ſyluis montibusq́; ipſis ad plana cultaq́; ipſa loca veniant, vocibusq́; horridis ac variis pro diluuij futuri metu, langueant: vt de lupis aliisq́; notũ eſt. Sciẽdum tamen naturaliter vniuerſale diluuium fieri non poſſe: non enim fit niſi propter exceſſum imbrium in tota terra, modò ſol nec per ſe nec vi alterius ſtellæ poteſt habere æqualẽ vim in tota terra, vt talẽ exceſſum faciãt. nec poteſt eſſe vniuerſale, niſi vniuerſaliter nubes colligantur ſupra totã terrã: at ſub torrida zona nõ colliguntur, ergo vniuerſale eſſe nõ poteſt: oporteret enim vt ſol abſens eſſet ab omni regione. Noeticũ diluuiũ fuit penitus ſupernaturale. Idẽ de vniuerſali futura cõflagratiõe dico.

Deſiccatio rerum in tẽpore hyemali & pluuioſo ſubito facta, vt papyri & marmoris, ſignum eſt gelu. Echinos marinos tradit Ariſtoteles ſæuitiam maris pręſagire, correptíſque operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes.

E

ERinaceus, echinus Græcè, igel Germanicè, vulgo ericius terreſtris, facit

cit duo foramina vbi habitat, vnum verſus Boream, aliud verſus auſtrum: quodcunque horum obſtruerit, ea ex parte ventum ſignificat: ſi autem vtrumque, venti arguit magnitudinem.

F

FOrmicæ cōcurſantes ſi ante oua gradiantur, ſignant pluuiam. Formicæ in cōcauo loco exiſtentes ſi oua extulerint ex centro ad circumferentiam, ſeu ex intus ad extra, aquam ſignificant: ſi autem deorſum tulerint, ſerenitatem.

Formica interlunio quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur.

Fulica (Græcè dicitúr λίπρος, vulgo Italico follata ſiue follega) & anates tam ſylueſtres quàm domeſticæ quatientes alas, aquam ſignificant: ſubmergentes verò ſe, & alas quatientes, ventum præ ſe ferunt.

Fauillæ ex lucerna, ventum ſignificant aut aquam.

Fuligo cadens ab euaporariis magis quàm ſoleat, pluuiam ſignificat.

Falx nigra quæ ſecuit herbas, pluuiam indicat.

Frigidiſsima cōſtitutio, maximè ſpirante borea, aerem ſereniorem reddit.

Fumus albus ſi eleuetur (ante ſolis ortum

tum & poſt ſolis occaſum) ſupra aquas & paludes ac prata, caloré & ſerenitaté diei proximæ ſignificat: ſi manè, ea die: ſi nocte, diem craſtinam calidã indicat.

Fulmen eſt pars aeris colliſione aliqua vſque ad obſtaculum cum impetu veniens: vel eſt exhalatio calida & ſicca à nubis lateribus violenter extruſa cum impetu vel incendio. Non eſt ergo fulmen ſemper lapidea ſubſtantia, vt quidam aſſerunt: ſi enim lapidea ſubſtantia eſſet, nõ huc & illuc diſcureret, nec rurſum reuerteretur : cumq; aliquod corpus feriret, carnem diuideret, oſſa confringeret. Eſt autem materia craſſa, terreſtris, viſcoſa, valde decocta & exuſta, & ſæpius in nigrũ vel rubrum lapidem vertitur, aut lapideum fulmen: eius verò forma eſt vt ſit acutũ altera ex parte, propterea quòd ad eam vapor primo inclinabatur cùm decoqueretur: hic verò cadẽs à nube muros & arbores penetrat, nedum animalia, vt notũ eſt. Si ergo exhalatio illa, quę eſt fulmen ſit plus calida quàm impetuoſa, partes ſuperficiales alterat ſine interioru partium læſione, quoniam propter modicum impetũ moram ſufficienté in ſuperficialibus partibus efficit, atq; ita caliditas ſine

ne penetratiõe cõburit pilos totius cor poris ſine vulnere. Sin autẽ fuerit valde impetuoſa, ſed craſſa & multa, ac corpora quib. occurrit fuerint dura, illa frangit ad minutas partes: aliqua percutit cũ vulnere, ruina, fiſſuris, vt in arborib. cernere eſt. at vbi hęc exhalatio fuerit ęqualis quo ad impetũ & caliditatẽ, vtrunq; facit, quoniã alterat & vulnerat. Plinius lib. 2. c. 53. fulminum plura genera facit: quæ ſicca veniũt, nõ adurunt, ſed diſsipant: quæ humida, nõ vrũt ſed infuſcãt: tertiũ quod clarũ vocãt, mirificæ eſt maximè naturæ. Ideo autẽ citius fulmẽ alta ſternit, quia cùm ab alto abliquãdo deſcendat, citius alta reperit. Sola verò exhalatio ea facit fulmẽ lædens, quæ craſſa eſt, ideoq; reſolutioni reſiſtit, adeò vt in terrã cadat antequam reſoluatur. Cuius aũt exhalatio eſt tenuis, nõ pertingit ad terram. Effectus verò fulminum circa ea quæ contingunt, potius ſunt admirãdi, quàm cauſa inde quærenda. Quis enim dignã inueniat cauſam quomodo fulmẽ integris & illæſis loculis aliquãdo conflat argentũ: vel aurũ adimit, loculis illæſis. manente vagina, gladiũ liquefacit: circa lignũ dilatatũ ferrũ, diſtillat: quòd fracto dolio, vinum ſtare facit, nec vltra

tri

triduum ille rigor durat? paritérque ex dolio vinũ euaneſcat, dolio nullibi fracto? Vinũ quoque fulmine gelatũ cùm ad priorẽ redit habitũ, potatũ aut exanimat, aut dementes facit. Sed cùm phyſicus ſim, conabor effectuũ cauſas proprias immediatáſque reddere. Vnus eſt igitur effectus quòd in caſu magni tonitrui magnæq; coruſcationis, vina in doliis corrũpuntur atq; ſubuertuntur: imò (vt Plinius inquit) dolia exhauriuntur intactis operimẽtis, nulloq; alio veſtigio derelicto: huius autẽ cauſa eſt intenſiſsima igneitas facilè penetrans & abſumens: illius autẽ, quòd putrefactio eſt extraneatio quædã propriæ atq; innatæ caliditatis: cùm verò exhalatio ſit calida & ſicca, ſubtilis multũ ac penetrans, magnoq; impetu deſcendẽs, magna cũ violentia per dolij poros tranſit ad vini ſubſtantiã, alterãs eius propriam & innatã caliditatẽ, demumq; illud corrumpit: imò etiã, vt dictum eſt, aliquando doliũ fulmine percuſſum frangitur, & tamẽ adhuc ſtat vinũ, nec effunditur: cuius cauſa eſt, quoniam exhalatio illa quæ cadit cũ fulmine ignea eſt, ideo in vino circũcirca cruſtã inducit ad pellis modũ, quæ durans per tẽpus retinet vinum

nũ ne effundatur: ſimili ratione de aliis liquoribus. Secundus effectus eſt, quòd omne fulminatũ redditur venenoſum, vt vinum, vel animal, aut quoduis: nam exhelatio illa ſicca atque vſta vrẽs multas vini partes, vel animalis humiditates per viam ſuffocationis aut prohibitæ tranſpirationis, ea reddit venenoſa: & propterea ſapore & odore ſulfurea fiunt omnia. Tertius eſt, quòd bibens vinum fulminatum (vt ſuprà dixi) vel animal fulminatum comedes, aut ſubito moritur, aut fit demens. Cauſa verò eſt, quia ex veneno derelicto hæc vis acquiritur, quæ vel necat, vel dementem reddit. Qua etiam ratione fit, vt animalia venenoſa ſi fulminentur, in ſua venenoſitate corrigantur (nã venenum veneno pellitur ſæpius) quia propter coruſcationis exhalationẽ humor venenoſus extinguitur, paulatim cum fulminis exhalatione euaporando. Quartus quòd in caſu tonitrui & magnæ coruſcationis oua gallinarũ aut franguntur, aut ſterilia fiunt: cauſa verò, quoniã coruſcatio quæ eſt exhalatio cùm oua ferit, aut eſt craſſa, & ſic illa frãgit: aut eſt tenuis, & ſic penetrans per poros ouorũ ſpiritũ gignitiuũ calorémque innatum

in albumine cōtentū diſſoluit, ſicq; ſte rilia redduntur. Præterea fulmē aliquan do corporis pilos vrit, vt inguinis, axillarũ, & femoris, nō lædens corpus. Aliquando corporis colorem alterat, & nihil prætereа aliud. Aliquādo interficit, nullumq; vſtionis vel fulminis veſtigiũ derelinquit. Aliquando contra in interfecto à fulmine apparet vſtionis ſignũ. Corpora fulmine ictæ, & ſi exſiccentur, nunquā tamē putreſcũt. Præterea omne percuſſum fulmine, caput vertit contra fulminis impetum. Arbor inſuper fulminata, aſtulas euulſas cōtra fulmē erigit. Miraculum non paruum ſcribitur à multis, quòd cùm tres hómines deambularent, ex caſu fulminis, is eorum qui prauior erat raptus fuit ad ſecũdā vſque aeris regionē. Multa quoq; alia ſcribun tur, quorum cauſę perſpicuę ſunt ex his quæ diximus. Poſt hæc opportunũ eſt, vt cùm medicus ſim, etiā remedia cōtra fulmen deſcribam. Ac primum quidem eſt murus aheneus, nil conſcire ſibi, nulla pallеſcere culpa: nam conſcientia bona vitæq; innocētia tutum apud Deum reddunt, ſine cuius nutu nec foliũ cadit, ac propter peccata veniunt aduerſa. Naturalia verò remedia ſunt primo, vt in-

quit

quit Plinius, laurus albor: vnde antiqui fulmen timentes, lauri coronã ſuo capiti imponebant, vt Tyberiũ cœlo tonante ſolitũ eſſe, ſcribit Suetonius: idem de ficu fertur. Vitulos marinos fulmẽ non percutit, ideo tabernacula fiant pellibus eorum. Antiqui corrigiam ferebant ex horum pellibus contra fulmẽ validam, naturali antipathia. Similiter Grandinis impetum & fulminis ictum arceppellis hyenæ, crocodili, hippopotami. Aquilam non ferit fulmen, hac ratione principes per eorum caſtra ſolebant aquilas educare, quòd à fulmine præſeruarẽt, vt lib. 2. dicit Plinius c. 57. Fulmen occæcat, & aſpiciẽti ipſum facies intumeſcit: remedium eſt in fulminis ictu faciẽ oculos, totumq; corpus operire, beneq; integere, aures etiam obturare, ne nimio ſonitu diſſoluantur. Valet à proprietate contra fulmen ferrum: vnde & ferentes ferri multum, à fulmine non læduntur, potiſsimum ſi tẽpore ictus ferrũ multa aqua aſpergatur. Narrant autores boni corallum contra fulmen valere. Ferunt lapidẽ qui cũ fulmine cecidit (vt aliquãdo cõtingit) ſi in oſtio ſuſpendatur, domum à fulmine præſeruare. Fertur etiã dormientes ac prægnantes nequaquam

fulmine tangi. Eſt & remediū vt (amota ſuperſtitione) omnes vrbis cāpanæ ſonentur imminente illo tempore: nam vi ſoni mouentis aerē ſurſum & ad latera, exhalationes ad tertiā aeris regionē expelluntur. Tēpora & loca fulminum etiā referente Plinio libro 2. hyeme & æſtate rariora fulmina, cōtrariis de cauſis fiunt, quoniā hyeme dēſatus aer nubiū craſsiore ſuperficie inſpiſſatur, omniſq; terrarū exhalatio rigens ac gelida quicquid ignei vaporis accipit, extinguit. Vere autem & autumno crebriora fulmina ſunt, corruptis ęſtatis hyemiſq; cauſis. Crebriora ſpectātur cùm ſol per ſagittariū decurrit, & hanc ferè ob cauſam poëtæ ſignū illud ſagittarium appellarunt. Hac ratione nec Scythia nec Aegyptus fulgurant. Scythia enim præ nimio frigore exhalationem nō habet: Aegyptus præ nimio calore illas reſoluit. qua de cauſa in Italia fulmina crebra ſunt, quia mobilior aer mitiore hyeme, & æſtate nimboſa ſemper quodāmodo vernat, vel autūnat. In Cāpania hyeme & æſtate fulgurat, ꝙ nō in alio ſitu cernitur: nā illic ſemper ver eſt. Quid autē portendāt, breuibus accipe: Quo in anno fulmen magna ędificia præcipuè tē-

pla

pla elidit,frugum inopiam ac ſterilitatẽ pręſagit, & maxime frũctuũ ſui tẽporis.

Fungi cũ generãtur in lucernis,futurę pluuię pręſagiũ eſt. Lucernarũ autem fungus is carbonis globulus eſt;qui fungi faciem repræſentans,in ellychnij extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat:nã cũ aer humidus eſſe cœperit, fauilla quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita aëris craſsitie in lucernis reſidet, & quaſdã velut fungorum imitatur imagines. Virg. 1. Georg. Nec nocturna quidem carpẽtes penſa puellæ Neſciuere hyemẽ, teſta cũ ardente viderent Scintillare oleũ,& putres concreſcere fungos. G

GAllinæ ſi vltra ſolitũ ſe concutiant in qua, vel ſegregentur plures earũ in vno loco ſimul,& in pluuiæ principio quærãt tecturam aliquam ſe protegentes à pluuia,ſignum eſt magnæ futuræ pluuiæ. Galli cantus in nocte citius quã ſoleat,mutationẽ aeris aut ventum oſtendit,& paulo poſt occaſum ſolis cantans,indubitatã pluuiã prædicit: modo non æſtate fuerit : metum enim vaporũ qui ſurſum petunt ſentiens, expergeſit & cantat. Gallinacæi pulli quũ plus ſolito pipiunt,imbrem immi-

nere ſignant.

Grues ab imis vallibus fugientes, pluuiã ſignificant. Quãdo grues volãt nec reflectuntur vel nõ reuertuntur, ſerenitatẽ ſignificãt: nõ enim volãt, niſi vtiq; volãtes prius ſerenitatẽ viderint. Grues abeuntes, tempus hyemandi indicant.

Gelu primum quod anno quouis accidit, ſi diſſoluatur cũ pluuia, quodq; gelu ſubſequens illo anno, cum pluuia pro maiori parte diſſoluetur: ſi in principio gelu venti fuerint durantes orientales, gelu duraturum ſignificant.

H

HErodius, id eſt ardea, in matutinis clamãs, aquam ſignificat: ſuper verò mare volans & vociferans, ventum præſignat.

Halos ſi æqualiter conſtituatur & appareat, ſerenitatẽ ſignificat. Eſt autẽ corona quæ circa ſolem aut lunã cõgregatur: cùm enim in nubem nigrã finitur, imbrem præſagit. eoq; plus, quò ſæpius aut continuatis diebus & noctibus apparet: nam etiam de illuuione timendum.

Hyemẽ aſperam & intenſam præſagiunt folia ęgrè de arboribus defluẽtia, & exciſa fagis fruſta lignea, ſi madeant.

Hirũdo circa aquam volitans, ſi ſæpe

per

percutiat aquam propriis pẽnis, vel vẽtre paludes verberet, pluuiam indicat.

I

IGnis flãma ſi flexuoſe volitet, aut cũ luminaria ex ſe flãmas elidũt, vel vix accẽdantur, aut ſublatis ollis ab igne eiſdẽ carbo ignitus adhęreat, aut cu ignis ſcintillas emittit, vel cùm cinis in igne concreſcit, carbóve ignitus vehemeter pellucet: hæc omnia ſignificãt vẽtos, coruſcationes & tonitrua: ſimul ſunt futuræ pluuiæ ſigna. Ignes pallidi, murmurantesq; tẽpeſtatum nuncij ſentiuntur.

Iuncturæ patientiũ podagras, & oſſa fracta non bene curata, ſi doleant, pluuiam notant.

L

LVſciniæ domeſticæ (præſertim mares) ineuntem brumam cãtu admodum vocali taceutibus reliquis prodũt.

Lampyridarum ſeu noctilucarũ ſtellantes volatus, maturitatis hordei ſignum dant ruſticis.

Lupus vlulans, tempeſtatem ſignificat: lupus cùm ad laborata, id eſt culta venit, & tempeſtatis tempus haud ſit, tempeſtatem confeſtim ſignificat.

In ęſtate, interlunio tẽpus eſt calidius, quia luna nobis proxima eſt: in plenilu

nio frigidius, quia cùm ſol ſit nobis proximus in æſtate, luna illi oppoſita erit à nobis remota. in hyeme autem plenilunia faciunt tepidiores noctes, quia luna nobis proxima eſt: vt nouilunia frigidiſsimas, quia luna abeſt à nobis.

Lunam conſpice tertia die ante coniunctionem, quãdo ſcilicet luna apparet cũ cornibus ſubtilibus, aut poſt tres dies à ſolis coitu quando apparet in occidente cum cornibus: quæ namq; luna apparuerit in talibus temporibus clara & nitida, & à nullo vapore circumdetur, aerem ſerenũ ſignificabit: ſed ſi luna ſubtilis apparuerit & rubea, & illa pars lunæ quæ non eſt luminoſa à ſole apparuerit clara, & cum quadam agitatione, ventorum flatum portendet, qui ex illa mundi parte procedent, à qua colores veniunt & circa lunam recedunt. Si verò luna nigra in talib. prædictis temporibus apparuerit aut viridis & ſpiſſa, hyemalem aerem atque pluuias nũciabit. Aegyptij obſeruarunt, ſi luna quarta exorta puro nitore fuerit, eſſe certũ ſerenitatis ſignum: quod & Plin. libr. 2. cap. 46. Cõuenit quoq; vt lunã contem pleris tertia die ante oppoſitionem, ſcilicet quando eſt plena, vel die poſt oppo

po

poſitioné:& ſic etiã tertia die antequã Luna ſit media in lumine,aut tertia die poſt dimidiationé ſui luminis:quę ſi clara ſit & nitida,& à nullo circũdetur vapore,ſerenitatem ſignificat. Si verò rubea fuerit,& pars non illuminata à ſole clara apparuerit cũ motu quodã ſcintillatiuo,flatus ventorũ ſignificat: vtq; ſuperius diximus,ab illa parte procedét venti,ad quã ipſam declinat.Si verò nigra fuerit aut viridis & ſpiſſa, hyemalé aeré atque pluuias nũciabit.Eſt & alius iudicãdi modus,vt aream ſeu circulum reſpiciamus qui apparere ſolet circa lunam:qui ſi fuerit vnus & clarus,qui paulatim deſtruatur,ſignificat aeris claritatem:ſi verò circa lunã duo apparuerint circuli aut tres,vnáve impura area ſignificant aerem hyemalem, quia vaporum abundantiam indicant & craſſarum fumoſitatum,quòd ſi circuli tales fuerint clari,ad roboré vergentes, & quaſi abſciſsi,fumoſitates Martis naturã ſapientes demõſtrãt:abſciſsi,motum fumoſitatũ ſignificant,& ideo ventorum potentiſsimos flatus portendunt & aerem hyemalé.Si circuli tales fuerint liuidi, ſeu nigri,aut turbuléti,aeré hyemalem cum grandinibus ſignificant. Circuli

circa lunam abſciſsi, ſi ad nigram viriditatē declinauerint, ſignificāt aerē hyemalem pluuioſum cum grandinibus & ventis: & quāto plures fuerint, tāto magis multam demonſtrant fumoſitatem & ſpiſſam. Cùm verò in vnam partem quaſi ruptus ceſſerit, illic vētus erit vnde ſcinditur: ſi pluribus locis ruptus fuerit, tēpeſtatē in mari nautæ expectant.

Circa lunā plures halones, pluuiam nunciant.

Plena luna nigra, præſagit aquas.

Lunæ rectitudo quando inclinatur, borealis eſt menſis: quando autē fuerit deorſum, auſtralis. Intelligo autem lunam primam poſt coitum, & per rectitudinem, cornua recta. Potiſsima vis lunæ eſt in Tauro & Cancro, quæ dum permeat, niſi fortes admodum obſiſtant cauſę, efficaciſsimè educit, cogit, ac denſat nubes, indéque aquas extillat.

Luna rubens ventat, pallor pluit, alba ſerenat.

Lunæ motus per cęli quadras, magnū habet dominiū ſuper corpora humida: & ideo per ſuum lumē, & principalius per ſpecialē eius influentiā, facit mare tumeſcere & detumeſcere, fluere & refluere ſecūdum diuerſos eius reſpectus

ad

ad ipſum,& ſecundum quod fiũt in maiorib. aut minoribus fortificationib. ſuis. Hoc etiam fit quia luna habet proprietatem cum oceano, non cum aliis. Vnde dum luna mouetur ab oriente in meridiem, facit ipſum mare tumeſcere, & ex conſequenti fluere: cũ autem mouetur à meridie in occidẽtẽ, facit ipſum detumeſcere atque refluere: & conſimiliter dum luna mouetur ab occidente ad angulum noctis, mare iterum fluit: & dum mouetur ab angulo noctis ſeu à ſeptemtrione ad orientem, iterum refluit. Sunt tamẽ aliqua maria adeo craſſa ſeu ſpiſſa, quòd talem effectum à luna recipere nequeunt, vt ſunt maria mediterranea: & aliquod eſt mare in craſsicie medio modo ſe habẽs, quod ſolùm ſemel in menſe fluit & refluit. Flumina autem & ſtagna propter eorum ſubtilitatem inſenſibiliter euaporãt, ideo tumeſcentiam aut detumeſcentiam notabiliter non patiuntur.

Littora clamantia, vẽtoſa ſunt, & potiſsimum ſi ſubleuentur.

M

MOntes halitum dẽſum & craſſum vſqueadeo vt ne à ſole quidẽ & vẽto diſpici poſsit, perſpirare viſi, futu

ræ

ræ pluuiæ ſigna omnium oculis admo-
uent.

Mons qui ante eſt, ſi ſonuerit, vento-
ſum eſt. Manus homini cùm areſcũt, imbres expectandi.

Milui ludentes & ſpaciantes in aere, alter cum altero volando, ſignant calorem, ſiccitatem, aeríſque ſerenitatem.

Muſca ſi in maiori galla quercus reperitur, bellũ prænũciat, vt inquit Matthiolus: at Cardan⁹ ait fertilitatẽ notare.

Muſcæ paruæ, ſi parũ ante ſolis occaſum cõgregẽtur ante ſolis radios ad modũ formæ pyramidalis & ludant, ſignũ eſt caloris & ſerenitatis craſtinæ diei.

Muſcæ atrocius mordẽtes quàm ſoleant, petẽtes os aut oculos hominis, alteriúsue animalis, pluuiam ſignificant.

Maris tumor & agitatio ſignificat tẽpeſtates, ventos & pluuias. Mare ſubleuatum, & littora clamãtia, ventoſum. In mari ſi fiant pappi multi qui fiunt à ſpumis, ventum ſignificant magnum.

Marina in tempeſtate canentia, ſerenitatem notant.

Mergorũ è flumine celer volatus & clamor, pluuiã & ventos ſignificabunt.

Mare plus ſolito cæruleum apparẽs, Auſtros nunciare tradunt: atrum, Aquilones.

Noct

N

NOctua in imbre garrula vel ſere no tēpeſtatē indicat: quæ & vociferans in tēpeſtate, ſerenitatem notat: & nocte, tempeſtatem, quiete cantans.

Nubes dū eſt integra, & ſpiritus intus diſcurrēs, ſonum æqualem & continuum atque mugitibus ſimilem reddit, huiuſmodi tonitrua vēturi imbris ſunt prænuncia. Sed cùm nubes in modum veſicæ eliditur vel exploditur, fit ſonus acutus, quo educto concidunt homines & exanimantur, quos propriè Attonitos dicimus.

Nebulas pariunt mediæ conſtitutiones inter calorem & frigus.

Nubes cùm ſereno cælo in altū ferūtur, ex quacunq; mundi parte fiat, ventos emerſuros ab eadem mūdi parte ſignificant. Si nubes globarentur, appropinquanteq; ſole diſcutiantur, & hoc ab aquilone fiat, ventos demonſtrant.

Nubes parua, ſi poſt ſerenitatē factā apparuerit in aere diſtenſa & diuulſa, nondum ceſſat tempeſtas. Nubes apparentes in aere quæ aſsimilantur floccis lanæ, aliquando ſignificant pluuias cum frigore, ſed non multas: nam flocci vaporum craſsiciem oſtendunt.

Nu

Nubes quę apparent gradatę & ſiccę ad modũ ouium gregis, ventos denũciãt.

Nebuloſa tempora ſunt ſerenis calidiora, cæteris paribus: cauſa autem eſt, quia ſerena tempora ſunt exhalationũ magis expertia: nebuloſa verò plena ſunt exhalationibus, quæ ſuo calore aerem calefaciunt.

Nubes nigræ in aere pluuias inducũt: albę verò grandines tẽpore æſtiuo: hyemali verò tẽpore, albæ nubes, niues demonſtrant. Denſæ compactæq; nubes humorum fœcundæ ſunt, & verſæ in liquorem cõprimente frigore, imbres effundũt: Raræ tenuesq; in roridas guttulas liqueſcunt. Nubes rariores & pinguiores frigore diuulſę cõcerptęq; velut in lanarum floccos & concretæ euolant in niuem.

Nubes in montiũ cacuminibus incidentes, pluuias ſignificant.

Nebulę fiũt terra humẽtiore aquíſue vapores exhalãtibus vberiores craſsioręsq; quàm vt aut diſcuti vi ſiderũ conſumiq;, aut tã ſubito eleuari in ſublime, cogíq; in nubiũ conſiſtentiam poſsint.

Quædã eſt caligo ſeu nebula cõtingens tempore ſereno, quæ ſi ſurſum petat per condenſationẽ tranſit in nubẽ,

eſtq; ſignum pluuiæ. Altera accidit in pluuia, & decidit ex nubibus vt eius excrementum, eſtq; ſerenitatis ſignum.

Nebulæ igitur in aere apparentes, ſi cadāt & nō aſcendāt ſuperius, aeris pur gationem ſignificant, & ſerenitatem.

Nubes albæ cū multæ apparuerint, & præcipuè in horixōtis parte in veſpere per duos aut tres dies cōtinuos tēpore hyemis, frigoris & niuis extat indiciū.

Turbatio aeris ad pluuiam, & nubes ſi ſint magis quàm ſoleāt albæ, ſignificant niuē, & pręcipuè cū poſt talē apparētiā, aer aliquātulū calefactus ſentitur, propter calidum quod de nube expellitur.

Nebula maris, ſi terram petat vento ſibi contrario, pluuiam ſignificat.

Niues cadētes in principio gelu, ſi ſubtiles & minutæ fuerint, fortius gelu notant: ſi verò latæ partes cadētes niuis, ſignant citam gelu diſſolutionem.

Nemorum fragor, & commotio foliorum, ventos & tempeſtates indicat.

O

OVes tenellas, ſi ante maturū tempus venerem experiantur, futuræ peſtis eſſe præſagium affirmant.

Oues præter ſolitum nimis paſcentes pluuiam præſentiunt.

Olei

Olei ſcintillatio in lampadibus ardentibus, pluuiæ ſignum eſt.

Oues aut capræ quãdo coiuerint, tẽpeſtatem longè ſignificant: oues ſi manè coeunt, manè tempeſtatem indicãt. Autũno ſi oues aut boues fodiũt & iaceant vniti ad inuicem habentes caput, hyemẽ tempeſtuoſam portendunt: tardè coeuntes, ſerenitatem.

P

PLuuia aut nix quia rarò abſq; vento ceſſare abigíque ſolet, idcirco vtraque ſi inſignis erit, flatuoſum aerẽ non procul abeſſe teſtabitur.

Pluit rarò vel parũ frigidiſsimis tẽporibus aut calidiſsimis: nam frigoris acceſsio nimia, vaporũ eleuationẽ atq; inde nubes prohibet, calor nimius citò nubes diſſoluit, vel diuidit.

Pulli quum plus ſolito pipiunt, imbrem notant.

Pruina cades in vere & autumno, ſerenitatẽ illius diei & caliditatem ſignificat aliqualem, ſecundum anni tempora. Fit autem in locis & temporibus frigidis. fitq; ex vapore qui immediate vertitur in gelicidium: ſignificat etiam cùm apparet in triduo futurã pluuiam, ob vapores maiores.

Pedes

Pedes ſi ſudauerint, auſtralis eſt mutatio, idemq́; ſignum nebulæ.

Pruni ſi bene fructificauerint, tempeſtates multæ vehementer fient.

Porci ſeu ſues manipulos fœni ſi dilacerent & abſcondant, pluuiam oſtẽdũt.

Paſſer clamans manè, tẽpeſtatem ſignat.

Pecora exultantia ſi indecora laſciuia ludant, pluuiam portendunt.

Pulices mordaciores exiſtẽtes, pluuiam ſignificant.

Pauones vltra ſolitum clamantes, pluuiam declarant.

Picus auis, Specht Germanicè, quæ & pluuiæ auis antiquis dicta eſt, validius quàm pro more ſtridere ſi obſeruabitur, certò imbres indicat.

Pulmones marini vndis ſupernatantes, futuram maris procellam præſagiũt.

Planetę in ſuis ſtationib. maximè ſuas vires exerunt: Saturnus enim frigiditatem facit, Mars calorem, Iupiter temperamentum & ſerenitatem, Venus pluuias. Ingreſſus quoq; planetarum in ſigna ſui caſus, tempora mutant.

R

RAnæ plus ſolito ſuum proſequẽtes garritum, pluuiam ſignificant.

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Ros ſi manè non apparuerit, dum tamen à vento non impediatur, pluuiam vel gelu ſignificabit, ſecũdũ anni tẽpus.

Ros fit ex vapore qui immediate in aquam conuertitur. fitq; in temporibus & locis temperatis.

S

SAlamandra viſa, ſignum pluuiæ eſt.

Starnes ſi manè volauerint coadunatæ, manè erit tepeſtas: ſi autem tardè, tardè & multo tempore erit tempeſtas: & ſi reuertantur volantes, tempeſtatem ſignificant. Sues quum multum granniunt, imbres expectandi.

Sciurus, Germanicè cychhorn, tempeſtatem præuidet, obturatisq; quà ſpiraturus eſt ventus cauernis, ex alia parte fores aperit, vt inquit Plin. lib. 8. cap. 38.

Sanguinis eruptiones atq; effluxus à terra, funeſtas clades & ſæua bella portendunt.

Sol cùm oritur aut occidit clarus, ita quòd nõ tegatur ab aliquibus nubibus, ſerenitatem aeris in tali die ſignificat. Si verò in eius ortu circulus aliquis circa ſolem apparens diuerſorum colorum fuerit, vel ad igneum ruborem declinauerit,

uerit, aut ſolis radij per nubes tranſeuntes rubei fuerint & protenſi, ita quòd videantur eius radij tanquam iacula, & rubei extra circulum ſeparatim, talia accidentia ſignificant ventos fortiſsimos: colores namq; rubei Martis naturã indicant, quare fumos & ſiccos ventos demonſtrant.

Sol occidẽs ruber, vẽtoſus eſt: quòd ſi poſt occaſum ſolis in occidentali plaga nubes rubeæ vt carbones accenſi apparuerint, certum ventorum ſignum ſunt.

Sol ſi ruber vel puniceus ante eius occaſum videatur, præſertim per magnum tempus ante occaſum, vel per totum diem, & in occaſu appareat magnæ quãtitatis, ventos ſine dubio nunciat.

Sol cùm oritur aut occidit, ſi circa ipſum nubes fuerint nigræ aut virides, aut nigræ cum permixtione viriditatis, & circulus circa ſolem ſic apparẽs, aut aſcẽderit cum nubibus nigris, aut viridibus, aut ad viriditatem tendentibus, aut ab ambab. partibus ſol habuerit nubes extenſas, pluuias & aerem hyemalẽ in tali die aut nocte ſignificat: pro diurnis qualitatib. obſeruatur in ortu, pro nocturnis in occaſu.

Sol ſi magnus exoritur aut occidit,

pluuiarum præco eſt. quia ſolis illa magnitudo apparet propter aerem craſsiorem, atq; ita ſignificat vapores pluuioſos inter ſolem & nos interponi. Halo circa ſolem cum non celeriter reſoluitur, nunciat pluuiam. Fit enim roridis & pluuioſis vaporibus interpoſitis. Parælium circa ſolem vnum vel plura, eſt magnum pluuiæ ſignum, eadem cauſa.

Sol cõcauus aut maculoſus, vel ſub nube oriens aut occidens, eſt pluuioſus: cauſa ex prædictis eſt.

Scillæ flos, vt Berytius ſcribit, virgata ſpecie proſiliens, modo non celeriter emarceſcat, largos frugum prouentus ſignat.

Sole deſcendẽte ſi ſubſtiterit nubes à qua fundantur radij, tempeſtatis eſt ſignum: & quãdo æſtuoſe occidit aut oritur, ſi non fiat ventus, aquæ ſignum eſt.

Sol vbi naſcentem maculis variauerit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres. Virg.

Sol oriens calidus & non ſcintillans, ventoſum eſt ſignum: & ſi concauus videatur ſol, venti aut aquæ ſignum eſt. Et ſi multis diebus calidus, ſiccitatem & ventos

ventos diurnos ſignificat.

Signa in ſole & luna, nigra quidem aquæ, rubea autem venti. Sole occidente tempore hyemali, ſi clarior & rubicũdior apparuerit quàm ſoleat, & tunc Boreas aut alius frigidus ventus flauerit, in ſequenti nocte gelu ſignificat.

Serenitatis ſignum eſt in pluuiis, cùm ſplendor apparet in ſemptemtrione: in auſtro verò tumoroſa nubes plerunque ſerenitatis ſignum eſt.

Senes & alij qui læſa oſſa habent, & quartanarij, cùm frigore læduntur, gelu ſignificant.

Salſæ carnes vberius ſi humectentur, & ſal in vaſe liqueſcens vltra ſolitum, ſiſigna ſunt pluuiæ.

Stellæ vndecunq; videantur currere, ventus exinde erit: ſi autem vndiq;, ventos multos indicant: nam prius illic ventus eſt quàm apud nos, ab eoq; ferũtur.

Stellæ ſi in hyeme clariores apparuerint, magni extat frigoris indiciũ. Stellę ſcintillantes hyemali tempore, magnũ frigus & gelu demonſtrant: ſcintillatio aũt iſta in fixis tãtũ videtur ob oculorũ noſtrorũ imbecillitatẽ ex viſus longinquitate: nam in planetis quia viciniores ſunt, ſcintillatio nõ videtur. nutãt enim

oculi ac perturbantur, nõ autem Stellę.

Stellæ ſi maiores apparent quàm conſueuerint & lumine & quantitate, ventum ſignificant. Cadentes ſtellæ ſignãt futuram ſerenitatem poſtero die.

Sterilitatis eſt ſignũ, ſi in galla quercus naſcatur aranea: eſt enim aranea frigidũ ac ſiccũ animal, quæ qualitates generationi omni ac vitę ſunt cõtrarię, vt ait Cardanus: at Matthiolus de Vermiculo aſſerit. Frugũ ſemina cũ leuia fuerint aut corrupta, ſterilitatẽ in eo genere futurã nunciant. Frugũ è cælo delapſus, annonę caritatem diuinitus indicat.

In frůctibus etiã illud fermè ꝑpetuo verũ eſt, vt maximã vbertatẽ maxima ſterilitas ſubſequatur, ſeu exhauſtis arborũ viribus, ſeu quomodocũq; læſis germinibus: vt etiam ex grandine contingit.

Sterilitatis etiã aut penuriæ ſignum, imò verò cauſa potius, ſunt horrida bella, per quorũ deploratã licẽtiã, & penè dixerim fatalẽ tyrãnidẽ, armẽta arationi deſtinata paſsim abduci, horrea compilari, granaria incendi, aut ab auaris claudi, ſementes euerti, & colonos partim trucidari, partim captiuos agi: nemo ſine lacrymis, & ſuorum proximorũ iactura irreparabili audit, videt, experitur:

tũr:qua etiam de re Pſaltes inquit: Diſſipa gentes quæ bella volunt. Pſal. 67.

Si in vere ſint ſigna frigoris & ſiccitatis, in fine veris cadet pruina iuxta plenilunium, & erunt paucissimi, fructus eo anno, vini fermè nihil. Si ver futurum ſit ſiccum, pauci erunt fructus & boni & penuria frumenti. Quòd ſi ver frigidũ, fructus erunt ſerotini.

Si ver & æſtas humiditate ſuperflua madebũt, aut caligo vel pruina cum auſtris pluribus diebus (dum omnis parturit arbor, dum omnis floret ager) inualeſcere deprehẽdetur, fructuum inopiã illo anno, aut ſaltem corruptelam valide formidabis, multiq; erunt morbi.

Si æſtas ſit ſiccior, erit penuria frumẽti: fructus æſtiui erũt ſalubres: piſces morientur: morbi acutiſsimi. Si verò calidior, erũt & morbi multi, & multa fructuũ æſtiuorũ copia. Si frigidior, incolumis annus, fructus ſerotini. Autũnus humidior putrefacit vuas, vinaq; facit q̃ vere peruertũtur. Si ſit vltima parte humidior, ſequẽti anno erit penuria frumẽti: ſi ſiccior in prima parte, erit eo anno milij penuria. Si calidior, erit morboſus atque omnino malus. Si frigidior, autũnaliũ fructuũ fiet iactura in quãto & quali.

Hyems frigida & ſicca laudabilis eſt: frigidiſsima occidit arbores maxime quæ cælo calido gaudent, vt punicum malũ, ficum, perſicum, malum medicum, vt citria, aurantia, limuniáq;. Si magis ſęuiat, vitem & oliuam, ceraſa & chryſomela. Calida verò & humida hyems, inſalubris & ſegetibus inimica. Omnis deniq; immoderata intẽperies, mala: & peruerſio temporum etiam mala, vel æqualitas illorũ. Ventorum quoq; multitudo noxia fructibus eſt, paucitas ſegetibus. Totius anni tranquillitas de peſtilẽtia ſuſpecta eſt. Vniuerſalis temporum diuiſio eſt hæc: Noſtro tempore vernũ æquinoctiũ eſt die decima Martij. Solſtitiũ æſtiuũ vndecima Iunij. Aequinoctium autumnale decimatertia Septembris. Bruma, vndecima Decembris.

Niues permultæ anno quopiam è cælo peroportunè deſcendentes, frugum terræ (modo cætera conſenſerint) copiã (vt grandines inopiam) ſignificant. nam cùm debitis temporibus nix accidit, herbas fœcundat, ac pabulat ſemina. materia enim niuis multum habet terrei calidi aerei commixti, quod paulatim egrediens bonum prębet ſeminibus pabulum, vnde gignitiuum ſpiritum ex calido

calido illo augent, aluntúrq; terreſtri parte cum humido mixta: fœcunditas enim tum ab humore, tum à calore ſolis fit: vnde inutiles ferè & ſteriles in vmbroſis locis naſcuntur plantæ.

Virgilius primo Georg.

Sedulus obſerua cum ſe nux plurima ſyluis,
Induet in florem, & ramos curuabit olentes,
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaq; cum magno veniet tritura calore:
At ſi luxuria foliorũ exuperat vmbra,
Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

Terręmotus & locuſtę ſępe peſtis, frequẽtius ſterilitatis cauſæ manifeſtæ & efficaces fuerũt. Piſciũ abũdantia ſterilitatem nũciat. ab humidi enim copia fiũt piſces: triticũ autẽ ab humido tẽperato. Sic tritici vbertas ratione cõtraria, paucos piſces facit. Eclipſes ſolis ꝑſertim magnæ, ſi in florentẽ ſegetẽ inciderint, eo anno ſtipulę abſq; granis colligũtur: & maxime fit illud ſi ſol exoriẽs deliquiũ patiatur: cauſam vide ſi vis in Commentariis Cardani in 2. De iudiciis

 Ptol.

Ptol.comm. 51.

Auium greges relictis inſulis & nemoribus, agros, villas vel vrbes frequẽtare viſi, & graculi turmatim ſyluis valedicere itidem conſpecti: ſterilitatem, ac triſte neſcio quid antiquis ſemper indicarunt.

T

Terræmotus eſt paſsio ſeu affectio, qua terra mouetur, facta à ventis ſeu vaporibus ſiccis in terrã incluſis, & à calore ſolis calefactis atque impulſis. Fiũt magis in vere & autumno quàm in æſtate aut hyeme, vt in ventis dicetur.

Terræmotus in poſterũ quoq; dira portẽdit, & in primis peſtilẽtiã præſagit famemq́; & bella deinceps. At verius dixero nihil portẽdere futuri, ſed illũ ex naturæ neceſsitate ſuo tẽpore perfici, ac ob putridos exhalatos vapores aerẽ inficere & herbas & fructus, atq; inde homines inficiũtur. Inter ſigna futuri motus eſt cælũ ſilens, tempeſtates ſopitæ, & in puteis aqua turbidior fœdiq; odoris. Eſt & in cœlo ſignum præcedẽs futuro motu, tenuis ſcilicet linea nubis, in longũ porrectæ ſpacium. Exiſtũt maximi motus in ſolis lunæq; defectu: ſed in hac re ſolis defectus potẽtior eſt. Durat aliquãdo

do terræmotus duos annos, aliquando ante quadraginta dies ceſſat: nam ſi ſecũ do die acceſſerit, nõ deſinet vſq; ad 40. quos ſi tranſierit, ad vnum vel ad duos vſq; annos accidet, vel etiam tres, vt inquit Auerr. Potentiſsimum aduerſus hanc luem remedium eſt, degere in regionibus ad ſeptemtrionem vergentibus, maximeq; in his quæ climate ſiue ſegmento ſeptimo continentur, vbi vel nulli vel rari motus exiſtunt. Vis eſſe liber & tutus à terræ tremore, aliiſq; id genus caſib. periculoſiſsimis? ſit tibi animus contempto: mortis, ſit mens impauida leti. hoc verò aſſequeris viua in Chriſtum dominum fide, quæ per dilectionem operatur. Media verò vel remedia vniuerſalia ſunt primo de loco fugere (ſi potes) vbi non fit terræmotus, vt ſupra dixi: particularia autẽ ſunt ſub terris cloacas cuniculoſq; & crebros ſpecus facere: præconceptum enim ſpiritũ exhalant. Tutiſsimi ſunt ædificiorũ fornices ſiue teſtudines: anguli quoq; parietũ, pontes alterno pulſu renitente, parietes latericio lapide facti minore quatiuntur noxa. Remediũ autem cõtra peſtem eſt, terræmotus tẽpore dormire in alto, non in terrenis, à quibus peſtilẽtes exhala

exhalationes manant. Terræmotus vniuerſalis in tota terra eſſet ſupernaturalis: quoniam cùm non fiat niſi ex exhalationibus à ſole congregatis in vno loco, non diſperſim mouentur illæ, ſed vnitim eo in loco, & circumuicino.

A tonitru ſępenumero lapides & duriſsima corpora proſcindi, magnóſque terrores atque horrores mortalibus iniici, dixit Ariſt. 2. de cælo.

Tonitrua matutina & hyemalia, ventum ſignificant & aquas: meridiana, imbrem. Tonitrua nouiſsimæ horæ diei, ingentem maris tempeſtatem, vel iram cæleſtem demonſtrant, æſtate ſi minus tonet quàm coruſcet, pluuiam ſignificat. Tonitrua æſtiua in meridie & veſpere, aquoſum ſignum.

Tonitruum eſt, partium aeris ſibi cum impetu concurrentium ſonus.

Hermes cæleſtium rerum obſeruator tradit, Si Ianuario tonauerit, eo anno in ea regione ventos validos portendere, atq; fertilitatem. Si Februario, multorū mortem, præcipue diuitum. Si Martio, ventos validos, fertilitaté, & popularia bella. Aprili verò bonum & iucundum annum. Maio autem famem & inopiam. Iunio fertilitaté. Iulio bonam & vtilem

anno

annonã. Auguſto reip.proſperitatem, ſed hominum varios morbos. September fertilitatem, ſed potentium cædes. October validum ventũ, annonę ac fructuum copiam. Nouember frumenti copiam, & annonæ iocunditatem. December denique ſi tonauerit, annonę copiã, & in populo pacẽ præſagire aſſerit. Plinius ſi in cubatu tonuerit, oua perire, ſed hoc vniuerſaliter negant mulieres. Talpæ ſi plus ſolito in terram operentur in minutis partibus fractam, pluuiam indicant.

Trifolium inhorreſcere & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt.

VEſpertiliones ſi citius in veſpere & in maiori eorũ quãtitate volant quàm ſolebant, ſignũ eſt caloris & ſerenitatis futuræ proximæ diei. Et hoc etiã de crabronib. intellige; qui tamẽ ſi quaſi intrantes & ſe occultantes ſint foraminibus, tempeſtatem ſignificant.

Vermes terreni interrumpentes trifolia (nam ea communiter non ingrediuntur) ſignificant tempeſtatem.

Vermes exeuntes à terra, pluuiam ſignificanr.

Vermes qui dicũtur centipedes, multi in numero reptantes, aquam indicãt.

Ventus

Ventus eſt exhalatio calida & ſicca, à ſole facta, quæ impetuoſe à frigiditate mediæ regionis aeris propellitur, aerem ad magnam diſtantiam fugans.

Auſter flat cùm oriuntur Vergiliæ, id eſt menſe Maij. Aquilo flat oriēte Orione, quod fit die ſequēti ad ortum Caniculæ. Fauonius flat mēſe Februarij cùm Fidicula occidere incipit: confirmatur autem cingulo ſeu zona Orionis emergente, id eſt circa decimum Februarij, inde aperitur terra pullulareq; incipit.

Obſeruarūt mathematici quoties Iupiter fuerit Lunæ cōiunctus, nouos ventos naſci: quoties etiā luna cancrū peragrat, mouere ventos. Quod ſi luna Iouē petit in cancro, ventorum flatus exoriri ſine dubio videbis. Pręterea ſi ſol (vt dicūt) fuerit in capricorno, & luna in ſcorpio, vel capricorno, vel tauro, aut virgine, frigidiſsimos ventos concitat. Idem ſol etiā efficit, ſi in aquario & Saturnus in oppoſito, luna alterum horum reſpiciēte. Dicūt & Sat. in ſigno terreo retrogradum ventos ſedare. Similiter & Martē. ſed hęc aſtrologis relinquo, & ſecundum phyſicos aſſero nec tēporibus maxime frigidis, nec maxime calidis ſpirare vētos, ſed temporibus inter hæc mediis.

diis.Particulatim verò vẽti ſpirare ſolent mane & veſpere: nã in meridie ob ſolis caliditatẽ maiorẽ ceſſant.in media nocte propter maximã frigiditatem extinguuntur.Si ab aurora flare incipiunt venti,durant magis.auſter nõ incipiẽs, ſed deſinens, imbrem affert, quoniã eo incipiente adhuc aer calidus eſt, cùm è loco calido ſpiret. Secundũ eandẽ aeris partẽ hæc quatuor vera ſunt quę ex contrariis cauſis fiũt,videlicet quòd ceſſantibus aquis fiunt vẽti: ceſſantibus, vẽtis fiunt aquæ:cũ fiunt aquæ ceſſant venti: cum fiunt venti ceſſant aquæ:& hæc vt plurimum fieri intelligantur & reſpectu eiuſdem regionis.

Rubedo circa ſolem & lunam, ventorum eſt ſignum. Aeſtate vbi coruſcationes & tonitrua, inde ventus fortis ſpirat.Hyeme verò & autumno coruſcationes ſedant ventos:& quanto tonitrua & coruſcationes fortiores ſunt,tãto magis ventos ſedant. Somnium hominũ ſi fuerit de auibus,proximo die certum ventorum ſignum eſſe dicunt.

Hyeme venti circa auroram ſpirant, æſtate verò circa occaſum. Hyeme à parte orientali,æſtate à parte occidentis.Si Etheſiæ,qui temporales boreæ dicũtur,

multo

multo tempore flauerint, & autumnus eſt ventoſus, trãquillam hyemem nunciant. Sin autem autumnus eſt tranquillus, vẽtoſa hyems erit. Auſter, Sirochus & Garbinus pluuias adducunt. Niuales Aquilo & Septemtrio.

Obſeruarunt antiqui primam Ianuarij noctem: nã ſi ſerena erat ſine pluuia, & tranquilla ſine vento, annus futurus, plerunq; bonus erat. Si cũ vento orientali, pecoribus erat perniciosus. Si cum occidentali, regibus mortiferus erat. Si cum meridionali, populus moriebatur. Si autem nox illa cum ſeptemtrionali vento emergeret, futurus annus cenſebatur ſterilis. Nolo hic morborũ prognoſtica ex quatuor anni temporib. adducere, quę quilibet ex Hipp. & Galeno tertia ſectione Apho. ſcire facile poteſt, Apho. 11. 12. 13. & 14. atque alibi.

Si vnum anni tempus fuerit ſerenum, & ſiccum, oportet alterum eſſe pluuioſum: vt ſi autumnus eſt ſerenus & ſiccus, hyems eſt pluuioſa. Si præcedens annus eſt ſiccus (cùm in ſiccitate eleuentur vapores) ſequens eſt humidus. Similiter contrà. ſi vnum tempus fuerit pluuioſum, ſequens erit ſiccum: quia oportet humidum ſurſum ductum redire, aliter

non

non ſeruaretur elementorum æqualitas. & humidum deorſum latum oportet ſurſum reuerti, vt ſeruetur(vt dixi) æqualitas & proportio.

Vnus & idem ventus contrarios effectus facere poteſt, & primarios & ſecundarios, & per ſe vnū, aliud per accidens: nam Eurus à principio quidem ſiccus eſt, finiens autem aquoſus. Boreas per ſe frigefacit, per accidens autem(calidum concentando)calefacit.'

Venti validi omnes refrigerant & exſiccant & ſerenitatem pariunt: imbecilles calefaciunt & humectant, pluuias item gignunt.

Plerunque venti incipiunt cū ſole & oriente luna. Si autē oriente ſole & luna non ceſſent, diſtenduntur venti, id eſt ad plures dies ſpirare ſolent. Luna diminuta, fiunt magis venti. Diuturniores autem & fortiores venti fiunt, qui incipiunt in die quàm qui in nocte, quia in die à fortiori cauſa fiunt: ſi ab aurora incipiunt, durant magis. Quando Boreas nubes multas mouet flans, magnam ſerenitatem ſignificat. Eurus ſolus flans, ad ſe trahit nubes. Venti orientales ſunt ſicci, propter vaporum combuſtionem à ſole factam, ideo ſiccitatem producunt.

Occcidentales humectant propter vapores craſſos à ſole relictos nocturno tempore. Expurgant ac ſerenant aerem ſeptemtrio, Thraſcias, corus. Pluuia cita præſcitur per magnã nubẽ orientẽ ab illa mũdi parte à qua vẽti flant: & quanto intenſior ac maior fuerit nubes, tanto citius & certius futuræ & citæ pluuiæ ſignum eſt.

Auſter cum atrocius flauerit, & poſtmodum Boreas flare incipiat, ſignũ eſt magnæ tempeſtatis, & maxime in mari.

Coruſcationes cum vento boreali, pluuiam ſignificant.

Tonitrua cum orientali vento vel occidentali, pluuiam vel tempeſtatem validam oſtendunt.

Annus Borealis melior eſt Auſtrali. iidẽ venti præcedente aere ſicco faciunt pluuiam: præcedente humido pluuias.

Africo Euroq; vento flante, tum magis, tum maiora monſtra præ cæteris temporibus ſomniare ſolemus, maxime ſi eò tunc humiditas in corpore modum excedit. Huiuſmodi tamẽ flatus ad plantarum auctionem nimium præſtant: pulicibus etiam & muſcis, reliquíſque iſtius generis animantibus naturæ noſtræ infeſtis, maximo adiumento ſunt.

Pur

Purgationem quoque cum his ventis aſſumere, bonum eſt: tunc enim membra laxa ſunt, & medicinæ cedunt, quam Aquilo magnopere comprimit.

Vitreis corporibus ac parietibus perpolitis vel ligno & ferro vapidum neſcio quid, & veluti roridum hærere conſequentibus diebus aliquot, abſque manifeſta cauſa: ſi videbis, & lacrymabile quiddam, ſaltẽ de ſuperficie præ ſe ferre: pluuiam intra breue tempus adfuturam, haud dubiè expectabis.

Vultur, Germanicè haſengeir, locum futuro bello ſeptem dies antequam pugna committatur, præuidet, in eámque partẽ in qua alterutra pars ſuccumbet, reſpectat. Quamobrem reges olim ſpeculatores ſolebant præmittere, qui renunciarent ad quamnam partem vultures proſpicerent. Ait quoque Plinius lib. x. cap. vj. Vultures cadauera futura & præſentia præſentire.

Vacca in cælum ſuſpiciens, & captans naribus auras, pluuiam præſagit.

Z

ZOnæ ſericæ magis aridæ quàm ſoleant, pluuiam ſignificant.

Zonæ pelliceæ, corrigiæ item, & ſimiles ligaturæ ſolito cõtractiores red-

ditæ : adhæc muſicorum inſtrumentorum ſubtenſæ fidiculę ruptim diſsilientes, pluuiæ ſigna confirmabunt : nam ex prȩuia aeris humiditate intenduntur, ac ita facilius rumpũtur. Sed longiſsimum foret ac præter ſcopum, hic omnium effectuum velle cauſas reddere.

LECTORI.

MEminerit ſyncerus lector, quòd vt omnis non fert omnia tellus, ita omne vbique non dat mortalibus omnia cælum. Erit itaque de conſtitutione aeris iudicium ad eum duntaxat horizontem referendum, in quo ſigna narrata apparebunt. Optimum inſuper eſt, ſignum ſigno coniungere, & pluribus in vnum conſpirantibus hærere.

NDECIM

NA MOTVS TER-
, EX ANTONIO MI-
lo, eadem ferè cum ſupe-
rius dictis à nobis.

ECLIPSIS

EGIO ad quam vmbra ecli-
pſis luminariũ conuertitur,
terræ motui obnoxia eſſe
plerunq; ſolet: idq́; certius,
is ipſe in cauda draconis con-
ui quanto maior erit & vniuer
nto motus validior experietur:
ninor, contrà.

SOL

terræmotũ ſol diebus aliquot
e obſcurus, & ſumma ſub auro-
frigore tranquillitas, necnon
ſum (vigente ſerenitate) nube-
aerem ſtrictim ac longiuſcule
cta, ſæpenumero apparuit.

NVBES

nubes, columnę ſpeciem in ae-
ferẽs, Calliſtheni philoſopho
onis terrę ſignum veriſsimum
.

AQVAE

rum & fontium aquas, ante ter

ræ concuſsionem abſque manifeſta cauſa turbidas fieri, & ſalſugine fœtore've aut alio ingrato minimèque naturali ſapore infici, primus explorauit Pherecides, Pythagoræ doctor.

5 TRANQVILLITAS

Summam tranquillitatem, & ventorum ſilentium in regione terræ motui obnoxia, menſes aliquot pręceſsiſſe, antiquis obſeruatum eſt.

6 MARE

Nauigantes, futuros terrę motus coniectura non dubia ſentire certum eſt, ſine flatibus intumeſcente fluctu ſubito, aut quatiente icti. Contremiſcunt & in nauibus poſita, æquè quàm in ædificiis, crepitúque motum ipſum pręnunciant.

7 NVBECVLA

Nubecula in modum lineæ, occaſum verſus gracilis, oblonga & alba, terræ agitationem præcedere plerunque eſt viſa: quo ſigno Anaximander ſuas hiſce de rebus prędictiones ſerio Lacedæmoniis aliquando confirmauit.

8 AVES ET QVADRVPEDES

Aues cũ quadrupedibs pleriſque, loca ſuccuſſationi terræ peropportuna reliquiſſe, & nouas ſedes, quò ſe ab ingruente iniuria vindicarẽt, quæſiuiſſe, tam eſt obſer

obſeruationibus probatum quàm priſcorum libris teſtatum.

9 SOL ET LVNA

Terræmotu aduentãte, ſol ac ſi delinqueret caliginoſus, & colore quadãtenus cũ Cynthias ſororeveluti ſanguineo oblitus, à quamplurimus eſt conſpectus.

10 MARE ET CAELVM

Nunquam intremiſcunt terræ niſi ſopito mari, cæloq; adeo trãquillo, vt volatus auium non pendeant, ſubtracto omni ſpiritu qui vehit: nec vnquam niſi poſt ventos, in venas terræ, & cauernas occulto aflatu conditos.

11 SONVS

Præcedit motum terræ, & plerunque comitatur ſonus terribilis, murmuri, & mugitibus, aut clamori humano, armorũ've pulſantiũ fragori perſimilis: hoc verò (vt cauſam addã) cõtingit pro qualitate materiæ cohibitæ, luctantiſque & ad libertatẽ exire cõtẽdẽtis, formaq; vel cauernarum, vel cuniculi, per quem meat. Exilius reſonat in anguſto: raucus in recuruis reſultat, in duris fremit, in humidis & ſtagnantibus fluctuat.

Addo ego duodecimũ ſignum, quod eſt præapparens cometa: nullum tamen

horum ſignorum ad terræmotum ſignificandum ſufficiẽs eſt: propterea ſi multa concurrunt, ſignificatio certa eſt.

Sic habes vnde certas rerum futurarum prædictiones reperies, præſertim

Belli.		
Caloris,	Fertilitatis,	Gelu,
Calignis,	Fulguris,	Grandinis,
Corruptelæ,	Fulminis,	Inopiæ,
Diluuij,	Frigoris,	Nebularũ,
Niuis,	Penuriæ,	Tẽpeſtatis,
Peſtis,	Roris,	Terræmotus,
Pluuiæ,	Serenitatis,	Tonitrui,
Pruinæ,	Siccitatis,	Ventorum.

PHYSIOGNOMICI LIBRI compendioſus index.

De phyſiognomia in vniuerſali. Cap. 1
Capitis iudicium. Cap. 2
Ex calore capitis iudicium. Cap. 3
Capillorũ iudiciũ ex ſubſtantia. Cap. 4
Coloris capillorum & pillorum iudicium. Cap. 5
Frontis iudicium. Cap. 6
Superciliorum iudicium. Cap. 7
Ciliorũ ſeu palpebrarũ iudiciũ. Cap. 8
Oculorum iudicium. Cap. 9

Lupi

Lupini hominis deſcriptio.ibidem in fine.
Faciei iudicium & vultus. Cap.10
Naſi nariúmque iudicium. Cap.11
Pudendorum formæ, iudicia.Cap. 11
Aurium iudicium. Cap.12
Maxillarum & genarum iudiciũ.Cap.13
Oris natura & menti, ac riſus. Cap.14
Labiorum iudicium. Cap.15
Dentium. Cap.16
Linguæ. Cap.17
Vocis. Cap.18
Gentium vniuerſalis cognitio. Cap.19
Colli & aliquarum corporis partium iudicium. Cap.20
De inçeſſu, de ceruice, manibus, vnguibus, &c. Cap.21
Pedes. Cap.20
De anhelitu & aliis nonnullis.Cap. 22
Pectus. Cap.21
Impudentis hominis cognitio. Cap.22
Diſsimulatoris & ſimulatoris cognitio.ibidem.
Auari hominis indicia. Cap.22
Fatui ac improbi notæ. ibid.
Reliquarum partium iudicium, & iudicandi modus. Cap.23
Philodori, id eſt amatoris munerum cognitio. Cap.22

Effœminati. 22.& alibi ſæpius.
Totius corporis moles & commenſuratio. Cap.23
Bene compoſitus ac bonę memorię qui ſit. Cap.23
Tabula ſignorum & naturarum. 23

FINIS.

GVLIELMVS GRATAROLVS DOCTOR MEDICVS, EGREgio Iuriſconſulto & Oratori D. Franciſco Gratarolo, conſanguineo ſuo colendo. S. D.

NEMO *eſt mentis compos, qui poſt animæ ſanitatem, corporis valetudinem, maximum in hac vita bonum eſſe neget: & receptiſſimum eſt carmen illud vulgatum, Optandum eſt vt ſit mens ſana in corpore ſano. neque enim diuitiarum vlla gratia, aut liberorum aut regnorum, demumq́; virtutes nec vtiles, nec conferentes eſſe abſque ſanitate poſſunt: id quod etiam ex* Eccleſiaſtici *capite 30. ſic legitur: Potior eſt pauper ſanus, & bene valens, quàm diues affecto corpore. Sanitas & incolumitas præſtant omni auro, & valens corpus immenſis opibus.* Nulle *diuitiæ meliores ſunt ſanitate corporis, nec vlla voluptas maior lætitia animi.* Nec Plato *id ignorauit, cũ in ſuis legibus bona humana enumerans, quatuor numero, videlicet: primum locum dat ſanitati, proximum formæ, tertium viribus, vltimũ*

diuitiis

diæ vitijs: Recto quidem ordine ſapientiq; vſus iudicio vir diuinus, quòd intelligeret, dempta ſanitate, nullo nobis vſui futura reliqua illa tria bona. Sed heu pudor & negligentia, tam precioſum & amabilem theſaurum, rebus omnibus plerumque negligentius curamus & tuemur: qui tandem non niſi amittendo ferè cognoſcitur. idcirco charitate qua præcipuè erga pios & ſtudioſos teneor, motus, ac contra multorum dicacitatem qui omnes medicos mala tantum quærere, ac pecuniæ inhiare nugantur, compendium iſtud qua potui diligentia, & maioribus, quam res parua præſe ferat, laboribus, concinnaui. Cuius cauſa non ita in Græcorum medicorum placita iuraui, (quibus tamen potiorem ac omnem ferè medicinam debemus) quin ex Arabum quoq; præcipuis, veluti ex floribus mellificium apes, quod verum & rationi conſonum viſum eſt, ſelegerim, & quæ iam annis.15 in vſu artis hac in parte obſeruaui, adiecerim. Et quãuis huius generis multi ac varij exiſtant libri ac libelli, quibus omnibus, ſuus debetur honos, plerique tamen vel nimia barbarie aut ſuperflua prolixitate legentes afficiunt tædio: alij amethodi ſunt, vel rerum incertitudine aut nimia breuitate parũ proſunt. num verò ego vtile dulci miſcuerim cum iudicium eſto penes doctos & candidos lectores, tum opus artificẽ declarabit. quod potui fideliter præſtiti: nec me ita

fallit

fallit co[illegible] quin videam potuiſſe rem [illegible] à doctiſſimo aliquo noſtri temporis ſcribi. Sed hæc non edidi medicis,(vt pote quibus doctiora & longè ampliora non deſunt) at his quibus alijs in rebus & ſtudijs occupatu, longiores medicorum libros euoluendi,& iudicãdi haud ſuppetit cõmoditas: qui boni cõſulent conatũ meum & bonã voluntatem :quos,arbitror, nõ pœnitebit emptionis ac lectionis huius libelli. Sed cum penè omnis elucubratio ſuos habeat Zoilos & detractores,nec deeſſent ſub quorum nomine ac tutela hãc etiã emitterem , te, quo neminem ab ineunte ætate chariorem ferè habeo, elegi:qui(cum aliàs etiã ſis magnarum iuſtarúmque cauſarum patrocinio aſſuetus) hoc paruũ opus à calumnijs æmulorum aſſereres:vt qui inter Iuris peritorũ eloquentiſſimos,& eloquẽtium iuris peritiſſimos, in iſta multis nominibus ampla Venetiarum ciuitate,fortaſſe nemini aut pauciſſimis ſecundus dicaris & exiſtas. Nec verò defuturum tibi in rem medicam amorem puto, qui ex ea natus ſis familia, & affinitate cum ea etiam cõiunctus, quæ multos iam diutiſſimè habuit & nunc magis habeat non triuiales aut empiricos, ſed abſolutos & claros medicos:ex quibus quos memoria teneo breuiſſimè recenſebo, vt iuniores in familia noſtra ad imitationem accendam , non quòd inde gloriam affectẽ,cum in ſola CHRI-

STI

STI *ſeruatoris* [illegible] *ione ſyn-ceră(immo* [illegible] *) glorier. Atque vt à tibi coniunctioribus incipiam, claret iſtic excelentiſsimus* D.Hieronimus Grata-*rolus ſocer tuus, qui vel ſola veneranda præſentia, ægrotantes (nimirum curabiles) in ſanitatē, nedum in ſpem, reducit. huic ſequitur illius haud quaquam degener filius* Antonius, *auum ſuum paternum, ob praxim ſuam adhuc in multorum memoria hærentem, re & nomine referēs, ac facile(*Deo *iuuāte) ſuperaturus, cum & ſtudiorum politiorum, & rerum omnium neceſſariarum commoditates nactus ſit, ac iam laureā adeptus. non ſilebo diutius patrem meum* Peregrinum Gratarolum, *philoſophum ac medicum talem cui nō in patria modò ſatis ampla & doctorum numero celebri, ſed etiam vicinis in regionibus pauci eſſent æquales, ſuperior fortaſſe (pro ratione ætatis) nemo idq; eorū qui illum nouerunt teſtimonio, nō meo, quod aliquibus ſuſpectum videri queat. is peſtifero illo anno* 28. *ſupra ſeſquimilleſimum, cum ob nimios (multorum precibus petitus) ac ſedulos in actu medendi labores erga plurimos conciues* Bergomi *in grauiſsimum morbum incidiſſet, qui caput maximè obſidebat, nec ſe ipſum in eo genere morbi iuuare poſſet à quo plurimos parum antea in ſanitatem aſſeruerat, accerſitis nōnullis alijs medicis, tandem intra* 14. *dies obijt, ætatis ſuæ an-*

no,

no, ni fallor, 56. an verò vi morbi, aut fato, aut alia cauſa, quā dicere ſuper ſedeo, Dominus nouit. ante meum ortum celeber fuit medicus & grauis, Simon Gratarolus auus Simonis nunc Iure conſulti elegantis, ac non paucis virtutibus in hac prima inuēta prædíti. nec prætereundi ſunt duo iſtic iuuenes germani fratres Ioannes medicus, & Paſquinus Iuriſconſultus, quos nullis vel laboribus vel impenſis parcere arbitror, vt in dies magis atque magis, tam grauibus profeſſionibus reſpondeant. Sed faxit Dominus Deus & pater æternus, vt non minus Chriſtiana fide, ſpe, ac charitate creſcamus, quā diuitijs, & mundi fluxis, ac tandem vanis honoribus: vt in die illa impijs omnibus & incredulis tremenda, acceptabiles compareamus. Bene vale, ac me ſynceriter amantem, cum tuis omnibus perpetuò redama. Ex inclyta Baſilea kalendis Martijs.

M.D.LV.

GVLIELMI GRATAROLI DE LITERATORVM *conſeruanda Valetudine Liber.*

PROOEMIVM.

VT ante omnia quod nam hoc in opere meum ſit officium, & quid in ſumma præſtare velim, pateat: præmittendũ breuiſsimè cenſeo, indicationes medicas à quatuor ſumi capitibus, nẽpè vel à ſanitatis natura & cauſis eius, vel à corpore ſano: vel à natura morbi ſuíſque cauſis & corpore affecto: vel à medio ſeu à quibuſdã communibus. Indicatio autẽ nil aliud eſt quã nota indicãs quid agẽdũ ſecũdũ rationẽ à rei natura cuius gratia vel agimus, vel affectũ curãdum ſumimus: Quæ à natura ſanitatis, & à corpore ſano ſumũtur, vnã habẽt cõmuniſsimã indicationẽ, bipartitã tamẽ, cõſeruationẽ ſcilicet & præſeruationẽ: cõſer

ſeruationem quidem cũ corpus eſt exquiſitè ſanum: (quale rarò contingit) præſeruationem verò cum corpus iam incipit in deterius labi: hæ'que duæ indicationes ac communes medicinæ ad nos in præſenti opere pertinent: nam cum conſeruatio & præſeruatio vel ad Gymnaſticum vel ad medicum pertineant, ac Gymnaſtica ars noſtris temporibus deſierit, ad medicum ſolum pertinebunt, vt etiam Galenus in proprio hac de re libello, tum alibi voluit. Aliæ indicationes quæ à natura morbi eiúſque cauſis & à corpore affecto ſumuntur, quæ res ſunt præter naturam, quarum communiſsima indicatio eſt correctio & ablatio, ad medicum morborum curatorem ſpectant. Mediam autem illam communiſsimam quandoque conſeruationẽ, quandoque ablationem, indicant cauſæ non naturales, nempè aër, cibus & potus, motus & quies, inanitio & repletio, ſomnus & vigilia, & animi ſymptomata: quibus adduntur ætas, temperatura, conſuetudo, ars, & natura propria ſiue indiuidualis: Sunt autem media, quia quandoque conſeruationem indicant, quandoque ablationem: ablationem

quidem cum, exempli gratia, aër ægritudini aduerſus eſt: aut enim alteratur cũ contrariis, aut mutatur: ſi vtilis, conſeruamus cum ſimilibus. ita, cum ſanos conſeruamus, facimus. Communes ergo ſunt iſtæ indicationes, quia tam conſeruator aut præſeruator ſanitatis, quàm ægritudinum curator, his vtitur. Meum igitur hîc conſeruationis ac præſeruationis munus aggrediens, ſequar præcipuè illarum quinq; rerum ordinem Hippocraticum, quem Galenus cum alibi, tum in ſecundo de tuenda ſanitate recenſet: ſunt autem, labor, cibus, potio, ſomnus. venus: in quibus, modo ac ordine adhibitis, ſanitatem potiſsimùm conſiſtere, hi duo medicinæ patres aſſeruêre. illis quinque, Deo iuuante, addam acceſſoria, res alias non naturales, & quæcunq; ad præſens negocium vtiliora eſſe videbuntur. De labore itaque ſeu exercitio narrationem, inuocato æterni patris per Chriſtum auxilio, incipiamus. Hæc pauca præmittentes.

Quòd cum hominũ naturæ ſint numeroſæ, diuerſam quoque victus & exercitij rationem poſtulant: ac proinde ſicuti (inquit Galenus) fieri non poteſt vt vnum calopodium ad omnes homines

mines ſutor accommodet, ita nec medicus vnam omnibus vitæ ſpeciem quæ conducat, poteſt accommodare. Nonnulli ſi quidem ſunt, qui ſi triduo ſe ab exercitatione abſtineant, protinus ægrotent: alij in perpetua ferè quiete degentes, tamen ſecundam tuentur valetudinem: & in aliis rebus ſimilis reperitur diuerſitas. Cum autem vt corporum ipſorum numeroſa diuerſitas eſt, ita vitæ rationum quibus viuimus, ſint ſpecies diuerſæ: fieri nequit ſanè vt in qualibet propoſita vita, abſolutè optimam corporis noſtri curam exhibeas, ſed eam tantum quæ cuique optima ſit. Quare omnibus iis qui aut ſeruitute, aut etiam impediti negociis, corpori curando vacare nequeunt, optimam prorſus corporis curam ſcripſiſſe, ſuperuacaneum fuerit. iis autem qui omni modo liberam vitam degunt, præcepiſſe fas eſt, quemadmodum victuri ſint fœlicitérque & diutiſsimè. Porrò quod ſimplex inculpatúmque in omni genere eſt, id cæteris omnibus ceu regula quædam præponi poſtulat. Ac ſimplex inculpatúmque in corporibus quidem eſt (velut Polycleti regula)

5. de Tuenda ſanitate.

Aliorum omniũ regula.

quod optimo eſt habitu: in vitæ generibus, quod omnino liberum eſt. Vt aliquis etenim in longiſsimum prolata vita, etiam bona valetudine perpetuò vtatur, is liber oportet ſit ab omni negocio publico, nimirum ſibi viuens dũtaxat, ſolíque indulgens corpuſculo. Etenim immortale fieri quod genitum eſt, planè nõ poteſt: vt verò in longum perduret tempus, id maximè fieri poteſt. Nam qui optimum (ait Gal.) ſortitus eſt corporis habitum, ſi ab omnibus quæ ad publicum in vita ſpectant, ſecedat, ſibíque tantum vacet, nec morbo vllo quoad fieri poterit vnquam tentabitur, neque ante longiſsimum vitæ tempus morte occupabitur. Sed quis non modò inter Chriſtianos verum etiam inter Ethnicos & Epicureos tam vecors eſt, vt ſibi ſoli natum ſe eſſe putet, neque vnquam aut publici aut priuati alicuius cura illi ſit? His certè (ſi qui ſint,) non ſcribimus: ſed illis qui quod ſupereſt temporis à legitimæ vocationis munere, curando corpori modeſtè impendunt, vt hominis proprias actiones integrius obire queant: non vt animum corporis voluptatibus ſeruire cogant, tanquam aliam ſuper-

Qui'nam diutiſſi-mè viuat

Non ſolũ nobis nos naſci.

Quibus ſcribatur hic liber.

eſſe:

eſſe vitam minime credant, atque idcirco ſolum curando corpori vacent: quibus Galenus in libris ſex de Tuenda ſanitate ſatis faciet, qui tam longa ſærie & exquiſitè artem præſcribit, vt ne inter principes quidem liberrimos & potentes & ocioſos, vix puto aliquem reperias qui omnia ſua, alioqui ſaniſsima, præcepta obſeruet. Quæ ſcribimus, omni ferè ætati conducent, pueritia & ſenectute vltima exceptis. quiſque quod ſibi opportunum eſt & cō modum accipiat quãtum poteſt. Ad ordinem igitur propoſitum redeamus.

De exercitio ſeu labore.

QVoniam magna pars conſeruationis ſanitatis in oportuna corporis exercitatione conſiſtit, vt Auicenna, & ante ipſum Hippocrates & Galenus, ait, obſeruanda in primis exercitatio eſt. Laudatur autem cum ob alias cauſas, tũ vel maxime quòd opportunè facta, prohibet ne repletionis materia congregetur, & corpori leuitatem præbet: quin etiam innatum calorem & ſeruat & mirificè exitat, totiúſque corporis vires inſtaurat, & omnes virtutes roborat. etenim tenuem calorem amplificat, &

Exercitij cōmoda.

ſuperfluitates quæ paulatim congeruntur, quaq; die diſſoluit, & ad loca vnde egredi ſolent, adducit: tum membra ad ſuſcipiendum alimentum aptiora reddit, propterea quòd excrementitias materias ab eis expellit: ad hæc meatus aperit, in quibus facile receptus ſanguis ab altrice anima, virtutibus naturalibus bene miniſtrantibus quæ huic officio delegatæ ſunt, in ſubſtantiam membri vertitur: quæ nutritio aſsidua, vitæ perquam neceſſaria eſt. Huius enim virtutis ceſſationē, confeſtim mors ſequitur. Accedit & illud exercitationis commodum, quod cum ſuperfluos humores prohibeat, à pharmacorum vſu excuſat. Danda enim impenſa opera eſt, vt Plato in Timæo inquit, (quæ prius fuit Hippocratis ſentētia) ne pharmacis dum fieri aliter poteſt, corpus cōmoueamus: quoniam & ſi purgant, tamen inueterant: quæ etiam ſi venenoſa non ſint, qualia certè plurima ſunt, attamen ea ſumere per quam laborioſum eſt: tum quòd naturæ contrarium eorum officium eſt, quia humores à membris detrahunt, quos naturæ vires ad ea ipſa pro alimento attrahunt: tum quia præter malos humores quos educunt,

Pharmacorū nocumēta

eunt, bonos etiam, necnon ſpiritus quibus vitæ conſiſtit. bona ex parte extrahunt. Non ab re itaque ſapientes noſtri multa de exercitio conſcripſere ad vitandos morbos, qui ex paulatim facta repletione contingunt. Quippe cũ poſt nutrimenti diſtributionem, materiæ quædam ſuperſint, quas haud complete natura euacuat, ſubindéque adauctę, ni educantur, committunt morbos: tum ad euitanda pharmaca quibus vel ſanetur corpus, aut priuſquam morbi veniant, præſeruetur, per exercitationem ſicut generantur, ita quotidie expellantur opus eſt: rati ſi reliqua quæ paulò poſt narranda ſunt, rectè obſeruata fuerint, bonam poſſe valetudinem in hac præſertim ætate quæ conſiſtens dicitur, imò vero & antecedente & conſequente eam ætatem, paucis mutatis vel additis, bellè ſeruari. Senectutis regimen præcipuum hic non tractamus, quod præter Galenum, cum ab aliis in vniuerſum deſcribitur, tum præſertim proprio libello tractauit egregius ſenex medicus Antonius Fumanellus Veronẽſis. Dabis igitur pie lector operã (in Dei gloriã & proximi cõ modum) vt floridiſsimos conſiſtentiæ

V. de Tuenda ſanitate.

annos incolumes cum tua prudentia, tum etiam noſtro conſilio tranſigas:hęc namq; ætas flos vitæ dicitur. Tranſiges autem,ſi quæ à maioribus noſtris præcepta, & hoc compendio per me notata ſunt,diligenter obſerues, quorũ potiſsimum exercitatio eſt. Quare recte Galenus,omnes amicos ſuos qui diligentem exercitij curam habuêre,ſemper ſanos fuiſſe teſtatur. Sed quoniam non quoduis nec qualibet hora opportunũ

Exercitij tempus. & laudabile exercitium eſt, de tempore quo peragendum eſt,deq; illius generibus tractare iuſtum eſt. Tunc hora, vt inquit Auic. corpus exercendi peropportuna eſt, quando in eo ipſo corpore quod exercendum eſt,praui humores non exiſtunt,quos exercitium per agitationẽ & calefactionẽ per corpus diſpergat,aut ad membrum aliquod princeps aut principi miniſtrans,aut aliam corporis partem declinare, vel intendere & putreſcere faciat. Ad hæc alui & veſicæ excrementa priusquàm te exerceas, depoſuiſſe,& cibum ante aſſumptum concoctum in ventriculo eſſe, operæpretium eſt. Nam & Hippocrates, præter rationẽ ipſam,præcipit vt labores cibos præcedant. Quamobrẽ poſt cibũ cauendam

6. Epid. Par. 4. Aph. 28.

dam exercitationem puto: quoniam & accidentia animi fortia, & motus corporei fortes concoctionem impediunt, putredinisq; cauſa ſunt: quamuis leuem ambulationem, vt cibus ad imam ventriculi partem accedat, (vbi melior fit cibi cõcoctio) pfuturã arbitror. Poſteaquam verò cibus è ventriculo egreſſus eſt, nec tamẽ fortior adeſt fames, tũc competẽs hora exercitij eſt, æſtate quidem in exortu ſolis, ne duplici calore afficiatur corpus: primo autem vere & autumno duabus poſt ſolem exortum elapſis horis, vt frigus matutinum vitetur. Vt enim meridianus calor noxius eſt, ita matutinum frigus, autumno præſertim & hyeme, fugiendum eſt. quanquam & domi ſimulatq; de lecto ſurrexiſti, exercere te valeas. Hyeme verò, tepefacto aëre in domo, aut in operto quouis loco & circa meridiem, exerceri Auicẽna præcipit, ne cõmoda exercitij tollat frigus, aut impediat: nihil enim virtuti regitiuæ totius, frigore infenſius eſt: præſertim cũ maius quoddã excalfacto corpori repẽte accidit. Cũ verò plura ſint exercitij genera, ea potiſsimũ q̃ cognouero eſſe pſtãtiora & magis his quibus ſcribo opportuna, cõmemorabo.

& Gal 5. de Tuenda ſanit.

Anni partium exercitium.

Deambulatio. Primũ itaq; deambulatio occurrit, quæ frequentius præſto, tum leuis & fortis exercitatio eſſe poteſt. Náſi leuis motio & plana ſit, debile exercitiũ eſt, quo feruidis méſibus & prima autumni parte vtaris, quoniam per hæc tempora calor aëris & ſiccitas præualet: non igitur (præcipuè bilioſo homini) motione forti magis inflammandum, & exſiccãdum eſt corpus: & profectò nullum eſt tempus quo minus æſtiuo exercendũ ſit corpus: quamobrem quiete potius (in regione calida) quã forti exercitio eſt opus: quoniam nihil eſt quod innatũ calorem adeò incẽdat ſicut labor & motus. iterata verò perdiu & abſq; interpoſita mora fortiuſculũ exercitandũ eſt, quod verno tempore agẽdum eſt, quia vernũ exercitiũ iure optimo maius quã æſtiuũ eſſe debet. Vnde lõgiorẽ ambulationẽ, ſuauem tamen, peropportunam hoc tẽpore arbitramur: longiorem quidem, vt ſuperfluitates quæ per id tempus antecedente hyeme congeſtæ ſunt, facile reſoluat: Leuiorem autẽ, ne calefaciat, & nimia agitatione homines feruere (præſertim calidioris temperaturæ) faciat: id nanq; leuioris & longioris exercitationis genus calidis & humidis corporibus

Aeſtas.

Ver.

poribus plurimum conuenit. Fortis autem ambulatio & maxime perardua atque inæqualia, vt per ſcalas aſcendendo & deſcendendo iteratis vicibus, ita vt anhelitus magnitudo & frequentia adſit, verum & laudabile exercitium eſt, quo per frigida & humida tempora exerceare liberius. Eſt alterum exercitationis genus de quo ſcripſit Galenus, ſed grauibus & occupatioribus viris, capitiq; læſo inopportunum, qui ludus paruæ ſphæræ ſeu pilæ dicitur. in hoc enim ludi genere omnia corporis membra & ſingulæ partes æqualiter mouentur: ſed capiti obeſſe ſolet, quoniam deprimi frequenter euenit: idcirco dum luditur, ſtare, & caput erectum tenere oportet: id quod inſtrumento quodam quod ex reti & ligno in circulũ ducto fit, quo pila ludendo excipitur, ferè conſequeris. Accedit ſuauiſsimæ exercitationis genus, quo opportunè ruſticando, vti poteris: Equitatio nanque laudatiſsimum exercitium eſt, capiti & vẽtriculo ac inteſtinis maiorem immodũ conferens, quod priſcis & poſterioribus pergratum ſalubréque extitit. Laudo autem exercitium quod ab Auicenna ad trahendas materias à capite ad inferiora,

Deambulatio fortis.

Paruæ pilæ ludus.

Equitatio.

Exercitium pro capite.

riora, traditum eſt: fit autem in hunc modum. Ligato ligno in fune trabi infixo, appenſis manibus, ita vt à terra leuatus ſis, pedes mouendos te exerceas. Veruntamen optimè purgatum ſit corpus neceſſe eſt, ne fortè ſuperfluis humoribus ad imas partes detractis, abſceſſus contingat: Luctã verò, ac Palæſtram, & ſaltationes, quæ inter fortia exercitij genera numerantur, vtpote publico aut ſtudioſo viro minimè congrua, non pertractabo. hîc tantum obiter hoc non præteribo, eos exercitatione vti debere vehementiore, ac contentiore deambulatione, qui valentioris alimenti cibum ſumpſerint, nempè venatu, palæſtra, curſu, diſco, pila parua: & ſummatim quodcunque exercitationis genus his conuenit, quod reſpirationem vehementiorem concitare poſsit, ac calorẽ augere, & tenui quodam ſudore humectam cutim perfundere. Etenim exercitatio acuta corpus tenuat: contraria craſsius reddit multa corpus ſiccat: mediocris obeſum præſtat. Iis autem qui tenui victus ratione vtuntur, ſatis erit etiam breuior deambulatio. Sunt verò alij qui impenſe calido temperamento ſunt, & qui exercitari prorſus non debeant:

Lucta.

Exercitium fortius quibus cõueniat.

Quinam exerceri non debeant.

beant: ſed abunde his ſatisfaciant inambulatio, balneum, & mollis ex oleo frictio. graciliores nanque tales ſunt, & bilioſi admodum. Illud perpetuò obſeruandum, vt tantiſper ſe quis exerceat, dum nondum laſsitudinem exercitatione contrahat, quam ſi suboriri perſentiſcat, deſiſtere conuenit: ita enim corpus cum ſuis partibus exercendum eſt, ne excrementitiæ materiæ, quę augeri per ocium ſolent, congregentur, quum vero ſudor apparet, laborq; (vt dixi) non leuis in motu percipitur, ceſſandum ab exercitio, ſudórque abſtergendus eſt: tum paulò poſt quietem, reficiédum eſt corpus, ipſis nanque exercitationibus, ſicuti & cibo & potui, aliiſq; rebus menſura congrua adhibenda eſt, quæ rem ipſam neque vltrà quam par ſit, protrahat: neq; etiã de illa adimat: quia exceſſus diſſoluunt vires: defectus verò tantum de vtilitate adimunt, quantum ipſi à recta menſura deficiunt. facultates enim noſtrę robur ſibi comparãt, ſi moderatis congruentibusq; exercitiis foueãtur. Sed leuia exercitationis genera, quę vix nomen exercitij merentur, tum quæ partibus corporis opportuna ſunt, quã breuiſsime perſtringamus: quorum primum

Exercitij terminus.

Quid poſt exercitiũ fiendum.

Congruã in omnibus mẽſuram requiri.

Leuia exerc[itia]

Leuia par tiū exercitia. primū iam antea explicatum eſt, ſuauis inquā deambulatio: Cui fricationes accedūt, quæ cōualeſcentiū & ægrotantiū interdū exercitia ſunt: non enim ſanis ſufficiūt, vt Plato in Timęo elegantiſsimè, quē Galen. ſecutus eſt, docuit, eas verò profuturas cū in diuertendis à capite vaporibus ad extremas partes, tum in aperiendis meatibus vt facile diffientur materię ſubtiliores, credimus. Quinimò veteres ante & poſt quodlibet exercitationis genus adhibere fricationes & vnctiones cōſueuerunt: ante quidem, vt apertis per fricationē meatibus, facilius exire poſſent materię: poſt verò, vt quæ egreſſa materia eſt, abſtergatur à cute, & quæ in carne retenta eſt, diſſoluatur: quæ mihi res ſummopere cōferre videtur. Itaq; te hortor vt priuſquā è lecto ſurgas, pectus, dorſum, & vētrē leuiter, fortius autem brachia & tibias manibus aut linteo calidis fricari facias: aut tu ipſe quas potes partes fricādo, te exerceas. Nam ea frictio concoquit etiā crudū ſuccum, ſimulq; corpoream molem animatis nutrit. quin etiā ſi contigerit ſudor poſt exercitiū, abſtergi cū leuiori fricatione facias. Dura porrò frictione ligari corpus, molli ſolui, multa extenuari,

Fricatio.

tenuari, mediocri craſſeſcere, autor eſt Hippo. Iuuerit etiam quando itur dormitum, ſi fortè capitis grauedo adſit, tibias & manus fricare atq; comprimere: ita enim vapores qui ſuperiora petunt, ad inferiora deriuātur. Veſpertina inſuper totius corporis frictio iis vtilis eſt, quos vel laſsitudo valida premit, vel ſiccitas male habet, vel atrophia macerat: cui tamen olei perfuſio tēperati, ſeu inunctio, ſubſequi debet: niſi vngendi antiquorū mos exoleuiſſet cum multis aliis rebus. Oleum ſiquidem non ſolum poſt, ſed ante frictionē etiā in apotherapeutice ſeu recuratrice frictione poſt exercitationem ac laſsitudinē adhibebāt, quod ad velocitatem frictionis conducit, remittit tenſa, ſimulq; mulcet ac mollit membra defatigata. Leuiſsimum itē exercitationis genus & aptiſsimum eſt, vehi nauicula. Sed motiones quæ partes quaſdam exercent, præter fricationes, particulatim percenſeamus. Arcum manibus contrahere, lapides aut quæuis grauia ſedendo aut ſtando iacere, brachiorum & vicinarum partium exercitium eſt, quanquam in hoc totum etiam corpus exerceri poſſe videtur. Vocem autem humilem

Frictio in veſperi quibus cōferat.

Olei vſus in frictione.

Varia partium exercitia.

primo,

primo, deinde altam legendo mittere, linguæ gutturis, pectoris, ac pulmonis exercitatio eſt: quę etiã ventriculo conferre ſolet. Capitis verò exercitiũ præcipua cura obſeruandum eſt, quoniã cerebrũ inter cæteras corporis partes frigidiſsimum eſt: ſeruandus igitur omni induſtria eſt ſuus calor innatus, & ne multitudine ſuperflui obtundatur, diligentiore opera vigilandũ. Itaq; velim quotidie dum è lecto ſurgis, depoſitis alui & veſicæ excremẽtis, fricationibus adhibitis (vt monui) petiis lineis mundis, ſiccis, parum calidis, ab anteriori parte verſus poſteriorem caput fricando exerceas, ſintq; primæ fricationes leues, quibus fortiuſculæ ſuccedant, tum pectine anteriore pręſertim & ſuperiore capitis parte retrorſum trahendo, & rurſus petiis (ſeu linteolis) caput mundando vtẽdum eſt: quæ ſi puluere ligni aloës vel caryophyllorum & roſarum ſiccarum ſuffiantur, cerebro ac ſenſibus longè magis conferent. Equidem præſentaneũ auxilium ex fricatione & pectinis vſu percipies: Naturalis enim calor excitatur, meatus aperiũtur, quibus obſtructis materiæ retinentur & cerebrum patitur; adapertis verò difflantur

Capitis cura habenda.

materiæ

materiæ & vapores, cerebrúmque ſyncerũ & validum redditur. Inualuit opinio apud multos præſertim vulgares homines, caput nõ eſſe abluendum, habentq́; vulgatũ ſed minori ex parte verũ carmẽ, ſæpe manus, raroq́; pedes, caput verò nunquã, quibus breuiter dico, ea pręcipuè capita lauari debere quę cerebrum habent humidum: vel eorũ qui comam nutriunt, in quibus ſuperfluitatum interiorum expulſio retinetur ob capitis & capillorum immunditiã, quæ non parum nocet, cum vaporum ac fumorum, poros obſtruendo, egreſsiones reſolutionesq́; impediat: quæ ſordicies per conuenientem capitis ablutionem remouetur, ob ea incommoda dicebat Auicenna non conueniens eſſe capillos aut barbã prolongari permittere, quod ſordiciem terreſtrem craſſam obſtruentemq́; circa radices retineant, niſi bene à ſordicie mundentur. His igitur præcipuè ac etiam illis qui lauari conſueuerint, bene calida vt lauentur Auenzoar præcipit: roſarum verò ſiccarum pugillus & ligni aloës nec non florum camæmeli, aut betonicæ in frigidioribus ſi tãtillum ea in aqua vel lixiuio debili infuſum fuerit, certè præſtiterit,

Capitis lotio.

Can. 3. Fen. 3. cap. de ophtalmia.

(qui caput debile aut frigidum humidúmque ac memoriam inde læſam reſtaurare voluerit, optima & facilia remedia reperiet in opuſculo meo de memoria reparanda edito,) ſtatim verò atque lotum eſt caput, lineis linteolis mundis ac ſiccis tum calefactis diligenti cura ſiccandum, benéque muniendum eſt ne vento aut frigore lædatur. Ego tamen non lauare, hyeme potiſsimum aut ſæpe, ſatius duxerim, iis præſertim qui abſque capillis vt plurimũ degunt, frequenti tamen vſu fricationes iam dictæ & pectinis miniſtratio habendæ ſunt: quoniam præter iuuamenta quæ diximus, maximum etiam viſui præſidium afferunt. Viſus autem peculiare, exercitium eſt res minutas & luminoſas non ſine menſura aſpicere: quanquam in Canticis Auicenna exiles figuras & confuſas, tum ſubtiles & minutas literas inſpiciendas non eſſe exiſtimet. Auditus verò exercitium eſt ſonos lenes, interdum etiam magnos audire. Sed à fortioribus obiectis vt in hoc ſenſu, ita in aliis cauendum eſt. Quoniam, vt Ariſto. ait, excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.

Viſus exercitium.

Auditus.

Balneũ.

EXercitij vices ſupplet aliquãdo balneũ, vel aëreũ, vel aqueum in aqua dulci:

dulci: nã de mineralibus aquis quæ ther mæ dicuntur, nihil dico, cum ad curatio nem morborum potius ſpectent, aëreo vtãtur ieiuni qui craſsiores ſunt, & concoctis ſuperfluis humoribus, aut excremẽtis abundant, aqueum verò graciliori bus magis cõueniet, cuius vſus varius eſt pro intenſiori aut remiſsiori caliditatis gradu: de quo Galenus ſic inquit, Dulcium calefactarum aquarum ſi temperata ſint, vis calida & humida eſt: Sin tepidiores ſint, humida & frigida: Quod ſi iuſto calidiores reddantur, calida quidem, ſed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahíque exiles eorum meatus cogunt, ita vt neque madeſcere ab extrinſecus accedente humore poſsint, nec excrementi quod intus latet, quicquam emittere: ac paulò poſt: Balneum ſi probè adhibeas, ipſum quoque apotherapiæ pars fit. Nam duras, tenſasq; partes emollit, excrementum, liquamentumq;, ſi quòd intus ad cutem hæret, euocat. Qui corpore conſtant carnoſiore, aut collectorum humorum multum circumferũt, noxam potius contraxerint intempeſtiuo horum vſu. Quibus tamen ipſis ſi euacuentur prius, iam impertiri hac iuuamentum

3. de Tuenda ſa. cap. 3.

ſuum queant, vtpote quæ meatus irrigent, atq; expediāt, ſatisq; per halitum digerant. Sed quemadmodum in aliis rebus moderatus vſus immoderato anteferendus videtur: ita ſe quoq; habet balneorū ratio, quippe haud quaquā præpropere iis vti oportet: potiſsimum ſi ex continua cruditate qui lauatur humores coaceruauerit, aut paulò ante cibis ſe expleuerit. Si quidem cibi nondū cocti, humoresq; crudi accumulati, caloris ad cutē impetu, vnà & ipſi properant: quò fit, vt inde in poſterum, quòd craſſiores facile ſimul egredi nequeant, obſtructiones ſuccedant. Ad hæc in vehementioribus frigoribus, & anni tempore æſtiuo, æquè ſunt fugienda, nam hyeme, diſſoluti qui antea quieſcebant humores, dum inter digeredum à cōtrario anni temporis impetu, in incautos validius irruit inuaditq; frigus, in neceſſariam aliquam partem impelluntur, ac morbum ibi creātes, grauiter hominem offendunt. Aeſtate verò media cum iam ardor viget, & calor ad externa propenſius fertur: balnei vſus, reliquū quod eſt caloris diſsipat, ac internas ita facultates debiliores efficit. Quòd ſi locus, ætasq; hominis cōſenſerint, multò iam

Quando noceant balnea.

impen

impenſius ſunt vitanda. Siquidem conuenientem opportunumq; balneorum vſum maximè auxiliari eſt perſuaſum: (Nihil enim æquè concoquit, aut malos ſuccos diſcutit, vt ſomnus à balneo:) at contrà obeſſe, prout alieno tempore, cunque minimè conuenit, vti contigerit. Porrò de frigidis lauacris, hoc eſt ſermoni annectēdum, ea inſuetis, ceu plus lædētia quàm iuuantia, eſſe fugienda: præcipuè ſi occaſio magni æſtus & fortis iuuentutis ætas non ſuaſerit, ſed is qui vti volet, gracilis & ſubfrigidus fuerit. nanque in eiuſmodi, frigus promptius ad profundiora penetrat, ac ſuccos quodãmodo cogit, neruosq; ad motionē ineptiores reddit, vt taceã, ꝙ interdũ in affectus his deteriores, qui temerè frigida ſe abluunt, incidant: atque inter cæteras optimũ corpus quoad augeſcit, frigida lauãdũ nõ eſt, ne eius incremētũ moretur. Vbi verò abundè eſt auctum, tũ frigidæ quoq; eſt aſſuèfaciēdũ, vt quę & illud roboret, & cutē durã atq; dēſam efficiat. Tēpus autē ad id percommodũ, eſt ęſtatis initiũ, vt antea hyemē, toto interpoſito tēpore, cõſuetudo minimè ſpernãda inducatur, incipiat aũt in die calidiſsima, & loco æquè calido.

Balneum frigidũ.

Frigidæ lotio quibus & quando cõueniat.

NVnc de cibo & potu agendum eſt. Principio illud obſeruaſſe cōtulerit, vt ſimpliciore cibo veſcaris. Simplex etenim cibus vtiliſsimus eſt, peſtifera autem varia diuerſaq; ciborum genera. Vnde veteres qui perdiu ſani vixerūt, teſte Galeno & Auicen. vnis epulis carnes, alteris panē ſolū comedebant Nolim tamen vni cibo te, præſertim ſi iunior ſis, aſſueſcere: quoniam Galenus illum Hippoc. Aphoriſmum explicans, Quæ ex longo tempore cōſueta ſunt, & ſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent: oportet igitur ad inſueta permutari: ait, non debere nos vni rei addicere, ne ab eo more diſcedentes, labamur in morbos. Et Cornelius Celſus ſanos vti victu populari debere conſulit. Nimiam tamen ciborum varietatem fugere, profectò rectius & ſalubrius eſt: quia plurimum laborat ſtomachus ſeu ventriculus dum variæ naturæ cibaria concoquenda occurrunt. Humida verò ſiccis, & frigida calidis, & frigidis calida, tum acribus dulcia miſcere, conceſſum eſt. Cæterum qui cibi in omnis exceſſus mediocritate cōſiſtūt, ij omnium comendatiſsimi ſunt. Eius generis panes optimi habentur: prætereà gallinarum,

Cibus.

2. ſert. aph. 5.

Varietas ciborum fugienda.

Cibi qui commendentur.

rum gallinaceorúmque carnes, nec non phaſianorum, perdicum, attagenarum, columbarũ iuuenum, merularum, turdorum, turturúmque, & ſimiliũ paſſerculorum. Piſces item ſaxatiles, pelagici, littorales, gobij, muneræ, percæ, & ſimpliciter omnes, qui neque inſuaue, neque mali odoris, neq; glutinoſum quicquam guſtu repræſentant: de quibus infra particulatim ſcribemus. Dandi tamẽ cibi pro corporum diuerſitate ſunt: quibus enim ſanguis eſt admodum melancholicus, humidi calidíque cibi ſunt dandi: quibus verò bilioſior, frigidi & humidi, verùm vbi pituitoſus exiſtit, cibis tunc opus eſt qui calefaciendi ſiccandíque vires obtineant. Sanguis porrò fit optimus, à modica exercitatione, & cibis tum boni ſucci, tum iuſto tempore modóque aſſumptis: præterea potione tẽpeſtatiua, modiceq; aſſumpta. Nihil autem in cibariis omnibus ad boni ſucci generationem tam pertinet, quàm ſi probè in vẽtriculo concoquantur: hæc ſiquidem & ſecundam, quæ in iecore & venis fit, & tertiã, quæ in particulis quæ nutriuntur, perficitur, facilius concoctionẽ admittunt. Seruandus itaque eſt in ſumendis cibis ordo con-

Cibi vt variãdi.

Sãguis vt fiat optimus.

veniens, vt ſtiptico & duro lubricus & humidus anteponatur: tum qui facilioris eſt coctionis ante eum ſumatur qui tardè concoqui ſolet: vt oua ſorbilia ante carnes, antéque panem & alia id genus ſumenda ſunt. Similiter qui ſuapte natura facile corrumpitur, vt lac, pariter humidiores fructus, de quibus in ſequentibus diſſeremus. Nam cum cibus facilis cōcoctionis poſt eū ſumitur qui tardè cōcoquitur, ad inteſtina trāſire nequit, ſed à prius ſumpto detinetur: quamobrem diutius quàm par ſit concoctus cibus vētriculo immoratur, & corruptioni aptiſsimus eſt: quæ res bonæ valetudini maximum affert incommodum. Sunt tamen quædam ciborum genera paruum inter ſe diſcrimen coctionis habentia, quemadmodū gallinæ & lactentis vituli, tum pulli gallinacei & hœdi, nec non vituli maioris natu & iuuenci carnes: & tūc nihil impedit, ſi quæ duriuſcula ſunt ad concoquendum, ante alia ſumantur, quæ paulò leuiora, proxima tamē illis ſunt. Hæc (vt arbitror) fuit Galeni ſententia: nec ſine ratione, quoniam grauiores ad concoquendum cibi potentiore vi indigent vt concoquantur. cōfeſſum autem

Ordo ciborū ſeruandus.

Quæ cibaria ſimul ſumi queant.

autem ab omnibus eſt inferiorem ventriculi partẽ ſuperiore & media in concoquendi munere potentiorem eſſe. Itaque difficilioris coctionis cibi ante eos ſumendi ſunt, qui tãtum ab illis diſtant in facilitate concoquendi, quãtum potentia imæ partis ventriculi in coquendo à prima diſtat & media : quod diſcrimen iudicio periti medici cõmittendũ eſt. Primũ igitur iuuenci carnes ante vituli maioris. hœdi lactẽtis & vituli minoris, poſt vituli maioris carnes comedi: columbacei verò pulli nec non gallinæ & capi ante perdices & pullos gallinaceos rectè edi poſſunt. nec timor eſt eas corrũpi in vẽtriculo, tũ quia nõ facile corruptibiles ſunt, tum quòd eadem ferè inter cibos in facilitate & difficultate coctionis, quæ inter ſuperiorem & imam ventriculi partem, ad cõcoquendum proportio eſſe videatur. quapropter eodem tẽpore coqui poſſunt in vẽtriculo, quia grauioris cõcoctionis cibi ad inferiorẽ potẽtioremq; partem, leuioris ad imbecilliorẽ miſſi ſunt. Illud præterea monẽdũ eſt, ne cru- *Cruda nõ edenda.* diores cibi edãtur, ſed omnia diligenti artificio & coctione parentur. Cauendum tamen ne cupediis aut lautioribus

condimentis illiciatur vẽticulus ad ni-
Nõ nimis irritãdus appetitus. mium cibũ: quippe cibus ſua copia one-
rans, etiam ſi boni fuerit ſucci, crudita-
tem, alui profluuiũ, & vomitũ genera-
re ſolet: Parcior verò quã neceſsitas exi-
Partioris cibi incõmoda. git, cauſa eſt, cur corpus nõ alatur, & im-
becillũ fiat, nec amplius cum priſtina fa-
cilitate ſolita obeat munera, quòd cor-
pus inane reddatur, neq; ſpiritui ſuffi-
Extrema etiam vitanda. ciẽs alimẽtũ ſuppeditet. Quippe vt lar-
gior nutritio nocet, ſic abſtinẽtia om-
nimoda, nauſeã inducit, vẽtriculũ lędit,
reſoluit vires, ac prauũ ſuccum accumu-
lat. Et quemadmodũ praua victus ratio
ſegniores nos, ac mẽte retuſa: eodẽ ſanè
modo, quę accõmoda ſit, perſpicatiores
adq; intelligendũ aptiores facit. Sed in
vniuerſum hæc notata ſint. Nunc ſigilla-
tim cibi & potus genera tractãda ſunt.
ac primo panis occurrit à paſcendo (vt
Panis. inquit Nonius) dictus. Veſcẽdũ pane tri-
ticeo eſt ab extraneis rebus purgat o. lo-
coq; ſalubri collecto, qui cõueniẽti fer-
mento cõfectus modicoq; ſale condi-
tus, tum bene agitatus manibus, beneq;
decoctus, nec tamẽ exuſtus ſit. eodẽ ve-
rò quo factus eſt die, poſteaquã calorẽ
ab igne cõquiſitũ amiſerit, Auẽzoar co-
medẽdũ præcipit, quòd in ſanitate cõ-
ſer

ſeruanda plurimũ poſſe putat: ſupra verò dieͤ vnum comedi vetat, quoniã ſuam temperatã complexionem amiſerit: & quanto magis induratur, tãto grauioris concoctionis efficitur. Auicenna tamen debere per noctẽ vnã panẽ manere antequam edatur, opinatus eſt: quãdiu verò calidus eſt, vitandũ putat: quoniã à natura (vt Auicenna ait) receptibilis non eſt, tũ ſitim ſua caliditate facit, ac propter vaporoſam humiditatem natat in ventriculo, tardeq; deſcẽdit: quinetiam calorẽ extraneum immittit vẽtriculo, eiq; dominatur & officit. vitãdus igitur calidus eſt, & qui duos dies æſtate, hyeme verò tres attigerit. Neq; oportet nos in purgãdis ſeminibus, quæ ad eſſum cõparãtur, eſſe negligẽtes: perſuaſos, etiã ſi noxã quæ quotidie fit, ob exiguitatẽ ſenſu nõ percipimus, ꝙ tamen lõgo tẽpore ex ipſa acceruat, (vt in multis rebus aliis fit) tãdẽ erupturũ. poſteaquã de pane egimus, quẽ Homerus medulam hominum vocitat, ac ſacræ literę cor hominis cõfirmare dicũt: nũc de vino, ꝙ ab eodẽ robur hominũ dicitur, ab hiſdẽ verò cor lætificare, agendũ eſt. *Semina ante molitionẽ purganda.* *Vinum.*

EQuidẽ in vino ſita vis maxima eſt, varioſq; & magnos effectus è vini potu naſçẽtes, cũ ab Ariſtot. & Galeno,

tum à poſterioribus medicis annotatos cernimus:inter quos præcipuus cũ breuitate ac poſtremò fuit clariſsimus ac

Com. Dioſc. lib. 5. cap. 7.

diligẽtiſsimus And. Matthiolus Senenſis medicus:cuius nulla verba refero, ne commentarium ex commẽtariis fruſtra faciam, méque alienis plumis ornem, præſertim cum eius libri omnibus & vbique ferè ſit expoſiti. Nam (vt ſuccincte rem expediam) Vinum quod bo

Moderati vini vtilitas.

num eſt, ſi moderatè ſumitur, copioſum & ſubſtantiæ mediocris, tum vehementis luminis & ſplendoris generat ſpiritum:ideóque & confortat ipſum, & animum recreat: quapropter non immeri-

Immoderati nocumenta.

tò maximã lætificãdi & cõſeruandi vim obtinet. Immoderate verò ſumptũ, (vt hoc tempore à plurimis vbique fit) maximè noxium & plurium morborũ cauſa eſt: & enim cerebrũ ſenſusq; omnes & neruos apertè lædit, totúmque corpus nimia humectatione conficit. idcirco & temperatè bibendum, & è meliori genere ac loco diligendũ eſt:quod vt aſſequaris, nonnulla vini genera (neque enim omnia poſſum, nec ratio cõpendij patitur,) quæ meliora habentur &

Vini electio.

ſunt, perſtringamus. Vinum præ cæteris eligendum illud eſt quod nec vetus

ni

nimiũ,nec recẽs admodũ, ſed inter nouũ & vetus mediũ eſt tum bene purgatum & clarũ, quodq; ad colorẽ vergat rubeũ,ſeu ad citriũ , tum bono ſapore, nec nõ ſuaui odore præditũ ſit: tali inquam ſapore præditum ſit qualẽ guſtus neç acrẽ valde nec dulcẽ percipiat. res nanq; acres & põticæ,pariter & dulces, obſtruunt facile:illæ quoniã cõſtipant, hæ verò quia incõcoctæ,& præcipuè vinũ,ad membra & venas trãſeũt. Vt putarit Auerrois(licet in re medica nõ multæ ſit autoritatis) ſtatim atq; bibitũ eſt vinum,ab hepate incõcoctũ trahi. Vinũ præterea albũ ſubtile,æſtiuo pręſertim tẽpore,cum medicinæ proceribus laudo,hoc nanq; eſt quod Galenus medicorum princeps verusq; & legalis experimẽtator(vt etiã Auerrois ait)in multis Italię locis ſe inueniſſe teſtatur : in quo nec aſperitas, nec põticitas , nec ſtipticitas, nec amaritudo,nec dulcedo inuenitur :nec ab eo flatus generatur,ſolũq; hoc vinum abſq; nocumẽtis inuenitur, quæ cætera vini genera & aquę potum, ſequi aſſolẽt.quamobrẽ vinũ hoc ætati validæ vel cõſiſtẽti, & tẽperaturæ calidæ,æſtiuo pręſertim tẽpore,cũ propter alia,tũ etiã quod capitis dolorẽ nõ efficit,

Vini albi vſus.

3. Reg. ac.10.

Vinum ablutum, ſeu Auicennæ. cit, ſed potius eũ tollit qui ex ſtomachi ardore prouenit, cõueniet. huic germanum eſt vinũ quod à priſcis ablutũ dicitur, & in Italia præſertim in Gallia Ciſalpina ſeu Lõbardia, Vinũ Auicennæ vulgò nominatur. Fit autẽ fere in hunc modũ: tres muſti partes, aquę vna, ſimul coquũtur donec quarta pars minuitur: alij vuis calcatis aquam proportionatã iuxta vini potentiã addunt, ac poſt aliquot dies in vaſa reponunt. Frigidiore verò anni tẽpore, aut temperatura vel ætate debilioribus, rubeũ vel citrinũ, *Vini temperandi modus.* ni aliud vetet, eligendũ eſt. Quod ſi fumoſum valde extiterit, cõmixtione aquę tẽperandũ eſt, ne caput aggrauet & ſitim pariat: nec tamẽ dilutius admodũ ſit, quoniã ventriculũ debilitat, & vẽtoſitates in eo generat. mediocriter verò ,, dilutũ, quod tẽperatũ appellatur, Galenus laudat: quoniã humores tẽperat, calorẽ naturalẽ excitat, & ſine lęſione mẽbra penetrat. profectò vnũquódque ex his vini generibus pręſertim homini cõſueto, conferre ſolet: Nã virtutẽ roborat, tũ vtrãq; bilẽ, vrinã ſciẽdo, expel- *Vinum vt variã dum.* lit, & humiditates maturat, ſubindéque materias à ſuperioribus ad inferiora inclinat. vnde caput alleuiat, niſi debile ad modũ

modũ ſit. Cęterũ in ipſorũ vinorũ exhibitiõe, nõ minus regionũ tẽporũ, exercitiorũq; , quã affectuum & tẽperaturarũ hominũ, ratio eſt habẽda, ſicut moderata cõſeruemus ſimilibus, immoderata corrigamus cõtrariis. Tẽperaturis igitur (vt nuper innui) frgidioribus & ſiccis, rutillũ dulceq; vinũ, vtpote calidũ, accõmodatũ eſt. Cõtrariũ verò, tẽperamẽtis atq; diſpoſitionibus calidis: Vitãda inſuper quæ nimis veſtuta ſunt, nimisúe recẽtia. Nã illa præter modũ, hæc nullatenus, quãdiu recẽtia fuerint, calfaciũt: quæ tãtũ abeſt vt aliquẽ vſum cibis cõcoquẽdis afferãt, vt etiã ipſamet cõficiãtur ægerrimè. Superuacaneũ autẽ eſſe puto monere, ne vinũ ieiunus qs bibat, quia modeſtis viris ſcribo, nõ ebrioſis: plurima etenim impedimẽta & pituitoſos morbos huiuſcemodi potus adferre ſolet: inter quos maxime verẽdus eſt q apoplexia dicitur. Poſt epulas itẽ plurimũ bibere noxiũ eſt, propterea quod cibũ incõcoctũ penetrare faciat. Nũquã enim quãdo in vẽtriculo cõcoquitur cibus, licet multũ bibere. Poſteaquam verò è ventriculo egreſſus & bene cõcoctus eſt, ad abluẽdũ vẽtriculũ & penetrare cibũ in venas faciẽdũ, largiorem

Vina quæ vitanda.

Ieiuno ſtomacho non bibendum.

A cibo nõ bibendũ.

Sitis quomodo extinguatur. rẽ potũ Auicẽna cõcedit: ante verò, abſtinẽdũ eſſe, niſi forte maxima vexet ſitis, præcipit. Ad extinctionẽ verò ſitis ſi fortior ſit, parũ bibere, vel æſtate frigida potius os colluere, ſatis fuerit. Grana ta itẽ medij ſaporis præſtò fuerint, quæ etiã poſſunt quãdo ex vini potu mordicatio accidit. *Super quos fructus non bibendũ.* Super cibum præterea ex quo prauus humor gignitur, quale eſt fungorũ genus, bibere Auicẽna prohibet: ſimiliter ſuper tales fructus quales ſunt melones, chryſomela, & id genus alia: quoniã vinũ huiuſcemodi fructus ad venas tranſire facit, vnde hoc modo miſcẽtur ſanguini, & corruptionis eius cauſa ſunt. Huius tamẽ cõtrariũ noſtræ ætatis homines faciũt, qui vinũ & quidem optimũ (remediũ, vt ipſi aiunt, fructũ) cũ hiſce fructibus libẽter hauriunt, & aliquando medicos ſocios & applauſores habent. Satius autẽ foret ſi vẽtriculo ſubuenire velis ne ex frigiditate & humiditate illorũ fructuũ lędatur, id fiat ſumẽdo aniſum, aut cinnamomum, aut gingyber, aut mel, vel alia id genus, *Vinũ mel litũ, aut dilatum, noſcere.* Acceſſorij loco ac veluti parergon narrationi de vino addã hæc paucula: Cõtingit aliquãdo (vt iam in ſummo eſt rerũ multarũ impoſtura) vinũ melle miſceri

ſceri, vt ſuauius ac dulce appareat: ſi igitur ita adulteratũ ſit, illico dignoſcitur, ſuper candens ferrum conſperſis guttuli paucis: reſoluto enim vino vtpote tenuiori, mel reſidet, quòd ſit ſubſtantiæ craſsioris. Si ſuſpicio eſt ne vinum aqua dilutum ſit, pirũ in vino impoſitũ indicabit: nã ſi ſupernatauerit, merũ eſt vinũ: ſi fundũ petat, mixtũ aqua eſt, poſſem alia huius farinæ adducere, niſi hæc nũc ſatis fore crederẽ. Sed de hora comedẽdi iam dictorũ ac ſimiliũ fructuũ genus, in ſequẽtibus diſſeremus, quãdo de bene nutrientibus cibis egerimus. Nãq; poſt panẽ & vinũ duo maxima ac præcipua vitæ ꝑſidia, carnes accedũt. Etenim (vt Auicẽnæ verbis vtar) Caro eſt cibus confortans corpus, & magis propinquæ conuerſionis in ſanguinẽ, præſertim ſi de laudabili quadrupedũ aut volucrum ſit. Eligũt pro ſanitate tuẽda ſapientes noſtri ex quadrupedibus carnes hœdorũ & vitulorũ lactentiũ: quæ eò præſtabiliores ſunt, quo & lacte optimo & bonis paſcuis nutriti ſunt. Animaliũ enim quæ ſanã cõplexionẽ nacta ſunt, carnes iuniorũ grandioribus natu meliores habentur: vt in hœdis, vitulo, & ſimilibus: cõtrà in humidã temperaturã habenti-

Carnis vis.

Carnium electio.

bus,minores natu fugiendæ ſunt. Vnde Auicēna dicit,agnos annū decet attigiſſe. Maximā aūt in hoc vim habet regio, vnde in oriētali & meridionali plaga, agninas & ouinas carnes edere conceſsit Auicenna,quas ego in regiōe noſtra humidiore & in humidis corporibus nō ſatis ꝓbo. Rarius itaq; & æſtate potius & Autūno, quo tēpore ſiccitas viget, agninis carnibus veſcēdū eſt. Quod ſi hyeme & primo vere interdū eis veſci cōtigerit,aſſatas potius quā elixatas edere,certè p̄ſtiterit. Nō vetarim tauri iuuenis bn̄ nutriti bn̄q; exercitati carnes hyemali tp̄e ac vernali edere. Tūc em̄ vētres calidiſsimi ſunt natura, & ſomni lōgiſsimi, vt ait Hippocrates,quare cibū grauiorē ad concoquendum melius ferunt:æſtate verò & autumno leuioris coctionis cibi edendi ſunt: quoniā præ calore aëris imbecillior eſt calor innatus. Craſsiores verò & ſicciores ac duriores carnes,quales vaccinæ ſunt,& aliæ id genus, reprobo: quoniā præter alia incōmoda q̄ propter duritiem & cōcoquendi difficultatem faciunt,illud maximum eſt,quod mentem è ſuo ſtatu dimouēt. Domeſtici verò porci carnes,plurimum quidē alimēti afferre guſtumq; oblectare nouimus,ſed humidæ

Temporū diſtinctio in eſu carnis.

Vaccinæ

Porcinæ.

midæ nimis (præſertim ſi iuniores) & ad cõquendum graues ſunt. quamobrem iis qui laborioſas exercent artes, fortémq; habẽtibus ventriculum, relinquẽdæ ſunt: mediæ tamen ętatis vt à ſex mẽſibus ad annum, ſemota pinguedine multa, his qui reſtauratiõe multa indigent, nec imbecilli ſunt ventriculo, ſummopere laudarem: cum nullæ carnes (Gale. etiã teſte (nutriãt melius ac magis. Sylueſtres autem porci laudãtur, quoniam exercitatione & pabulo ſicciore minus humidi ac ferè temperati redduntur. Leporis verò carnes hyeme potius & primo vere ſuã ob ſiccitatem, raro tamen, edendæ ſunt: quoniam melancholicum humorem generant. Cerebrum tamen cerebro p̃ſertim nimis humido, & corpori quod mollitiè laborat, plurimũ cõferre ſolet. Pennatorũ verò genera cum plura ſe nobis offerãt, nos gallinas & capos hyeme ac primo vere, pullos autem gallinaceos æſtate & autumno edendos cenſemus, quia humores bonos generãt & malos temperant: quo tempore coturnices, quin etiam gallos ſylueſtres qui Phaſiani vocantur, & Perdices iuuenes edere optimum eſt, quoniã & bonæ cõctionis, optimi nutrimẽti, & paucarũ

Gal. de Euch. & Cacoch.

Lepus.

Aues. & Altilia.

Phaſiani. Perdices.

ſuperfluitatũ ſunt:tum etiã quia vẽtriculo cõferũt, & os eius aſtringũt, iuuenes dixi quoniã tẽperatiores ſunt, quẽadmodũ & alia multa laudabiliũ auium genera:nã frigidæ & ſiccæ temperaturæ

Coturnix dicũtur. Auicenna Coturnices non edẽdas putat, quod ex earũ cõmeſtione timeatur ſpaſmus & tetanus, nõ ſolũ quia elleborũ comedant & eo nutriãtur, ſed etiã quoniã in earum carne hæc ſita vis eſt. Sed vtinã ſæpe illas haberẽ: neq; enim eos morbos timerẽ incurrere. Sciẽdum verò antiquorum Coturnices eſſe Qualeas noſtras, noſtræ autẽ Coturnices ſunt nemorũ aues roſtro ac pedibus rubeis. Cęterũ harũ differẽtiã & hiſtoriã

Paſſeres. abũdè deſcripſit Al. Mundella Epiſtola 6. Paſſeres quoniã calidi nimiũ & ſicci ſunt, ſpreuiſſe, ac ſenibus vxores iuuenculas habentibus reliquiſſe, contulerit.

Turdi. Turdos ſecunda autũni parte hyemeq́; concedimus, nimiã tamen eorũ pinguedinẽ vitandã ac ganeonibus relinquendam ducimus. Vituperabiles autẽ ſunt quas Latini à ſono vocis Querquerulas,

Qualeæ. vulgares autẽ Qualeas vocant: quoniã pauci exercitij ſunt, tũ calidiores & pinguiores turdis ſunt: quę tamẽ Italis pręſertim Mediolanenſibus quo pinguiores

res

res ſunt magis arridēt. Colūbi autē domeſtici ad concoquendum grauiuſculi ſunt, pręcipue pulli qui nōdū volare incipiūt, quoniā ſuperfluū humorē obtinent. Volantes autē pulli melioris humoris & leuioris concoctionis habētur. Sunt autē ſylueſtres, quia exercitatiores, domeſticis leuiores. Auicenna tēpore æſtiuo, propter humiditatem (vt puto) eos edendos putat: alibi ſuccū acerbæ vuæ quæ acreſta dicitur, & coriādrū, ad remouendū eorū calorē, adhibet. cōtrà ego potius autumno qui frigidus & ſiccus eſt, tum hyeme ac primo vere borealibusq; tēporibus, edendos arbitror: quorū etiā humor, aſſatione, quadā ex parte tollitur. Turtures autē meliores ſunt, quoniā minorē humiditatē ſortitę ſunt: quinimò putant multi ſiccæ cōplexionis eas eſſe: nec verò nimium calidæ ſunt, mirabilemq; proprietatē cōfortandi cerebri & ingenij acuēdi habēt: quāobrē ſecūda autūni parte hyeméq; tutò edi poſſunt. Magnarū verò & aquaticarū auiū carnes vitādas ducimus, quoniā prauos & atros humores generāt. Anatis aūt ſiue terrenę ſiue aquatilis carnes, plurimi alimenti ſunt, ſed grauioris cōcoctionis. Quamobrē Athletis & labo-

Colūbini pulli.

Turtures

Auerr. 5. Coll.

Aquaticæ aues.

Anates.

rioſas artes agentibus, nõ delicatis & imbecillis corporibus, dãdæ ſunt: quãuis ea-
Hepata. rum hepata nõ reſpuimus, quoniam bona & ſuauia ſunt, bonúmq; ſuccum generent. quemadmodum & pinguiũ gallinarum & pullorum hepata ab omnibus laudãtur, ꝙ multi & boni ſint nutrimenti,
Teſticuli paucaſque incorpore ſuperfluitates re-
Alæ. linquãt. Teſticuli verò, præſertim gallorũ, oĩbus corporis partibus meliores eſſe dicũtur. Caro itẽ alarũ optimi eſt alimenti, quoniã exercitatior & cõcoctibilior eſt, pauciores, ob frequentem mo-
Caro circa oſſa. tionem, ſuperfluitates obtinens. Caro itẽ circa oſſa exiſtens, ſuauior & cõcoctibilior eſt: ſimiliter q̃ in dextra parte. Laxa autem caro, vt mamillæ & radicis linguæ, guſtui, quidẽ grata, ſed tardè cõco-
Partium carnis electio. quitur: cõcoctæ verò alimẽtum interdũ quidẽ flegmaticum, ſecundũ plurimum verò bonũ eſt.
Medullæ. Medullas & cerebella vẽtriculo infenſas eſſe Auicenna monuit:
Cerebella. quanquã cerebro humano cõferre gallinæ cerebrum, & fluxui ſanguinis narium quod ex velaminibus cerebri accidit, aſſatum præſertim cõferre, nõnulli putãt.
Pinguis. Pinguis item caro in flauam bilem & vapores malos facile vertitur. Vnde pinguedo & adeps pauci & mali nutrimenti ma

ti materia ſunt, cibumq; in ventre ſuble uant. Rectè igitur Auicenna, paucula a- liis carnibus miſcendã cõcedit, ſecundũ menſurã quæ delectet. Probantur porrò vnumquodq; etiã à genere carnis: quã- to nanq; animalium caro ab albedine de generat, tanto minus boni ſucci eſt: Cõ- muni verò omnium ratione, ex his quæ ſpeciei eiuſdem ſunt, quæ tenera adhuc ætate ſunt, alimentum præbent humi- dius: ætate autem conſiſtentia, calidius ſicciusq; . vtriuſq; deteriora, quæ iam cõ ſenuêre, quòd humorem adaugeant atra bilarium & excrementitium: idq; quo maiore corporis mole cõſtiterint, fue- rintq; exercitatiora. Agreſtia quoq; do meſticis calidiora ſiccioraq; ſunt. Quæ tamen ſi cõgruo omnia vſu exhibeãtur, pro conuenienti nimirum temperamen ti rationẽ, nihil incõmodare exiſtimen- tur. Salitæ verò quamuis ante acceptum ſalẽ fuerint humidæ, vim tamẽ exiccãdi & calfaciendi vehemẽtem adeptæ ſunt, paruiq; alimẽti euaſerunt: ac in vniuer- ſum ſalſamentũ omne putreſcẽtẽ corru- ptũq; ſanguinẽ ac melãcholicum gene- rat, & nocet hepati. Quamobrem rarius humidioréque tempore, hyemali ſcilicet, edẽdę ſunt. illud præterea Auiçẽnæ

Carnis genera.

Salita caro.

Color. notare nõ piget,nigri animalis carnes,ſi
Sexus. militer maſculi,ſuauiores & leuiores eſ
ſe.Auézoaris quoq; magni experientia
viri ſentẽtiã hoc loco citare(vtpote ſa-
lubrẽ)volui:is enim ſubitò,aut certe nõ
multo poſt atq; interfectum animal eſt,
Carnes non diu mortuæ, edendæ. carnes edendas eſſe arbitratur. Quod ſi
duriores ſint, quales Anatis ſyluestris &
veteris turturis, poſt necẽ ꝑ duodecim
horas hyeme,ꝑ ſeptẽ verò æſtate,coquẽ
das exindeq; edẽdas autumat:nec cõtra
Gal. de Attẽ.vic. ratione. riatur Galeno:quã ego ſentẽtiã & laudo
& probo: Alterãtur enim ab aëre, & ad
putredinẽ parãtur,quãdo occiſæ manẽt,
humido potiſsimũ & calido in aëre. id
apertiſsimũ in piſcibus eſt,qui meliores
procul dubio ſunt,quũ ſimulátq; exem-
pti de aqua ſunt,decoctos edimus: quã-
uis ob aqueũ humidũ citius putreſcere
piſces non ignorẽ. Quãobrẽ recte fuerit
ſi aliquo ſalubri artificio carnes coctiles
reddantur,quo citius atque fieri poteſt.
Calidæ an frigidæ ſint edendæ. poſt necẽ coqui & cõmedi valeãt.Melio
res aũt calidæ hyeme ꝑſertim & autũno,
quã frigidæ ſunt:ꝑter hœdinas,quas A-
uicẽna miliores eſſe frigidas, quoniã ea
rũ qeſcit vapor,quã calidas, arbitratur:
agninas verò calidas potius.quãquã vni-
uerſalẽ tradidit regulã,vt alimẽtũ ac po
tus,

tus,dum hyeme ſumũtur, ſint actu calida:æſtate verò frigida: ſed neutrũ ad rẽ perueniat,q̃ tolerari nõ poſsit. Artificiũ verò tale ſit. dũ pinguiſculæ carnes & teneræ valdeq; humidę ſunt, aſſari, hyeme præſertim & vere, expediet. reliquas verò elixari, æſtate prę́ſertim & autumno, conueniet: quoniam & leuioris concoctionis ſunt, & ſiccitati quæ viget per id tempus, obſiſtunt. Aſſatarum item carnium interiores potius, quoniam meliores humiditates intus collectæ ſunt, quã exteriores partes, edẽdas putamus. Ligno Iuniperi veru factũ carnes omnes q̃ in eo torrentur odore afficit iucũdo. Caro aſſata omnis tũc optima eſt atque tollẽda, cum optime olet: Saporis enim indiciũ eſt odor. Hactenus de carnibus. Nũc reliqua alimẽti genera percenſeamus: inter q̃ meliora eſſe oua gallinę, perdicis, & phaſianæ cognoſcim⁹: atq; ſemi decocta ita vt ſorbilia ſint, Dioſcorides laudat: quoniã & facilis cõcoctionis & optimi ſanguinis materia ſint: tum inter cordiales cibos Auicẽna enumerat, vitellũ cõplexionis tẽperatę cõſtituens: quãuis in Canone 2. vitellũ ad caliditatẽ, albumen verò ad frigiditatẽ vergere, totũ verò tẽperatum eſſe tradiderit. Serapio

Regula.

Carnes coquendi varietas.

Aſſatæ carnis cognitio.

Ouarum conſideratio.

aũt plus frigidũ quã calidũ eſſe arbitratur, nec iniuria: plus eñ frigidũ albumẽ eſt, quã vitellus calidus ſit: quippe qui tẽperatus aut propè tẽperamentum eſſe credatur. Sunt autẽ ante alios cibos ſumẽda, quoniã & velociter cõcoquũtur, & ocyus deſcẽdũt è vẽtriculo, & ocyſsime (præſertim vino cõmixta) nutriunt: etenim oẽs boni nutrimẽti proprietates obtinẽt, quod velociter in ſanguinẽ mutabilia ſunt, minimũq; ſuperfluitatis relinquũt: poſtremò ſubtile & clarũ ſanguinẽ, quo princeps mẽbrorũ alitur, generant: quippe qui ſubito ad ipſum cor pellitur, & in diſſolutiõe ſubſtãtiæ ſpiritus & materiæ cordialis p̃ſentiſsimũ remediũ eſt: q̃ verò aſſata & dura efficiuntur ad cõcoctionẽ grauia, & in vapores fumoſos cõuertibilia ſunt, vẽtrẽq; inferiorẽ ſtipticũ reddunt, quẽ ſorbilia leniunt. De q̃bus hæc ſunt Galeni verba in de Euchymia & Cacochymia circa lib. principiũ. Cochleæ (inquit) craſsi ſucci cẽſentur: itemq; oua, q̃ vel elixa, vel toſta, penitus ſint denſata. Frixa verò, mali ſucci, fumoſæq; in vẽtriculo cocturę exiſtũt, ſecũ etiã corrũpentes admiſtos cibos. Mediocriter verò cocta q̃ ideo appellãtur tremula, ad coctionẽ, digeſtionem,

Oua dura *Cochleæ.* *Gal. ſententia de ouis.*

nem, nutritionem, boníque ſucci generationem, ſicuti & quę ſorbilia dicimus, ad leniendas gutturis aſperitates, idonea ſunt. In lacte & ouis multa eſt copia pinguis humidi: in hoc quidem vt alimenti, in his verò vt ſeminis. Piſcium oua longe minore tum calefaciēdi, tum nutriendi facultate prædita ſunt: quanto nanq; auium carnes piſcium carnibus præſtant: tanto ſanè magis piſcium oua ſuperantur ab iis, quæ auium ſunt. Lactis vſum in ætate conſiſtenti potius quàm in adoleſcentia Auicenna concedit: vnde colericis ipſum conferre putat. phlegmaticis autē obeſſe. quãquam ait lac cum corporibus proportionem habere, quarum cauſæ non comprehenduntur, nec bonũ eſſe viſceribus, & ſtomacho nocere, tũ caliginē & tenebroſitatem viſus facere, dentibus obeſſe, neruis infenſum eſſe, in venis meſaricis obſtructiones gignere, & corrumpi facile ac in acetoſum verti, capitisq; dolorem efficere. Vnde vt hæc vitentur incommoda, iubet ſolũ hauriri: cui, poſteaquã ſumptum eſt, quietem adhibet: póſtque ipſum dormire, nec quippiã aliud edere donec deſcendat: tum vel maxime acetũ vel acetoſa poſt ipſum ſumi prohibet.

Piſcium oua.

Lac.

Conſulo

Lactis correctio Conſulto tamẽ ne in ventriculo coaguletur, vt ſecum ſacchari parum, aut ſalis, mellíſue ſumatur. Sal corrigit lac & omnia cibaria: mel etiã comeſtũ, lac corrigit. *Lactis cõmoda.* Porrò lactis conmoda ſunt, vẽtris moderata deiectio, ſucci bonitas & nutritio: paſcuis ipſis quoq; animaliũ, quorũ lacte ſumus vſuri, non parũ ad hæc conferentibus. *Lactis electio.* Cum plura verò ſint lactis genera, humanum certè melius ac præſtantius eſt, quoniã corpori & præcipuè cerebro iuuamentũ affert. quippe quod cerebrũ augere creditũ ſit. Poſtea caprinũ, quòd temperatũ ponitur, minoréq; butyri partẽ obtinuit: ſimiliter camelinũ & aſininũ, quòd ob animalis naturã caſei habet minimum, atq; ob id egregie purgat, & ſalutare eſt. Vaccinũ autẽ & ouinum pinguius eſt: eò autem laudabilius eſt quo meliori & temperatiori pabulo nutritur animal cuius lac *Lac quando ſit bibendum.* bibitur: quòd etiã ſtatim atq; mulctũ eſt aut ipſo ab vbere, ſugi debet, alteratur enim ab aëre facilime, & de bono malũ redditur. Mirũ autẽ videri poſsit quid eſt cur lac adoleſcẽtibus nõ autẽ cõſiſtẽtibus vetatur, cũ tamen infantibus à natura, vtpote conuenientiſsimũ alimẽti genus, tributũ ſit. Sed de hoc & aliis difficul

ficultatibus alibi quærendũ: nunc regimen cõſeruandæ valetudinis, nõ diſputationes, conſcribimus. Superior lactis pars quę caput lactis à ſummitate nomẽ apud vulgares Italiæ accepit, vſui habenda nõ eſt, quoniã relaxat vẽtriculum, & in flauã bilem vnctuoſitate ſua facile vertitur. Pinguedo illa dulciſsima atq; voluptariis iucundiſsima fit ex cocto lacte parum: nã relictũ per noctẽ, pinguedinẽ colligit in ſuprema parte. Butyrum pariter vnctuoſum admodũ eſt: omnia verò vnctuoſa, & propriè butyrũ (teſte Auicen.) oblædunt ventriculũ. Vis nãq; vẽtriculi in partiũ vnione & quadã ſtipticitate conſiſtit, quam vnctuoſa impediũt & ſæpenumero tollũt ac deſtruũt. Butyrũ tamẽ in ſe melius eſt quòd ex lacte fit vaccarũ mẽſe Maio. Facile in bilẽ abit habitudinẽ nactus calidiorẽ & humidã. Coloſtrũ itẽ vitãdũ ducimus, quoniã tardæ concoctionis, tardæq; deſcenſionis eſt: tũ craſsi humoris materia eſt, vnde lapidẽ generare creditur. Caſeus recẽs, authore Dioſcoride, bonus eſt vẽtriculo: Atqui de hoc Auicen. dubitat. Ego ꝑ magnos calores primaq; autũni parte & prima mẽſa edi abſq; nocumento poſſe, exiſtimo. Per frigora verò non recen

Lactis cà put. *Butyrũ.* *Coloſtrũ.* *Caſeus.*

recentem, ſed veterem (nõ tamen carioſum aut vetuſtate nimis durum) & moderatè ſalitũ, & ſecunda mẽſa edendum cenſeo: in hoc tamẽ, vt in cęteris omnibus, natura & vſus plurimũ poteſt. Sunt enim qui caſeum abhorreant, vt alij vinum, & ita de ſingulis: Auicen. huiuſcemodi proprietates indiuiduales extra rationem eſſe dixit: oportereq; vt experimentũ rationẽ vincat. Aquã verò la-
Serum. ctis via medicinæ potius quàm cibi, Maio pręſertim menſe matutinis horis, pauco permixto ſaccharo, ad expurgandũ ſanguinem & flauam atramq; bilem ſine moleſtia educendam, laudo. et enim lauat, & abſq; mordicatione humorem malum extrahit, tum nutrimentum (vt Auicennę verbo vtar) rectificat, obſtructionesq; remouet: vt hac ratiõe impinguare Auicen. ſentiat. in ea vel roſæ recẽtes, vel ſena, vt fortius agat, portio cõueniens & iuxta peccantem humorẽ infundi per noctem poteſt cum particula aniſi vel cinnamomi: ſed tunc cõcoctos eſſe humores ac præparatos præſtaret.
1. *Aph* Concocta enim medicari, mouereq; nõ
22. cruda, Hippo. rationalis iubet. Vitupe-
Torta vel rantur autẽ omnia quæ ex lacte, ouis &
Tartara. caſeo, aut aliis etiam rebus compoſita
ſunt

ſunt, quoniam & ſi pleraque facilis concoctionis, ſingulatim accepta, ſint: tamẽ cõmixta euadũt cõcoctionis grauioris. & vẽtriculo infenſa ſunt: etenim laborat in cõcoquendis variæ naturæ cibariis, & ꝓpter lõgiorẽ morã in vẽtriculo, vaporibus petẽtibus caput fomẽtũ præbent.

Piſcium verò vſus vt plurimũ pro ſanitate ſeruãda fugiendus eſt: etenim pauci & praui ſunt alimẽti, multaſq; ſuperfluitates relinquũt in corpore, & corrumpuntur facile. Vnde Auicẽ. poſt forte exercitium edi prohibet, quoniã corruptionẽ ſubeunt, & humores corrumpunt: Et alibi (quæ fuit Galeni ſentẽtia) quòd recẽtes generãt phlegma & mollificant ventriculum, nec niſi valde calidis vẽtriculis cõceſsi ſunt: quoniã frigidi & humidi admodũ ſunt: Saliti verò calidi & ſicci. quãobrem dũ pituita redundat, ſalitis potius, tum hyeme primoq; vere: bile autẽ exuberãte & per calores, humidis atq; recẽtibus veſcendũ eſt: tñ abſtinuiſſe tutius & ſalubrius eſt. Quàm erudite Homer⁹ ille homo doctiſsimus in omni facultate ac ferè diuinus poëta facit Vlyſſem piſcari ꝑ maria, cũ ei errãti omne viaticũ defuiſſet, innuẽs dũ abſq; piſce traduci vita põt, piſces fluminibus

Piſces.

Piſces ſaliti.

ac pelago relinquendos eſſe.Sed cũ non ſemper ouis nec carnibus vbiq; vel omni tẽpore,aut nõ omnibus,veſci liceat, atq; appetitus ſæpe rationi dominetur, minus malos piſces cõmemorabo.Principio illud ſciendũ eſt, meliores piſces eos eſſe,qui nec magni valde, nec durã admodũ & ſiccam carnẽ ſortiti ſunt,nec pinguedine multa(omnis enim pinguedo mala,piſcium autẽ peſsima)& tenaci quodã lentore oppleti,nec odore aut ſapore malo affecti ſunt:ſed gratũ ſaporẽ guſtui & ſuauẽ afferant,quiq; nõ ſtatim dum ab aqua ſeparãtur,fœtorẽ ſuſcipiũt obſeruandum præterea eſt vt è genere molliori maiores ſumãtur,è duriori verò minores: nã ꝙ inter humida ſiccum reperitur,cõmoderatũ cenſeri omnino debet: ſicuti quòd inter ſicca humidum fuerit Sit tamẽ magnitudinis & paruitatis mẽſura cõueniens.Ad hæc omnibus eligibiliores, Galeno teſte; ſunt qui in alti degunt ſcopulis,vnde & nomẽ acceperunt:Petroſi enim à petris, & vulgo græcanico.petrito, nominantur:quo in genere ſunt pectines, qui à Venetis & vulgò(ni fallor)Scorpenæ nũcupantur, eſt aũt genus piſcis ſaxatile, rubeũ, ſpinas in dorſo habẽs noxias, vnde à piſcatoribus

Piſciũ electio. *Petroſi piſces.* *Pectines.*

toribus euelluntur. Nec ſine ratione cęteris anteponũtur: plurimi nanq; exercitij ſunt, aſsiduisq; vẽtorũ & fluctuum agitationibus expoſiti, minimeq; luto cõmixti ſunt: illi præterea laudãtur qui de mari ad fluuios ſunt delati, quorum curſui cõtraria eſt aqua: & quãto magis elongãtur à mari, tãto meliores habẽtur & sũt, iis accedũt q in arenoſis degũt, tũ qui in aquis dulcibus currẽtibus in quibus neq; lutũ neq; ſordes inueniuntur. Amplius q laudabiles plantas & radices, eligibiliores ſunt iis q ſordes comedũt: quo in genere malo ſunt, qui à Latinis Mugiles, vulgò aũt Cephali, quaſi capitones dixeris, appellãtur, quare vitanda ſunt, tam & ſi videãtur ſaporis eſſe melioris. Itaq; fugiẽdi ſunt piſces qui in lacunis, paludibus, quiq; in aquis ſtãtibus occluſi degũt. His in vniuerſum admonitis, nũc breuiſsimè piſciũ genera meliora nominatim perſtringamus, quæ cũ alimẽti melioris, tũ leuioris cõcoctiõis eſſe putãtur: qualis eſt Mœna quę vulgò mænula dicitur, quæ ſucci melioris eſt quàm Cobiones: & tũc melior cũ vtero grauis eſt. Forma rotũdior fœminæ, por rectior mari & latior. qualis Aurata quę Chryſophris à Græcis ideò appellatur, *Cephali.* *Pices meliores.* *Mœnapiſcis.* *Aurata.*

quòd aureũ ſupercilium gerat, vt in auratis ſenioribus cernitur. Oratam vulgò Venetiis vocãt à colore auri, ꝙ vulgò Oram dicunt: multum alimenti prębet, ideo difficulter cõficitur. Erithinus itẽ

Erithricus ſeu Arborpiſcis. ſeu Erithricius, Latinis rubellio, vel rubellus, à Venetis arbor, à Romanis phragolinus dictus. qualis Perca marina ab Aëtio percides dicta. quę verò fluuiatilis eſt & piſcis perſecus à perca denominatur (cui ferè ſimilis eſt) eſt & optimi ſaporis & febricitãtib. aliquãdo etiã in proſtrato appetitu ex calore, cõcedẽdus.

Perca. *Perſecus.*

Boces. *Boobæ.* Sunt & Boces, quas Græci etiã in hodier nũ diẽ & Veneti Boobas cognominant, aluo idoneæ, & bonæ cõcoctionis ſi elixẽtur: in prunis verò toſtæ dulciores & meliores. qualis etiã in Benaco lacu guſtui ſuauis Carpio. qualis ad hunc vſque diẽ bene latino noĩe vacãs Truta. qualis Gobius ſeu Gobio à Plinio Cobio dictus: ex cuius genere q parui albiq; ſunt molles, boni ſucci bonæq; cõcoctionis ſunt: qui aũt virides vel nigri, deterrimi ſunt. quales huic germani piſciculi qui vulgò Marſiões appellãtur. qualis à Gręcis Labrax, Latinè Lupus, (nõ eſt Lucius aut Sturio vt quidã autumãt) vulgò Venetiis Varolus dictus, quẽ ante multos annos.

Carpio. *Truta.* *Gobio. vel Cobio.* *Marſiones.* *Lupus.* *Varolus.*

annos illic nõ ſemel & magna cum dele ctatiõe comedi: eſt autẽ piſcis ſquãmoſus, ſquãmis minutis, cãdicãtibus ſupina parte, ore immẽſo ſine dẽtibus, interius tãtũ aſpero : à capite virga quædã nigra ex vtroq; latere in caudã vſq; protrahitur. præfertur ex cãdore mollitiaq; carnis, qua fortaſſe molliorẽ nõ edi. Qualis item qui vulgò à Venetis Barbõ, Latinè Mullus dicitur: Trigla à Græcis. Cicero in paradoxis Barbatulos vocat Mullos, & Varro Barbatos. Celſus boni ſucci, atque medios ĩter teneros duroſq; piſces Mullos eſſe teſtatur, idẽ Gal. ferè aſſeuerãte in tertio de alimẽtorũ virtute. aluũ ſiſtit, præcipuè ſi prunis incoquatur: Sin in frixorio, grauis eſt & difficile concoquitur. Athenæus inquit, ſi Mull⁹ piſcis viuẽs ſuffocatus fuerit in vino, & vir biberit, nõ poterit agere rem venereã, vt Terpſides narrat: Mullorũ frequenti cibo aciẽ oculorũ hebetari monuit Dioſcorides. Mulli recẽtis è capite cinerem cõtra omnia venena (præcipuè ex animalium morſu) valere ſcripſit Plinius. Barbo autẽ vocatur à gemina barba quã in inferiori labro habet: Squãmis eſt pallẽtibus ſeu ad viredinem vergentibus, virgis quibuſdã aureis parallelis: q ſi viuus

Barbon. *Mullus.* *3. de re Ruſt.* *Contra Venerẽ.* *Venenis lib. 32.*

deſquãmetur, colorẽ ſanguineũ recipit.
Anguilla. Anguillas vitaſſe, quod nimis humidæ ac viſcoſæ, cõtulerit: de quibus à paucis animaduerſa quædã ſcribere non piget.
Anguillæ pars venenoſa. Per vniuerſæ Anguillæ ſpinã, filũ trãſit nigrũ, veluti venula (vt etiã in cãcri cauda) in quo eius venenũ abſcõditur: quod antequã coquatur, extrahere conuenit. plus tẽporis requirit eius coctio quàm reliquorũ piſciũ. Toſta quã elixa nutrimẽto eſt cõmodior, vitioſis ſcilicet humoribus ꝑ ignẽ ſublatis. Circa ſolſtitiũ æſtiuale à medicis reiicitur: ſolidiores pinguioresq; pręferũtur & fœminę pręſertim, (hæ caput repandius habẽt) ſed meo iudicio quocũq; tẽpore ab his quibus hoc regimẽ à me ſcribitur, dãnandæ ſunt: quoniã duræ concoctionis ſunt, & humorẽ viſcoſum aggenerãt: quãuis hel uonũ guttur leniãt ſuauiter. hoc de Anguilla nõ præteribo, ꝙ aliquando apud naturæ ſecretariũ quẽdã legi, & multos ingenue docui, licet (ꝙ ſciã) nemo hactenus expertus ſit, nec mihi ob multa impedimẽta & priuata incõmoda facere licuit, vt nec multa alia quę aliâs vellem
Vini odiũ inducentia. & poſſem, illud tale eſt: (fides penes authorẽ ſit) ſi quis alicui velit vini odium inducere, viuentem Anguillam in tanta vini

ta vini quantitate in aliquo patulo vaſe tegat, vt ſponte ſuffocetur & pereat: qua alata, propina liberaliter ex eo ſolo vino cui volueris neſciẽti: (nã ſi ſciret non biberet, niſi fatuus eſſet.) illud idẽ fieri ſcribũt aliqui, ſi aqua è vite inciſa manãs, vino cõmixta alicui neſciẽti ſemel aut bis ad bibendũ detur. Sed ad piſces redeamus. Cãcri etiã vt plurimũ vitãdi, quoniã caput lędũt: ſub cãcris autẽ paruas ſquillas cõplectamur. conchiliorũ itẽ genera, vt oſtrea cõchas, parcè edẽda putamus. Artificiũ verò coquẽdi tale ſit quale, piſciũ natura, tẽpus, & cõſuetudo poſtulat: ſed humidiores & molliores, ac potiſsimũ humido tẽpore. aſſãdi potiꝰ, id eſt, abſq; liquore, aqueo ſolo igne coquẽdi ſunt. oleo tamẽ & aceto ad cõdiẽdũ vti licebit. Duriores verò piſces elixãdos beneq; coquẽdos cẽſuerim: quo in genere Sturio eſt ac ſpõdylus ab Italis ſcinaglia dictus, à Germanis, ni fallor, Mone. ſubdura eſt carne, & laudatiſsimus piſcis. illud etiã in vniuerſum tacere nolo, cibos omnes frigidos aut humidos corrigi per bonũ vinum, boniſq; aromatibus, vt ſuis contrariis.

Cancri. *Cõchilia.* *Piſces coquẽdi ratio.* *Sturio* *Spõdylus* *Ciborum frigidorũ correctio.*

SEd tẽpus eſt vt de his quæ ad cõdiẽdi vſum veniũt, ac primo de Sale, tũ de

Salis natura.

cõpluſculis alliis, nõnulla perſtringamus. Salẽ in omibus ferè ciborũ generibus cõueniẽtẽ eſſe, nemo ambigit, quoniã ea ipſa & cõcoctibiliora & guſtui gratiora efficit: quin etiã abſtergit atq; reſoluit, & ſiccãdi virtute putredinẽ impedit, & ſtiptica vi cõfortat: Tũ facilẽ cibi deſcẽſionẽ & ſuperfluitatũ expulſionẽ reddit, phlegma ſubtiliat, cõcoctionẽ ſi frigidus fuerit vẽtriculus, iuuat. Sed eius moderatus ſit vſus, quoniã ſuo acumine ventriculũ lædit & viſcera, tũ nauſeã ac vomitũ facit, nimiumq; cõturbat: imò etiã aluũ mouet ſi drachmæ põdere ieiuno mane ſumatur. Sequitur oleũ ad multa cõdiẽda opportunũ. nec in percẽſendis oleorũ generibus immorabor, cum breuitatẽ velim. Olea (vt Auicẽ. inquit) omnia relaxãt vẽtriculũ, præter oleum de nucibus & piſtaciis ſeu phiſticis, atq; oliuis: omnibus de piſtaciis præſtat, ſed necubi factum vidimus: è nucibus verò factum pectori & linguæ obeſt. Quamobrẽ de oliuarũ oleo tractãdũ eſt. Omphacinũ, id eſt, de immaturis oliuis cõfectũ oleũ, vtpote ſanis & pręcipuè calidis corporibus cõgruum, Auicẽ. laudat, nec ſine cauſa: etenim minus vnctuoſum, minuſq; calidũ eſt, ſtipticitatemq;

Olea cõdimẽtaria.

E piſtacijs.

E nucibus

Omphacinum oleũ

ventri

vẽtriculo opportunã obtinet. Quamobrẽ ſi antequã cõpletã maturitate aſſecutæ oliuæ ſint, ex illis oleum fiat, quo per calores veſcare certe contulerit: id namq; commoda ſine incõmodis præſtare, & nimiã in bilioſis aut ſanguineis, ſanguinis tenuitatẽ & fluxibilitatẽ ſiſtere poterit. Auerrois autem ſummis præconiis oliuæ maturę oleũ quod dulce & nouũ ſit, celebrat, quòd eius natura ferè tẽperata ſit, exiguũ calorẽ ſortita: tũ cõuenire homini ſecũdũ totã ſui naturã atq; ſubſtantiam, & impinguare hepar. eiusq; ſubſtãtiã augere arbitratur: vnde in regione ſua etiam carnes oleo cõdiri cõſueuiſſe, & multos pingues hoc pacto euaſiſſe cõmemorat. Nos omphacinum æſtate, hyeme verò & autũno dulce edẽdũ ſentimus: quoniã illud frigidũ, hoc verò parũper calidũ ſit. Amygdalinum dulce pectoris anguſtia laborãtibus cõuenit. fauces enim aſperamq; arteriã lenit, humoresq; in thorace cõtẽtos proiectu faciles reddit: ex earũ autẽ cremore elixato, ſorbitiũcula paratur optima, quæ & alat, & diſſecet, & renibus opitu letur, & viſcera, thoracemq; expurget: nõ perinde tamẽ ventriculo accõmoda ſit. Mel & aqua eius ventriculo præfer-

Oleũ maturũ oliuarum.

Oleum amygdalinum.

Amygdalarũ cremor.

Mel.

Aquamellis. tim frigido & humido, quando calidũ & ſiccũ eſt, laudatur: ideo præcipuè ſenibus cõuenit, ac tẽperamẽto frigidis, & hyemis ac veris tẽpore: in cõmodum hoc bilioſis. atque æſtate ſumptũ. in aqua mellis cõficienda ſpumam leui coctione aufferre operęprecium eſt, quoquiã ſi ſpuma eiecta nõ ſit, inflare comprehẽſum eſt: Vim autem obſtergẽdi & obſtructiones aperiẽdi, ac humiditates reſoluẽdi ac potiſsimũ è profundo corpore educẽdi, pũtredinemq́; prohibẽdi habet. Sed de genere meliori eligendũ *Mellis electio.* eſt mel, quod verę dulcedinis boniq́; ſit odoris ac coloris ad rubeũ decliuis, non ſubtile, viſcoſum. Et melius eſt verum, deinde ęſtiuũ, heymale verò malũ: Acre verò mel peſsimũ eſt, adeò vt venenoſum eſſe creditũ ſit. Saccharũ verò frigi*Saccharum.*dius melle & ſubtilius eſt: Calidũ enim & humidũ in fine primi gradus creditur: per artificiũ autẽ vlteriori ſcilicet coctione (qua albeſcit) minus calidũ & magis ſiccum redditur. omnino leniẽdi & obſtructiões aperiẽdi abſtergendiq́; vim nõ minorẽ melle obtinet: & eſt bonũ vẽtriculo in quo flaua bilis nõ gignitur: facile enim in bilẽ vertitur: Phlegma itẽ abſtergit ꝙ in ſtomacho reperitur,

tur, & vētrē lenit. hoc igitur quolibet anni tēpore, melle autē hyeme & ſecūda autūni parte, veſci expedit. Acetum melancholicis obeſſe, cholericis verò prodeſſe dicitur: vnde calido ſtomacho pariter & humido cōceſſum eſt: appetitū excitat & cōcoctionem iuuat, ſiſtit bilem, & materias ad interiora effundi prohibet: ſubtiliat, incidit, ita vt phlegmati aduerſetur, præſertim adiutū cinnamomo & paſſulis, ita vt eius frigiditas & acredo nimia tollatur: quin etiā frigido ventriculo in hunc modū proderit. hoc artificio caſtigandum acetum ducimus, vt cum optimis paſſulis decoctum ſit, deinde, ſi opus eſt, odore cinnamomi iuuetur: etenim cinnamomum pręter calorē quem habet, quippe quod verſus tertium gradum eſſe caloris dicitur, ventriculo etiam & hepati plurimum confert: nanque & obſtructiones aperit, & vtrunque confortat: ventriculi præterea humiditatem exiccat, & putrefactionem fieri prohibet: omnē virtutem roborat & corruptam inſtaurat: tum caput, educendo humiditates quæ in eo ſunt, mundat: quin etiam lenit & confert tuſsi ac pectori, extrahēs quod in eo noxium eſt. Hæc de condimentis.

Acetum.

Cinnamomum.

NVnc de granis & herbaceis, ac id genus aliis quæ ad fercula opportuna ſunt, agamus. Oriza quod vulgo riſum dicitur, multi eſt alimenti ad caliditatem ſiccitatemq; vergentis: hyeme commedi poteſt: Oriza cum lacte apparata ſeu cõdita, bonũ habitum & genitale ſemen auget. Panicũ verò & Miliũ per humida tempora, ſiue calida ſiue frigida ſint, edi poſſunt. Autũnali verò tẽpore, quoniã frigidum & ſiccũ eſt tempus. Far autẽ calidum & humidũ, expedientius eſt. Quod ſi far ex hordeo ſit, æſtate potius edendũ fuerit, quòd hordeum frigidũ ſit. Cum iure autẽ carniũ, grana hæc coqui debẽt, aut in aqua, addito poſtmodũ lacte amygdalarũ dulcium: aut oleo ſint condita: potes deinde ſaccharũ arbitratu tuo adiũgere. Ex leguminũ genere Cicer ac præſertim ius in quo decoctũ eſt, laudãt: Sed media mẽſa, nõ initio nec fine edẽdũ, Auicenna exiſtimat. alimẽtũ corpori præſtat validius quidẽ, idq; modicè purũ, alioqui flatuoſum, & ꝙ valẽtiorẽ ventriculũ poſtulet. Iuſculum tamẽ ex hoc præfertur, quòd & abſtergat, & vrinam cieat. Lẽtes vituperant, quia ventriculũ lædũt, & obſtruũt hepar: ad hæc melãcho

Oriza. *Panicum* *Milium.* *Far.* *Grana di cta vt co quendas.* *Cicer.* *Ciceris ius.* *Lens.*

cholicũ humorẽ generãt, & viſum obte nebrãt: atq; inter legumina peſsimũ omniũ eſt eduliũ, vnde craſſus, terreſtris & atrabilarius ſanguis gignatur: vẽtrẽ ſiſtit, bis térue aut pluries etiã ferue facta, abiectoq; iure quando minimè ad hũc modũ paratã, aluũ ſubducere magis affirmãt: ſanè ab hac abſtinẽdũ cenſeo, vt nocẽtiſsima, & agreſtibus accõmoda magis. Fabæ verò grauiores ad cõcoquẽdum ſunt, & vẽtoſitatẽ habẽt, quæ ſi vel triũ dierũ ſpacio decoquãtur, ab inflatione tamẽ nõ liberãtur: Vapores itẽ prauos mittũt ad cerebrũ, & propterea horribilia ſomnia faciũt: ſanguinẽ generãt craſſum. relegãtor igitur à te inuictus ratiõe, licet abſtergẽdi alioqui, atq; enutriẽdi præditæ eſſe faculta te videãtur, quòd ſi harũ quandoq; vſus tibi ingruat neceſſarius, præfertur ex his pulmẽtũ, vt quod & abſtergat magis, & flatulẽtiæ plurimũ intercoquendũ, remiſerit. quòd ſi ſemina præterea aliqua admiſceas flatũ diſcutiẽtia, Græci *ἄφυσα* appellant, mellíſque aliquid ad hæc: ſic plurimũ ſanè inde noxæ diſcuſſeris, inter illa ſemina præcipua ſunto carũ, (vulgò carni) aniſum, fœniculũ, cu minũ. Deteriores his Phaſeli ſunt vũlgò

Fabæ.

Phaſelus.

gò Faſeoli, qui calidi ac terreſtres ſunt, cerebriq; ſpiritũ cõturbãt, & praua inquietaq; ſomnia faciũt, & vertiginẽ ſuis vaporibus pariãt. Satis iam de frumẽtaceis ac leguminibus dictũ: potes autẽ ex dictis etiã nõdũ tractata dignoſcere. In omnibus potiora cenſentur viridia, vtpote quæ leuẽ etiãnũ humiditatẽ retineant: poſtquã enim hãc quoq; tẽporis tractu amiſerint, craſsiora euadũt, terreaq; magis. Ac quemadmodũ areſcẽtibus ſuccoſa præferũtur, ſic crudis elixa, & incoctis decocta. Poſt tractatũ de leguminibus, de oleribus quoq; ac radicibus dicamus arboreiſq; fructibus, atq; autũnalibus. Raparũ genera & ſi Democritus omnino cauẽda putarit, tamẽ Galenus Dioclis ſentẽtia fretus, laudauit, quod atrã bilẽ cõcoquãt, & cõmode vrinã cicãt: & teſte Auẽzoar, quẽ Auerrois ſequitur, mirabilẽ vim illuminãdi oculorũ aciẽ habent. Et quãuis plurimo abũdent humore, qui ſolet officere vẽtriculo & materiã vẽto ſuggere: caſtigari tamẽ humor hic poteſt, ſi primo in aqua largiore ſale cõdita coquãtur, tum expreſſas & nimio illo humore liberatas ac in iure carniũ cõplete decoctas, & (ſi opꝰ eſt) modico aniſo aut cinnamomo cõditas,

Leguminum electio.

Rapa.

ditas,cedere nõ dubito.iis germanæ radices illæ ſunt,quæ vulgò Carottæ dicũtur:quibus decoctis,in Acetariis hyeme veſci iure liceat. *Carottæ.* Radicibus itẽ Apij & Petroſelini hoc pacto & tempore, ac potius in principio prandij veſci expediet in iure coctis,quoniã materias à ſuperioribus ad inferiora,ciẽdo vrinã,trahũt: *Apij & Petroſilini radices.* Vere autẽ & æſtate cichorij ꝙ intubum vocãt latij, radicẽ pariter decoctã laudamus:nec minus folia dum tenella ſunt. *Cichoriũ.* Radiculas infenſas eſſe Gal. notauit,imò olerũ omniũ radices excremẽtitias eſſe dixit, & concoctu difficiles. *Radicula.* Adſunt itẽ Endiuia & Lactuca, qbus tẽpore feruido in Acceptariis & in ferculis veſcamur: *Endiuia. Lactuca.* Si mẽtã eis aut etiã aliis frigidis reb⁹ miſceas,recte erit:quoniã mẽta vim habet cõfortãdi viſcera, ac præcipuè vẽtriculũ, craſſumq; ac prolificũ ſperma efficit,nec nõ ſpermatis vaſa roborat:vnde in profluuio ſpermatis quia potẽter exſiccat,maxime cõfert: cuius itẽ ſuccus cũ aceto hauſtus, ſanguinẽ ab interioribus manãtẽ ſanat:tũ laudabili odore affecta,& infuſa proprietate lætificat: frequẽs tamẽ vſus generationẽ ſeminis prohibet exiccãdo. *Menta.* Herba itẽ quę à ſapore Acetoſa dicitur,per id tempus *Acetoſa ſeu Oxalis.*

eden

edēda eſt, ꝙ frigida in primo gradu ſit, mirāq; vim cōfortandi obtinet: ſubtili nanq; ſtipticitate (vt Auicēnæ vtar verbo) prædita eſt. Portulacā verò fugiēdā ducimus ꝙ nimiū frigida, quippe in tertio gradu, tū eius nutrimētū paruūm & illaudabile eſt, & appetitū deiicit: quāquā bili reſiſtit, & manātē ſanguinē à pectore potiſsmū cohibet: Eius tamē frigiditas (ſi qn̄ veſci contigerit) mēta aut fœniculo tēperatur. Borragine verò (ꝙ eſt verū Bugloſſum) & vulgari bugloſſa vere nec nō æſtate, quin etiā duobus aliis anni tēporibus in Acetariis ſiue ferculis audacter veſci poteris: temperatæ nāq; cōplexiōis eſſe dicitur, & ſanguinē cordi amicū ac lætitiā generant. Lupulis eodē artificio, vno tēpore quo reperiūtur & prima mēſa, veſci cōtulerit: quoniā inter medicinas hepatis tēperatas & aperitiuas vrinamq; ciētes nominātur. Maioris autē prouocationis eſſe aſparagos nouimus, ac melioris ſucci, quibus pariter ante cibos alios veſcēdū eſt. Siclā verò ſeu Betā quā vulgò Blitā & Māgold vocāt, in prima mēſa pro ferculo, ꝙ ex humore quē inſitū habet, nitroſo, aluū ſubducat, & hepatis atq; ſplenis obſtructiones aperiat, ſi alba ſit laudamus

Portulaca. *Borrago.* *Bugloſſa.* *Lupulus.* *Aſparagi.* *Beta.*

damus: neq; enim melächolicũ humorẽ procreat, ꝙ braſsica facit. Nigrã tamen Betã quod ferè atrũ humorẽ generet, vituperamus. Betę autẽ radices, ſubrubrę, rubræq; valẽtius nutriũt, ſanguinemq; gignũt, lõgè quã folia, craſsiorem: illud inſuper obtinẽt, quòd flatũ pariũt: quũ facile alioqui per aluũ deſcẽdãt: ideoq; hæ quoq; ad vſum aliquãdo adhibẽdæ. Quas autẽ vulgò Spinachias dicũt, raro edẽdas cẽſemus, quoniã ſuperfluã humiditatẽ nactæ ſunt: gutturi tamẽ & pulmoni cõferũt, & vẽtrẽ leniũt: quapropter ante cibũ edẽdę ſunt. Braſsicã verò frigido & humido tẽpore, vt calidã & ſicca, edi poſſe arbitror. quoniã abſtergẽdi & lauãdi vrinamq; ſciẽdi vim obtinet: ius tamẽ eius magis laudo. feruefacta hæc, nec abiecto humore emollit aluũ: eãdem adſtringit quater aut eo etiã plus proiecto liquore, atq; ita deuorata. Atrabilariũ humorẽ hæc plus iuſto parit: ſubſtãtia Braſsicæ lædit os vẽtriculi, & viſum obtenebrat: quapropter huius vſus, niſi vrgente penuria meliorũ rerũ, reiiciendus tibi. Et deterius illud genus ꝙ vulgares caputias vocãt, Latine Braſsica capitata: à Plinio lacuturris. Braſsica omnis cõtra temulẽtiã pollere

Betæ radices. *Spinachia.* *Braßica.* *Caputiæ.* *Cõtra vinum.*

cre

creditur,ob eam quæ inter vitẽ & Braſſicã eſt,antipathiã:quãdo quidẽ obſeruatũ ſit,vitẽ,ad cuius radices aſsita fuerit braſsica,nõ paruo interuallo ſponte ſua refugere. ob id cũ alij, tũ præcipue Germani frequenter mẽſis apponũt, vt vini (ꝙ parcius bibere pręſtaret) noxã effugiãt. Pollẽt hac in re magis caules ad rubedinẽ vergentes. Vidi aliquẽ doctũ ac philoſophũ cõuiuio accũbentẽ in quo ſtrenuè potãdũ erat, foliolũ caulis crudi clã prægustaſſe ac comediſſe:quę res illi ex parte profuit: Vinũ tamen vires ſuas in illo exercuit quoquo modo. Dãnãtur itẽ quæ è rapis, è quibus etiã orta

Raputia. ſunt, raputia vocãtur, ꝙ grauia vt concoquãtur & atri humoris materia ſunt.

Petroſelinon. Petroſelino autem hyeme largius veſci expediet, calidũ enim eſt in tertio gradu: obſtructiones aperit, vrinãq; ꝓuocat: Aeſtate verò cũ frigidis vt cũ ſucco acerbæ vuæ, dũ in iure coquitur, necnõ

Cucumer. *Cucurbita.* cũ cucurbita & cucumere, ſi veſci cõtigerit. Sed rarius hiſce veſcẽdũ eſt: quoniã hic crudi humoris materia eſt, & ad lõgas febres pręparat: frigidiq; & humidi admodũ eſt tẽperamenti. illa verò ꝙ ventriculo & colo inteſtino infenſa ſit: & corporibus quibus phelgma aut atra

bilis

bilis frigida dominãtur, inſenſiſsima ſit. ſi cruda eſtur, in medio eſt peponũ ac cucumerũ: decocta melior euadit: frigidæ humidæq; tẽperaturæ alimẽtũ p̃ſtat, huiusq; plurimum vſus, vt medicamenti cõſtat: alias inutilis, & minimũ alimenti exhibere putatur, humorẽq; gignere aquoſum: p̃ſertim cũ frigidum nacta fuerit vẽtriculũ. cũ his etiã Cherefoliũ herba miſceri cõmode põt, q̃ & ventriculo frigido ac cõmoda, & grati ſaporis eſt. *Cherefolium.* Amanitæ, Fungi, & Tubera, vt q̃ frigidæ humidæq; naturæ ſint, ſuccumq; generent craſſum, crudũq;, calido ſiccoq; tẽperamẽto cõueniunt: innocentiores redduntur Fungi muria aſſeruati, quod lentorẽ ex parte amittãt: ſed noſcẽdi prius ſunt boni, cum radice ortus ſui, tum etiã generis & ſubſtãtia: at ſatius erit iſta athleticis hominibus relinquere. *Fungi & Tubera.* Acuta verò vt cæpas, allia & porra, vtpote à ſtudioſo viro vel publico aliena, vitãda ducimus: niſi forte hyeme his coctis & ĩ Acetariis vbi pituita redundet, vti, phlegmaticis liceat. Porrũ cæpis, Allioq; ꝓbabilius. ſi decoctum edatur: multũ eñ ſucci mali, acriſq; remittit elixatiõe: cõcoqui tamen quadãtenus contumax hoc quoq; eſſe cẽſetur, ob fibroſum, quod il- *Acrumimina, Cæpe. Allia. Porrum.*

li ineſt: etiã ſi humores in thorace cõten tos, faciles reiectatu reddat, ob innatũ lẽ torem: lotium hoc mediocriter mouet.

Fructus. FRuctuũ plura ſunt gña, quorũ nõnul la nutriendi vim obtinẽt: Nã (vt Auicẽna inquit) Fructus nutriẽti magis ſi miles ſunt ficus & vuæ bñ maturæ, & Dactili in regiõibus & ciuitatibus in qbus eſſe cõſueuerunt: Parcius tñ meo cõſilio

Ficus recens & ſicca. edendi ſunt, quod ficus recens inflatiua eſt, &, Galeno teſte, obeſt ventriculo: è ſicca verò ficu genitus ſanguis, malus eſt. ad hæc pediculos ambæ generãt, cũ ꝓpter corruptionẽ humoris earũ, tum quod materiã de interioribus pellũt ad exteriora: & ꝓpterea Comitiali morbo & Apoplexiæ cõferre ab Auicenna dicũ tur. Impinguare itẽ feruntᷣ: & licet talis pinguedo modicũ perſtet, & ab alimẽto panis diſtet plurimũ, earũ tñ alimentum maioris roboris eſt nutrimẽto reliquorũ fructũ, qm̃ autẽ ficus velociter deſcẽdit & penetrat, viasq; cibi abſtergit & mundat, idcirco ante cibũ edẽda eſt. Me

Ficuum electio. liores qdem eſſe albas, tũ rubeas, poſtre mò nigras, Auicẽna indicat. oẽs etiã, re-

De Euch. & cacoch. nũ arenulas repurgãt. Caricæ (inquit Galenus) cũ nucib⁹ ſumptę, cibi ꝑſtãtiſsimi ſunt, cũ amygdalisq; ſimiliter ſed cũ his

obſtru

obſtructiões aperiunt, nõ tñ ita bonum ſuccũ ꝓſtãt, nutriuntq́;, vt cũ miſcent̃ cũ nucibus. Sũt q̃ Caricas cũ ruta nucibusq́; ꝑſumptas venenis vniuerſis aduerſari ſtateãt. Vuæ pariter albę nigris eligibiliores exiſtũt, mõ ſit ĩ cęteris loci & maturitatis paritas. Laudat̃ aũt q̃ ꝓterq̃ quod bñ matura eſt, ꝓterea ſi duobus aut tribus diebus ſuſpenſa & ſoli expoſita fuerit: hęc em̃ alimentũ ꝓximũ nutriméto ficus ꝓbet: q̃ nõ aliter atq; ficus ante cibũ edenda eſt, quod aluũ leniat. eius tñ vſus veſicæ incõmodus eſt. quapropter ab his quibus renes vel veſica arenã vel calculos generãt, vitãda eſt. multã etem̃ fęcẽ relinqt in corpe, quinetiã vapores plurimos mittit ad cerebrũ, queádmodũ & in vaſe dũ vinũ ex ea gignit̃, apertiſsime cõſpicimus. nocent etiã vuæ ac ficus viſceribus ĩ ſcirrhũ duratis, & ĩfarctu laborãtibus aduerſę. Veteraſcentes multũ humiditatis recreméticię amittũt. Paſſæ vero q̃ ab oriẽte vehunt̃, abſtergũt, amicęq́; vẽtriculo & potiſsimũ hepati à tota ſubſtãria ſunt: tũ veſicæ & renib. nec nõ inteſtinorũ dolori cõferunt, & vniuerſum corp⁹ recte nutriũt: quãobrẽ & prima & ſecũda mẽſa, tutò edi poſſunt. E fructib⁹ verò q̃ nullũ aut certe modicũ nu-

Venenis remediũ.

Vuæ.

Paſſulæ.

trimētū corpori tribuūt,q̄dā ſunt q̄ faci le deſcēdūt,quiq́; ante alios edēdi ſunt cibos: Alij verò ſunt quos poſt epulas ſumpſiſſe rectius eſt. ſumi igitur ante ci bū nõnulla fructuū gñ̄a,iuſsit Auicēna, vt Melones,Mora,Chryſomela,Perſica, Pruna,ceraſa:huiuſmodi nāq; fructus ni miū humorē & facilè corruptibilē obti nēt:quapropter q̄ citius fieri pōt. de cor pore pellēdi ſūt.id verò fiet ſi abſq; alio cibo ſumātur,deīde poſt ipſos ambulet̃, & aliq̄d ſumatur ad hoc vt labātur,vt Auicēnæ ſentētia eſt:quinimò ait quod ij fructus recētes nō ſunt boni niſi corporibus exercitatis cholera rubea abūdātibus,& in æſtate:ſubditq́; rectius eſſe his abſtinere,q̄m̄ aquoſum ſanguinē generāt,q facilè ebulit ſubindeq́; putreſcit. Tāetſi em̄ ea ipſa hora qua ſumūtur, refrigerādo ꝓſint calidis,q̄m̄ frigidi & humidi ſunt:tñ̄,(vt dictū eſt)ad putredinē ſua humiditate parāt:ſimiliterq́; ſanguinē humore implēt crudo, vt Melō viridis q̄ Anguria vulgò dicit̃:q̄ etiā altera rōne fugiēdus eſt,quod in quēcunq; humorē vertitur quē ĩn vētriculo inuenit. Quòd ſi forte tibi libet ꝑnominatos fructus ſigillatim noſce,vt meliores , velut rectius loquar,minus malos deligas,pau

Fructus ante cibū.

Anguria.

cis accipe. Melon inter hos fructus & hu *Melon* moris & nutriméti eſt melioris, nec faci *ſeu Melo* le in humoré qué in ventriculo inuenit *pepon.* (vt Anguria) cõuerti eſt aptus: abſterſi-uusq; eſt & vrinã prouocat: ſed eo quo ſupra dictũ eſt modo, comedédus eſt: a-lioqn putreſcit, & ex putredine morbos generat acutos. Mora & ſi vim quãdã ſti *Mora.* pticã ſortita ſint, vétriculo tñ infenſa eſ ſe, & in eo q debilis eſt, facile corrumpi, Auicéna putauit: Sũt calida & humida q̃ dulcia ſunt, acetoſa verò frigida. His ger mana ceraſa ſunt: facile eñ & putreſcunt & corruptioné ſubeũt. minus tñ malum *Ceraſa.* genus illud eſt, quod acerbũ ſimul nec-nõ & dulce bñq; maturũ eſt, q̃ vulgò Ma *Mara-* raſchæ dicũtur: hæc eñ minus putre- *ſchæ.* ſcũt, & magis refrigerãt. omnia tñ frigi-da & humida ſunt: quorũ alia dulcia, mol liaq;: dura alia habétur, & q̃ adſtringant magis. Deligéda priora illa, vt q̃ melius cõcoquãtur, faciliusq; aluũ ſubeãt. Secun da magis faciũt ad vétriculũ, q in bilé a-gitur, quippe q̃ nec facile omnino corrũ pantur, & vétriculũ adſtrictoria faculta-te corroborét: immodico tñ horũ vſu, niſi vnà incorruptelã ab inſitis humori-bus trahãtur, aquoſus humor ꝓcreatur. *Perſica.* Perſica poma atq; Armeniaca frigido

ipſa quoq; atq; humido tẽparamẽto cõſtãt: ꝓbè cõcocta tenuẽ,humidũq; ſanguinẽ generãt.Solent porrò hæc quoq; niſi facilè aluum ſubierint,in corruptelã abire,& cũ humorib. vnà ĩmutari quoſcunq; tãdẽ offenderint: quãobrẽ qbꝰ ægrè ꝑ aluũ deſcendunt, cõſuluerim ego iis,omnino, vt ne ea q̃dem attingãt. Nã Armeniaca q̃ Grecè Chryſomela, & Latinè Mala aurea vocantur, dũ humida & recẽtia ſunt, putredini expoſita admodũ ſunt,ideoq; febres generãt. Auicẽna iubet maſtichẽ & aniſum cũ vino de paſſis aut melle ſumi cũ eis debere. Perſica authore Dioſcoride, bona vẽtriculo sũt & aluũ leniũt ante cibũ ſumpta ſi matura ſunt: poſt aliũ verò ſumpta, & corrũpunť & corrũpũt cibũ.Sicca verò tã Perſica quã Chryſomela, nõ ante ſed poſt cibũ edenda ſũnt,q̃m dura valde ad cõcoquendũ ſunt: abſtinuiſſe tñ rectius eſt, q̃m ꝑterquã ꝙ grauia ſunt ventriculo, parui quoq; ſunt alimẽti. Perſica tñ inquit Auenzoar, fœtorẽ oris vitio ventriculi procedentẽ remouẽt, nec, vt inquit,iuuamentũ aliud obtinent.His Pruna cõmẽdãtur magis: ſi quidẽ facile per aluũ deiiciãtur. Solent eñ nõnullis hæc quoq; corrũpi,nõ ſtatim ꝑ aluũ reiecta.

Armeniaca. *Perſica.* *Pruna.*

Pruna

Pruna q̃ dulcia ſunt, nimia humiditate debilitãt vẽtriculũ: q̃ verò mediũ ſaporẽ nacta ſunt, fortius bilẽ reprimũt. quorũ etiã frigiditatẽ Auicenna emendare docuit potu aquę mellis, & vino de paſſis. Sed tẽpus eſt vt de fructibus qui poſt cibũ edi poſſunt, nõnulla ꝑcurram⁹: Plures nãq; ſunt q vapores caput aſcendentes frenãt, & os vẽtriculi roborãt, qualia ſunt Mala granata, Cotonea, Pira, & id gen⁹ alia. Sed primo de his q̃ & añ & poſt cibũ edi p̃nt, varia rõne, agendũ. Granatorũ verò ſeu Punicorũ cũ tria ſint gña, dulcia, acria, & inter hæc media: Dulcia quidẽ frigida & humida in 1. gradu ventriculo & hepati cõueniunt, ſpiritũq; & p̃cipuè naturalẽ mirificè iuuãt, adeoq; inter pinguedinẽ facientia numerãtur: materias item ad vias vrinæ leuius tamen quã acetoſa, dirigunt. Itaq; mihi ſummopere placent, q̃bus cũ aliis anni tẽporibus, tũ vel maxime autũnali, quacunq; menſa ac p̃ſertim cũ toſto veſcaris. Medium verò nacta ſaporem, dulcibus frigidiora ſunt, vnde calefacto ventriculo peropportuna, mediocrẽq; abſterſionẽ cũ ſtipticitate & refrigeratiõe nacta ſũt, Admirabilẽ pręter cętera, vim narrat Auenzoar & confirmat Auerrois, quod

Punica mala.

Dulcia.

Media.

prohibēt corruptionē cibi in vētriculo, ſi fumoſa aut ſimilis odori ouorū fuerit: ꝙ ſi acetoſa corruptio ſit, cauēda hæc eſſe, dulcia verò nō obeſſe admonet: Vnde & vice ſaporis media mēſa, & poſt epulas ad roborādū os vētriculi, & prohibēdū vaporū ad ſuperiora motionē, tutò veſci poterit quicūq; pſertim calidi
Acetoſa. vētriculi. Acetoſa verò maiorē frigiditatē ſunt aſſecuta, q̄ nō niſi valde bilioſis cōmodari poſſunt, qm̄ inteſtinis ſua acredine atq; etiā neruis officiūt. Poteſt tn̄ eorū acredo ſacchari aut mellis dulcedine remoueri. magnā autē vim in extinguēda bile feruida, & reprimēda vaporū eleuatione obtinēt. in vniuerſum verò Punica oīa alimēto leui cōſtāt, ſanguinēq; ppetuò gignūt tenuē: ſúntque ventriculo amica, & q̄ mordaces ſuccos aboleāt: quaꝓpter horū quoq; opportunus tibi vſus cōſtet, quū videlicet in corpore exuperare calor videat́, aut anni tempus tale vrgeat: alioq ſuperuacaneū fuerit, q̄ pro medicamēti ratiōe ſu-
Abuſus v munt́, his vt eſculētis vti, pſertim cū cō
biq; vitā traria tēperamētū ſuggerat, quā rōnis ex
dus. pers appetitus ac conſuetudo poſtulet.
Cotonea. Cotonea ex autūnalibus fructibus inter edulia adſtringētia cōnumerātur: quæq;
aluum

aluũ ſupprimãt.Solẽt hæc nõnullis ante cibũ ſumpta,aluũ potius coërcere:ſicuti à cibo,emolire: quod minimè mirũ ſit: quãdo qdẽ vẽtriculi os adſtringẽdi facultate cõprimẽtia,alimoniã vi ꝓtrudant, quẽadmodũ ſanè in vtre quoq;,ac veſica idẽ manibus p̃ſtamus, facileq; cõtẽta educimus,p̃ſertim ſi repleta qdẽ vaſa fuerint, vehementius autẽ ſuperiores partes cõprimamus. Inter hoſce fructus maxime omniũ abſtringunt Sorba, Corna, & Meſpila,quorum vſus maximus ſit vt medicamẽtorũ: & ꝙ vẽtriculo alioqui vtilia ſint adſtringẽdi vi.alimẽti autẽ vice ſumpta,ſanguinẽ exhibẽt minimè cõmendãdũ:tum verò adſtricta plus æquo aluo,nocumẽtũ capiti,reliquoq; corpori inferunt.Ex Malis dulcia qdẽ(inquit Aegineta)maioribus reliquis in calfaciẽdo viribus pollent, facile trãſmittũtur, maximè aſſa,vel elixa.Acida magis refrigerãt, & humores in vẽtriculo diſſecãt. Auſtera ſtomachũ roborãt, aluũ ſupprimunt,cæteris tñ magis Cotonea. Ex Pomis itẽ bonitate cætera vincũt,q̃ Regia appellãtur:& ea fortaſſe ſunt q̃(p̃ſertim in Hetruria)Appia & vulgò Mele roſe vocãtur:quæ ipſa quoq; frigida nõ adeò ſint:cordi verò amica,cẽſent̃:ideò quod

Sorba. *Corna.* *Meſpila.*

Mala. Libro I. *cap.* 81.

Poma Regia.

vapores cor impetentes fuliginoſos, humidosq; repellāt, nec ſanè min⁹ ſurſum in caput delatos: deniq; noxā quoq; ex vino in capite cōtractā ſedāt: neruos q. dē tentāt: ac memorādi vim retundere credūtur: potiſsimū q̄ natura acida fuerint, nēpè frigida hæc ſatis ſunt, & ſubſtātiæ tenuitate ſeſe iam ad ꝓfundū addunt: ꝓbātur ex his magis, quæ in hyemē repoſita ſeruātur dulcia: maturitatē em̄ tēporis mora, adepta pleniorem, cōgruo quoq; vſu aptiora redduntur, nec ſanè facile corrumpuntur: & pro ventriculis debilioribus in cineribus aut vaporibus aquæ diligenter coquuntur cū edēda ſunt.

Pyra. Pyrorū pari etiā modo grādiora atq; matura, eādē quidē facultatē ſeruāt, ſed vberius nutrimentū ſumentibus ſuggerūt, ac ventriculo gratiora ſunt. De Citriis pomis, Limoniis, Aurātiis, & Adami pomis, cū medicamenti potius quā cibi vices ſubeāt, hic nihil dicimus: poterit quisq; illorum hiſtoriā & vires apud Matthiolū videre in ſuis cōmentariis in Dioſcoridē.

Libro 1. cap. 131.

Oliuæ. Oliuas maturas & ſi inter ea quæ ventriculo ac viſui obſunt, Auicenna cōnumerat, alibi tamē groſſas ſalitas quæ colymbades à Græcis vocantur, appetitum ſubleuare, & ventriculum conforta

fortare, præſertim ſi acetoſæ ſint, aſſerit. Hac etiã ratione Cappares laudãtur. *Cappares*
Caſtaneas ꝙ grauis coctionis, craſsiq; & *Caſtaneæ*
crudi, licet non mali humoris materia ſunt, ventumq; egregie efficiunt, his qui multũ laborãt aut exercentur, relinquendas cenſemus: alioqui refrigerãt & exiccãt, ac modice aſtringunt: alunt quoq; & elixatæ flatuoſæ facultatis plurimũ remittunt, præſertim cum ſeminibus aniſi aut fœniculi vel ſimilibus coctæ, Nuces *Nuces.*
vulgares, quas Regias vocãt, calidæ quidẽ cenſentur & ſiccæ: caput pertentãt, ſi quis aſsidue vtatur: & ventriculo infeſtę ſunt, ac difficile cõcoquũtur: grauãt linguam & ſermonem impediunt: licet recentes gratiores ventriculo & meliores ſint: minus enim incommodi adferunt, quamuis craſsi humoris materia ſint. cũ ficubus vnà commanſæ probantur magis, quòd per aluum citius vnà deiiciantur. Verum ſolas aut frequentes præſertim extra hyemem, vitaſſe, ſalubrius eſt. Nuces quas ponticas appellant, hoc eſt, Auellanę, quo nomine adſtringunt, poſ *Auellanæ*
ſint ſanè ventriculo idoneæ cenſeri: ſed quæ nihilo tñ ſecius cõcoqui contumaces ſint, ob cõfertiorẽ ſubſtãtiã, qua prę ditæ viſuntur, quodq; aluũ magis ideo

adſtringāt, quāuis ab Auic. laudētur ꝙ omnibus hepatibus cōferāt, propterea quod exigui ſunt caloris: Calidæ enim & ſiccæ in primo ſunt gradu, ſicq; calidū hepar nō lædunt, & frigido cōferūt: quinetiā aperitiuæ, boniq; ſucci mate-ria ſunt: attamē eas inflare, & ventoſitatem in inferiori ventre gignere, necnō capitis dolorē cū cerebri augmento facere, tardæq; cōcoctionis eſſe, & vomitum ciere, tum earū corticē ventrē ſtringere: quapropter rarò, nec ab omnibus edendæ ſunt: Quòd ſi fortaſſe ad ſe dandā tuſsim & iuuandū ſputū eis aliquādo veſci cōtingit (etenim ſputū facilè reddunt, & tuſsim antiquā tollunt,) extrahendus de earum ſubſtātia ſuccus fuerit. Nā leuioris in hunc modum coctionis, ſubtiliori expreſſa, & relicta craſsiore ſubſtātia, redduntur: modicoq; adhibito præſidio aniſi aut cinnamomi, omnis inflatio tollitur. Vtraq; autē tā Auellana quā nux cum ficubus exeſa, paruis vene-
Contra parua venena. nis cōferre ſolet, vt Auenzoar & poſterior Aui. teſtatur. Amygdalę dulces ferè
Amygdalæ. æquales in calore, tū modicè ad humorē decliues ſunt, niſi rancidæ ſint: tūc enim calidæ euadunt: boni, quāuis pauci, ſunt alimenti: ad hæc, abſtergūt, mūdāt, aperiunt

riũt, & præcipue ſplenis & hepatis obſtructiones auferunt: tũ pectus, renes & meatus vrinæ leniũt: ſed qm̃ ſomnũ faciunt, & propter diuturnã in vẽtriculo morã (cõcoctu enim difficiles euadunt, ſi ſolæ deuorẽtur) vapores ad caput mittunt, etiã grauedinis cauſa ſunt quãobrẽ velim extrahi ſuccum, ꝙ vulgò lac dicitur, & ferculis aut ſaporibus hoc ipſo, nõ duris amygdalis, autumno potiſsimum, veſci expediet: ita enim facile deſcẽdet, & commoda abſq; incommodis afferet. Optimũ inſuper paraueris eduliũ (præcipue æſtate ac autumno, & tuſsiculoſis) ſi harũ cremorẽ ſuccreto decoctoq; hordeo immiſcueris, aut alicui tali, amylóque imprimis: hoc enim omnibus præſtat, vt ꝙ tenuiſsimũ ſit, & cõcoctu facile, ac boni ſucci, ſanguinemq; ꝓgignat nitidũ & tenuẽ. Granũ pineæ maioris ferè tẽperatũ eſt: exiguũ enim calorem & humorẽ obtinuit, forteq; alimentũ nec malũ, tribuit: & prauos inteſtinorũ humores corrigit, debilitatíque corporis ſubuenit, corruptũ humorẽ emẽdat, tuſſimq; & putrefactas corporis materias caſtigat, & coitũ excitat. Tardæ quidem cõcoctionis, tũ mordicationẽ & acrimoniã quãdã in eo eſſe fatetur Auic. ſed remedium

Amygdalarũ lac.

Edulium ex amygdal. optimum.

Pinei.

mediũ adhibet eius ipſi⁹ in ferueñti aqua infuſionẽ.ita enim magnã abſq; læſione nutriẽdi virtutẽ aſſequitur: tũ præcipit vt qui frigidiore ſunt habitu,cũ melle: qui calidiore aũt cũ ſaccharo comedãt: renes & veſicã inſup expurgãt, ac roborãt,eorumq; vlcera prohibẽt.Vrinę ſtillicidio opẽ mirificè præſtãt. Piſtacia(vt Gale.inqt)parũ præbẽt alimẽti:tametſi infarctas humore iecinoris vias expediãt, & à vitiis liberẽt.addit autẽ Auic. ꝙ nauſeã diſcutiãt, & ventriculi os roborẽt,argumẽto eſſe ſubamarã,ſubauſteramq; qualitatẽ,quę guſtu in his deprehenditur.quapropter nõ modo ad iecinoris infarctus,ſed ad iecur ipſum ventriculumq; roborãdũ,ea tã cibisquã medicamẽtis immiſcẽtur : quin & ad cõciliandã venerẽ, & ad pinguedinẽ inducẽdã macie & maraſmo affectis cõmendãtur.Sũt verò remiſsè calida & ſicca,adeò vt ferè tẽperata iudicentur. nos æſtiuo tpe parcius,hyeme verò largius,à calido etiã corpore edi poſſe cenſemus. Citri cortex & pręcipue cõditus,hyeme ſumi põt:quoniã vt ex veterũ ſentẽtia inquit Auenzoar,cor & reliqua membra principalia roborat:& licet præduritie non facile cõcoquatur, magnũ tamen ventriculo

Pincorũ præparatio.

Piſtacia. 2. de aliment.

Citri cortex.

culo præſidium, & bonum ori odorem, pariterq; eius decoctum quando in ore tenetur, afferre, notatum eſt. quin etiam flores ac etiã folia confortant ventriculum, pariterq; vinũ aut ius in quo infuſus ſit cortex. Caro autẽ & mala eſt ventriculo & pectori, & facit colicam, niſi forte cum deſpumato melle & aromate aliquo eius nocumẽtũ tollatur. Aniſi ſemen laudo, ꝙ ventoſitates tollit, hepatiſq; & ſplenis obſtructiões, nõ ſine aliqua ſtiptica vi, aperit. quinetiã ſi eius vapor naribus trahatur, vertiginẽ & capitis dolorẽ ſedat, necnõ vrinã prouocat. Fœniculũ verò aliquãto calidius, tardiorisq; cõcoctionis & praui alimenti materia eſt. obſtructiones tamen aperit, cit vrinã, & mirabilem proprietatem acuendi viſum obtinuit: adeò vt Democritus ſerpẽtes ex ipſo edere, & eo fricare oculos dum exeunt latebras, ſit arbitratus. Coriandrum verò de cuius temperatura diſceptant medici, (Galen. enim calidum, Auic. & alij frigidum dicunt) eſt quidem tardæ cõcoctionis, & teſte Auicen. confortat ventriculum calefactũ, & vapores cauſa ventriculi, præſertim bilioſos, à capite prohibet, (id ꝙ potius ratiõe aceti, quo præparatur, facit) ſed

Caro Citri.

Aniſum.

Fœniculũ

Coriandrum.

ſed tñ viſus tenebroſitaté generat: imò, ꝙ plus eſt, Dioſcorides menté tentare ſcribit, & alibi ĩter venena recéſet. ideo explodédus potius illius vſus, prẹſertim frequés, neq; illi qualicunq; prẹparatio ni fidédũ. natura enim eius tolli nõ põt.

POſteaquã cibi & potus genera quæ opportuna annotatione digna viſa ſunt, percéſuimus: (nec enim oĩa narrare decreuimus, quia longũ opus & penè infinitũ extitiſſet,) Nũc ad reliqua, quæ à medicis inter res nõ naturales appellatas numerãtur, ad ſalutẽ cõſeruãdã pertinétia, accedamus. Enimuero obſeruandũ eſt ne vllo cibi aut potus genere replearis: ſed aſſumẽdi cibi vniuſcuiuſque modus is eſto, quo nondũ ſatietas ceperit: ſic enim exuperans natiuus calor, cibos, q̨ in vẽtriculo cõtinẽtur, cõfecerit. Præſtat autẽ alimẽtorũ quoq; vires obſeruaſſe, vt ſi ex iis fuerint, quę valẽtius, & plus nutriũt, multò ante expletã appetẽtiã abſiſtamus: ſin eorũ, quæ parũ ac leuiter alũt, liceat plura ingurgitare: ſiquidẽ hæc diutius cõcoqui poſtulãt, illa facilè aluũ ſubeũt. De potu cõiectura facienda, ꝓ ſumpti alimẽti humiditate, ac ſiccitate. Et quãuis Hippo. tolerabiliorẽ eſſe potus quàm cibi repletionẽ pronũtiarit:

Repletio.

tiarit: Et Auic. quorũdã opinionẽ reci-
tãs, ebrietatẽ corpori ſemel in mẽſe cõ- *Ebrietas*
ferre dixerit: nos tamẽ quia plus obeſſe *an conſe-*
quàm prodeſſe põt, his præſertim qui *rat.*
debile caput aſſecuti ſunt, ab hac ſenten
tià alieni ſemper fuimus. Profectò vinũ
& ſi natiuo calori maxime congruũ eſt,
attamẽ ſicut ſuperfluũ oleũ lucernæ lu-
mẽ extinguit: ita vinũ calorẽ opprimit
naturalẽ: ita vt multi homines ſuperfluo
vino ſuffocati, perierint. Quòd ſi quãdo
in cibo aut potu exceſsiſſe cõtigerit, ſe-
quẽti parcitate cõpẽſandus error: vt ſi
prandiũ largius fuerit, parcior aut nulla
ſit cœna: Tũ lõgiori ſomno indulgẽdũ,
& exquiſitiori exercitio vtendũ. Melius
autẽ eſt reliquiis deſiderij citra ſacieta-
tẽ, à comeſtione & potu deſiſtas: hæ nã-
que famis reliquiæ, poſt horam vnã de-
ſtruũtur. Deterior autem comeſtio, (vt
Auic. inquit) eſt quæ vẽtriculi grauitatẽ
facit: & deterior potus eſt qui tẽperamẽ-
tũ egreditur, & ĩ vẽtriculo natat. Quã-
obrẽad bonã cibi cõcoctiõnẽ & penetra
tionẽ, ſæpe & parũ bibere cohortamur.

QVemadmodũ verò nimiã repletio- *Inanitio.*
nẽ fugiẽdã, ita nimiã quoq; famẽ &
abſtinentiã vitãdam cenſemus. Exceſſus
nanq; & defectus, vt ſapientiores teſtã-

tur, cõmittendi morbi vim obtinet. nũc verò diſputãdi nec locus nec tẽpus eſt, vtrũ horũ deterius ſit. Compendioſum enim ſanitatis regimen, nõ aũt nũc medicas quæſtiones ſcribimus. ne igitur diu famẽ patiare, propterea ꝙ vniuerſo corpori, & ventriculo prius, eius miniſtro officit: illi quidẽ ꝙ aridũ & priuatione alimenti imbecillũ redditur, huic autẽ ꝙ ventriculus pręter id ipſum cõmune totius corporis incõmodũ, putridis item repletur humoribus. Quapropter dũ ſumẽdi cibi hora, certumq; deſiderium fuerit, ꝙ ex alacritate & nulla ventriculi grauitate, tũ etiã ſeruato interuallo inter horas edendi cõgruo, cognoſces, edas. Arabes ſexdecim horas adhibent: nã in duobus diebus ter ſolũ edẽdũ eſſe opinati ſunt. ſtudioſis vel nõ adeò calidis viris decem horas ſufficere poſſe arbitror, his præſertim qui nec replentur, nec durę coctionis cibis veſcũtur. aliqui octo cõmuniter ſtatuunt horas. Sed pro cõſuetudine, (niſi admodũ mala fuerit) & appetitu naturali, ſingulis horæ diſtinguendæ erunt. Cœna verò parciore vti præſtiterit, ſi vel vigilandum ſit, vel capitis debilitate, aut grauedine labores, vel fuerit ventriculus imbecillis

Nimiæ famis nocumenta.

Edendi tẽpus.

An cœna maior eſſe prãdio debeat.

debe. debeat debeat

becillis:ſecus enim,ſit prādiū leuius,ſi p. cōſuetudinē fieri pōt:quę in ſene mutari nequit:in iuuene paulatim ad meliorē mutāda eſt.largior enim cœna meli⁹ ſuccedēte ſomnocōcoquitur,q cōcoquēdi facultatē iuuat.Accedit frigidior & obſcurior noctis aër, quo ſit vt ſpiritus ad internas partes collecti.minimumq; animi & ſenſuū functionib⁹ diſtracti ac reſoluti,maximū ſumpto cibo præſidiū vt cōcoquatur,afferūt:ad hæc interuallū longius cœnā q̄ prādiū ſequi aſſolet. quāquā monuimus magnā rationē conſuetudinis habēdā eſſe:quæ(vt antea dixi)in iunioribus pedetentim in melius mutāda eſt,ī ætate verò prouectiorib⁹, ni peſsima ſit,ſeruāda.Illud etiā monuiſſe nō pigeat,cibo ſicciore in cœna veſcēdū eſſe:vnde aſſatas carnes ad reſecādas humiditates ſuperfluas in cœna potius laudandas,mane autem elixatas.

Conſuetudo quādo mutāda.

Cœnæ cibus.

Dāda quoq; opa eſt,vt quotidie alui & veſicæ excremēta opportune de ventre exeāt.Et qm̄ vt maxim⁹ Arabū obſeruator Auēzoar inqt,Cōuenerūt oēs medici ꝙ in vētrē mollē homini ſeruaē ſanitas:&cū ab aliis morbis,tū vel maxime à pleureſi hoc bn̄ficio hominē pręſeruari. qđ ſi forte accidat vt alu⁹ inobediētior

Excremētorū purgatio.

Quibus reb.aluus ſtricta emollienda ſit.

Paſſulæ. ſit, paſſulas ante cibū bene maturas hyeme atq; alio tꝑe cū ſaccharo præſertim exeſas, magno futuras auxilio arbitramur: quæ (vt antea dictū eſt) vētriculo etiā & hepati amicę nimirū ſunt. Sunt & alij fructus, ſed minus ſalubres qbus per æſtatē & autumnū veſcare, de qb⁹ abundè ſupra dictū eſt, vt Mora, Pruna, Melones, Ficus & vuę bene maturę: q ante cibū ſumpti aluū mollire nati ſunt. Accedūt & fructus ſtiptici poſt cibū ſumpti, vt Pyra, cotonea: de qb⁹ ſatis abūdeq; ſupra diſſertū eſt, tū Meſpila & alia id genus cibū cōprimētia: quin etiā Beta vel *Beta.* Spinachia ante cibū iuuerit verno pręſertim tꝑe, quo herbarū vis plurimū valet. *Malua.* Antiqui magnis præconiis Maluā extulere, cuius & hoc peculiare munus eſt (ſi vocabuli rationē quęrimus) vt aluū mol *Mercurialis.* liat: Quòd ſi hæc nō ſuffecerint, ad Mercurialis auxiliū vnà cū his ipſis, vel ſolā cōfugiēdū eſt. ꝙ ſi forte humorū repletio acciderit, ꝑ inediā ſeu diætā tentādū eſt an reſolui valeāt. Nāq; abſtinētia (vt Gal. ait) eſt vnus euacuatiōis modus. Et *Diæta.* Damaſcen⁹ inqt, ſi ꝑ Dięta curare potueris, oīa proſpera ſuccedēt. Si verò in tā- *Humorū purgatio quādo & quādo* tū creuerint, ꝙ diæta ſatis facere haud poſsit, educendi humores pharmacis leuiori

uioribus ſunt, duabus potiſsimum anni partibus, vere ſcilicet & autumno. Cōgrua verò pharmaca ęſtate Caſsiā fiſtulā vel ſyrupū roſarū ſolutiuū: Vere autē & autūno Rhabarbarū, Agaricū, ac Senā: tū Electuaria cognita, vt lenitiuū, Diacbatoliconē, Diaſebeſtē: bene concocta tamē prius (ni furioſa aut venenoſa ſit) & præparata materia cū iis quæ genus pręſentis ac dominātis humoris reſpiciūt, laudamus. Agarici verò & Rhabarbari aut Senæ calor & ſiccitas, permiſtiōe refrigerātiū & humectātium, qualia ſunt Pruna & Myxa ſeu Sebeſtena & flores cordiales mitigari & tolli poteſt: cum quibus ob ſtomachi imbecilitatem non nihil aniſi vel cinnamomi addendum. Et ſi opus foret in magno caumate pharmacū ſumere, tūc cum aquis vel potius decoctis oxalidis ſeu aceptoſæ, Endiuię, Borraginis, Violarū, Cichorij, Lupulorū ac Paſſularū ebibat, prout expediēs fuerit, periti etiam medici cōſilio. Cæterū nullū eorum quę dicta ſunt aut aliorū ſumi admodū copioſe debebit. Siquidē nōnulli (ait Galenus) in præſens gaudēt, ſi copioſius deſederint: verū quādo magis ſunt vacuati, tātò his vēter ſequētibus diebus magis adſtringitur

cum quibus ſiēda.

5. de Tuenda. Aluū poſt ſolutionē adſtringi

tur: id ꝙ veriſsimũ eſſe,pręter rationẽ ipsã, quotidiana ferè experientia videmus:qua de re præſtat in talibus oleo ꝑ inferna infuſo,aut re alia leniẽte,aluum ducere.Sed hoc Germanis vt plurimum ęgrè qs perſuadeat,q̃ per os malũt remedia ſumere,tãt⁹ eos ea ĩ re tenet pudor.

Somnus. QVoniã autẽ ſani maximã ſomni curã habere debẽt, ne diminutus néue ſuperfluus,ſed tẽperatus exiſtat,quo eius ipſius percipiãtur cõmoda,& vigilarũ fugiãtur incõmoda:idcirco nõnulla de ſomno & vigiliis admonere decreuimus.quorũ illud apertiſsimum ſit, ne modũ excedãt. Vtraq; enim ſupra mo-

2. Aph.3. dũ facta(teſte Hipp.)impedimẽta affe-

Nimius. rũt.Nimius etenim ſomnus cũ pluri humore,tũ ſuperfluitatũ omniũ pręter ſudorẽ,retẽtione, grauat atq; debilitat ac veluti elixat, & etiã ſenſus oẽs obtenebrat iſtar plurimi cineris operiẽtis ignẽ extinguẽtisq;:ita vt Auic.eũ ipſum ob-

Moderatus. eſſe animæ pronuntiarit.è contra moderatus à cibo ſomnus corpus vniuerſum humectum reddit,huiusq; penitiſſimas quaſq; partes irrorare creditur,facultatesq; noſtras exuſcitare,acſenſoria innouata redintegrare,naturalẽq; vna ſpiritũ,vitalemq;, & animalẽ,ac veluti

denuo

denuo corpus totũ reficere. Ante cibũ exicãdi vim præſtat, corporiſq; noſtri madoreͤ omnẽ depaſcit, interius ſe agẽte calore: Nihil eñ aliud eſt ſomnꝰ quã ſenſuũ detẽtio ſuauior quędã, caloriſq; ad interna reuocatio: iſq; ſi alimẽtũ ꝙ ſatis ſit appoſitũ ſibi offenderit, cõficit hoc, inq; vniuerſum corpus diſtribuit: idẽq; prȩſtat, crudiores aliquos atq; incoctos humores nactus: Sic porrò fit, vt ad hũc modũ ſomni cibũ præcedẽtes cõmẽdẽtur. nullo verò reperto hi alimẽto, familiares naturaleſq; humores inuadũt, hoſq; ipſos abſumũt. Superfluæ itẽ vigiliæ omnes virtutes & principes vitȩ functiões impediũt qđ natiuũ calorẽ (vt Auerrois inquit) refrigerãt inſtar ignis q nimio motu difflatur: Tũ verò ſpiritũ reſoluũt, & maxime debilitãt cerebrũ ac plurimo vapore oppletũ reddũt. Tẽperatus verò ſomnus (vt antea dictũ) vitalẽ vim roborat, & virtutẽ naturalẽ potẽtẽ efficit ſuas pficiendi operatiões, quarũ potiſsima, cibi cõcoctio eſt quinetiã virtutẽ animalẽ requieſcere facit, debilitatẽq; è ſtudiis & laboribus cõtingentẽ remouet. Ambiget verò qs de ſomni menſura, an tanta eſſe debeat, quantam ab Hippocrate conſtitutam

Ante cibum.

Quid ſit ſomnus.

Vigiliæ ſuperfluæ.

Sõni menſura.

legimus: quippe qui ſomnum laudabilem & naturalem eum pronuntiat, qui noctẽ nõ effugiat, & diẽ nõ impediat. Qui veterũ mos eſſe vr̃ ſi Homero credimus qui hominũ mores & ſtudia diligẽter cõſcripſit. inclinato eñ ſole, facit hominẽ ab opere ceſſare: exorto aũt, ad obeũda munera excitare bona ex
1. aph. 16. parte videt: Vt totã noctẽ dormiendũ, diẽ autẽ vigilãdũ eſſe putarit: Nec ab re alibi vẽtres hyeme & vere calidiſsimos & ſomnos lõgiſsimos eſſe dixit Hipp. Inter diurnas verò ſomni horas minus malũ eſſe matutinũ tẽpus vſq; ad tertiã diei horã, in Pręſagiis enũciauit. Sed quia cõſuetudinis ratio maxima habẽda eſt, vt idẽ Hipp. alibi innuit, idcirco hyeme noctes integras dormiẽdas nõ eſſe
2. Præ. 11. arbitror. Octo nanq; horæ ætati & cõmuni cõſuetudini quorũ ſcribimus, ſatis ſuperq; fuerint, niſi quis imbecillã
Sõni ſpatium. valde cõcoquẽdi vim in ventriculo nactus ſit. Aeſtate verò æqualẽ nocti ſomnũ laudamus, qm̃ breuiores ſint noctes: quinetiã ſpirituũ diſſolutionẽ & ſiccitatẽ per ſomni mẽſurã largiorẽ cõpẽſaſſe
Meridianus ſomnus. iuuerit, vt matutinis horis ac etiã meridie ſi opus ſit; nõ nihil ſomni acceptaſſe præſto ſit: quãquã meridianũ ſomnũ

euic

euitaſſe, niſi forte maxima obſtet cõſuetudo, ac prędiũ ex eo pſentiſcas, rectius eſt: quòd humectãtes morbos & humorũ defluxũ pariat, corrũpat colorẽ, inflet ſplenẽ, neruos laxet, pigritiã generet, appetitũ debilitet, ad abſceſſusq; & febres præparet. Sed, vt diximus, tãtam vim habet cõſuetudo, vt in naturã trãſeat: & quemadmodũ ex ſapiẽtũ teſtimonio, ſunt homines q prauos cibos edere cõſueuerũt, nec obſunt illis: ita de ſomno cẽſendũ eſt, præſertim qñ viget neceſsitas, quia vigilatũ antea ſit, ac ſpiritus calore & labore mentis vel corporis, magnopere diſſoluti exiſtãt: quippe qui inſtaurationẽ quærẽtes, ad interna ſe recipiãt: Vnde relictis ſenſibus, cõtingit ſomnꝰ. Quid em̃ aliud eſt sõnus quã ſenſuũ vinculũ quo requieſcũt, vñ qes nominatur? Attamen hortor, vt æſtiuo præſertim tpe, vna ad minus poſt prãdiũ elapſa hora omni cogitatiõe & cura vacuus, aut leuis rei cuiuſpiã & facilis lectiõe recreatus, ſedeas: & abſq; ſomno quieſcas. Hæc em̃ requies cũ plurimis nõ minus atq; ſomnus, imò fortaſſe magis cõferre ſolet, qa cõmoda abſq; incõmodis afferat: colligũtur em̃ ſpiritus, & laxata mẽtis cogitatiõe, admodũ

Conſuetudinis vis.

Quid ſomnus.

Aeſtate vt fallendus ſomnus.

refocillãtur: Quòd ſi coëgerit ſomnus, & tanq̃ fur inuolauerit,(hoc em̃ epithe to ſapiẽtes Græci ſomnũ appellare non dubitãt)capite erecto, thalamiq; occlu ſis feneſtris, per vnius horæ ſpatiũ dor mies. Illud verò diligẽtiſsime obſeruã dũ eſt, ne illicò poſt cœnã dormias: ſed inter cœnã & ſomnũ cõueniẽs ĩteruallũ ad minus horæ vnius cũ dimidia intercedat. Expectãdũ nãq; eſt donec cibus à ſuperiore parte vẽtriculi ad inferiorem deſcẽdat: ꝙ vt citius & facilius fiat, poſt cœnã leuiter ambulãdũ eſt: Sic em̃ fiet vt ſomnus qetior & cõtinuatior ſit, & cerebrũ à vaporibus'q aſẽdere ſolẽt quũ in ore vẽtriculi diutius moratur cib⁹, lõgè minus grauatũ ſit. Decubitus verò ſi longiuſcula poſt cœnã mora fuerit, tũ ambulatio iuuerit ita vt cibus ad vẽtriculi partẽ imã deuenerit, ſuper ſiniſtrũ latus fiet: quoniam hepar ſuper vẽtriculũ hoc in ſitu melius adiacet, & coctioni præſto nimirũ eſt. Sup ventrẽ itẽ dormire optimũ eſt, qm̃ ſitus hic calorẽ cõtinet naturalẽ, quo cibus cõcoquitur. Quòd ſi forte prius quã cibus de ore vẽtriculi deſcẽdat, aliquo caſu dormiẽdũ ſit, primo ſup dextrũ latus cubãdũ fuerit, donec cibus à ſuperiori parte deſcẽderit: (os nanq; vẽtriculi in ſini-

Non illicò à cœna, dormiendum.

Qualis in ſomno decubitus habẽdus.

ſtra locatum eſt parte) tunc enim ad ſiniſtrum aut ſuper ventrem voluendum eſt corpus, vt cõcoq in parte carnoſiore ac calidiore, nõ abſq; nominatis præſidiis, facile poſsit. Supinus autẽ vitãdus eſt ſitꝰ, quoniã ad prauos morbos pręparat, vt lethargiã, incubũ, apoplexiã: nec ſine cauſa: materias namq; ad poſteriora & occiput hic ſitꝰ inclinat: easq; ne per proprios exeant canales, videlicet palatum & nares, prohibet. Poſteaquã verò cõueniens ſomni menſura expleta eſt, fricatiões vt ſupra diximus, primum tibiis, deinde brachiis, anteriori & poſteriori parti corporis adhibẽdæ ſunt, corpusq; induẽdum & fęces veſicæ, tũ alui excrementa deponenda ſunt, tum caput fricandum & pectendum, totumq; corpus extendẽdũ eſt: oculiq;, ſi opus ſit, roſacea & fœniculi aqua leuandi ſunt. dentesq; aliquo dẽtifricio abſtergẽdi, tũ aliquid maſtiches, aut galãgæ bonę, aut (ſi pituita magis infeſtet) radicis herbæ q̃ Imperatoriã ſeu Aſtrantiã vocãt, maſticãdũ eſt: q̃a ſuperfluas humiditates à capite extrahũt, capitiq; ac vẽtriculo ſublime pſidiũ adferũt. Quinetiã poſt cœnã ſi forte dormiẽdũ citiꝰ fuerit, aut repletior ſit vẽtriculꝰ, aut debilior, ac pręſer

Quid à ſomno agẽdum.

Maſticatoria.

ſertim humidiore cœlo, hæc maſticaſſe contulerit, aut thuris albiſsimi granulũ vnũ aut alterũ deglutiiſſe. Sed de iis hactenus. Nunc ad reliqua transeamus.

Animi accidentia.

CVm verò maxima corporis & animi cõnexio ſit, vt ſola imaginatiõe multas & varias tum ingẽtes, corporis mutationes, quinetiã mortẽ fieri videamus, ad ſanitatẽ ſeruãdã bene cõpoſitũ animũ plurimũ cõferre putamus. Recte igitur in Cãticis Auicẽna ad morbos euitãdos maximã curã animi habendam eſſe notauit: ꝙ ante ipſum Gale. prõnũtiauit abſtinẽdũ eſſe ab intẽperãtia harũ omniũ animæ affectionũ, iræ & triſtitiæ, furoris & timoris, inuidię & ſolicitudinis: q̃a exterminãt & mutant ab ea quę ſecũdũ naturã eſt cõſiſtẽtia. Moderata verò lętitia, cũ ad oẽs animi functiones perficiẽdas, tũ vel maxime ad cõcoctionẽ celebrãdã, vt triſtitia ad tollendã, impenſo auxilio eſt, à triſtitia igitur ſiue deſperatione, (nã ſpirit⁹ triſtis exiccat oſſa) cauendũ eſt omnino, lætitiæq; Chriſtianę, (nõ Epicuræ) incũbẽdũ. Nã, vt Auicẽna inquit, Lætãdi frequẽtia diſponit ad lætitiã, q̃ duo maxima ſequũtur cõmoda: Vnũ eſt robur virtutis naturalis: tũ ſpirituũ regeneratio aſsidua, & mi

Moderatio animi & cõſtantia habenda.

Lætitia.

Triſtitia.

Salomon in Pro.

& minima illorũ diſſolutio ſequit᷑: Alterũ aũt eſt eius ipſius ſpiritus dilatio. Sẽſum præterea tẽperatè oblectare iuuat, vt visũ pulchritudine rerũ: auditũ harmonia, odoratũ ſuaui odore, qualis æſtate eſt aquæ roſaceæ odor: nõ dixi roſarũ aut violarũ, quoniã ſua humiditate replẽt caput vapore: Hyeme verò ligni aloës, ꝙ cerebrũ ac cor & viſcera, tũ ſenſus omnes cõfortat, mirificeq; lętificat. A calidis verò nimiũ & acutis odoribus cauẽdũ, quoniã ad cerebrũ vapores mittũt. Guſtatũ verò ſapore medio, qualis eſt qui è ſaccharo & granatorũ ſucco aut cotoneorũ per decoctionẽ ſpiſſato cõficitur: aut ſimili tẽperato, nec excedente qualitate infeſto. *Senſuum propria oblectatio.* *Odoratus.* *Guſtus.*

De venere.

TActus autẽ delectatio & voluptas perq̃ mediocris eſſe debet: etenim dũ excedit, ſpiritũ & calorẽ innatũ ſupra modũ reſoluit, humidũq; radicale ſeu naturale quo natiuus alitur calor, exiccat: vñ morbi, ne dicam mors, eã ob cauſã, citius quàm ferat natura, accidũt. Quãobrẽ cũ in coitu maxima ſpirituũ reſolutio fiat, ab illius exceſſu magnopere (præſertim literarũ ſtudioſis & macris) cauẽdum eſt: tametſi cõſuetudinis (vt ſæpe dictũ eſt) rationẽ habẽdã duci *Tactus.* *Coitus magna nocumenta.* *2. aph. 51.* *Conſuetudinis vis.*

cimus. Paulatim (vt Hipp. ait) ex vno ad aliud tranſire licet, & non aliter: Vnde Gale. & ante ipſum Ariſt. in Problematibus, naturæ infenſas mutatiões repẽtinas affirmat, Dionyſiumq́; pulſum regno, ꝓpter cõtinentiã ægrotaſſe cõcludit, cum repente ex incontinenti factus eſſet cõtinẽs. Itaq; cum Geleno cõcludamus. Quòd Venereorũ vſus cõcedi poteſt, ſi tm̃ interualli in eorũ vſu adhibeatur, vt neq; reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe ſeipſo homo quodãmodo leuior factus, ac melius ſpirare videatur. Illud verò ex ratione & experiẽtia addiderim, tutius eſſe rarò quã frequenter coire: quoniã pręter multa & magna incõmoda quæ nimius affert coitus, illud maximum eſt, quòd cerebrũ & cor debilitat, totumq́; corpus exiccat: propterea ꝙ de ſubſtãtia poſtremi alimẽti euacuat: Sperma em̃ vt Ariſt. ait, eſt vltimũ alimẽti vtilis: tũ etiã, vt diximus, ꝙ propter voluptatẽ q̃ maxima eſt, nimia ſpirituũ & natiui caloris diſſolutio fit, & vẽtriculus p̃cipue læditur, ſicut eius opportuna abſtinentia iuuatur. Non ab re putauit Auicenna magis obeſſe, ſi modicum quid ſpermatis fluat per cõcubitum ſupra quam natura toleret, quàm ſi qua

Artis medicæ cap. 86.

Nimiæ Veneris incommoda.

quadragies plus ſãguinis ꝓmanauerit. Nã ſemẽ res eſt natiuo calori & humido cõformior ac ſpiritualior q̃ ſanguis. Venus prætereа ſiccis tẽperamẽtis inimiciſsima eſt: necnõ frigidis. innoxia verò (moderato vſu) iis tãtũ eſt q calidi ſunt & humidi, tũ verò qui genitura naturaliter abũdãt. Ga. ſtatũ corporũ eorũ dicit eſſe peſsimũ, q genitale ſemẽ copioſũ calidũq; gignunt, ꝙ eos ad expulſionẽ ſui proritat: poſtquã & vẽtris os illis reſoluit, & ipſi toto corpore nõ ſolũ relaxãtur, imbecilliq; fiunt, ſed etiã ſicci, graciles, pallidi, cauiſq; oculis cõſpiciũtur. quibus ipſe remedia affatim ibidẽ ꝑſcribit. Sed ſi quis calida impẽsè cibaria, & flatuoſa, potẽſq; vinũ ac multum deuitet venereaſq; imaginationes & ſimiles voluptates fugiat, nõ facilè à Venere tẽtabitur: pariter ſi philoſophię moralis ſacrarumq; literarum ſtudiis ſe dedat, & ocia penitus ablegetur, pulchrarũq; mulierũ, quãtum fieri poteſt, cõſortia. Vſus etiã ſeminis ſalicis Amerinæ ſeu Viticis, nõ parũ modis oib⁹ cõfert. Si lũbi nimis ſint calidi vngant Violaceo aut poti⁹ Nenupharino, oleo & genitalia pariter: plumę⁹ lect⁹ ablegetur: qdã aqua gelida verẽda macerãt pręſentaneo

Venus quibus innoxia.

De Tuen. ſanit. 6.

Venerem vt quiſdo uitet.

taneo remedio. Qui Nympheã.12.diebus bibunt, genitura & coitu priuãtur. Sed deniq; lauta copioſaq; cibaria dimittãtur præter neceſſariũ tuẽdæ ſanitatis vſum.nã Vẽter,Pluma,Venus,laudẽ fugiẽda ſequẽti.Memini me aliquãdo legiſſe,referẽte Chriſoſtomo,Chriſtũ dominũ noſtrũ dũ in terris ageret, ita parũ comediſſe ac bibiſſe, vt ſuperfluũ illud alimẽtis nõ generarit. Sed in hac re,vt ĩ multis aliis,paucisſimos illũ habere imitatores puto, & ſi pleriq; in ore habeãt, omnẽ Chriſti actionẽ, noſtrã eſſe inſtructionẽ.ad ſinẽ rei propoſitę accedam. Quũ verò natura appetẽs coitus eſt,nõ cogitatione, nec cõcitata extrinſecus,ſed multitudine ſpermatis incitata,eligẽda hora fuerit opportuna. Enimuero poſtq̃ cibus cõcoctus eſt, nõ tñ fames adeſt, coẽũdũ eſt:vt inde etiã ſomnus aut quies ſequatur,quæ laſsitudinẽ illã ex coitu cõtractã tollat, aut ſaltẽ leniat.Potius eñ(ſi errãdũ eſt)ſuper cibũ.quã ſupra nimiã alimẽti indigentiã(vt Galenus docet)peccãdũ eſt . melius eñ(id eſt minus malũ) eſt calefacto magis,q̃ infrigidato:& pleno, q̃ vacuo: & humecto potius corpore, quã exiccato,vti Venereis,docuerat autẽ prius tẽperi

Tempus coitus.

Loco qui ſupra.

periẽ in his eligẽdã eſſe: vt nõ ſup calefactũ, nõ infrigidatum: nõ humectũ: nõ ſiccatum: nõ repletũ, nõ exinanitum, ſit corpus. Neq; hic eã Solonis legẽ habere locũ velim, qua cauerat, cũ lõgius abſtineret, vt ter in menſe omnino cõgrederetur vir cũ vxore: cũ multis vel ſemel nimiũ ſit: nec coitus res ſit neceſſaria ad indiuidui cõſeruationẽ, ſed ſpeciei tantũ. Sed Ethnico Soloni relinquatur ſua lex. Accidit ſtudioſis ſæpius vt pituitoſus ſuccus à capite in frigidũ natura ventriculũ decurrat, quibus nõ difficile ſuccurritur, ſi mane aliquid medicaminis ſeu cõfectiõis diatriõ pipereon, nempe drachmã vnã vel alterã, ſumpſerint. Sed & piper ſolũ, p̃cipuè quod albũ eſt, cõminutum, atq; aquę immixtũ, bibere iis licet. vel zingiberis cõditi parũ, aut chebulum conditum ſummo mane ſumant.

Solonis lex exploſa.

Ventriculo frigido vt ſuccurratur.

AEré, tametſi poſtremò deſcribimus qualis in cõſeruãda ſanitate eligi debeat, eũ tñ p̃cipuũ nec aliis minus curãdũ ducimus: aſsiduè nãq; eum ipſum inſpirare neceſſe eſt, vt cõpetens refrigeriũ cordi & ſpiritibus adferat: Hæc enim inter alias maxima homini neceſsitas eſt; vt vix momento tẽporis viuere valeat, niſi nouus ad cor refrigerãdũ aër

Aër.

adueniat. Optimum itaq;, hoc eſt, puriſſimũ in pulmones trahere, oĩbus iuxtà ſalubre eſt. Nã impurus aër, omni ætati aduerſatur. At verò quæ ex calore, frigore, ſiccitate, humiditatéq; diuerſitas aëris cõtingit, nõ perinde ſe ad omnes homines habet: ſed corporibus q̃ optimo ſunt tẽperamẽto, etiã optimè tẽperatus aër eſt ſaluberrimus. In quibus verò aliqua exuperãs qualitas dominatur, iis vtiliſsimus aër eſt qui ei qualitati pari gradu aduerſatur: mutatur enĩ tẽperamẽtũ contraria victus ratione: cuſtoditur ſimili. Obſeruãdũ igitur (qua fieri poteſt) ne in corrupto & fœtido aut turbato in aëre, tum valde frigido aut nimium calido nimisúe humido degas, aut flatibus vaporoſis expoſito, quales ſunt qui de meridionali plaga ad nos perueniũt.

Aër vt variandus.

Hyemis habitatio

Degendum hyeme in loco aprico verſus orientem expoſito: ſemper tamen à Solis radiis, meridie præſertim, vitandum eſt caput: quoniam præterquàm quòd caput calefaciunt, materias etiam ad ipſum trahunt: quamobrem grauitatis nonnunquam & fluxus ſanguinis narium cauſa ſunt. Magis autẽ Lunares radij præcipuè cum dormitur, fugiendi ſunt. Prauos etenĩ morbos efficiũt, pro-

pterea

pt'erea quòd Luna mouet humores. Pariter nocturnum aërem fugiendum cenſemus, qm̃ Sol vitę dator à noſtro diſceſsit Hemiſphęrio. Quòd ſi forte hyeme turbatus (qui animã vt inquit Auicẽna triſtificat) & caliginoſus ſit aër, aliqua (ſi nõ ex omni datum ſit) parte cõpẽſandus eſt: quod fiet ſi domi aut operto loco cũ pluſculas diei horas traxeris: tũ verò thalamũ in quo degis, laudabiliũ lignorum exuſtione calfacias, vel tũ iuniperi aut ligni aloës ſuffitũ adhibeas. Aeſtate verò tẽperatior locus eligẽdus eſt, cuius feneſtræ verſus Septẽtrionalẽ plagã ſitæ in ꝓpatulo ſint: &, ſi opus eſt, aqua roſacea & aceto rorãdus eſt thalamus, pręſertim cũ fœtor, aut aliâs fortaſſe malus vapor fuſus in aëre ſit. Auicẽna montanũ aërẽ æſtate laudat, & ſuperiorẽ domus partẽ nocte, inferiorem die habitandã cenſet. Habitationem Ariſtoteles elegit altam ad meridiem orientemq; ſpectantẽ, ſub aëre ſubtili, nec humido, nec frigido. Et Plato longæuos in altiſsimis atq; tempe ratis reperit regionibus. Illud verò ſciẽdũ eſt, aërẽ ſublimiori pte vbi à radiis Solis reflexis nõ incaleſcit, frigidũ eſſe: & quo altior eſt, eò frigidior. Ob id habitare mediis ĩ domib⁹ hyeme, ſublimib⁹ in

Aeſtatis habitatio

Aëris electio.

æſtate, optimum eſt. Cauẽdum inter reliqua (quod ad exercitium ſpectat etiã) ne dũ incalueris, te vẽto aut gelido aëri exponas: ꝙ huiuſcemodi mutatiões naturã plurimũ lędunt, frigusq́; cum meatus obſtruendo humorum refrigeriũ & vaporum diſflationẽ impedit, tum innato calori, cerebroq́; potiſsimum & neruis officit. In vniuerſum autẽ Hippocratis ſententia præ oculis habenda eſt, cuius verba citaſſe nõ piguit: ait eñ plurimum atq; repentè euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: qm̃ omne nimis eſt naturæ inimicum: Sed quod paulatim fit, tutum eſt, tũ aliâs, tum cum ab altero ad alterum trãſitus fit. Deniq; cum magnus in aëre exiſtit ardor, dãda maior opera eſt, vti frigido in aëre degatur: tũ & cibis qui & humeſtent & refrigerent veſcendum, & in vniuerſum regimine frigido & humido ad caliditatem & ſiccitatem aëris frenandas vtere: ſicut dum frigida & humida inualeſcit hyems, calidiorem & ſicciorem victum adhibere, vtiliſsimum eſt. Exiccatiuum autem regimen primo verè potiſsimum, autumno autem humectatiuum, laudatur. Aeſtate verò & autumno

Repentinam omnem mutationem eſſe fugiẽdam.

2. Aph. 51 Ne quid nimis.

Nocenti aeri cum cõtrarijs reſiſtẽdũ.

Victus qualitas pro varietate [?] variãda.

tumno ſugienda exiccatio eſt. Conuenienti autem regimine tempori æſtiuo, & in fine veris & principio autumni vtendum: at principio veris & fine autũni, ſimile regimen hyemali eſſe debet.

COronidis tandem vice memineris amice & candide lector, optimè dictum eſſe illud, cibis haud ſatiari, impigrum eſſe ad laborem, genitale ſemen cõſeruare, res eſſe longè ſaluberrimas: atq; Ariſtotelẽ in Problematis, Hippocratẽ imitatũ, vniuerſam bonæ valetudinis rationẽ in cibi ac potus parcitatẽ, & laboris mediocritatem, referre. Cùm autem etiã propter peccata veniãt aduerſa, nõ obliuiſcamur in noſtra nos legitima vocatione ſeu vitæ genere, Deo patri noſtro approbare: atque abnegata impietate, & mundanis concupiſcentiis, ſobriè, iuſtéq;, & piè viuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam illam ſpem, & illuſtrationem gloriæ magni Dei, & ſeruatoris noſtri IESV CHRISTI, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibi ipſi populum peculiarem, ſectatorem bonorum opernm.

Summa ſalubris victus. *Sect. 1. prob. 47. 6. Epid. par. 4. Aph. 20.* *Vt Chriſtianè viuendum.* *Paul. ad Tit. 2.*

FINIS.

NOBILI ET MAGNIFICO VIRO DOMINO ASCANIO Marſo nuntio Cæſareo apud Heluetios Gulielmus Gratarolus

S P D.

NON *equidem me latet, amice candide, multos varijs tẽporib. libros in hac quoque medicæ facultatis parte æditos eſſe, ita vt primo aſpectu meus hic qualiſcunque labor his præcipuè quib. multo facilius eſt quiduis reprehẽdere quã facere vel imitari, ſuperfluus omnino videatur. Attamen ſemper exiſtimaui poſt tam multiplicem quacũque in facultate librorum copiã etiã occaſionẽ præcipitẽ ſciens, eum laudandum fore conatum, ſi quis vel non imperitus neque nouus ſectator, ſcientiam aliquam (iuuandæ quoq; memoriæ, cauſa) ad breuitatem, citra tamen obſcuritatem, contrahat. Quod & ſi multis in rebus difficilimum ſit; in hac nihilominus quam aggreſſus ſum parte mihi non adeò difficile viſum fuit, vt à cœpto iuuandi omnes officio me amouerit, in qua etiam parte nõnulla ab alijs (quod ſciam) hactenus ſcripto publico nõ mandata, deſcripſi*

ſcripſi

ſcripſi fideliter. Porrò autem cum nihil ferè in publicum emitti ſine tutore ſoleat, ac paruulis præſertim tutores dentur, nolui etiã libellulum hunc meum ſine patrono relinquere. Delegi itaq; *tuam* Dominationẽ,*colende mi* Marſe,*non ignarus tamen longè maioribus rebus dignam eſſe præſtantiam tuam: neque verò hinc tui laudandi anſam accepi, quod nec locus hic ſit, nec meis egeas vel alterius laudibus: quippe cuius, clari patris imitatione, agnita virtus, probitas, & in negociis promptitudo, aliquot allexit principes, & tandem ipſum Cæſarem, vt poſt patrẽ tuũ, te quoque ab adoleſcentia in hãc vſque ætatem pluſquàm mediocribus & arduis officiis præfecerint.* Me *autem præterea impulit non vulgaris manſuetudo tua, ergaq; omnem bonam doctrinã pietatemq; amor tuus, nec non vt meum erga te ſincerum amorem hoc modo etiam ſignificarem: ſpero autem vt digneris te hoc tãtillum donum: ac, ſapientum more, animum potius dantis ſuſcipias, nec ignarum vulgum ſequaris, quem penes vilia ſunt quæ paruo emuntur.* Tibi *enim libellum hunc vtilem futurum non dubito, cum plurimum his in locis verſeris, vbi peſtis ſæuire non raro ſolet.* Sed,*ne caput, corporis proportione, maius fiat, finem facio.* Dominus Deus *te ſuosq; omnes non minus à corporea, quàm aſpirituali peſte tueatur.* Inclytæ Baſileæ *pridie idus Quintilis.* M. D. L. I I I.

PESTIS DESCRIPTIO, CAVSAE, SIGNA OMNIGENA, & præſeruatio.

Authore Gulielmo Gratarolo, Bergomate Medico.

PESTIS ſeu peſtilētia græcè λοιμὸς, eſt aeris venenum ſeu corruptio, maláve qualitas, & vapor quidã noxius, quo tracto, cōtagiōe primū ſpiritus corporū occultè inficiūtur, ác ſubinde humores, & pſertim cordis innata humiditas, qua putreſcente, febris accēditur omniū nocentiſsima: quã Auicēna prima quarti febrē mali modi appellat, quòd latēter ægrū percutiat, ipſumq́; necet: exterius ēm corpus videtur quietū, interius verò admodum perturbatur. quam breuius ita generaliter deſcribere poſſumus, vt ſit febrilis lues quæ diris ac variis modis plurimos citò perimat: eam enim febrē vaſtiſsima quæq; vrgere aſſerit Paulus Aegineta: eſtq́; morbus peracutus.

Cauſas omnes adferre, difficilimū ac longum

longum foret, ideo præcipuas dicere hic ſufficiat, ex quibus reliquæ dignoſci poterunt. Certum eſt in primis peſtē flagellum Dei iuſtiſsimi peculiare dici, & eſſe, quo ſine, cunctā diſponente, aliæ ſecundæ cauſæ nihil agunt: punit verò Deus peccata etiam in iuſtis hoc in ſceleroſo mundo. Cœlū igitur, vt ſummi Dei admirādum inſtrumentū, id malum aliquādo inferiorib. afflat, vel dum cōueniunt nocentia humano generi aſtra, quæ ab aſtrologis infortunæ vocātur: vel dum cometæ, aliæq; aereæ malæ impreſsiones cernuntur. Ex inferioribus cauſis ſunt quæ in tota vna regione, aut vno tātum in populo vel vna ciuitate, vel priuatis & vnis ædibus moleſta ſunt. Priorē adferunt lacus, paludes, terræ motus ſtagnātiū aquarū fœtor, cloacarū ac latrinarū colluuies, quęaerē vitiāt: vel vbi cōmiſſum eſt præliū, inſepultorū cadauerū peſtiferus fœtor, qui magis hominibus, ob naturæ ſimilitudinē, quā aliis animātibus nocet, vt boum cadauera bobus, ac de aliis ſpeciebus ſimiliter: adhęc aſsiduus imber, multus Auſtri flatus, ventus è peſtifero loco ſpirās. Poſteriorem odores fœtētes luti ac cœni, q̄ in viis publicis aggeruntur: olera, vt braſsicæ, &

arborũ eruce: lini, cãnabis, coriorũq́ aq̃s macerãt, graueolẽtia. Priuatę verò ædes eã ſentiũt, cũ cloacis ſeu latrinis aut ſepulchretis, aliíſve fœtorib⁹ vicinæ fuerint: vel ſi cadauer occultũ ĩ illis putreſcat, ſi adeat q ĩ peſtilẽti loco verſat⁹ fuerit: ſi bibit aqua ĩ qua cadauer tabuerit, & ſimilia. In vnoquoq; aũt cã sũt humores multi aut praui ex vitioſo victu collecti, ac putredini facilè obnoxij: pñt eñ ex Galeni ſnĩa humores lethalib⁹ venenis ſimiles gñari. Vel deniq; ꝑꝑ malũ & putridũ aerẽ ambiẽtẽ corpꝰ ĩſpiratũ ob neceſſariã ac cõtinuã viuẽtiũ ĩſpirationẽ quo potiſsimũ ſpũs, deinde humores & ĩteranea, cor aũt ꝑcipuè, malè afficiũt, in aliquo facili⁹, ĩ alio aũt tardi⁹ vel minimè, ꝓut vnus alio variis & alibi vidẽdis cauſis, magis aut min⁹ pati ex varia corporũ & vict⁹ rõne, põt. Signa futuræ peſtis ꝑq̃rere, vt ad ꝑcauẽdũ vtiliſsimũ, ita ꝓ virili conabor: qualẽ aũt hic adhibuerim diligẽtiã, iudicet doct⁹ & ſincer⁹ lector. Primũ atq; firmiſsimũ & ſecũdum nãm nõ ſolũ ſignũ ſed ẽt cã, eſt pluuiarũ aſsiduitas ĩ fine veris, vel in ęſtate, abſq; vẽtorũ flatib. vllis, cũ vehemẽti calore: vel ſi meridionales venti flauerint. & dũ nõ pluit, turbidus tñ ac nebuloſus aer

cõſpicitur, peſtilentiã futurã in fine æſtatis, ſignificatur. talẽ cõſtitutionem in Cranone ciuitate olim Hippocrates deſcripſit, quã maxima & horrenda peſtis eſt ſubſecuta. Calor enim & humidũ corruptionis parẽtes ſunt, cũ motus illa nõ temperauerit, Secundum è cœlo ſignum ſumi ſolet, cum deliquiæ ſolis magna fiunt, aut cometes, aut igneæ flãmæ, ac veluti: ſtellę cadentes in cœlo, id eſt aere videntur: ex immodica enim ſiccitate ac vapore bituminoſo, hæc quæ aerem etiã corrumpere poſſunt, fieri ſolent, potiſsimum autumni tempore. Si arbores ardere videantur, certius eſt futuræ calamitatis ſignum: qm̃ iam aer ipſe nos circumſtans, non ſublimis, qui minus ad nos attinet, infeſtatur. Quòd ſi aer quaſi pulueruIentus menſibus aliquot perſeueret, ac ſint multæ craſſæ ac ſiccæ nebulæ, peſtem futurã denunciat ſui generis. Cumq; videris turbidum aerẽ ac nebuloſum autumni & hyemis tempore, ſperauerísque pluuiam, nec tamen pluat, tunc ſcito eius tẽporis tẽperamentum corruptũ. Aeſtiuã autẽ peſtilentiã deſignat etiã pluuiæ paucitas in vere cũ frigore: cũq; ſubſequitur Auſter, cõturbaturq; aliquot diebus aer modò cũ frigo

re, mo

re,modò,cũ calore: inde etiã exathema ta,hoc eſt variolæ ac puſtulæ ſimiliaq; deſignantur. Cum autem peſtis & ab aqua & ab aere fiat, quæ ab aqua fit, cor magis petit: quæ ab aëre, cerebrum. Sæuit omni tempore peſtis: ſed hyeme ac vere minus, æſtate magis, adhucq; magis autumno. Cum panis aëri expoſitus mucorem trahit per noctem, habes iam corrupti aëris ſigna, proximamq; ſi nõdum cœpit, peſtilentiã. Canum frequẽs rabies ob id peſtem nunciat, quòd hi vel ab aquis vt plurimũ vel aëre in rabiem aguntur: ab aquis enim corruptis rabies etiam generatur. Similiter & luporum ingreſſus in vrbem, & moleſtia aſsidua, rabiei in eis cuiuſdam ſignum eſt nimia enim audacia rabiẽ nũtiat. ab his igitur cauſis quibus hi aguntur in rabiem, corrumpuntur in hominibus humores, & peſtis generatur, ob id etiam quãdoque cõtingit ante peſtem aues deſerere oua atque nidos, & imperfectos ſeu immaturos pullos: omnia enim hæc ſigna ſunt prædominãtis atræ bilis, ſeu ob aërem, ſeu ob aquam corruptã. Oues præcipuè ante id tẽpus clade afficiuntur: imbecilliores enim ac ſimiles ferè hominibus, natura ab eiſdẽ cauſis quibus homines,

peſtem

peſtẽ patiuntur. Ranarum multitudo & blattarũ in muris, ob ſuperfluum humidum pingue fit, ꝙ naturæ humanæ aduerſatur, & illi perniciẽ affert. Cum vermes ac ſerpentes apparent, tum talpę, id cõtingit quoniã cubilia propria deſerũt ob moleſtiã vaporis qui ſub terra continetur, quiq́; aſcendens aerem vitiat adeò infeſto affectu, vt perniciem ſerpẽtibus afferre poſsit, nedũ hominibus. Cumq; talia frequẽter & paſsim vidẽtur ac perſeuerãt augenturq́;, tunc procul dubio peſtẽ futurã pręnunciãt. Aues etiã ſi hũc morbum cõcipiãt, ingentis peſtis ſignũ ſunt: nã cum ſiccius animaliũ genus atq; liberius eo morbo afficiſ, multo magis etiã homines. Trãſire etiã ĩ equos viſus eſt. Si in galla quercus nõ ꝑforata (qui fructus raro menſe Martio nõ perforatur) inuenitur araneus, peſtem nunciat: quãuis alij de vermiculo inibi reperto aſſerunt: ego illorũ neutrum obſeruaui, etſi alterutrum verum eſſe credã. Ad hęc tẽporum anni mala mutatio, cum videlicet anni quatuor partes ſuis in qualitatibus & naturis admodum variant: vel etiã vnius naturalis diei notatu digna mutatio. Vbi exanthemata (quas etiã papulas & puſtulas vocãt) nedum pueros,

verum

verumetiã adultos crebrò affligũt. Frequentes autumni tẽpore venti meridionales & occidentales. Si prægnantes ex leui quauis occaſione abortiũt. Calores immodici exitiales ſunt. Quãdo æſtate à pluuia, ſubitò magna ranarũ in tergo cinericiarum, in ventre autẽ lutearum, aut alterius diuerſi coloris, cõparuerit copia. Roſæ ac violæ ſi ſub autumnũ ſecundò floreãt, peſtilitatem adferre compertum eſt. Numeroſa inſectorum, muſcarum, vermium & reptilium multitudo. Quadrupedum & natatiliũ multitudinis interitus. Annonæ caritas talis, vt cogantur homines mala cibaria comedere. Omnium certiſsimum pręſagium calida & humida totius anni conſtitutio. Cum item videtur velle pluere, neque pluit tamen: nam tunc aer eſt corruptus & denſus. Cum ſol clarè ſplendet, ac immediatè ſubſequitur aura turbida. Hactenus de cauſis & ſignis.

Loca magis obnoxia peſti ſunt in quibus eſt putridarũ aquarũ abundãtia: vbi multa ſunt cadauera ſepulta, vbi loca viſcoſa & vaporoſa. Augeſcit peſtis in coniunctione & oppoſitione ſolis & lunæ: itẽ cũ luna ſub Saturno & ſub Marte, ac pręſertim eorũ quadrato, permeat. Graſ-

ſatur

ſatur magis in exortu ſolis, occaſu, meridie, & nocte media. Homines peſti magis obnoxij ſunt habẽtes humores craſſos, vel paruos, aut multos, & ſanguinis copiam, niſi è corpore per vniuerſalem euacuationem, id eſt venæ apertionem, aut purgationem educãtur: aut per ſcabiem & vlcera, quæ tamen minus tuta purgatio eſt: ſuntq; præcipuè pueri & adoleſcentes, nubilesq; puellæ: & qui temperaturæ ſunt calidę & humidæ, deinde qui calidæ ac ſiccæ, vltimò qui frigidæ ac ſiccæ: quamuis poſtremi prioribus curẽtur difficilius. Nulla ferè peſtis vltra triennium ſæuit: vel quia tam diu nõ habet fermè in quos ſęuiat: vel quòd aer ipſe, cum ſit leuiſsimę ſubſtãtię, vlteriorẽ putredinẽ pati nõ queat: & quæ cõ putruerunt, nõ amplius ſunt putrida: vt cocta reddi amplius cruda non poſſunt.

Vix etiam fieri poteſt ne in tanto tempore aer moueatur ac renouetur, & in ventos tranſferat quod corrumpitur: & deniq; Deus cunctipotẽs ac miſericors modum imponit pœnarum malis, hominum pœnitentia, vel ſuorum electorum probitate ac precibus exoratus.

Notę quæ hominẽ iam peſtilentia correptũ demõſtrãt plurimæ ſunt. Primùm

ſi exte

ſi exteriora, præſertim extrema, frigēt, interiora verò valde calent. Secundum totius corporis grauitas, crebræ punctiones, ſudor fœtidus, laſsitudo, ſegnities, oſcitatio, fœtor anhelitus & difficultas: aliquādo febris intenſa, magisq; in nocte q̄ die moleſta. Tertiū capitis dolor intēſus & grauitas. Quartum, animi anxietas & triſtitia, vel ſyncopis & anguſtia: vel ſi tunc temporis ægrotātes citò mortē incurrūt. Quintū, propēſio mira ad ſomnū magna ex parte: interdū enim vigiliæ ac deliria moleſtāt. Sextū, oculorū aſpectus toruus, ac color varius. Septimū, oris ventriculi ſeu ſtomachi dolor, appetētiæ deiectio, vehemēs anguſtia, aerisq; attractio. Octauū, ſitis immēſa, creber vomitus & varij coloris, vel nauſea inſolita. Nonū, oris & linguę amaritudo, nigredo ſeu citrinitas, & ſiccitas. Decimū, pulſus frequēs, exiguus & profundus. Vndecimū, vrina magna ex parte veluti iumētorū turbida, craſſa, & fœtida: vel primò aquoſa, deinde binoſa, deniq; cōfuſa & turbida: vel ī principio eſt ſubcitrina & turbida, & poſt tēpus rubicūda ac vt plurimū ſine hypoſtaſi. quāquā interdū hęc à ſanorū vrina nō multū abeſſe videtur: ideo ex ea decipiūtur

plures

plures:eſt enim ſignũ citiſsimæ mortis: quia totũ venenũ relictis ferè partibus naturalib. colligitur ad cor. Duodecimũ omniũ certiſsimũ, ſi eum febre, poſt aures, aut ſub alis, aut circa inguina potiſſimũ, bubones ſine manifeſta aliqua cauſa: aut in aliis etiã partib: carbũculi, ſubitò oriãtur: & cũ in principio exoriũtur naturæ robur præ ſe ferunt. ſed quo tardiꝰ, eo peius. nõ nũquã in decretoria die apparẽt ꝑcipuè vomitꝰ, ſanguinis ſputũ, ſudor, vẽtris fluor, ſcabies, puſtulę, ac ſimilia. Signa mortis in peſte correpto præcipua ſunt, qñ frequenter incidit in ſyncopim ſeu animi deliquiũ, ſudorẽ frigidum, nauſeã & vomitum in quo materia ſit varij coloris pręſertim ad nigrorẽ vergentis: ſi per ſeceſſum talẽ habeat fœtentẽ materiã, aut viſcidã: nã aliquando poſt ſeceſſum aut vomitũ cadunt in ſyncopim, vel etiã moriuntur. Si nigrã aut plumbeã putridámue habeat vrinã: fœtentem anhelitum: torporem, ſeu ſpaſmum: caſum virtutis motiuæ aut appetitiuæ inter initia, cum loquelæ perturbatione: internorum dolorem, ac coli præcipuè, atque vermes: ſi tumidũ ventrem ac ſi hydropicus foret: vel ſi variũ faciei colorẽ habeat: aut maculas in cor-

pore quæ citò deliteſcant. Quo magis hæc vnà adſunt ſigna, eo certius moritur. Si eorum ſignorum nullum adeſt, interdum tamẽ moritur propter varias acceſsiones, vel quia totũ virus reſidet in corde, & natura circa naturales operationes occupata, nõ tẽtat, aut nõ poteſt (niſi fortaſſe opportuno remedio adiuta à medico) illud expellere. hinc fit, vt cum inducias dare aut deſiſtere videtur morbus, altius (ob aſsiſtentium aut medici negligẽtia) radices agat, & perimat. Signa dubia ſunt cum ſtomachus omnino abhorret cibum, & lingua eſt nigra atque arida, inquietus eſt æger, rationem amittit ſeu delirat, non dormit. hæc tamen ſi cum prædictorum ſignorum aliquo eueniant, certa ſunt mortis imminentis ſigna.

Cæterùm quòd pauci ſeruãtur in hoc morbo, nihil ferè in cauſa eſt (ſi diuinam iram ob peccata excipias) quàm hominum negligẽtia, ſtupiditas, medicamentorum & medicorum bonorum cõtemptus, ægrotantium mala in victus regimine cuſtodia, corporum intẽperantia, vel res anguſta domi: aut quod paucisſimis velint adeſſe medici ſibiipſis à periculo cauentes (nã multis capitalis pœna cenſe-

cẽſetur) prę ſertim agnita ęgrotantũ ingratitudine erga tãtũ officium: cũ multi ſint qui vel in aliis nõ cõtagioſis morbis Deum tentantes, malint mori diuites, quàm, nõ dicã viuere pauperes, ſed ne parumper imminuatur pecuniarum ſuarũ cumulus; at vt vincamus in bono malũ: & gratuitò etiã inimicis beneficia obtrudamus, ad Præſeruãtia deueniẽdũ.

Remedium igitur præcipuũ erit ſoli cœlique mutatio: vtiliſsima enim ſunt tunc illa tria aduerbia, Citò Longè, Tardè. Quòd qui facere nõ queunt, aut Chriſtiana charitate affecti, nolunt, curẽt imprimis habitare in loco perſpirabili, cœlum nubilum vitantes, frigus matutinũ ac veſpertinum, fluminum & ſtagnorum auras, ac ſordida quæq;. Aerem reddant meliorem tum publicè, tum priuatim, igne ac ſuffumigio facto cum rebus aromaticis calidis aut frigidis, vt temporis conſtitutionibus conueniens erit, vt aer exiccetur, ſicq; prohibeatur putredo, & aer fiat boni odoris: prius igitur ignis fiat. tum ſuper prunis odorata ponantur. Quæ autem hæc præſtent, calida, ſicca, & odora erunt: qualia præcipuè ſunt abies, agallocũ, ſeu aloës lignum, aloe, acorus ſeu calamus aromaticus, aſã

rũ,citrei mali cortex,crocus, cinnamo-
mũ,cupreſſus,coſtus,galãga, caryophyl
li,iuniperi lignũ & grana, libanotis ſeu
roſmarinus, lauendula, lignũ balſami ſi
verũ haberetur,ladanum,laurus, laſerpi
tij lacryma,iuncus odoratus vulgò ſqui
nãtũ, myrrha,naſcaphthum,mẽta,cuius
folia arida facta in vmbra etiã aduerſus
venena ſeruãtur,ocimũ,origanum, pi-
nus,phu ſeu Valerianę radix,pulegium,
robur ſeu quercus,ſaluia, ſauina,ſarmen
ta,ſtyrax, ſcordium, thus, terebinthina
odorata, tamariſcus. Cõpoſita etiã pro
ſuffumigio inde fieri poſſunt, vt tro-
ctiſci,pulueresq; craſsiores: ꝓ ditiorib.
habẽtur in officinis gallia moſchata, vel
alipta moſchata, auiculæ cypriæ vocatæ
quæ veluti cãdelæ paruæ ſunt nigri co-
loris,quæ incenſæ mirã reddunt fragrã-
tiã:quarũ vnus modus talis eſt Rec.la-
dani puri,ſtyracis calamitæ,myrrhę,ma
ſtiches,thuris,ſing.vnc.ſemis,maioranę
ciperi,vel iunci odorati, roſarũ rubea-
rum,ſing.vnc.cinnamomi,caryophyllo
rum,ſantali citrini, ſpicæ nardi, macis,
ſing.drach.ſemis, carbonũ ligni ſalicis
aut tiliæ lib.ſemis,ſtyracis liquidæ vnc.
aquæ roſarũ quãtũ ſatis eſt ad cõpletam
eorũ incorporationẽ addendo etiã parũ
tere

terebinthinæ odoratæ, vel plus ſtyracis liquidæ, ac ſecundũ artẽ formẽtur, adiiciẽdo ad placitũ & iuxta tẽpus cãphoræ vel moſchi aut ambræ parũ. Pro æſtate erunt roſæ, myrtus, nenuphar vterque, omne ſantalũ, vitis palmites, cotonea, aurantia poma odore præcipua, oxycratũ quo muri ac pauimentũ irrorẽtur cũ caliditate moleſtat aer: tuncq; etiã loca eligantur vmbroſa, & ſeptentrionalia, reprimaturq; (vt iam dixi) aeris caliditas aquæ frigidæ cum aceti parte aſperſiõe, vel roſacea & aceto, aut linteamina, his madida affigãtur parietibus, ſpargantur folia & flores ex rebus frigidis: ac pari modo per contrariũ corrigantur aliæ qualitates aeris. renouetur quoq; incluſus cubiculis aer hora ſereniori diei, & à ſeptẽntrionis parte in ęſtate, ab oriente aliis temporibus, niſi aliud obſtet. illud etiã inter cætera cauendũ, ne canes vel catti noſtri domeſtici tpe peſtis extra domũ vagentur: facile enim cõtagiũ adferrent. Qui ſani ſunt, & fortiora pręſeruãtia reſpuunt, hoc ſaltẽ curabunt, vt cũ domo exeãt aut aliquẽ morbi ſuſpectũ alloquuntur, ne à propinquo & vento ſpirãte id fiat, teneãtq; in ore ac mãdãt parũ radicis angelicæ, vel zedoariæ, vel

citri corticē, aut dictamnum, vel ſimile aliud: pauperes fruſtulum raphani habebunt, vel ſumet aliquādo in mane (præſertim hyeme & vere ac nō billioſæ temperaturæ homo) vnum aut alterum cochlear vini raphani, quod hoc modo parēt: Raphanum bene mundum & in fruſtula cōciſum pone in phiala aut paruo cāntharo vini odorati ſubtilis & albi ſeu citrini, ſicq; operculatum vas dies octo dimitte, tum raphano excolato & abiecto, vino vtere: potes ſimul addere aliquid tēpori ac tibi cōueniens, vt valerianæ radicē, vel iuniperi grana, vel aliud quoduis. Rutā odora vel ſolā, vel prius aceto madidā: aut ſpongiā rarā tali aceto rutaceo imbutā tecum exiens defer, & ſępe naribus & ori admoue, vel lauri folia cōfracta: æſtate roſaceam acetomiſce aut violaceā. Qui infirmos viſitare coguntur, etiā radicē helenij ſeu inulæ in ore teneant. Si ditior aut delicatior es, poteris habere pomum ambræ vocatū, ſeu orbiculum aliquod odoratum, quorum vbique varia eſt compoſitio ex ladano & ſpeciebus ac ſuccis odoratis: vel cotoneum aut aurantium pomum odora: roborantur enim & reſtaurantur ſpiritus odore aeréque bono. facies, os, den

dentes, & manus vel aqua ſalſa, præſertim hyeme, vel roſacea, tertia vel quarta parte aceti addita, lauentur, addãtur hyeme caryophylli cõtuſi, vel lauẽdulę flores. SED vt breuiter fortiora etiã remedia & generalia indicẽ; Ante omnia mortis metũ abiice, ſed nõ DEI timorẽ: neq; propterea periculũ ames, aut temere incurras, niſi proximi charitas, aut reb⁹ omnibus anteferẽda CHRISTI gloria, vrgeat. Educãtur quãprimũ à corpore humores praui, vel pilulis cõmunibus, q̃ ferè alternis diebus ſumi poſſunt, aut paulò fortioribus aliis ĩfra deſcribẽdis, (niſi ſumma ſit æſtas) vel alio iuxta peccãtes humores cõueniẽti, nec forti tñ medicamento; vt caſsia, manna, Rhabarbaro, & ſimilib⁹: adiectis ſemp. his quæ corroborẽt iuxta tẽpus & reliquas indicationes: aperiãtur etiã obſtructiones decoctis & oxymelite, vel acido ſyrupo, aut byſãtino, aliisq; cõueniẽtibus: & ꝓhibitæ perſpirationes tẽperata lotiõe ac deterſiõe, aut frictiõe & olei chamęmelini aut rutacei (ſi frigus erit) vnctiõe, ne occaſio ſit nouę putredini. Si sãguinis abũdãtia plethoráue adſit, feſtinanda eſt in primis venæ ſectio ꝓut ętas, vires, & reliqua conſenſerint,

fiátq; in loco clauſo & aere prius rectificato, comuniterq́; mediana ſecanda eſt, vel vena quæ tumidior fuerit, præmiſſo (ſi aluus ſit ſtricta) leniente enemate, vel glande iuxta bonorum medicorum canones?& rationem ipſam. In ſexu fœmineo ſaphena aperiatur, vt mẽſes fluant ſuo tẽpore, iuuẽturq́; ad hoc etiã decocto, vel puluere aliquo idoneo, qualis iſte eſt, videlicet, recip. cinnamomi electi vnc. ſemis, ſeminis liguſtici cõmunis (quod hippoſelinõ eſt) drac. duas, foliorum betonicæ, rutæ, hypericonis, pulegij, meliſſophylli, ſatureiæ, ſing. drac. I. abſinthij, gentianę, baccarũ lauri ſing. drac. ſemis, fiat puluis ſubtiliſsimus, ex quo detur cum iure aliquo appropriato per aliquot dies ante menſium purgationem: nam prouocãdo menſes, etiã à peſte præſeruat. In peſte correpto iuuene ac forti fiẽda eſt venę ſectio intra ſex horas, aut quàm citius fieri poteſt, & è directo affectæ ſeu dolẽtis partis; neq; ante illã dormiat, nec poſt ante quinq; vel ſex horas, poſt dẽptũ ſanguinẽ, ſtatim antidotũ aliquod cum liquore cõuenienti detur, ac ſudor eliciatur: quorum ſanguis fœtet, deplorata eſt ſalus. Sed ad ſcopũ præſeruatiõis redeo. VI-

CTVS regimen, ex rebus boni ſucci & ſubtile ſit; & exiccãs: debẽt enim eo tẽpore ſicca corpora in ſua ſeruari ſiccitate; humida verò ſiccari: nullo tamẽ laborioſo exercitio, aut ſudatorio, præſertim publico, aut in aere infecto, ſed frictionib. potius, ſobrietate, ac idoneo cibo, ad acetoſum vergẽte. Et potiſsimũ æſtate aceto, vel omphacio, ſuccóve granatorum, vel berberorũ, oxalidis, aliorũq; acetoſorũ ad intinctus vtẽdum aut cõdimẽta. hoc etiã puluere (citra æſtatẽ) vel ſimili, cõdiãtur cibaria vel aſpergãtur, rec. granorum paradiſi ſeu meleghettę, tormẽtillę, dictãni albi vel pſeudodictãni ana drach. ſex, caryophyllorũ, cinnamomi ſubtilis ana vnc. ſemis, terantur in puluerẽ addito ſaccharo albo ad dimidiũ. Piſcibus bonis (præſertim æſtate) licebit aliquãdo veſci coctis in aqua cum modico aceto & aromate aliquo, vt cinnamomo aut zingibere: poſt quos duas vel tres nuces prius in aceto madefactas comedes, alimẽta facile putreſcẽtia, vel multa, vel admodũ varia, longamq; comœdiã, aut cruditatẽ dimitte, q̃ omni tẽpore nocẽt, nõ ſolũ in peſte. Cũ in aere coruſcatiões ac ſimiles impræſsiones aparuerint ante fructuum collectionẽ

illius tẽporis fruct⁹ pręſertim horarij,
aut olera, paucis ad rẽ faciẽtibus exce-
ptis, vitãda ſunt. ablegetur porcina ca-
ro, aues aquaticæ, piſces malarũ cõditio
nũ aut plurimi, & ſimilia. nec aqua bibẽ
da eſt q̃ in terræ natat ſuperficie: æſtate
oligophoro ſeu aquoſo vino vtẽdũ, vel
poſca (quæ eſt aqua ex aceto temperatè
mixta) tollẽda eſt ſitis: vitẽturq; facti-
tia, mala, ſeu ſophiſticata vina. Sõnus ſit
moderat⁹, coitus rariſsim⁹, aut null⁹. ani
m⁹ ſobriè hilaris ex corde puro, cõſciẽ-
tia bona, & ſpe. ſint procul timor & ira.

Fortiora adhuc p̄ſeruãtia (præſertim
ſi oporteat facta purgatiõe vel venæ ſe-
ctiõe) ſunt theriaca magna ſi bona eſt,
(cuius qualitas qualitati peſtis id eſt ve-
nenoſitati aduerſatur) cũ calidis aut fri-
gidis ꝑ ratiõe tẽporis & hominũ exhi-
bita: aut ea q̃ ex quatuor rebus cõſtans,
Diateſſarõ vulgò dicit̃: aut Mithridati-
cũ antidotũ cõmune, vel illud regiũ ex
quatuor reb⁹ paratu facile: Electariũ de
ouo: (nõ cõbuſto vt pharmacopœi igna
ri faciũt.) Electariũ lupi vocatũ, aut li-
berãtis: modò tẽpore cõuenienti ſumã-
tur & mẽſura. ruſtici cæpe crudũ edant
ſummo mane, aut alliũ: vel pulueris ra-
dicis ariſtolochiæ rotũdæ drac. vnã vel

ſeminis vel ſcrup. vnũ ſumãt cũ ceruiſia calida, aut vino vel alio potu cõuenięti: à præcordiis eñ purgat, & putredini reſtit. Prȩſtarent bol⁹ armenia, vel terra ſigillata ſeu lẽnia, vel vnicornu ſi vera haberẽtur venalia: ſed hæc vel adulterata reperiũtur, vel penes magnates aut paucíſsimos ſeruãtur. Scito tamen q̃ vulgò bolus oriẽtalis dicitur, eſſe verã lẽniam terrã: q̃ autẽ ſigillata eſt, inſyncera eſt noſtris tẽporibus vt plurimũ. ideò vlterius aliqua ex multis cognitis nõ minus tuta, paratu facilia, vſuq; & authoritate cõprobata, præter iã, dicta, huc adferã. Ac primò ex ſimplicibus laudatioribus ſunt mali citrij ſucc⁹ vel ſemina, imò omnes pomi partes venenis contrariæ ſunt. Carduus benedictus ſeu herba Turcicha, in cibo vel potu omnimodo. Vincetoxicũ ſeu hirũdinaria herba, origanũ, ſerpillũ, ſiſimbriũ, ruta, bugloſſum, ſonchus, agaricũ, betonica, lauri baccæ, hypericõ, cãphora & ſantala oĩa æſtate. Angelicȩ radicis vel ſeminis ſcrupul⁹ cũ vino, aceto, vel roſacea (pro tẽpore) bibitus: nã venenũ ſudore & vrina abigit. Tormentillæ radix, dictamnum creteñſe, pimpinella, carlinæ radix quæ eſt albus chamæleon, Imperatoriæ, ra-

dix

dix ſeu Aſtrãtiæ, ruta capraria ſeu galega omnibus modis ꝓficua. Scabioſæ aqua vel ſuccus, gẽtiana, cruciata, acetoſa ſeu oxalis, cerui cornu puluis, radix morſus diaboli vulgò dicta. Iter lapides ſunt margaritæ, lapis bezahar, coralli, ſmaragdi ad læuorem contriti, & potu ſumpti cõueniẽti. Et his ac ſimilib⁹ fiũt cõpoſita varia: vt ſacculus ꝓ corde pręſeruãs & curãs, huiuſmodi: rec. ſapphiri, ſmaragdi, hyacinthi, rubini, corallorũ rubeorũ & alborũ ſing. drac. croci ſcrupulũ, margaritarũ drach. ſemis, ambari grana ſex, radicis iridis ſiccę & odoræ vnc. ſemis; cornu ceruini vſti drach. auripigmẽti vnc. ſemis, arcenici albi drac. duas: terantur omnia, & fiat ſacculus cũ ſindone purpurea, cordisq; regiõi apponat. nec timẽdũ eſt ex appoſitis venenis imò venenũ vnũ aliud à corde repellet: ſi vlcuſcula aut veſiculas in ea pte ĩduxerit etiã tuti⁹ eſt, fuere aliq q ſolius arſenici fruſtũ appẽdere. experti ſũt nõnulli etiã fide digni buſonẽ in puluerẽ redactũ, & ſacculo cordi applicitũ ad ꝑſeruationẽ: eius venenũ, dũ in ollula vrit, tollitur ferè, vt ĩ omnibus quæ vrũtur. Optimũ eſt & oleũ ex multis ſcorpionibus vel viperis, aliisq; alexiteriis ſecũ-

dum

dum artẽ factũ,ſi eo ſemel vel bis quotidie arteriæ pulſatiles cordisq́; regio liniãtur,ac nares,iugulũ,osq́; vẽtriculi: obruẽte morbo bibituretiã ex eo vnc. ſemis,vel minus iuxta ſumẽre:ſunt eñ extremis morbis extrema adhibẽda remedia,& fortia fortibus:& putò curãti, non à leuioribus, ſed ab æqualibus inchoãdũ eſt inungitur & iuniperinũ oleũ.Puluis ſudorẽ eliciẽs ac præſeruãs, præcipuè facta phlebotomia vel purgatiõe:rec.Dictãni albi vnciã,radicis tormẽtillę vnc.ſemis tere & miſce:da drac. cũ aqua ſcabioſæ vel endiuię & aceti modico,ac ſubſtragulis bñ tect⁹ dormiat ac ſudet:peſte autẽ correptus addat tãtũdẽ theriacæ,ac ſine ſomno ſudet.potes loco dictãni carduũ benedictũ accipere, ac eius decoctu.Idẽ fiet cũ liquoris ſtillatij nucum immaturarum vnciis 6. Puluis alius illos ẽt à peſte ꝓſeruãs qipſa affectis inſeruiũt:rec. tormentille,boli armenij præparati,corallorũ vtrorũq́;, dictãni albi,gentianæ,lẽniæ ſphragidis ſeu terrę ſigillatæ ſing.drach. omnibus tritis & mixtis,da quaq; die drach. ieiuno cũ roſacea,aut endiuæ, vel oxalidis, aut ſcabioſæ aqua,vel cũ vino. Proficit & pueris ſcrupulus, nam vermes ab his

tunc

tunc potiſsimum pellédi ſunt, ob quos magis peſti ac deniq; morti fiunt obnoxij: pro qua re etiam ſequens puluis apprimè conueniet: rec. cornu cerui vſti, ſeminis abſinthij vulgaris, vel ſantonici, vulgò Alexādrini ſeu ſeminis ſancti aut etiā muſci marini quā officinæ corallinā vocāt, (quæ ſola ſatis foret) zedoarię, nucleorū perſici ſing. vnc. ſemis, macerentur amygdalæ perſici in aceto, ſiccétur q; & omnia in puluerē redigantur: ex quo per aliquot dies detur, vngaturq; anus butyro & ſaccharo mixtis, vel melle puro: aut ſupponatur penidiū. poteſt etiā emplaſtrū per noctem vmbilico & vētri apponi ex rebus appropriatis, vt abſinthiomenta criſpa vel rhomana, farina lupinorū, foliis pſici, & felle tauri, æſtate his vel prægnātibus mulierib⁹ ac pauperib⁹ dari pōt bol⁹ acetoſæ, herbæ aceto maceratæ: idē cū ſcabioſa vel ſimilibus fieri pōt: vel eorū aquis cū vino modico hyeme, ęſtate cū tribus guttis aceti, quæ prægnātes etiā radicem tormentillæ in ore deferant, odorentq; acetum & mentam, vel panem toſtum aceto tinctum. Pilulę præſeruātes & curātes de quibus ſuprà inqui. recip. aloēs electæ vnc. duas, myr-

rhæ

rhæ electæ vel eius loco (nam ſæpe vix bona reperitur) ariſtolochiæ rotundæ vnciam, croci drachmã ſemis, boli arme nij præparati drachmã, tormentillæ, di ctamni, ſingulorum ſeſquidrachmam, ſeminis acetoſæ, ſeminis pomi citrei ſing. drach. ſemis. Rhabarbari drachmas duas, ſalis gemmæ. ſpicæ, ſingulorum drachmã, cũ ſerapio de acido citri ſucco in globum redigantur pro pilulis: da ieiuno drachmam, bis vel ter in ſeptimana ſecundum neceſsitatem. In ſola præſeruatione præſertim humidioribus vt Germanis, cõueniẽt ſequentes: recip. maſſæ pilularum de hiera drach. pilularum de maſtiche drach. ſemis, agarici trociſcati ſcrupulum, gingiberis, ſpicæ ſing. grana duo vel tria, cum aqua radicũ inulæ, vel aqua ſcabioſæ fiãt pilulæ paruæ, ſumat in vna vice, ſi debilior ſit, in duobus diebus, ac bis vel ter in anno ſatis erit moderatè viuẽti. Remediũ aliud pro pauperibus vel ad dimidium annũ præſeruãs, quo potiſsimũ non calido tẽpore ſeniores vel humidi vtantur. rec. artimiſię, ſaluię, ſummitatũ ſambuci ſing. manipulum vnũ, gingiberis vnciam, vini veteris menſuras duas, inciſa quoq; lẽto igne ad dimidiũ in olla

vitrea.

nitreata cooperta:infrigidatũ p̄cola,ſume tria cochlearia quotidie vſq; ad octo dies vel nouẽ.Aliud, rec.caſtorei veri, ariſtolochiæ rot.ana drach. duas, gentianæ drach.baccarum lauri drach.4. ex omnibus fiat puluis.ſume drac.(vel minus ꝓ ſumẽtis ætate & natura)cũ aceto roſato,aut vino, vel aqua idonea ſemel in die in p̄ſeruatiõe, bis aũt i curatiõe.

Puluis cõtra peſtẽ correptũ,rec.radicũ dictãni,tormentille,ana drach.myrrhæ electæ drach. duas, croci, meliſſophylli ana drach. cinnamomi, ſeminis ocimi ana drach.ſemis. aloës puræ, vel lotæ(ſi minus purgare, & ventriculum roborare vis)ad põdus omniũ. fiat puluis ſubtilis, detur drach. in aqua roſacea vel acetoſæ.Si retinuerit & ſudauerit, ſanitati reſtituetur : ſi euomuerit, morietur vt plurimum.Sed cũ de morbi curatione præcipuè non propoſuerim tractare,finem dicendi facio : neq; enim deſunt antiquorum & neotericorum præſertim, hac de re libri multi, quibus tamen non vulgaris accedat cognitio,prudẽtia, & iudicium oportet.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Cooperativa